WASHINGTON IRVING

O DILIGENŢĂ MEDIEVALĂ

Ilustraţia copertei de *Kalab Francisc*

TRADUCERE, PREFAŢĂ, TABEL CRONOLOGIC ŞI NOTE
DE SUZANA CARMEN DUMITRESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI
EDITURA MINERVA
BUCUREŞTI 1990

În vederea întocmirii acestui volum au fost folosite următoarele ediţii: *The Sketch Book,* edited Writh *Introduction* and notes by George Philip Krapp, Ph. D, Lecturer în English, Columbia University Chicago, Scott, Foresman & Company „The Lake English Classics”, 1906: *The Legend of Sleepy Hollow and Other Selections from Washington Irving,* edited and with an *Introduction* by Austin Mec. Fox, Washington Square Press, Inc. New, 1962; *Colonial and Federalist American Writing,* George F. Horner, Robert A. Bain, New York. 1966.

ISBN 973 – 21– 0050 – 8

PREFAȚA

Un gînditor „avant la lettre”

Cronicar al Vestului, eseist, scriitor gotic, istoric, biograf şi umorist, Washington Irving (1783–1859), adevărat „uomo universale”, este cel dintîi dintre oamenii de litere americani care s-a bucurat de prestigiu pe plan internațional. Biografia sa se desfăşoară pe un spațiu temporal cuprins între sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. O epocă ce fusese pregătită, pe plan cultural, încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, cînd avuseseră loc importante evenimente literare, aproape pe toate meridianele lumii Astfel, cînd în 1715, în China, se stingea din viață Pu Songling, creator multilateral, poet, dramaturg, eseist ce-şi va cîştiga celebritatea postum, odată cu tipărirea celei dintîi ediții a *Ciudatelor povestiri ale lui Liaozhai,* povestirea fantastică, un gen literar cu totul nou, începe să cunoască largă audiență de public, fără rival, în cadrul prozei clasice chineze.

În Europa, ca de exemplu, în Germania, *Suferințele tînărului Werther* marcase unul din marile succese ale unei epoci atît de bogată în evenimente culturale, atît de interferată de influențe şi contradicții şi punctată cu date celebre. Fusese o perioadă înscrisă pe plan universal de titluri de mare rezonanță: *Robinson Crusoe* (1719), *Scrisorile persane* (1721), *Călătorule lui Gulliver* (1720), *Pamela* (1740), *Julie sau Noua Heloisă* (1764), *Laokoon* (1767), *Hoții* (1782).

Washington Irving este contemporan cu marile spirite ale vremii, cele mai multe, la rîndul lor, inovatoare în spațiul geografic pe care-l reprezintă. După cum, în Germania, Heinrich von Kleist (1777–1811) avea să determine o direcție nouă în cultură, tot astfel, în Rusia, dintre personalitățile a căror biografie corespunde ca timp, în bună parte, cu cea a lui Washington Irving, Alexandr Sergheevici

Puşkin (1799–1837) avea să se impună drept o figură proeminentă, formată în spiritul unei adevărate şcoli de „liber-cugetători”, educată în atmosfera avîntului patriotic creat de anul 1812, anul războiului de apărare a Rusiei împotriva invaziei lui Napoleon. În fine, ar fi potrivit să mai amintim că, în Italia, biografia lui Washington Irving e simultană cu cea a lui Alessandro Manzoni (1785–1873), autorul *Logodnicilor* (1827), roman istoric care marchează o dată importantă a romantismului italian. Este o perioadă cînd oamenii de litere călătoresc din dorința de a se cunoaşte precum şi de a afla cît mai mult din tainele universului înconjurător. Căci, după cum Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) pleacă, pe neaşteptate, în Italia unde vizitează Veneția, Neapole, Sicilia, dar locuind cea mai mare parte a timpului la Roma – ceea ce va însemna o cotitură decisivă în existența şi creația sa – Washington Irving se orientează spre Germania, în 1822. La fel, mai tîrziu, în 1829, şi Adam Mickiewicz (1798–1855), părăsind pentru totdeauna Rusia, pleacă la Berlin unde audiază cursurile filosofului german Hegel, şi reuşind să discute cu Goethe despre literatură, la Weimar, asemeni altor oameni de geniu ai epocii, se va îndrepta spre Italia.

Peregrinările lui Washington Irving prin Italia, Germania, Anglia, Franța, Spania au însemnat venirea în contact cu un univers cultural extrem de diferit, fapt ce a lăsat o puternică înrîurire în creația sa.

Dacă din punct de vedere temporal, biografia lui Washington Irving coincide cu cea a unor personalități (Heinrich von Kleist, Johan Wolfgang Goethe, Alexandr Sergheevici Puşkin, Adam Mickiewicz, Alessandro Manzoni), pe plan literar el trăieşte într-o perioadă ce corespunde, în bună parte, cu romanul gotic englez (Clara Reeve, *Bătrînul baron englez* 1778 şi William Beckford, *Vathek,* 1786) şi cu cel gotic francez „epocă de răscruce între lumea veche şi cea nouă” (Louis Sébastien Mercier, *Anul 2440 sau un vis cum n-a mai fost)* născut odată cu victoria Revoluției de la 1789.

În propria sa ţară, alături de James Fenimore Cooper (1789–1851) şi William Cullen Bryant (1794–1878), Washington Irving este un pionier al romantismului american[1]. Evaziunea în natură precum şi în trecutul istoric reprezintă o notă comună.

Călătoriile lor peste hotare au drept rezultat pătrunderea, cercetarea culturilor europene şi iluminarea cetăţeanului american. Stilul elegant al lui Irving, combativitatea însufleţită a lui Cooper şi lirismul abstract al lui Bryant constituie diferenţierile dintre ei.

Ambasador al lumii noi, Washington Irving marchează o etapă deosebită în literatura americană, aducîndu-i totodată prestigiu pe plan internaţional. Astfel, stilul lui Walter Scott se înrudeşte cu al lui, Charles Dickens se inspiră din *Albumul de schiţe,* iar William Makepeace Thackeray vede în Washington Irving un meşteşugar desăvîrşit al literelor. În ansamblu, opera lui pune în evidenţă o teorie despre „belles lettres” ornamentală, didactică, atrăgătoare. Calitatea sa esenţială o constituie sensibilitatea. Sub influenţa lui Goldsmith şi Sterne, Washington Irving se apleacă asupra notelor descriptiviste creînd unele frumuseţi care să reţină atenţia sau să uimească. Întotdeauna, el scrie cu mare grijă pentru unitate şi formă. Spre deosebire de povestirile întinse ale lui Edgar Allain Poe ori Nathaniel Hawthorne, schiţele lui Washington Irving creează impresia simplicităţii, impunîndu-se prin farmec şi graţie.

Locul lui Washington Irving în literatura americană şi implicit în cea universală se poate stabili numai după o lectură atentă a operei sale, păstrătoare, pe alocuri, a tradiţiei, dar şi inovatoare prin adaptarea unor principii romantice pătrunse în cultura americană odată cu creaţia sa artistică.

---

[1] Vezi, de pildă, Robert E. Spiller, *The Cycle Of American Literature,* New York, 1955, p. 34; *American Literature. Tradition and Inovation* edited by Harrison T. Meserole, Walter Sutton, Bromweber, Massachusetts, 1969; *American Literature as an Expression of the National Mind,* Russell Blankenship, Cooper Squire Publishers, New York, 1973, p. 246.

Pe de o parte, prin preferinţa pentru evaziunea în natură sau întoarcerea în trecutul istoric, Washington Irving anunţă zorile romantismului american, pe de alta, nota realistă rezultă din comentariile remarcabile privind societatea americană şi obiceiurile vremii precum şi din impresiile de călătorie formulate din perspectiva unui observator fin şi receptiv la tot ce-i inedit peisagistic, neuitînd a acorda aceeaşi atenţie şi prezenţei umane care se face simţită fie direct, fie în mod aluziv, cum se-ntîmplă, de pildă, în unele pasaje din *Croaziera*. În opera sa Washington Irving demonstrează pe deplin calităţile unui stilist desăvîrşit precum și minuțiozitatea unui maestru al scrisului. Atent la fiece amănunt dar şi la felul cum îl transpune artistic, el a ştiut să aleagă întotdeauna un limbaj simplu dar expresiv, reuşind să se facă atractiv nu numai în povestirile scurte, gen abordat cu predilecţie, ci şi în eseurile care conturează personalitatea unui scriitor rafinat, bun cunoscător al mînuirii umorului şi ironiei.

Washington Irving şi-a început activitatea literară cu schiţele umoristice despre viaţa socială şi teatrală a New Yorkului, publicate în ziarul *Morning Chronicle,* editat de fratele său, Peter. Aceste schiţe au fost republicate în 1802–1803 sub titlul *Scrisorile domnului Jonathan Oldstyle.* Nu peste mult timp, în 1807–1808, va vedea lumina tiparului *Salmagundi sau toanele şi părerile onorabilului Launcelot Lungstaff şi ale altora,* un şir de eseuri umoristice de orientare federalistă ce readuc pe prim plan principiile practicate la gazeta *The Spectator* (1 martie 1711 – 6 decembrie 1712) de către Addison şi Steele: o foaie scoasă nu de o redacţie, ci de unul sau doi editori care se fac purtătorii de cuvînt ai cerinţelor de îndreptare a moravurilor şi mlădierea atitudinilor dictate de egoism şi instinct. Irving şi Paulding urmăreau, în acest mod, să instruiască pe tineri şi să corecteze pe cei vîrstnici. Cu un ascuţit spirit critic, avînd zîmbetul pe buze, ei moralizează adeseori, gata să ia lumea aşa cum e, satirizează societatea mondenă şi ridiculizează pretenţiile

parveniţilor politici şi sociali, arătîndu-se împotriva mediocrităţii şi stupidităţii. Această scriere a făcut din Washington Irving „unul din reprezentanţii de seamă ai perioadei literaturii americane dintre Revoluţie şi Războiul civil”[2].

Aceeaşi forţă satirică o întîlnim în *O istorie a New Yorkului de la începutul lumii pînă la sfîrşitul dinastiei olandeze,* apărută în 1809, constituind primul mare succes literar al scriitorului. Pretinsul autor Dietrich Knickerbocker, un olandez amator de excentricităţi, realizează o cronică plină de haz, în care ficţiunea stă alături de referirile savante la izvoadele istorice privind oraşul New York. Ironia se orientează deopotrivă asupra stilului pretenţios al tratatelor de istorie, cît şi asupra epocii, aluziile politice de natură antijeffersoniană precumpănind. „Cea dintîi carte comică scrisă de un american” a fost plăsmuită ca o parodie a pretenţiosului ghid al lui Samuel Mitchill, *Panorama New Yorkului sau ghidul unui călător prin metropola comercială a Statelor Unite* (1807), dar s-a dezvoltat într-o istorie comică a dominaţiei olandeze în New York. În ciuda unor reminiscenţe din Cervantes, Rabelais, Bacon, Swift şi chiar din Fielding, strălucita satiră a lui Dietrich Knickerbocker la adresa istoriei, politicii şi moravurilor americane poate fi, pe drept cuvînt, considerată ca „primul monument al literaturii americane ajunse la maturitate şi totodată ca primul model de umor american”[3].

Washington Irving prezintă Americii o nouă creaţie a trecutului istoric, rezultat al strîngerii legendelor existente şi combinării lor cu faptele istorice. Înainte ca Walter Scott să descopere plăcerile trecutului istoric, în *Ivanhoe* (1820) ori Victor Hugo, în *Notre Dame de Paris* (1831), Irving „creează un trecut propriu cu caracter romantic

---

[2] Edwin T. Bowden, *Introduction* la volumul *A History of the New York (Istoria New Yorkului)* de Washington Irving, New York, 1964, p. 8.

[3] Ioan Aurel Preda, *Cuvînt înainte* la volumul Wasghintori Irving. *Rip Van Winkle,* Editura pentru literatură universală, Bucureşti, 1963, p. 8.

comic”[4].

Următoarea etapă (1814–1832) cuprinde cei şaptesprezece ani petrecuţi în Europa unde-şi cîştigă notorietate pe plan internaţional, impunîndu-se ca un descoperitor romantic al trecutului. Acum, sub pseudonimul Geoffrey Crayon, începe să publice la New York şi la Londra, *Albumul de schiţe* (1819–1820), o carte citită cu interes şi plăcere pe ambele continente, ceea ce dovedeşte că Washington Irving era considerat un scriitor cu idei mari, cu profundă forţă emoţională şi imaginativă, într-un cuvînt, un mare talent cu temperament şi stil.

Sentimentul melancoliei şi preferinţa pentru trecutul istoric al Angliei, cu clădirile sale antice, mînăstirile şi bisericile de ţară, definesc cu precădere această operă.

Albumul de schiţe este o carte unică în vremea sa, fiind alcătuită din eseuri, schiţe de caracter, descrieri şi scurte povestiri. Rod al peregrinărilor scriitorului prin cele două lumi – America de Nord şi Europa – volumul lasă impresia unui turist care priveşte, se miră, cercetează peisajul şi trecutul englez, insistînd pe aspectul pitoresc. Descrie cu tandreţe ţinuturile rurale şi viaţa de ţară *(Viaţa rurală în Anglia, Funeralii de ţară, Bucătăria unui han),* dragostea înşelată *(Soţia)* şi devoţiunea de soţie şi mamă *(Mîndria satului).*

În marea lor majoritate, sînt schiţe şi eseuri despre viaţă engleză, trădînd o anume nostalgie pentru obiceiurile acestui popor *(Hanul „Capul de mistreţ”, de pe strada Eastcheap).*

O temă preferată a autorului este caracterul trecător al vieţii, aşa cum se relevă în schiţele *Nestatornicia literaturii* şi *Mînăstirea Westminster.* Cele dintîi povestiri moderne *Mirele fantomă, Legenda Văii Somnului* şi *Rip Van Winkle,* dealtfel, foarte cunoscute, stau lîngă altele predominant descriptive *(Roscoe, Croaziera)* ori eseuri dedicate

---

[4] Edwin T. Bowden, op. *cit.,* p. 16.

discutării unor probleme majore privind îndeosebi comparaţia dintre cultura americană şi cea engleză *(Nestatornicia literaturii).* Deşi sentimentalitatea patetică îşi face loc uneori *(Inimă sfărîmată, Mîndria satului, Soţia),* în ansamblu, *Albumul de schiţe* se defineşte printr-o anumită rotunjime şi tentă a unei scrituri frumoase.

Dacă amintim doar una dintre schiţe *(Croaziera)* este suficient ca să ni-l imaginăm pe Washington Irving drept un filosof privind existenţa umană cu ochii unui încercat peregrin. În aparenţă, o simplă descriere a unui naufragiu, în realitate *Croaziera* reuneşte într-un tot armonios filosofia şi arta literară a lui Washington Irving. Călătoria pe apă „a unui american" spre Europa prilejuieşte scriitorului cîteva notări ce rezumă o adevărată filosofie: „Întinderea imensă a apelor ce separă emisferele" înseamnă „o pagină albă a existenţei". O senzaţie de „gol", un „gol" existenţial desparte cele două continente: America şi Europa, două lumi diametral opuse, la acea vreme, ceea ce se simţea doar cînd călătoreai pe apă, după cum susţine Irving. Iată formulată în termeni metaforici concepţia filozofică a lui Washington Irving: „Tragem cu putere, este adevărat, «un lanţ elastic», cu fiece pas înainte, dar lanţul rămîne intact! Putem merge pe firul lui înapoi, verigă cu verigă, şi simţim cum cel din urmă inel ne trage spre casă. Însă croaziera pe mare ne separă dintr-o dată. Ea ne face conştienţi că am scăpat din ancorajul sigur al unei vieţi aşezate, şi ne trimite, la întîmplare, într-o lume îndoielnică. Aceasta interpune nu doar un abis imaginar, ci unul real; între noi şi căminele noastre – un abis supus furtunii, spaimei şi nesiguranţei, făcînd distanţa reală şi întoarcerea precară."

Senzaţia de „gol" simţită pe mare, remarcă scriitorul, pentru cineva obişnuit să gîndească profund „este plină de subiecte de meditaţie", căci „există minuni ale adîncului şi ale văzduhului care tind mai degrabă să abată atenţia de la cele familiare".

Cu o inegalabilă măiestrie Washington Irving conduce firul epic al acestei schiţe, avînd drept punct de reper, din nou, elemente moderniste în exprimarea literară. Astfel, acţiunea propriu-zisă

începe „într-o zi calmă de vară”, cînd natura visătoare, de poet a scriitorului se face simţită cu precădere: „mă desfătam tolănindu-mă pe parapet ori căţărîndu-mă pe gabia mare şi visînd ore în şir la pieptul liniştit al mării: să priveşti grămezile de nori aurii zărindu-se deasupra orizontului, să-ţi imaginezi nişte ţărmuri de basm şi să le populezi după propria dorinţă, să urmăreşti talazurile unduitoare rostogolindu-şi volumele lor argintii de parc-ar muri pe acele tărîmuri fericite!”

Obiectele „plutitoare” trezesc scriitorului rememorările vieţii, în maniera „timpului regăsit”, definit cu mult mai tîrziu de Marcel Proust (1871–1922), în romanul său *În cîntarea timpului pierdut*. Întîlnim aceeaşi evocare a amintirilor personale ale autorului care ştie să-şi analizeze cu o extraordinară subtilitate toate sentimentele precum şi reacţiile celor din jur (obiecte ce plutesc sau chiar oameni surprinşi doar într-o schiţă de gest). Lucrurile rămase după naufragiu îi vorbesc scriitorului despre existenţele omeneşti cărora le aparţinuseră cîndva. Este, în germene, ceva din filosofia propusă şi susţinută cu ardoare de Alain Robbe Grillet. Iată de ce Washington Irving este un modernist „avant la lettre”!

Derularea diverselor povestiri, procedeu întîlnit şi-n alte schiţe, anecdotica sinistră privind naufragiul, plasată la vreme de seară în jurul luminii slabe a unei lămpi din cabină cînd timpul frumos de pînă atunci dădea semnele unei furtuni neaşteptate, ne duce cu gîndul la *Povestirile din Canterbury* de Goeffrey Chaucer, unul dintre fondatorii literaturii poetice în Anglia celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIV-lea şi începutul secolului al XV-lea (1310–1400), pe care, cu siguranţă, Washington Irving, structură temperamentală atît de aplecată spre marile valori ale antichităţii, l-a citit cu nesaţ, l-a înţeles şi l-a prelucrat într-un stil propriu. Nota predominantă la Washington Irving este macabrul sugerat de lumina pîlpîindă ce făcea întunericul şi mai groaznic. Pe acest fundal, aşa cum precizează scriitorul, „fiecare avea povestea sa despre naufragiu şi dezastru”. Ca modalitate de creaţie, el ştie să aleagă doar cîte un

element esenţial din opera marelui umanist William Shakespeare (1564–1616). Aşa se întîmplă cu „ceaţa" plasată în jurul ţărmurilor Newfoundlandului. Dacă la Shakespeare, de pildă, în *Hamlet,* ceaţa reprezintă cadru pentru întîlnirea eroului cu fantoma tatălui său pe stîncile Danemarcei, la Washington Irving ceaţa rămîne doar un simplu fundal prevestitor al unei drame gîndită în stilul filosofiei propuse, mult mai tîrziu de Albert Camus (1913–1960) în *Străinul.* „*A*vant la lettre" prin tehnica istorisirii în istorisire, Irving aduce o atmosferă ce va fi întîlnită în romanul *Străinul,* aparţinînd, după cum se ştie, secolului al XX-lea. Aşa cum în acest roman drama se declanşează ca urmare a intervenţiei unei forţe naturale „à cause de soleil", tot astfel, în *Croaziera,* drama ce se va desfăşura este provocată „à cause de brouillard" la care se adaugă însă starea de semitrezie a echipajului. Drama este sugerată extrem de simplu: un schooner mic fusese izbit chiar la mijloc de vasul ce plutea.

Washington Irving ştie să-şi schimbe rolul pe negîndite; dacă, pînă aici, el face corp comun cu persoana I ca povestitor, din acest moment începe un alt povestitor, tot la persoana I, dar acum vorbeşte marele gînditor Washington Irving, pentru care, odată cu dezlănţuirea furtunii, ce făcuse ca într-o clipă tot ce era viaţă să dispară, „plăsmuirile sale frumoase" despre poezia întinsului nesfîrşit al apei fuseseră întrerupte abrupt. Iar scriitorul, lăsînd la o parte, doar pentru un moment, fantezia, se concentrează asupra unor lucruri cu adevărat terifiante. Totul este dezvăluit concis: „Adîncul chema în mrejele sale". Doar o simplă propoziţie enunţiativă ce sugerează o gîndire profundă. „Masa întunecoasă a norilor de deasupra părea că pune stăpînire pe suprafaţa cerului cu sclipirile fulgerelor tremurînde de-a lungul talazurilor înspumate, făcînd înspăimîntător întunericul ce le urma."

Ca în atîtea alte scurte povestiri din *Albumul de schiţe,* scriitorul îşi găseşte echilibrul sufletesc într-o imagine poetică, într-o metaforă, ori cum se-ntîmplă în acest caz, într-o splendidă imagine de mişcare, secondată de una auditivă: „Tunetele coborau pe

întinderea sălbatică a apelor, fiind amplificate şi prelungite de munţii de apă”. Răzbat implicaţiile unei filosofii abisale, în germene, de factură optimistă: „Deşi am văzut vasul clătinîndu-se și scufundîndu-se printre aceste abisuri vuitoare, părea un miracol că se reechilibra şi plutea în continuare”, prevestind parcă o schimbare a vremii, cum dealtfel s-a şi întîmplat, iar reflecţiile mohorîte din ajun imediat fură date uitării. Doar un simplu semnal: „dar e timpul să acostăm!” şi deîndată scriitorul aduce pe prim plan un alt cadru: „Era o dimineaţă frumoasă, însorită, cînd şeful echipajului dădu semnalul emoţionant: «Pămînt!»”

Sosirea lui Washington Irving în Europa, „ţărmul făgăduinţei”, înseamnă cu adevărat emoţie febrilă. Casele ţărăneşti îngrijite, cu grădini şi pajişti verzi, ruinele unei mînăstiri, turla veche a unei biserici de ţară ridicîndu-se din panta unui deal vecin alcătuiesc panorama reţinută de privirea scriitorului prin telescop spre ţărmul ce se apropia. Acesta este de fapt şi universul volumului *Albumul de schiţe,* privit în linii generale.

Permanent Washington Irving ştie să compare, să verifice cele citite în diverse cărţi cu realitatea oferită de peisajul ivit. Odată cu ancorarea navei, scriitorul orientează subtil atenţia cititorilor spre pontonul înțesat de lume, unde unii sînt spectatori fără rost, alţii, aşteaptă prietenii ori rudele cu nerăbdare, într-un cuvînt, „un ponton” simbolic, în sensul „gării” lui Ion Vinea, cu mult mai tîrziu. Irving reține figura comerciantului de corăbii, al cărui portret impresionează prin simplitatea exprimării dar şi prin surprinderea firescului; – sprînceană încruntată, înfăţişare neliniştită, mîini vîrîte în buzunare – totul subsumat elementului de mişcare asociat cu cel auditiv: „fluiera gînditor şi se plimba încoace şi încolo în micul spaţiu îngăduit de mulţime”. Pe fundalul uralelor şi saluturilor schimbate între cei de pe vas şi băştinaşi, Irving surprinde emoţionant drama regăsirii a doi tineri căsătoriţi, ea „o tînără într-o rochie modestă”, el, un marinar sărman ce fusese bolnav tot timpul croazierei şi totuşi, stîrnise simpatia tuturor pasagerilor.

În ansamblu, schiţa *Croaziera* reuneşte într-un tot armonios cele două faţete ale omului de litere, Washington Irving: filosoful şi literatul, ele susţinîndu-se reciproc. Dacă în *Croaziera* se evidenţiază arta poetico-filosofică a lui Washington Irving, în *Prefaţa la ediţia revăzută* a *Albumului de schiţe,* cît şi-n *Opinia autorului despre sine* se rezumă avatarurile omului de geniu, precum şi arta sa poetică.

Măiestria de mare scriitor a lui Washington Irving se dovedeşte chiar şi în modul cum îşi compune un text ca *Prefaţa la ediţia revizuită,* ce, după titlu, pare nesemnificativ din punct de vedere literar. Această compoziţie nu este decît o povestire scurtă, datată 1848 şi localizată la Sunnyside, în care Washington Irving alternează cu o extrem de modernă intuiţie stilul epistolar ca vorbirea indirectă, neuitîndu-şi nicidecum rolul de povestitor al emoţiilor prin care a trecut în aşteptarea febrilă a răspunsului de la Walter Scott, în legătură cu aprecierea privind *Albumul de schiţe.*

„Am început să mă simt, afirmă Washington Irving, de parcă mi-aş lua o libertate inadmisibilă, dar, într-un fel sau altul, există lumina solară generală îndreptată asupra dumneavoastră, ce încălzeşte inima şi credinţa oricărei tîrîtoare."

Încurajarea venită de la Walter Scott nu este primită cu falsă modestie şi ascunde filonul filosofic al structurii sale temperamentale: „Practica şi pregătirea m-au condus mai mult către regula de conduită, dar în prezent sînt tot atît de inutil pentru slujba permanentă, asemeni unui indian sau lui don Cossac din propria-mi ţară".

Odată cu revizuirea acestui volum de schiţe, Washington Irving îşi expune punctul de vedere adoptat, cu multă fermitate şi încredere în forţa sa creatoare, într-o formulare scurtă, cu valoare de manifest literar.

„De aceea, trebuie să continui după cum am început; scriind cînd pot, nu cînd ar trebui. Ocazional, îmi voi schimba reşedinţa şi voi scrie despre ceea ce-mi sugerează obiectele din faţa mea ori despre ceea ce-mi apare-n imaginaţie; şi sper să scriu mai bine şi

mai mult, în curînd.”

Alături de *Prefaţa... Opinia autorului despre sine* completează portretul scriitorului, acesta autodefinindu-se drept o fire visătoare, o personalitate complexă prin amănuntele aparent nesemnificative, ce-i reţin atenţia dar şi prin faptele majore, ce ţin uneori de istorie, alteori de legendă. Tributar romantismului, Washington Irving se arată tot atît de interesat de zvonurile aurite despre „nălucile” bîntuitoare prin diverse ţinuturi, aşa cum dealtfel îl întîlnim şi-n *Hanul „Capul de mistreţ” de pe strada Eastcheap.* Dacă începutul schiţei *Opinia autorului despre sine* se derulează în manieră tradiţională, totul părînd a fi subsumat abundentelor lecturi, în cea de-a doua parte, autorul răspunde „avant la lettre” tuturor rigorilor prozei moderniste. Am putea spune că prin unele detalii (plasarea acţiunii – o călătorie într-o unitate de timp nefixată: „într-o zi lungă de vară”; într-un spaţiu nedefinit cu precizie: „pe culmea celei mai îndepărtate coline...” alături de o oarecare precizare „peste mai mult de o milă”). Washington Irving, ca şi-n *Croaziera,* propune o anumită filosofic a vieţii, prin care-şi manifestă dorinţa lăuntrică de a cunoaşte „nepătrunsul”, sugerat printr-o sintagmă latinească: *terra incognito* plasată exact acolo unde se cuvenea. În partea a doua a schiţei, se revine la autocaracterizare, insistîndu-se pe unul din elementele hotărîtoare pentru creaţia sa artistică – lectura cărţilor de călătorie în strînsă legătură cu „hoinăreala” pe diguri, visînd la vapoarele ce se îndreptau spre ţărmuri îndepărtate.

Nimic în scrisul lui Washington Irving nu este şablon. *Albumul de schiţe,* în acest sens, impresionează prin varietatea subiectelor abordate ca şi prin modalitatea de transpunere artistică, fiecare piesă fiind cizelată la maximum, în aşa fel încît unitatea chiar a unui paragraf să aibă rotunjime perfectă. Gîndirea sa filosofică poate fi cu uşurinţă desprinsă din felul în care-şi mărturiseşte dragostea profundă pentru ţara natală. Mai întîi, Washington Irving constată că „în nici o ţară farmecele naturii nu au fost revărsate atît de abundent”, ca mai apoi să dea o imagine plină de poezie de bună

calitate despre o ţară „mirifică”. Întîlnită cu adevărat în drumurile sale: „Marile lacuri şi oceanele de lichid argintiu, munţii cu nuanţele lor eterice strălucitoare, văile inundate de fertilitatea sălbatică, cascadele înfricoşătoare vuind asurzitor în solitudinea lor, cîmpiile neţărmurite ondulîndu-se cu verdeaţa spontană, rîurile adînci şi largi, rostogolindu-se într-o tăcere solemnă spre ocean, pădurile virgine în care vegetaţia îşi desfăşoară măreţia, cerul mîngîiat de vraja norilor de vara şi de soarele minunat”. O frază ampla, cum dealtfel întîlnim şi-n celelalte schiţe, a cărei judecată se încheie firesc: „fac ca un american să n-aibă nevoie niciodată să caute dincolo de propria ţară sublimul şi frumosul peisajului natural”.

Dacă în *Croaziera* substratul filosofic răzbate în termeni poetici, în *Opinia autorului despre sine*, cum rezultă şi din titlu, Washington Irving ne pune în faţa unor mărturisiri directe, consecinţă a speculaţiilor filosofice din timpul diverselor călătorii. Fie că se află pe mare sau pe uscat, scriitorul îşi relevă structura visătoare, în care filosoful este permanent dublat de scriitor. Iată de ce judecăţile sale despre Europa, privite prin prisma unui american extrem de ager, înseamnă asociere de farmec legendar şi poetic, dar şi întîlnirea cu obiceiurile înaltei societăţi. Conştient de discrepanţa dintre cele două continente, la acea vreme, Washington Irving afirmă, pe bună dreptate: „ţara mea natală era plină de făgăduinţă tinerească, iar Europa, bogată în comorile acumulate de veacuri”.

Ca şi-n *Croaziera*, în partea finală a schiţei *Opinia autorului despre sine*, scriitorul, din fuga condeiului, face trecerea de la elementul autobiografic la descrierea succintă a scenei îndrăgostiţilor sărmani, ce se plimbau pe sub ferestrele unei tipografii, dînd cînd peste farmecul unui peisaj, cînd peste deformări caricaturale. Autoironizîndu-se cu termenul de „gură-cască”, Washington Irving se conturează ca o personalitate căreia-i plăcea să călătorească, consemnîndu-şi totul. Notarea extrem de sinceră a gîndurilor şi impresiilor produse face ca volumul său de schiţe să se citească atent, căci mereu ştie să aducă cîte ceva nou. Finalul din *Opinia*

autorului despre sine ni-l proiectează în prim-plan pe scriitorul conştient de ineditul scrisului său, precum şi de faptul că, dată fiind noutatea compoziţională a *Albumului de schiţe,* el va dezamăgi pe mulţi dintre cititori. Această schiţă, alături de *Prefaţa...* precum şi de unele trimiteri din *Croaziera,* reprezintă, în mare, coordonatele unei adevărate arte poetice. Washington Irving, asemeni unui pictor peisagist „nenorocos", ce călătorise pe Continent, prin predispoziţia sa firească spre „hoinăreală", a ştiut să „schiţeze" doar „cotloane, unghere şi locuri insignifiante", fără ca nimic din ceea ce-i impunător să-i reţină atenţia. Autoironizîndu-se, întrucît n-a avut în tot volumul nici un cuvînt de spus despre alte splendori ale vremii (cascada din Terni, Golful Neapole şi altele) Washington Irving, în realitate, îşi exprimă, în mod deschis, crezul artistic: aplecarea cu deosebire asupra faptelor mărunte, aparent nesemnificative. Iată cum literatul, filosoful şi criticul literar se regăsesc în persoana aceluiaşi scriitor: „Albumul său de schiţe, afirmă Washington Irving, era plin de bordeie, peisaje şi ruine obscure, însă el a neglijat să picteze catedrala Sf. Petru sau Coliseul, Cascada din Terni ori golful Neapole şi nu are nici măcar un gheţar sau un vulcan în tot cuprinsul lui."

Cu aceeaşi dezinvoltură îl întîlnim pe Washington Irving în ipostaza de portretist *(Roscoe, Soţia). Roscoe,* de pildă, o povestire scurtă, aparent lipsită de interes, devine un simbol al omului de geniu situat întotdeauna deasupra celor mărunţi. Punctul de plecare, de data aceasta, excepţie de la crezul său literar, este o persoană bine cunoscută în Anglia, William Roscoe (1753–1831), prin lucrările sale despre istoria unor familii cu faimă (Lorenzo de Medici şi Leon al X-lea). Am putea spune că, tot „avant la lettre", ne înfăţişează un portret în maniera celui mai autentic firesc al realismului: „ţinuta unui nobil roman", „cîteva zbîrcituri uşoare pe frunte", o persoană căreia, în ciuda „gîndurilor irosite", încă îi strălucea în privire „văpaia unui suflet poetic". Ca dealtfel pretutindeni în al său *Album de schiţe,* scriitorul este obişnuit să

comenteze asupra unor lucruri ce l-au impresionat cu deosebire. În acest sens, nu se poate stăpîni să nu-şi exprime compasiunea pentru un om de geniu ca Roscoe, din a cărui bibliotecă, după moarte, n-a mai rămas aproape nimic. Este un bun prilej pentru Irving de a-şi manifesta amărăciunea la gîndul uitării oamenilor de geniu, în lumea măruntă, odată cu trecerea timpului. Dacă în Roscoe scriitorul este cel care face unele aprecieri în mod direct, în alte schiţe, cum ar fi *Inimă sfărîmată, parti pris*-ul lui Irving se observă doar aluziv, personajul principal fiind lăsat să se prezinte mai mult singur. *Inimă sfărîmată* aduce pe prim plan chinurile unei tinere frămîntate de avatarurile unei dragoste neîmplinite. În povestirea lui Washington Irving nu întîlnim un suflet contorsionat, în sensul celor din bolgiile din *Infernul* lui Dante şi nici un idol al iubirii, ca în versurile lui Petrarca. Ceea ce impresionează este reunirea în spirit creator a mai multor influenţe din curentele europene, rezultat firesc al călătoriilor întreprinse de autor pe vechiul continent. Aşa ne putem explica prezenţa unor reflexe din Sturm und Drang, căci ne aflăm în faţa suferinţelor unei tinere care-şi dezvăluie sentimentele într-o manieră, pe alocuri, wertheriană. De la *Inimă sfărîmată* uşor se trece la *Soţia,* întrucît, tematic, se încadrează în aceeaşi sferă. Totuşi, de data aceasta, ni se propune altceva, un caracter de felul clasicismului francez, căci ni se atrage atenţia asupra unui tip virtual de soţie. Acesta-i doar punctul de plecare al povestirii, în fapt, ea ascunzînd un element profund biografic, moartea femeii iubite căreia-i va rămîne credincios toată viaţa.

Universul populat de *Albumul de schiţe* este extrem de variat: introspecţii caracterologice, atmosfera provincială engleză, viaţa din jurul bisericuţelor de ţară, pontonul ca posibilitate de întîlnire a diverse fizionomii şi-n fine hanul neindividualizat în titlu *(Bucătăria unui han),* sau un anume han *„Capul de mistreţ", de pe strada Eastcheap.* Acesta din urmă nu este decît motivul literar binecunoscut în dramaturgia lui William Shakespeare. Este vorba despre hanul ca loc de petrecere, întîlnit în *Nevestele vesele din*

Windsor, unde Falstaff, în ipostaza bufonului, aduce o primă notă de înseninare, într-o creaţie teatrală atît de tenebroasă cum este aproape întreaga operă a marelui Will. Strada, numele unor personaje (doamna Quickly, Falstaff) sînt doar simple repere literare. Totul este folosit cu pricepere pentru a da naştere unui comic macabru, plasat într-un „han" şi luat doar ca simbol pentru inflexiunile realiste înmagazinate de autor cu bună ştiinţă.

Prin urmare, în *Albumul de schiţe* nu întîlnim nimic contrafăcut, nimic care să plictisească sau să enerveze prin repetarea la paroxism a unuia şi aceluiaşi motiv literar.

Nota definitorie, aşadar, este varietatea tematică însoţită pretutindeni de grija pentru o bună stilizare într-o povestire de dimensiuni reduse.

„Stilul schiţelor e stilul caracteristic al lui Irving pur, cast, spumos, curgător; adesea elegant şi întotdeauna potrivit temei tratate, bogat, dar nu extravagant, cu imagini variate şi pertinente – frumoase flori de stil, amestecate cu graţie, înfăţişîndu-se nu într-o copleşitoare abundenţă, ca în unele grădini artificiale, ci într-un fel de ordine şi variaţie naturală, ca în podoabele florale care ne întîmpină cînd privim nişte peisaje frumoase."[5]

Se vor succeda alte volume de schiţe, dintre care amintim *Bracebridge Hall sau artiştii, Potpuriu* (1822) a căror acţiune se desfăşoară în peisajul romantic al Angliei, Franţei, Spaniei şi Americii. Descrierea conacului şi a familiei Bracebridge, unde scriitorul este invitat să petreacă zilele de Crăciun *(Ajunul, Ziua de Crăciun, Ospăţul)* dezvăluie talentul de povestitor şi umorul fin al lui Washington Irving.

O notă de romantism „avant la lettre" găsim şi-n *Poveştile unui călător* (1824) unde scriitorul se arată interesat de legende, de mituri şi arhetipuri. Cele mai multe pagini cuprind însemnări, scrise cu un

---

[5] Charles Adams, *Memoirs of Washington Irving*, 1870, pag. 93.

umor blajin, dintr-o călătorie în Germania. Altele, „documente găsite printre hîrtiile răposatului Dietrich Knickerbocker”, sînt plasate în New York. Este suficient să dăm numai două exemple. *Aventura unui student german* şi *Diavolul şi Tom Walker,* ca să ne fie clare preferinţele din acest volum. Îmbinarea elementelor romantice (idealul de frumuseţe întrupat în tînăra găsită în faţa eşafodului de studentul german, fizionomie ce pare să fi bîntuit imaginaţia sa cu mult înainte de-a o fi întîlnit) cît cele de factură poliţistă din finalul povestirii *Aventura unui student german* reprezintă o altă faţetă a scriiturii lui Washington Irving. În fond, istorisirea studentului german se derulează cu multe note romantice. Eroul, cu gestul cel mai simplu, propriu, ospitalier, oferă tinerei rămase în bătaia sorţii, cămin „pentru totdeauna”, simţindu-se sufleteşte foarte aproape de structura caracterului său. Totul pare a se desfăşura normal în sensul refacerii unei vieţi zbuciumate de vicisitudini, dar este suficientă o mică absenţă de-acasă a studentului pentru ca destinul său să ia o altă turnură: bucuria căutării unui apartament pentru el şi iubita sa este curmată de găsirea acesteia în nesimţire. Mica anchetă poliţistă precum şi starea de adevărată debusolare a tînărului alcătuiesc finalul unei povestiri despre care autorul are grijă să adauge cîteva rînduri privind înlăturarea oricărui semnalment de neîncredere în autenticitatea sa. Deşi tributar romantismului, prin imaginile aduse pe prim plan (tînăra „entuziastă” pe treptele ghilotinei, creionată într-o noapte ploioasă, la lumina descărcărilor electrice din atmosferă), totuşi, pe alocuri, cu deosebire în partea finală, povestirea se înscrie în aceeaşi notă a firescului specific întregii creaţii a lui Washington Irving.

Dacă în povestirea amintită tonul este sobru şi melancolic, în *Diavolul şi Tom Walker* umorul nu-l părăseşte pe scriitor nici chiar atunci cînd are loc pactul cu diavolul, în sumbra pădure mustind de ispite pentru muritorii slabi de înger.

„La Washington Irving, fantasticul acţionează ca un mijloc suplimentar de plasticizare. Deja din primele paragrafe ale

povestirii, descrierea locuinţei înrăitului cuplu, conţine, atît de deplină sugestie a diavolescului, încît scena propriu-zisă a încheierii pactului ar fi un simplu topos literar dacă dialogul eroului cu Necuratul nu ar trăda pe unul din cei mai mari povestitori ai lumii."[6]

Poveştile unui călător adună într-un tot unitar creaţii de factură romantică avînd sorgintea, nu arareori, în povestirea gotică. Volumul reprezintă un excelent exemplu despre stilul îngrijit şi marea dibăcie în transplantarea legendelor populare germane în peisajul american. El „cristalizează concepţiile literare ale scriitorului şi relevă contribuția lui la constituirea formei romantice a schiţei, cu unitatea temei şi a atmosferei, cu aparentul realism al detaliului narativ şi al descrierii locurilor, cu ascuțita caracterizare a personajelor, cu polisarea stilului desemnat să producă efecte artistice, cu umorul lipsit de complicaţii şi cu lumea fascinantă, plină de imaginaţie, plasată departe de viaţa mondenă"[7].

Tot în această perioadă, Washington Irving abordează şi biografia elaborată cu aceeaşi minuţiozitate cunoscută din schiţe *(Viaţa şi călătoriile lui Cristofor Columb).* Aceasta este „una dintre cele mai temeinice lucrări dedicate marelui navigator, din cîte au fost publicate de-a lungul anilor în Statele Unite"[8].

Ultima perioadă (1832–1859) este a marelui succes, întrucît Washington Irving devine un autor la modă, apreciat deopotrivă ca biograf, istoric şi povestitor. Acum, *Alhambra* (1832), însemnări provenite din vremea petrecută în vechiul palat maur, precum şi

---

[6] Maria-Ana Tupan, *Prefaţă* la volumul *Himera. Proză fantastică americană,* traducere, antologie, prefaţă şi note de Maria-Ana Tupan, editura Minerva, colecţia „Biblioteca pentru toţi", Bucureşti, 1984, p. XXIV.

[7] Martin S. Day, *History of American Literature,* I, 1970, p. 78.

[8] Dan Grigorescu, *Dicţionar cronologic. Literatură americană.* Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977, p. 91.

Drumuri prin prerii (1835), cronică plină de peripeţii în Vestul îndepărtat, completează în mod fericit imaginea unui scriitor receptiv la fiece schimbare de peisaj, în timpul călătoriilor prin Europa.

Scrisă în plină epocă de configurare a romantismului, *Al-Qual'a al-Hambra* sau castelul roşu, devenit prin deformaţie lingvistică *Alhambra* iar prin legendă, palatul desfătărilor, este o carte în care „totul a fost gîndit şi construit aici pentru a uimi. Fiecare alee, fiecare grădină, fiecare corp de clădire, fiecare dintre încăperi, Zidurile care dau ocol clădirilor, turnurile şi porţile. Aşezarea însăşi de pe fosta colină Asabica, cutezătoare prin formula constructivă".[9]

Prin *Alhambra,* Washington Irving a deschis şi a fundamentat drumuri noi pentru literatura de călătorie, în sensul că ea nu trebuie să fie doar o relatare a ceea ce se vede, ci şi a ceea ce s-a văzut cîndva, apelul la documentul scris ca şi la cel oral fiind deopotrivă.

Sub pseudonimul Geoffrey Crayon, Washington Irving publică, în 1835, *Drumuri prin prerii,* însemnări de călătorie în America *şi* Spania, precum şi piese din folclorul iberic. Să dăm numai două exemple: *Urmărirea roiului de albine* şi *Marea prerie* – o *vînătoare de bizoni,* ambele relevînd predilecţia scriitorului pentru descrierea amănunţită a gesturilor şi micilor drame din lumea animală.

După cum *Albumul de schiţe* lasă impresia unui turist care mereu găseşte ceva inedit în peisajul englezesc, iar pe-alocuri, şi în cel american, precum şi-n trecutul istoric, tot astfel, celelalte cărţi, dintre care amintim *Drumuri prin prerii* şi *Poveştile unui călător,* se remarcă prin inserarea mereu de detalii noi mustind de viaţă proprie teritoriului explorat. Talentul său de povestitor se face simţit deopotrivă şi-n cărţile destinate biografiilor unor personalităţi cunoscute în epocă. Fie că este vorba despre Cristofor Columb (1828, 1831), fie că atenţia scriitorului se orientează spre viaţa lui

---

[9] Darie Novăceanu, *Argument* la volumul Washington Irving, *Povestiri din Alhambra,* Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1979, p. 9.

Oliver Goldsmith (1849), *Mahomed şi urmaşii săi* (1850), sau *George Washington* (1855–1859), reţine atenţia acelaşi stil elegant, cu grijă deosebită pentru unitate şi formă. Asemeni lui Walter Scott pe care-l admira profund, el lucrează constant, ficţiunea agreabilă aflîndu-se permanent în unghiul său de vedere.

Impresia de simplicitate şi gustul pentru cizelarea la maximum definesc cu predilecţie întreaga operă a lui Washington Irving. Interesul său pentru trecutul istoric, pentru anumite regiuni, cum ar fi preria, cu obiceiurile sale şi faimoasele vînători de bizoni, precum şi întoarcerea mereu la lumea legendelor, îl apropie de scriitorii romantici de felul lui Walter Scott. Pe de altă parte, respectarea regulei clasice, sentimentalitatea şi satira fac din el un autor tributar secolului al XVIII-lea.

„Celebritatea lui Irving ca om de litere a fost legată inseparabil de rolul pe care l-a îndeplinit ca ziarist, om politic şi diplomat. Se poate spune, cred, că nici un scriitor dinainte de 1850, cu excepţia lui Poe şi a lui Hawthorne, n-a ajuns să fie atît de cunoscut în America, în ciuda faptului că majoritatea cititorilor nu-i aprobau opiniile despre propriile-i personaje, care le erau mult mai dragi decît ceea ce Irving numise «rezultatul exerciţiului aristocratic» al condeiului... Scrierile lui au ilustrat cultura burgheză a compatrioţilor săi şi le-a măgulit aspiraţiile de a deveni aristocraţi, de a urma modelele englezeşti, de a face bani, de a explora Vestul, de a-şi afla tradiţii proprii, de a fi respectaţi în străinătate”.[10]

Washington Irving, prin opera sa, a stimulat mult cultura americană, arătînd că scriitorii americani pot deveni oameni de litere, în sensul tradiţiei europene, pe de altă parte, prin temele abordate, a oferit o bază pentru dezvoltarea viitoare a literaturii americane.[11]

---

[10] Williams T. Stanley. *The Life of Washington Irving*, vol I, 1935, p. XIV.

[11] Vezi *The Reader's Encyclopedia of American Literatura* de Max J. Herzberg şi personalul de la The Thomas J. GrawelJ Company, New York, 1962, p. 519.

SUZANA CARMEN DUMITRESCU

TABEL CRONOLOGIC[12]

***1783 3 aprilie* Se naşte, la New York, Washington Irving (fiul lui William Irving şi al lui Sarah Sanders Irving), în familia unui emigrant scoţian, proprietar al unei firme comerciale.**

3 septembrie Tratat de pace anglo–nord-american; Anglia recunoaşte independenţa S.U.A.

1784 Beaumarchais, *Nunta lui Figaro* (Fr.); Schiller, *Intrigă şi iubire* (Germ.).

Răscoala lui Horia Cloşca şi Crişan (Rom.).

1787 Bernadin de Saint-Pierre, *Paul şi Virginia* (Fr.); Goethe, *Iphigenia;* Schiller, *Don Carlos* (Germ.).

Anglia intervine cu armate în Ţările de Jos.

17 septembrie Adoptarea constituţiei S.U.A. (intră în vigoare la 4 martie 1789).

1789 Revoluţia franceză.

1789–1797 Preşedenţia lui George Washington.

1791 Crearea partidelor: *federalist* (în frunte cu Alexander Hamilton, George Washington şi John Adams) şi *democrat-republican* (avînd la conducere pe Thomas Jefferson).

1792 Proclamarea Republicii Franceze.

1783 Tratat de alianţă anglo-rus împotriva Franţei. Anglia declară război Franţei, flota franceză e învinsă la Aboukir.

***1799* Începe să studieze dreptul, dar ca şi pe Walter Scott, care**

---

[12] *N.B.* Pentru întocmirea *tabelului cronologic* au fost folosite următoarele lucrări: *The Enciclopedia Americana,* Americana Corporation, vol. 15, 1972; *Enciclopedia Britanica,* Enciclopedia Britannica Inc., vol. 12, 1972; *American Writers,* Charles Scribner´s Sons. New York, vol. II, 1974. p. 295-318; Dan Grigorescu, *Dicţionar cronologic. Literatură americană.* Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977.

avea să devină un model pentru el, inima îl îndemna mai mult spre literatură decît spre jurisprudenţă.

Wordsworth şi Coleridge, *Balade lirice;* M.G. Lewis, *Povestiri de groază* (Angl.); Holderlin, *Hyperion* (Germ.).

1800 **Prima călătorie prin ţară de-a lungul rîului Hudson.**

Doamna de Staël, *Despre literatură* (Fr.); Ion Budai-Deleanu, *Ţiganiada* (Rom.).

Se creează Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei.

1801–1809 Preşedenţia lui Thomas Jefferson; reforme în domeniul financiar şi electoral.

1802 **Îşi începe cariera de scriitor cu o serie de schiţe umoristice despre viaţa socială şi teatrală a New Yorkului, publicate în ziarul *Morning Chronicle* pe care-l edita fratele său, Peter (15 noiembrie 1802 – 23 aprilie 1803).**

1802–1803 **Aceste schiţe au fost republicate separat sub titlul *The Letters of Jonathan Oldstyle, Gent. (Scrisorile domnului Jonathan Oldstyle).***

1803 Walter Scott, *Cîntece de la fruntariile Scoţiei* (Angt.); Kleist, *Ulciorul sfărîmat* (Germ.).

1804 Schiller. *Wilhelm Tell* (Germ.).

Anglia declară război Spaniei; Napoleon se încoronează împărat al Franţei.

1804–1806 **Avînd simptome de tuberculoză, călătoreşte în Europa, vizitînd Italia, Franţa, Elveţia, Olanda şi Anglia.**

1805 Walter Scott, *Balada ultimului menestrel* (Angl.) Anglia,

Rusia şi Austria formează cea de-a doua coaliţie antifranceză, flota franceză e nimicită la Trafalgar.

***1806* Întors în ţară, este primit în baroul din New York.**

***1807, 24 ianuarie – 1808, 25 ianuarie* împreună cu fratele său mai mare, William şi cu un prieten, James Paulding, care avea să devină şi el un scriitor de seamă, publică anonim un şir de eseuri umoristice de orientare federalistă, sub titlul comun *Salmagundi, or the Whim-Whams and Opinions of Launcelot Langstaff* (*Salmagundi sau toanele şi părerile onorabilului Launcelot Langstaff şi ale altora*).**

***1807, octombrie* Moare tatăl său.**

1808 Trupele franceze ocupă Madridul; Joseph, fratele lui Napoleon, e proclamat rege al Spaniei.

***1809* Moartea Matildei Hoffman cu care Irving trebuia să se căsătorească.**

Publică *A History of New York, from the Beginning of the World to the End of the Dutch Dynasty* (*O istorie a New Yorkului, de la începutul lumii pînă la sfîrşitul dinastiei olandeze, sub pseudonimul* Dietrich Knickerbocker, satirizînd deopotrivă stilul pretenţios al tratatelor de istorie pe care-l parodiază şi unele fapte contemporane. Knickerbocker devine un personaj extrem de popular. Newyorkezii de origine olandeză îi iau numele. „Şcoala Knickerbockerilor” va fi numită gruparea literară constituită în deceniul al doilea în jurul lui Irving şi al lui Paulding, mai tîrziu, critica literară va aplica termenul la întreaga mişcare literară din New York de dinainte de războiul civil din 1861–1865.

Walter Scott, întemeiază *The Quarterly Review.*

***1810* Pleacă din nou în Europa, stabilindu-se la Liverpool, în Anglia ca asociat al casei de import fondată de fraţii săi, Peter şi William.**

Doamna de Staël, *Despre Germania* (Fr.).
Boala mintală a lui George al III-lea devine nevindecabila.
Prinţul de Walles îşi asumă regenţa în Anglia.

1812* Editează *Analectit Magazine.

18 iunie 1814 – 24 decembrie Război între S.U.A. Şi Anglia.
1813 Se tipăreşte volumul *Odes Naval, Songs and Other Occasional Poems (Ode, cîntece marinăreşti şi alte poeme ocazionale)* de Edwin Clifford Holland, poet din Carolina de Sud. Cartea marchează momentul răspîndirii romantismului în cultura statelor din Sud, pînă atunci indiferentă la noile forme literare. Jane Austen, *Mîndrie şi prejudecată* (Angl.).
Tratatul de la Reichenbach – Anglia, Rusia şi Prusia alcătuiesc o coaliţie împotriva Franţei; curînd li se alătură şi Austria.

***1814 Este aid de camp* al guvernatorului Tomkins, cu rangul de colonel.**

Jane Austen, *Mansfield Park;* Walter Scott, *Waverley* (Angl.).
24 decembrie Tratat de pace anglo–nord-american, la Gand; reconfirmarea independenţei S.U.A.

1815, *mai* Călătoreşte la Liverpool pentru afaceri. Pentru următorii şaptesprezece ani va rămîne în Europa.

La Boston se publică *The North American Review (Revista nord-americană)* ai cărei redactori, E.T. Channing, R.H. Dana şi

William Tudor voiau să încurajeze editarea unei literaturi „cu adevărat americane”, care „să fie în stare să se compare întru totul cu aceea a Angliei contemporane. Aici se vor tipări, de-a lungul anilor, opere ale lui Bryant, Lowell, Henry Adams, Emerson, Irving, Longfellow, Holmes, Howells, Whitman, Twain, Henry James.

8 ianuarie Bătălia de la New Orleans; o armată a S.U.A. Comandată de Andrew Jackson, zdrobeşte o armată engleză care ocupase Washingtonul (23 septembrie 1814) şi se îndreaptă spre Louisiana.

Napoleon e înfrînt la Waterloo; exilul de pe insula Sfînta Elena.

Jane Austen. *Emma;* Wordsworth, *Ciuta albă din Rylstone;* Walter Scott, *Stăpînul insulelor* (Angl.).

1816 E.T.A. Hoffman, *Elixirul diavolului* (Germ.); Benjamin Constant, *Adolphe* (Fr).

***1817* Moartea mamei.**

Decembrie 1818, mai Campania militară sîngeroasă, condusă de Andrew Jackson împotriva seminolilor.

1818 Firma dă faliment, iar Washington Irving care, de fapt, nu se ocupase de afaceri, ci îşi petrecuse vremea cutreierînd Anglia şi Scoţia, s-a văzut nevoit să facă din scris un mijloc de a-şi cîştiga existenţa.

Tratat anglo–nord-american privind stabilirea graniţelor dintre S.U.A, şi Canada, pe paralela 49.

Byron, *Beppo;* Shelley, *Răscoala Islamului;* Keats, *Endymion;* Walter Scott, *Rob Roy, Inima din Midlothian* (Angl.).

***1819* Sub pseudonimul „Geoffrey Crayon”, Washington Irving**

începe să publice la New York şi Londra, în foileton *The Sketch Book (Albumul de schiţe).*

Byron, *Mazeppa;* Shelley, *Rosalind şi Helen,* Cenci *(dramă);* Keats, *Ode*; Wordsworth, *Peter Bell;* Walter Scott, *Mireasa din Lamermoor, Ivanhoe* (Angl.).

Schopenhauer, *Lumea ca voinţă şi reprezentare* (Germ.) O demonstraţie paşnică a muncitorilor din Manchester e reprimată sîngeros de armată pe cîmpul St. Peter: 11 morţi şi peste 400 de răniţi. Se emit legi menite să limiteze libertăţile individuale.

Fitz-Greene Halleck, membru al „grupului Knickerbockerilor" dă la lumina tiparului poemul narativ *Fanny* care, imitînd tonul lui Byron din *Beppo* şi *Don Juan,* satirizează societatea newyorkeză, pretenţiile ei culturale ridicole, snobismul şi mercantilismul său.

Martie-iunie apar, anonim, în *New York Evening Post* şi în *National Advertiser* cele 35 de poeme scrise în stil folcloric şi intitulate *Croaker Papers (Documentele broscoiului),* comentarii amare ale evenimentelor contemporane. S-a dovedit tîrziu că autorii erau Joseph Rodman Drake şi Fitz-Greene Halleck, amîndoi membri ai „grupului Knickerbockerilor".

***1822* Vizitează Germania. Stă la Dresda. Îi apare, la New York şi Londra, volumul de schiţe *Bracebridge Hall, or the Humorists. A Medley (Bracebridge Hall, sau umoriştii. Potpuriu)* a căror acţiune se desfăşoară în peisajul romantic al Angliei, Franţei, Spaniei, Ameriricii.**

James Lawson, om de afaceri *newyorkez,* prieten cu Washington Irving şi EA. Poe, tipăreşte, anonim, poemul *Ontwas, the Son of the Forest (Ontwas, fiul pădurii),* viziune convenţional romantică a vieţii indienilor.

Byron, O *viziune a Judecăţii de Apoi;* Shelley, *Elada;* Walter Scott, *Poezie conţinută în romanele autorului lui „Waverley", Piratul* (Angl.);

Puşkin, *Evgheni Oneghin* (Rus.); Vigny, *Poeme* (Fr.).

La Congresul de la Viena, Anglia refuză să sprijine hotărîrea Sfintei Alianţe de a interveni împotriva mişcărilor populare din Spania.

1823 Sejur la Paris. Colaborează împreună cu John Howard Payne la adaptări dramatice.

Byron, *Insula; Werner;* Walter Scott, *Quentin Durward* (Angl.). Stendhal, *Racine şi Shakespeare* (Fr.); Fenimore Cooper, *Pilotul, Pionierii* (S.U.A.).

2 *decembrie* Mesajul anual către Congres al preşedintelui S.U.A. James Monroe, în care se proclamă „Doctrina Monroe”. James Kirke Paulding, membru proeminent al „grupului Knickerbockerilor”, scrie romanul *Koningsmark*e, *the Long Finne. A Story of the New World (Koningsmarke, finlandezul cel înalt. Poveste din Lumea Nouă).*

1824 **Se întoarce la Londra.**

Apare (la Philadelphia, New York, Londra şi Paris) volumul *Tales of a Traveller (Poveştile unui călător)* care cristalizează concepţiile literare ale scriitorului şi relevă contribuţia sa la constituirea formei romantice a schiţei.

Byron, *Cer şi pămînt;* Walter Scott, *Fîntîna Sfîntului Ronan; Vieţile romancierilor* (Angl.).

Englezii pătrund în Birmania.

1825 Sejur la Paris.

Se tipăreşte primul volum din colecţia bibliofilă „The Atlantic Souvenir” în care voi fi editaţi Bryant, Irving, Cooper, Paulding, Halleck.

Walter Scott, *Povestiri din cruciade;* Thomas Carlyle, *Viaţa lui*

Shakespeare; Th. Moore, *Viaţa lui Sheridan* (Angl.); Samuil Micu, Petru Maior, *Lexiconul de la Buda* (Rom.); William Cullen Bryant, *Un imn al pădurii* (S.U.A.).

***1826–1829* La invitaţia unui prieten, pleacă la Madrid, unde are o perioadă rodnică din punct de vedere literar.**

1826 Ann Radcliffe, *Gaston de Blondville* (postum); Disraeli, *Vivian Gray* (Angl.); Fenimore Cooper, *Ultimul Mohican* (S.U.A.).

1821 Walter Scott, *Viaţa lui Napoleon Bonaparte;* Th. Moore, *Epicureul* (Angl.); Victor Hugo, *Cromwell* (Fr.); Heine, *Cartea cîntecelor* (Germ.); Edgar Allain Poe, *Tamerlan şi alte poeme;* Fenimore Cooper, *Preria* (S.U.A.).

***1828* Tur al Spaniei. Vizitează Alhambra. Sejur la Sevilla. I se tipăreşte (la New York, Londra, Paris) masiva biografie *(The Life and Voyages of Christopher Columbus (Viaţa şi călătoriile lui Cristofor Columb)* în trei volume, una dintre cele mai temeinice lucrări dedicate marelui navigator, din cîte au apărut, de-a lungul anilor, în S.U.A.**

Se constituie Partidul Democrat ca un bloc politic al plantatorilor, fermierilor şi micii burghezii.

Walter Scott, *Cronicile de la Canongate* (Angl.).

Webster, *Dicţionar american al limbii engleze* (S.U.A).

***1829* Sejur la Alhambra.**

Secretar la Legaţia americană din Londra.

I se publică (la Philadelphia, Londra şi Paris) *A Chronicle of the Conquest of Granada (Cronică a cuceririi Granadei)* rezultat al unei minuţioase documentaţii în Spania, prezentată într-o formă umoristică, dar cu numeroase elemente de intrigă şi de decor romantic.

Ianuarie – 1837, ianuarie Preşedenţia lui Andrew Jackson. Edgar Allan Poe, *Al Aaraf* (S.U.A.); Prosper Merimée, *Cronica domniei lui Carol al IX-lea* (Fr.); *Curierul românesc, Albina românească* (Rom.).

1830 Leigh Hunt, *Viaţa lui Napoleon Bonaparte;* Tennyson, *Poeme, mai ales lirice* (Angl.); Hugo, *Hernani;* Stendhal, *Roşu şi negru;* Balzac, *Gobseck* (Fr.); Pann, *Versuri muziceşti,* Cîrlova, *Ruinurile Tîrgoviştei* (Rom.).

William al IV-lea pe tronul Angliei.

Revoluţia din iulie în Franţa.

1830–1831 **Este medaliat de către Royal Society of Literature.**

1831 Primeşte grade onorifice la Oxford.

Walter Scott, *Poveştile unui bunic* (Angl.); Puşkin, *Boris Gudunov* (Rus.); Hugo, *Notre Dame de Paris* (Fr.); Leopardi, *Cîntece* (It.); Edgar Allan Poe, *Poeme;* Holmes, *Ultima frunză* (S.U.A).

Camera Comunelor respinge legea reformei electorale propusă de guvernul englez.

Răscoale în Irlanda.

În Ţările Româneşti intră în vigoare Regulamentul Organic.

1832 Se reîntoarce la New York.

Vede lumina tiparului (la Philadelphia şi Londra) volumul *The Alhambra***, însemnări din vremea petrecută de autor în străvechiul palat maur din Granada. Adoptă o poziţie moderată faţă de fracţiunile politice, fără a uita însă cu totul simpatiile sale federaliste.**

Atras de viaţa sălbatică a vastelor întinderi de dincolo de Mississippi, însoţeşte o comisie guvernamentală însărcinată să trateze cu indienii din Vestul îndepărtat. Rodul acestei expediţii plină de peripeţii este volumul ***A Tour on the Prairies (Drumuri***

prin prerii).

Hugo, *Regele petrece* (Fr.); Goethe, *Faust* (partea a II-a); Lenau, *Poezii* (Germ.); Gr. Alexandrescu, *Poezii* (Rom.).

1833 Apare primul număr din *The Knickerbocker Magazine* (Revista *Knickerbockerilor)* unde, în afara scriitorilor din grupul lui Washington Irving, au colaborat şi Longfellow, Bryant, Whittier, Holmes, Hawthorne, Bird.

Dickens, *Schiţe de Boz* (Angl.); Michelet, *Istoria Franţei;* Balzac, *Moş Goriot* (Fr.).

Se desfiinţează sclavia în coloniile britanice.

1834 Adversarii politici ai lui Andrew Jackson creează partidul „Whig” (liberal).

Lenau, *Faust* (Germ.); Mickiewicz, *Pan Tadeuss* (Pol.).

Parlamentul englez votează o lege care prevede aspre pedepse pentru cei suspectaţi de vagabondaj; consecinţa e o masivă emigraţie spre Statele Unite.

1835* Apare (la Philadelphia, Londra şi Paris) *The Crayon Miscellany* cuprinzînd; *A Tour on the Prairies (Drumuri prin prerii), Abbotsford and Newstead Abbey (Abbotsford şi mînăstirea Newstead)* şi *Legends of the Conquest of Spain (Legendele despre cucerirea Spaniei).

Musset, *Nopţile* (Fr.); Bühner, *Moartea lui Danton* (Germ.); Andersen, *Poveşti* (Dan.); Lonnrot, *Kalevala* (Fin.).

***1836* Se mută la Sunnyside, Tarrytown, New York. I se tipăreşte (la Philadelphia, Londra şi Paris) *Astoria,* inspirată din**

viaţa aşezării comerciale întemeiate de John Iacob Astor pe ţărmul Pacificului, la gura fluviului Columbia.

Musset, *Confesiunile unui copil al secolului* (Fr.); Eckermann, *Convorbiri cu Goethe* (Germ.); Gogol, *Revizorul* (Rus.).

1837 **I se publică (la Philadelphia şi Londra)** ***The Adventures of Captain Bonneville (Aventurile căpitanului Bonneville),*** **o carte de aventuri bazată pe însemnările de călătorie ale conducătorului unei expediţii în Vestul îndepărtat.**

Dickens, *Oliver Twist;* Disraeli, *Henrietta Temple; Veneţia;* Carlyle, *Revoluţia franceză* (Angl.); Hawthorne, *Povestiri repovestite* (S.U.A.); Musset, *Un capriciu* (Fr.); Gogol, *Taras Bulba* (Rus.).

Moartea lui William al IV-lea; Victoria – regină a Angliei.

1833 Renunţă la funcţia de primar al oraşului New York.

Dickens, *Nicholas Nickleby* (Angl.); Hugo, *Ruy Blas* (Fr.); Poe, *Gordon Pym* (S.U.A.).

1839 Thackeray, *Catherine;* Carlyle, *Cartismul* (Angl.); Stendhal, *Mînăstirea din Parma* (Fr.); Longfellow, *Glasurile nopţii;* Poe, *Prăbuşirea casei Usher; Povestiri ale grotescului şi ale arabescului* (S.U.A.).

1840, Thackeray, *Carnet de schiţe pariziene;* Dickens, *Vechea prăvălie de curiozităţi* (Angl.); Saint-Beuve, *Port Royal* (Fr.); Lermontov, *Un erou al timpului nostru* (Rus.).

1841 La Philadelphia i se tipăreşte ***The Biography*** **of** ***Margaret Davidson (Biografia lui Margaret Davidsvn*** **j.**

Longfellow, *Balade;* Poe, *Coborîre în Maelstrom* (S.U.A.).

1 842–1846 **Este numit ambasador al S.U.A. În Spania.**

Gogol, *Mantaua, Suflete moarte* (Rus); Poe, *Masca morţii roşii* (S.U.A.); Balzac, *Prefaţă la Comedia umană* (Fr.).

1843 Kierkegaard, *Sau... sau* (Dan.); Poe, *Gîndacul de aur (S.U.A).*

1844 Dumas, *Cei trei muşchetari* (Fr.); Heliade, *Zburătorul* (Rom.).

Englezii îşi impun suveranitatea asupra Coastei de Aur, în Africa.

1845–1850* I se tipăreşte, la New York şi Londra, lucrarea cu caracter istorico-biografic *Mahomed and his Successors (Mahomed şi urmaşii săi).

1845 Prosper Merimée, *Carmen* (Fr.); Wagner, *Tannhäuser* (Germ.); Poe, *Corbul* (S.U.A.); Kogălnieeanu, *Letopiseţele Ţării Moldovei* (Rom.).

Conducătorii aripii de stînga a cartismului influenţează Societatea Fraţilor Democraţi la crearea căreia participă Marx şi Engels.

***1844* Revine la New York.**

Thackeray, *Snobii Angliei, prezentată de unul dintre ei* (Angl.); Dostoievski, *Oameni sărmani* (Rus.); Balzac, *Verişoara Bette;* George Sand, *Balta Diavolului* (Fr.); Hawthorne, *Muşchi dintr-o casă parohială;* Poe, *Filosofia compoziţiei* (S.U.A.); Bălcescu, *Puterea armată şi arta militară la romani* (Rom.).

1846–1848 Război între S.U.A. Şi Mexic.

1847 Dickens, *Dombey şi fiul* (Angl.); Balzac, *Vărul Pons* (Fr.); Pann, *Povestea vorbei* (Rom.).

1848 **Îşi aranjează pentru publicarea ediţiei revăzute a operelor sale.**

Thackeray, *Bîlciul deşertăciunilor* (Angl.); Dumas-fiul, *Dama cu camelii* (Fr.).

Izbucnesc în Europa revoluţii.

1849 Stabilit la Sunnyside (Valea însorită), la conacul său de pe Hudson, Irving scrie şi publică *Oliver Goldsmith, Biography (Viaţa lui Oliver Goldsmith).*

Tennyson, *Prinţesa;* Puskin, *Cele şapte lumini ale arhitecturii;* Macaulay, *Istoria Angliei* (Angl.); Thoreau, *Nesupunerea civică* (S.U.A.).

1850 Vede lumina tiparului volumul *The Optimist, Optimistul,* de H. T. Tuckerman, schiţe scrise în tradiţia lui Washington Irving.

Tennyson, *În memoriam: Povestiri despre regele Arthur;* Mereditth, *Poeme*; Dickens, *David Copperfield;* Thackeray, *Povestea lui Pendennis;* Spencer, *Statica socială*; Chateaubriand, *Amintiri de dincolo de mormînt* (Fr.); Hawthorne, *Litera stacojie;* Emerson. *Oameni reprezentativi* (S.U.A).

1851 Thackeray, *Umoriştii englezi din secolul al XVIII-lea;* Ruskin, *Pietrele Veneţiei* (Angl.); Sainte-Beuve, *Cozeriile de lunea*; Labiche, *Pălăria de pai florentină* (Fr.); Melville, *Moby Dick*; Beecher-Stowe, *Coliba unchiului Tom;* Longfelow, *Legende de aur*; Hawthorne, *Casa cu şapte frontoane,* (S.U.A.).

1852 Tennyson, *Odă* la *moartea ducelui Wellington;* Dickens, *Casa întunecată*; Thackeray, *Povestea lui Henry Esmond* (Angl.); Leconte de Liste, *Poeme antice* (Fr.); Hebbel, *Agnes Bernawer;* Storm, *Nuvele* (Germ.); Turgheniev, *Povestirile unui vînător* (Rus.); Alecsandri, *Poezii populare* (Rom.).

1853 G. H. Lewis, *Filosofia ştiinţelor pozitive a lui Compte;* Wagner, *Inelul Nibelungilor* (Germ.); Hugo, *Blestemele* (Fr.); Alecsandri, *Doine şi lăcrămioare* (Rom.).

Anglia şi Franţa intervin în războiul ruso-turc; armatele lor debarcă în Crimeea.

1854 Dickens, *Timpuri grele* (Angl.); Thoreau, *Walden* (S.U.A.); Nerval, *Fiicele jocului* (Fr.); Jokai, *Ultimele zile ale ienicerilor* (Ung.); Keller, *Henrich cel Verde* (Germ.).

***1855* Aproape neluat în seamă de critică, apare (la New York şi Londra) volumul *Wolfert's Roost and Miscellanies (Bordeiul lui Wolfert şi diverse,* cuprinzînd 19 povestiri ale lui Washington Irving, publicate de-a lungul anilor, sub diferite pseudonime în *The Knickerbocker Magazine,* legende spaniole, povestiri din America epocii coloniale, descrieri ale ţinuturilor de pe valea fluviului Hudson, în maniera obişnuită a „Şcolii Knickerbockerilor".**

Influenţate de stilul grupului lui Irving, schiţele lui Mortimer Neal Thomson publicate sub pseudonimul „O.K. Philander Doestricks, P.B.", descriu cu o ironie blajină viaţa New Yorkului, văzută ca un amestec de comedie bufă şi dramă dominată de puterea banului.

Walt Withman, *Fire de iarbă* (S.U.A.).

***1855–1859* Apare *The Life of George Washington (Viaţa lui George Washington)* operă monumentală în 5 volume în care scriitorul îşi expune atitudinea faţă de Războiul de Independenţă şi de conducătorii lui. Sînt evidente simpatia sa pentru partidul federalist şi poziţia lui negativă faţă de democraţi, în fruntea cărora se aflaseră Jefferson şi Freneau.**

1859, *28 noiembrie* Moare la Sunnyside, aproape uitat de generaţia mai tînără. Abia în deceniile următoare intelectualii americani îi vor recunoaşte meritele de a fi dat literaturii naţionale o tentă proprie.

1865 Premiera dramei *Rip Van Winkle* scrisă de Boucicault în colaborare cu actorul Joseph Jefferson reprezintă un triumf aproape fără precedent şi aduce din nou în actualitate numele uitat al lui Washington Irving.

1867 Cel dintîi volum al lui Bret Harte *Condensed Novela and Other Papers (Romane condensate şi alte lucrări).* Parodii după Cooper, Dickens, Dumas, Hugo, legende inspirate din istoria Californiei spaniole scrise în maniera lui Washington Irving, schiţe despre febrila goană după aur din deceniul al 6-lea, compuse într-un stil alert, cu ascuțite observații de psihologie socială.

1881 American Men of Letters (Literaţii americani), serie de biografii critice inaugurată de Charles Dudlley Warner, ilustrează influenţele sociale, politice şi morale care s-au exercitat asupra scriitorilor. Cel dintîi volum este dedicat lui Washington Irving.

1937 Stephen Vincent Benet scrie libretul operetei *Călăreţul fără cap,* cu muzica lui Douglas Moore, după povestirea lui Washington Irving.

ALBUMUL DE SCHIȚE

PREFAȚĂ LA EDIȚIA REVIZUITĂ

Producţiile literare ce urmează au fost scrise în Anglia şi au alcătuit doar o parte dintr-o serie intenţionată, pentru care am făcut note. Totuşi, înainte de a putea desăvîrşi un plan, împrejurările m-au constrîns să le trimit, bucată cu bucată, în Statele Unite, unde au fost tipărite, din cînd în cînd, parţial sau în serie. Nu aveam intenţia să le public în Anglia, fiind conştient că o bună parte din conţinutul lor ar putea fi interesant doar pentru cititorii americani şi, că în realitate, am fast împiedicat de severitatea cu care producţiile americane au fost tratate de presa britanică.

Cu timpul, conţinutul celui dintîi volum a apărut în acest mod ocazional, începînd să-şi croiască drum, de-a lungul Atlanticului şi să fie inserate, cu multe elogii amabile, în London Literary Gazette. *Se spunea, de asemeni, că, un librar londonez intenţiona să le publice într-o antologie. De aceea, am hotărît să le dau la iveală eu însumi căci, ele cel puţin, trebuie să beneficieze de supravegherea şi revizuirea mea; ca urmare, am luat numerele tipărite pe care le-am primit din Statele Unite, pentru domnul John Murray, eminentul editor, de la care deja mă bucurasem de atenţii prieteneşti, şi le-am lăsat pentru examinare, informîndu-l că dacă ar intenţiona să le aducă în faţa publicului, aveam material destul la îndemînă pentru un al doilea volum.*

Trecînd cîteva zile fără să primesc vreo ştire de la domnul Murray, i-am trimis o notă în care am interpretat tăcerea sa drept o respingere tacită a operei mele, şi l-am rugat ca numerele lăsate să-mi fie returnate. Răspunsul său a fost următorul:

„Dragul meu domn,

Vă implor să credeţi că mă simt cu adevărat obligat pentru atenţiile dumneavoastră faţă de mine şi că nutresc cel mai cinstit

respect pentru talentul dumneavoastră de foarte bun gust. În acest moment, casa mea este plină pînă la refuz de muncitori, iar eu n-am decît îndatorirea să închei afaceri: ieri am fost ocupat, cu toate că mi-ar fi făcut plăcere să vă văd.

Momentan nu mi-ar conveni să mă angajez în publicarea operei dumneavoastră, deşi remarc valoarea sa intrinsecă, ceea ce mi-ar îngădui să închei un contract avantajos, fără de care nu simt cu-adevărat nici o satisfacţie; voi face însă tot ce-mi va sta în putere ca să sprijin circulaţia ei şi sînt gata să primesc planurile dumneavoastră de viitor.

Cu mult respect, rămîn, dragă domnule, servitorul dumneavoastră devotat,

John Murray."

Faptul era descurajant şi putea să mă împiedice de la încheierea, în continuare, a afacerii; chestiunea republicării în Marea Britanic m-a liniştit pe deplin, am apucat însă apariţia unei ediţii contrafăcute. Acum mă gîndeam la domnul Archibald Constable, ca editor, căci fusesem tratat de el cu multă ospitalitate, în timpul unei vizite la Edinburgh; dar, mai întîi, am decis să supun opera mea judecăţii lui Sir *Walter (devenit, după aceea, domnul) Scott, fiind încurajat să procedez aşa de primirea cordială făcută de el la Abbotsford, cu cîţiva ani în urmă şi de exprimarea unei opinii favorabile asupra scrierilor mele timpurii. În consecinţă, i-am trimis cu diligenţa, într-un pachet, numerele tipărite din* Albumul de schiţe *şi-n acelaşi timp, i-am scris, lăsînd să se înţeleagă că de cînd avusesem plăcerea de a mă bucura de ospitalitatea lui, în afacerile mele se întîmplase un revers ce-mi determină un exerciţiu izbutit al condeiului, foarte important pentru mine, de aceea, l-am implorat să arunce o privire peste articolele mele literare pe care i le-am înfăţişat şi dacă el crede că vor comporta o republicare europeană, să decidă dacă domnul Constable va înclina să fie editorul. Pachetul conţinînd opera mea a fost trimis cu diligenţa la adresa lui Scott, în Edinburgh; scrisoarea i-am expediat-o,* par

avion, *la reşedinţa lui de la ţară. Chiar la cel dintîi post am primit un răspuns înainte de a-mi fi citit lucrarea.*

„Eram jos la Kelso, *spunea el,* cînd scrisoarea dumneavoastră a ajuns la Abbotsford, acum mă aflu în drum spre oraş; voi discuta cu Constable şi voi face tot ce-mi va sta în putere ca să vă ajut – sînt sigur că-mi va face multă plăcere”.

Totuşi, insinuarea despre reversul norocului izbi mintea ageră a lui Scott şi, cu acea bunăvoinţă practică şi eficientă ce-l caracterizează, deja născocise un mijloc de a mă ajuta.

Mă informă că la Edinburgh o publicaţie săptămînală era susţinută de talentele reprezentative şi oferea garanţia necesară.

Slujba editorului, pentru care se prevăzusem investiţii ample, era de cinci sute de lire sterline pe an, cu o perspectivă de avantaje rezonabile în continuare. Aceasta situaţie fiind aparent la dispoziţia sa, el mi-o oferi cu sinceritate.

Totuşi, lucrarea la care făcea aluzie avea, într-o oarecare măsură, implicaţie politică şi-şi exprima opinia că e de dorit să fie adoptat tonul cel mai potrivit.

„Risc întrebarea, *adăugă el,* fiindcă nu ştiu alt bărbat atît de bine calificat pentru această sarcină importantă şi poate pentru că ea vă va obliga să veniţi la Edinburgh. Dacă propunerea mea nu vă convine, trebuie doar să păstraţi chestiunea secretă şi nu va fi nici o nenorocire.

Şi, de dragul meu, vă rog, nu mă dezamăgiţi. Dacă, dimpotrivă, credeţi că s-ar putea să ne convină, daţi-mi de veste cît de curînd posibil, la adresa Castle Street din Edinburgh.”

Într-un post-scriptum *scris din Edinburgh, el adaugă:*

„Abia am ajuns aici şi am şi aruncat o privire peste *Albumul de*

schiţe. Este frumos şi-mi sporeşte dorinţa de a vă ademeni, dacă-i posibil. Întotdeauna, unele dificultăţi dirijează o asemenea chestiune, mai ales la început, dar o vom preveni, pe cît vom putea.”

Ceea ce urmează provine dintr-o schiţă imperfectă a răspunsului meu, supus unor modificări, în copia trimisă.

„Nu mă pot exprima cît sînt de mulţumit de scrisoarea dumneavoastră. Am început să mă simt de parcă mi-aş lua o libertate inadmisibilă; dar într-un fel sau altul, există o lumină solară generală îndreptată asupra dumneavoastră, ce încălzeşte inima şi credinţa oricărei tîrîtoare.

Ambele propuneri ale dumneavoastră mă surprind şi-mi fac plăcere, deşi dovedesc o opinie cu mult deasupra talentelor mele şi mult mai bună decît a mea.”

Apoi, am continuat să-i explic că mă consider nepotrivit pentru situaţia oferită, ţinînd seama de părerile mele politice, de formaţia, obiceiurile şi mentalităţile proprii.

„Tot cursul vieţii mele, am notat eu, a fost discontinuu, şi sînt nepotrivit pentru o sarcină provizorie ori pentru o treabă specifică trupului ori minţii N-am nici o predispoziţie pentru talentele mele, aşa cum sînt, şi n-am dat nici o atenţie la schimbările minţii, ca după mersul giruetei. Practica şi pregătirea m-au condus mai mult către regula de conduită, dar, în prezent, sînt atît de inutil pentru slujba permanentă, asemeni unui indian sau lui don Cossac din propria-mi ţară.

De aceea, trebuie să continui aşa cum am început, scriind cînd pot, nu cînd ar trebui. Ocazional, îmi voi schimba reşedinţa şi voi scrie despre ceea ce-mi sugerează obiectele din faţa mea ori despre ceea ce-mi imaginez; şi sper să scriu mai bine şi mai mult în curînd.

Joc rolul unui egocentric, dar nu cunosc un mijloc mai bun de a răspunde la propunerea dumneavoastră decît înştiinţîndu-vă că nu sînt bun de nimic. Domnul Constable ar trebui să încline a face un tîrg pentru mărfurile pe care le are la îndemînă, încurajîndu-mă să acţionez mai departe şi totul se va desfăşura asemeni unei tîrguieli cu o ţigancă, pentru fructele rîvnite; uneori, el nu va putea oferi nimic altceva decît un castron din lemn, iar alteori, o cană mare de bere din argint."

În răspuns, Scott îşi exprimă regretul şi nicidecum s*urpriza pentru declinul meu, ceea ce putea să însemne o datorie obositoare. Apoi, el reveni la subiectul iniţial al corespondenţei noastre; intră în detaliul diferiţilor termeni asupra cărora s-au făcut aranjamentele între autori şi libravi, fiindcă trebuia să aleg, exprimînd încrederea în succesul operei mele şi al lucrărilor precedente pe care le-am dat Americii.*

„N-am făcut altceva *„adăugă el,* decît să croiesc drum prin intermediul lui Constable, însă sînt sigur că dacă veţi avea necazuri, îi veţi scrie şi îl veţi găsi dispus să trateze propunerile dumneavoastră, cu atenţie. Ori, dacă vă gîndiţi la consecinţe, cel dintîi loc unde mă veţi găsi, în decurs de-o lună, este Londra; iar experienţa mea cere ca totul să fie, de aci înainte, după dorinţa dumneavoastră. La cele spuse mai sus, pot să adaug doar puţin: recomandarea mea serioasă, precum şi a lui Constable, ca să începeţi negocierile"[13].

---

[13] Nu pot evita adăugarea notei din paragraful următor al scrisorii lui Scott, care, desi nu are legătură cu subiectul principal al corespondentei noastre, este prea definitoriu ca să fie omis. *„Cu cîtva timp înainte, am trimis domnişoarei Sophia Scott ediţii americane, în mici fascicule, cu douăsprezece file din poemele tatălui ei, publicate la Edinburgh, în volume* în quarto, *înfăţişînd „nigromaţia" din presa americană prin care un sfert de vin este invocat prin magie, într-o sticlă de-o pintă.* Scott observă: *„În graba mea, nu v-am mulţumit în numele Sophiei pentru atenţia amabilă cu care i-aţi dat volumele americane. Nu sînt destul de sigur că pot adăuga pe cel propriu, de vreme ce aţi*

Totuşi, înainte de primirea acestei scrisori binevoitoare, m-am decis să nu mă adresez unui librar renumit în vederea lansării, ci să-mi prezint opera în faţa publicului, pe risc propriu lăsînd-o să se scufunde sau să se menţină la suprafaţă, prin meritele sale. În acest sens, i-am scris lui Scott şi curînd am primit un răspuns:

„Observ cu plăcere că intenţionaţi să veniţi în Marea Britanie. Desigur, nu este cel mai bun mod de a publica pe propria cheltuială, căci librarii întorc spatele tirajului unor asemenea opere, fiindcă plătesc o taxă uimitoare pentru ele. Dar, în astfel de cazuri, ei au pierdut arta barării cu desăvîrşire a drumului între autor şi public, ei care, cîndva, fuseseră capabili să procedeze eficace, asemeni lui Diabolus din *Războiul sfînt* al lui John Bunyan, închizînd ferestrele locuinţei lordului înţelepciunii. Sînt sigur de un lucru, că trebuie doar să fiţi cunoscut de publicul britanic, să fiţi admirat de el, şi eu n-aş spune aşa, afară de cazul în care cu adevărat aş fi de aceeaşi părere.

Dacă aţi văzut vreodată o publicaţie spirituală, sau mai degrabă locală, numită *Blackwood's Edinburgh Magazine,* în ultimul număr veţi fi găsit cîteva notiţe despre opera dumneavoastră; autorul este un prieten de-al meu, căruia i-am prezentat capodopera dumneavoastră. Se numeşte Lockhart, un tînăr de talent, o autoritate care în curînd va avea legături intime cu propria-mi familie. Prietenul meu fidel Knickerbocker urmează să o aprofundeze şi s-o ilustreze.

Constable se arăta extrem de dispus să se asocieze la un contract

---

intrat în relaţii cu ea, cu mult mai repede decît ar fi crezut, căci m-am îngrijit în mod special ca cei din familie să nu vadă niciodată lucrările din anii tinereţii. Cred că v-am spus că Walter scrutează cu pana bolta cerească, asemeni unui stîlp de Arminden şi loveşte caldarîmul cu sabia în chip de coasă – cu alte cuvinte, a *devenit husar cu favoriţi, ca cei optsprezece dragoni."*

privind operele dumneavoastră, dar înţeleg că asta se va întîmpla cînd:

Veţi fi cunoscut
Din Toledo la Madrid.

Şi, în curînd, aşa se va întîmpla. Cred că voi fi la Londra spre mijlocul lunii şi-mi exprim marea aplicare de a vă strînge din nou, cîndva, mîna."

Primul volum din Albumul de schiţe a fost tipărit la Londra, după cum hotărîsem, pe risc propriu, de un librar necunoscut şi fără a uza vreunul din procedeele artistice obişnuite prin care este anunţată o operă. Totuşi, i s-a acordat o oarecare atenţie, în pasajele ce au apărut în continuare în Library Gazette *şi în prezentarea agreabilă făcută de editorul acelui periodic cartea a pătruns pe piaţă în tiraj satisfăcător, în timp ce librarul meu a fost ruinat înainte de a se fi încheiat cea dintîi lună, vînzarea fiind întreruptă.*

În această împrejurare, Scott a sosit la Londra. L-am chemat să mă ajute, pe cînd eram la ananghie şi mai ispăşit decît Hercule, ce îşi puse umărul la greu. Dintre reprezentanţii săi favorabili, Murray a fost repede convins să-şi asume răspunderea viitoarei publicări a operei, pe care, în prealabil, o refuzase. O nouă ediţie a celui dintîi volum a fost dată la tipar şi, din acel moment, Murray deveni editorul meu, conducîndu-se în toate afacerile cu acel spirit nepărtinitor, deschis şi liberal ce-i adusese binemeritata faimă de „Prinţ al librarilor"

Astfel, sub auspiciile amabile şi cordiale ale lui Sir Walter Scott, mi-am început cariera literară în Europa, şi mă simt doar reabilitat, într-un grad neînsemnat, – datoria mea fiind de gratitudine în amintirea acelui bărbat cu inima de aur, de recunoaşterea obligaţiilor mele faţă de el. Dar care dintre contemporanii săi librari i s-a adresat pentru ajutor sau sfat, fără să fi avut sprijinul cel mai prompt, mai generos şi eficace!

W.I.

Sunnyside, 1848

OPINIA ACTORULUI DESPRE SINE

„Sînt de aceeaşi părere cu Homer cînd spune că aşa cum melcul ce iese din propria-i cochilie devine o broasca rîioasă, tot astfel şi călătorul care se desparte de ţara sa se transformă într-o fiinţă atît de monstruoasă, încît este gata să-ţi abandoneze locuinţa şi tradiţiile şi să trăiască acolo unde se nimereşte, nu acolo unde ar dori."

LYLY, EUPHUES

Mi-a plăcut să cutreier mereu privelişti noi şi să observ caracterele şi năravurile ciudate ale oamenilor. Mi-am început călătoriile pe cînd eram de-o şchioapă şi-am făcut multe excursii, pentru a descoperi ţinuturi străine precum şi zone necunoscute ale oraşului natal, provocînd necontenita panică părinţilor mei, spre satisfacţia mahalalei. Pe măsură ce am crescut, mi-am extins orizontul observaţiilor. După-amiezele de vacanţă le petreceam hoinărind prin împrejurimi. Mă familiarizasem cu toate locurile renumite în istorie sau în legende. Cunoşteam fiecare cotlon unde se săvîrşiseră vreo crimă sau vreun furt, ori fusese zărită vreo nălucă. Am vizitat satele vecine observîndu-le deprinderile şi obiceiurile şi am stat de vorbă cu oamenii lor înţelepţi şi vestiţi. Chiar într-o zi lung de vară am călătorit pe culmea celei mai îndepărtate coline, de unde am cuprins cu privirea mai mult de o milă de terra incognita, *fiind surprins să descopăr cît de întins este pămîntul care-l locuiesc. Odată cu trecerea vremii, această predispoziţie la hoinăreală mă fortifica. Cărţile de călătorie deveniră pasiunea mea şi, devorîndu-le conţinutul, neglijam temele zilnice de la şcoală. Cu cît regret umblam încoace şi-ncolo pe diguri, pe vreme frumoasă şi urmăream vapoarele îndreptîndu-se spre ţărmuri îndepărtate; cît de mult tînjeam privind velele lor mişcîndu-se în zare şi pluteam în imaginaţie spre capătul pămîntului!*

Lectura şi judecarea amănunţită a lucrurilor, deşi îmi provocaseră această înclinare vagă între limite mai rezonabile, nu mi-au servit decît să o facă mai clară.

Am vizitat diferite regiuni ale ţării mele şi dacă aş fi fost un iubitor al peisajelor frumoase, aş fi fost puţin tentat să caut aiurea plăcerea lor, pentru că în nici o ţară farmecele naturii nu s-au revărsat atît de abundent. Marile lacuri şi oceanele de lichid argintiu, munţii cu nuanţele eteric strălucitoare, văile inundate de fertilitatea sălbatică, cascadele înfricoşătoare vuind asurzitor în solitudinea lor, cîmpiile neţărmurite ondulîndu-şi verdeaţa spontană, rîurile adînci şi largi, rostogolindu-se într-o tăcere solemnă spre ocean, pădurile virgine unde vegetaţia îşi desfăşoară măreţia, cerul mîngîiat de vraja norilor de vară şi de soarele minunat – fac ca un american să n-aibă nevoie niciodată să caute dincolo de propria ţară sublimul şi frumosul peisajului natural.

Însă Europa oferă farmecele asocierii legendei cu poezia. Pot fi văzute capodopere de artă, rafinamentele înaltei societăţi, particularităţile stranii ale obiceiurilor străvechi şi locale. Ţara mea natală era plină de făgăduinţă tinerească, iar Europa, bogată în comorile acumulate de veacuri. Înseşi ruinele sale spun povestea timpurilor trecute iar fiece piatră veche constituie o cronică.

Tînjeam să retrăiesc printre decorurile unui edificiu renumit, să calc pe urmele antichităţii, zăbovind prin preajma castelului ruinat – şi să meditez lîngă turnul gata să se prăbuşească – pe scurt, să scap de realităţile banale ale prezentului şi să mă pierd printre măreţiile trecutului.

Nutream, pe lîngă toate astea, o dorinţă sinceră de a cunoaşte oamenii vestiţi de pe pămînt.

E-adevărat că-n America avem valorile noastre; fiece oraş îşi are multe exemplare de acest fel. M-am amestecat printre ei şi aproape că m-am ofilit la umbra în care ei m-au azvîrlit, căci nimic nu e mai dăunător pentru un om insignifiant ca umbra unuia ilustru, cu deosebire a orăşeanului. Dar eram nerăbdător să văd marile figuri ale Europei, întrucît citisem în operele multor filosofi că în America toate animalele, inclusiv oamenii, degeneraseră, mă gîndeam că un om vestit din Europa trebuie să fie superior unuia din America, aşa cum un pisc din Alpi este superior ţinutului muntos al Hudsonului, şi această idee mi-a fost confirmată de cercetarea comparativă a aspectului măreţ al multor călători englezi, care,

mi s-a spus, erau oameni neînsemnaţi, în propria ţară. Voi vizita, acest ţinut de basm, mă gîndeam eu, ş-am să văd gigantica rasă din care am degenerat.

A fost sau o şansă sau poate un ghinion că mi-am putut satisface pasiunea pentru hoinăreală.

M-am aventurat prin diferite ţări şi am fost martorul multor scene impresionante ale vieţii. Nu pot spune că le-am cercetat cu ochiul unui filosof, ci mai degrabă cu privirea unui gură-cască, obişnuită pentru îndrăgostiţii sărmani, care-n scurta lor plimbare pitorească, de la fereastra unei tipografii la alta, dau, cîteodată, peste contururile frumuseţii, uneori, peste deformări caricaturale ori peste farmecul vreunui peisaj. Pentru că moda turiştilor moderni este să călătorească cu creionul în mînă şi să vină acasă cu genţile pline de schiţe, sînt dispus să notez cîteva, pentru amuzamentul prietenilor mei. Totuşi, cînd mă uit peste notiţele pe care le-am făcut în acest scop, inima mai că mi se opreşte descoperind cum umorul meu gratuit m-a dirijat departe de marile ţeluri nutrite de fiecare călător obişnuit, care ar concepe o carte.

Mi-e teamă că voi crea o dezamăgire egală cu aceea a unui pictor peisagist nenorocos, care călătorise pe vechiul continent, dar dînd curs înclinaţiei sale spre hoinăreală, a schiţat doar cotloane, unghere şi locuri insignifiante. Albumul său de schiţe era deci plin de bordeie, peisaje şi ruine obscure, însă el a neglijat să picteze catedrala Sfîntul Petru sau Coliseul, cascada din Terni ori golful Neapole, şi nu are nici măcar un gheţar sau un vulcan în tot cuprinsul lui.

CROAZIERA

Corăbii, nave vă voi observa
În largul mării
Veni-voi şi voi cerceta
Ceea ce aveţi a proteja.
A voastră care-i ţinta, dar sfîrşitul?
De unul merge-n ţări străine şi comerţul cată,
Un altul îşi păzeşte ţara de-a nu fi invadată,
Al treilea, îmbogăţit, se-ntoarce acasă,
Dar fantezia-mi, oare, unde o să pornească?
POEM VECHI

Pentru un american ce intenţionează să viziteze Europa, lunga călătorie pe care trebuie s-o facă constituie o pregătire excelentă Absența temporară al peisajelor familiare şi a ocupaţiilor zilnice produce o stare de spirit caracteristică, mai ales receptării unor impresii noi şi pline de viaţă. Întinderea imensă a apelor ce separă cele două emisfere se aseamănă cu o pagină albă a existenţei. Nu există o trecere treptată prin care, ca în Europa, trăsăturile şi populaţia unei ţări să se amestece aproape imperceptibil cu ale alteia Din clipa în care pierzi din vedere uscatul abia părăsit totul este gol pînă cînd păşeşti pe ţărmul opus şi te amesteci imediat în zarva şi noutăţile unei alte lumi.

Călătorind pe uscat, există o continuitate a peisajului şi o succesiune coerentă de persoane şi întîmplări care duc mai departe povestea vieţii şi micşorează efortul absenţei şi despărţirii.

Tragem cu putere, este adevărat, „un lanţ elastic”[14] cu fiece pas înainte, dar lanţul rămîne intact! Putem merge pe firul lui înapoi

[14] Vezi Oliver Goldsmith, *Traveller (Călătorul),* 1, 10; el folosește aceeași imagine și în *The Citizen of the World (Cosmopolitul),* Scrisoarea a III-a.

verigă cu verigă; şi simţim cum cel din urmă inel ne trage spre casă. Însă croaziera pe mare ne separă dintr-o dată. Ea ne face conştienţi că am scăpat din ancorajul sigur al unei vieţi aşezate şi ne trimite, la întîmplare, într-o lume îndoielnică. Aceasta interpune nu doar un abis imaginar, ci şi unul real, între noi şi căminele noastre – un abis supus furtunii, spaimei şi nesiguranţei, făcînd distanţa reala şi întoarcerea precară.

Cel puţin aşa s-a întîmplat cu mine. În vreme ce priveam cea din urmă linie, albastră a ţărmului meu natal dispărînd ca un nor la orizont, mi se părea că aş fi închis o carte despre o lume cu preocupările sale şi aveam timp de meditat, înainte de a deschide o alta. De asemeni, acel ţărm ce dispăruse conţinea tot ce-mi era mai drag în viaţă, ori cîte vicisitudini aveau să apară, oricîte schimbări s-ar fi produs în mine, înainte ca să-l revăd!

Cine poate să ştie, cînd porneşte în hoinăreală, încotro îl vor purta curenţii nesiguri ai existenţei sau cînd se va întoarce, ori dacă va mai avea vreodată şansa să-şi revadă locurile copilăriei?

Am afirmat că pe mare totu-i gol; ar trebui să-mi corectez exprimarea. Pentru cineva dispus azi la visare şi amator de a se pierde el însuşi în reverie, o călătorie pe mare este plină de subiecte de meditaţie; dar, de fapt, există minuni ale adîncului şi ale văzduhului care tind mai degrabă să abată atenţia de la cele familiare.

Într-o zi calmă de vară mă desfătam tolănindu-mă pe parapet ori căţărîndu-mă pe gabia mare şi visînd ore în şir la pieptul liniştit al mării; să priveşti grămezile de nori aurii zărindu-se deasupra orizontului, să-ţi imaginezi nişte tărîmuri de basm şi să le populezi după propria dorinţă; să urmăreşti talazurile unduitoare rostogolindu-şi volumele lor argintii de parc-ar muri pe acele ţărmuri fericite!

Era o senzaţie foarte plăcută – de certitudine amestecată cu teamă – şi priveam în jos de la înălţimea unde mă aflam – monştrii adîncului, zvîcnirile lor bizare. Cîrduri de delfini ţîşnind pe lîngă

prova ambarcaţiunii, cetaceele ivindu-şi încet corpul imens la suprafaţă; ori rechinul răpitor năpustindu-se asemeni unei fantome prin apele albastre. Imaginaţia mea ar evoca tot ce auzisem sau citisem despre lumea acvatică de sub mine, despre minunatele cîrduri rătăcinde prin văile impenetrabile, despre monştrii diformi stînd la pîndă chiar pe temeliile pămîntului şi despre acele fantome sălbatice care colorează poveştile pescarilor şi marinarilor.

Uneori, vreo velă îndepărtată alunecînd uşor de-a lungul liniei oceanului ar fi o altă temă de speculaţie deşartă. Cît de interesant este acest fragment de lume grăbindu-se a se alătura marii mase a existenţei? Ce moment superb de invenţie care, într-un fel, a biruit vîntul şi talazul; a unit. Extremele lumii: a stabilit un schimb reciproc de binecuvîntare, trimiţînd în regiunile nordului tot luxul sudului, a răspîndit lumina cunoştinţelor şi carităţile vieţii civilizate şi astfel a legat la un loc acele destine împrăştiate ale rasei umane. Între care natura pare să fi aruncat o barieră de netrecut.

Într-o zi am observat un obiect diform purtat de apă la distanţă. Pe mare, tot ce strică monotonia întinderii înconjurătoare atrage atenţia. S-a dovedii a fi catargul unei corăbii ce fusese complet sfărîmată: căci erau rămăşiţele unor batiste cu care cîţiva din echipaj se legaseră de această vergă, să nu fie luaţi de valuri. Nici un indiciu ca numele corăbiei să poată fi stabilit.

Era clar că epava plutea de multe luni, ciorchini de scoici se prinseseră de ea şi algele lungi de mare fîlfîiau de-o parte şi de alta. Dar unde-i oare echipajul? gîndii eu. Lupta lor încetase de mult – au dispărut în mijlocul mugetului furtunii – oasele lor zăcînd printre grotele adîncului. Liniştea, uitarea, asemeni valurilor, se aşternuseră peste ei, şi nimeni nu mai putea spune povestea sfîrşitului lor. Cîte suspine vor fi fost după acea navă! Cîte rugăciuni nu se vor fi înălţat lîngă căminul pustiu de-acasă. Cît de des stăpîna, soţia, mama nu se vor fi aplecat peste ştirile zilnice, sperînd să dea peste vreo veste întîmplătoare despre cel ce hoinărea prin adîncuri. Cum se transformase speranţa în nelinişte, neliniştea, în teamă, teama, în

disperare! Doamne! Nici o tragedie nu se poate transforma vreodată în bucurie pentru dragoste. Tot ce se ştia era că ea părăsise portul „şi altceva nu s-a mai aflai.”!

Vederea epavei a stîrnit, ca de obicei, multe anecdote sinistre. Aceasta se întîmpla, mai ales, seara cînd vremea, care pînă atunci fusese frumoasă, începuse să se înrăutăţească şi să amenințe, dînd semnele uneia din acele furtuni neaşteptate ce apar brusc în mijlocul seninului unei călătorii de vară.

În timp ce ne aşezam în jurul luminii slabe a unei lămpi din cabină, ce făcea întunericul mai groaznic, fiecare-și avea povestea despre naufragiu şi dezastru.

M-a izbit, cu deosebire, una scurtă istorisită de căpitan.

— Odată, pe cînd navigam, spuse el, pe un vapor frumos, rezistent, de-a lungul ţărmurilor Newfoundlandului, o ceaţă, deasă ce predomină în acele părţi făcea imposibil să vedem la distanţă, în faţă, chiar în timpul zilei, noaptea însă vremea era atît de tulbure, încît nu puteam distinge vreun obiect nici măcar la doua lungimi de vapor. Ţineam luminile la vîrful de catarg şi în cart constant înainte, uitîndu-ne după vasele mici de pescuit, ce stau în mod obişnuit ancorate la ţărm. Vîntul sufla puternic şi noi înaintam cu mare viteză prin apă. Pe neaşteptate, cartul a dat alarma: „O pînză în faţă!” aceste cuvinte au fost pronunţate cu puţin înainte de a o ajunge. Era un schooner mic ancorat cu laterala spre noi. Tot echipajul adormise şi neglijase să înalţe lumina. L-am izbit drept la mijloc. Forţa, mărimea şi greutatea vasului nostru îl scufundară; am trecut peste el şi ne-am văzut de drum.

În vreme ce epava avariată se scufunda sub noi, am zărit imaginea a doi ori trei nenorociţi ţîşnind din cabina vasului; tocmai îşi părăseau paturile pentru a fi înghiţi de valuri. Le-am auzit strigătele disperate amestecîndu-se cu vîntul. Rafala care le purtase spre urechile noastre ne-a împiedicat să mai auzim altceva. Nu voi uita nicicînd acele strigăte! Era cu puţin timp înainte ca noi să mai fi putut schimba direcţia vasului. Ne-am întors pe dibuite în locul

unde ancorase vasul de pescuit. Rătăcind cîteva ore prin ceaţa densă. Am tras cu puştile-semnale şi am ascultat dacă se aude strigătul vreunui supravieţuitor; Însă totul era liniştit – n-am mai văzut şi nici n-am mai auzit nimic despre ei.

Mărturisesc că aceste povestiri au pus capăt, pentru o vreme, tuturor plăsmuirilor mele frumoase. Furtuna se înteţea odată cu noaptea. Marea era biciuită înspăimîntător. Un sunet teribil, înfundat, de talazuri sparte năvălea. Adîncul chema în mrejele sale. În răstimpuri, masa întunecoasă a norilor de deasupra părea că pune stăpînire pe suprafaţa cerului cu sclipirile fulgerelor tremurînde, de-a lungul talazurilor înspumate, făcînd înspăimîntător întunericul ce le urma. Tunetele coborau pe întinderea sălbatică a apelor, fiind amplificate şi prelungite de munţii de apă. Deşi am văzut vasul clătinîndu-se şi scufundîndu-se printre aceste abisuri vuitoare, părea un miracol că se reechilibra şi plutea în continuare.

Vergile sale se afundau în apă. Prova îi era aproape îngropată sub valuri. Cîteodată, un talaz ameninţător se arăta gata s-o acopere şi doar o mişcare iscusită a cîrmei o ferea de şoc.

Cînd m-am retras în cabină, scena înspăimîntătoare încă mă urmărea. Şuierul vîntului suna prin velatură asemeni unor bocete de înmormîntare. Scîrţîitul catargelor, sforţarea şi geamătul cloazoanelor – pe cînd vasul se lupta cu marea, învălmăşită – erau terifiante. În timp ce auzeam valurile aruncîndu-se de-a lungul navei şi urlînd chiar în urechea mea, mi se părea că Moartea înfuriată da tîrcoale acestei temniţe-plutitoare, încolţindu-şi victima; simpla pornire spre ţintă, deschiderea mării păreau prielnice. Curînd însă o zi frumoasă cu o mare liniştită şi briza favorabilă făcură să dispară aceste reflecţii mohorîte. Este imposibil de rezistat influenţei benefice a timpului frumos şi a vîntului uşor pe mare. Cînd vasul este împodobit cu toată velatura, fiecare pînză umflată, mişcîndu-se veselă deasupra valurilor ondulate, cît de impresionant, cît de elegant este cum se impune adîncului.

Puteam să umplu un volum cu reflecţii despre o călătorie pe mare, pentru că ceea ce mi se întîmpla era o continuă reverie – dar este timpul să acostăm!

Era o dimineaţă frumoasă, însorită, cînd şeful echipajului dădu semnalul emoţionant: „Pămînt!”

Nimeni în afara celor care au trecut prin una ca aceasta nu-şi poate forma o idee despre mulţimea de senzaţii ce năvălesc în pieptul unui american cînd vede, pentru prima oară, Europa. Există un volum de asocieri chiar cît acest nume. Este ţărmul făgăduinţei suprapunîndu-se ca tot ce auziseră ori îşi imaginaseră în anii de studiu, în copilărie. Din acel moment pînă-n clipa sosirii nu era decît perpetuă emoţie. Vasele de război ce dădeau tîrcoale asemeni unor paznici uriaşi, de-a lungul coastei, promontoriile Irlandei alungîndu-se în canal[15], munţii Ţării Galilor înălţîndu-se în nori, toate constituiau puncte de mare interes.

Am făcut o recunoaştere a ţărmurilor cu un telescop, în timp ce navigam pe Mersey.

Ochii îmi zăboviră cu încîntare pe casele ţărăneşti îngrijite, cu grădinile şi pajiştile lor verzi.

Am văzut ruinele unei mînăstiri năpădite de iederă şi turla zveltă a unei biserici de ţară, ridicîndu-se din panta unui deal vecin. Totul era specific Angliei.

Fluxul şi vîntul se arătau atît de favorabile, încît nava a putut să acosteze imediat.

Pontonul era înțesat de lume, unii, spectatori fără rost, alţii aşteptîndu-şi cu nerăbdare prietenii ori rudele. Am putut distinge pe comerciantul căruia-i fusese destinată corabia. L-am recunoscut după sprînceana încruntată şi după înfăţişarea neliniştită. Mîinile îi erau vîrîte în buzunare, fluiera gînditor şi se plimba încoace şi încolo în micul spaţiu îngăduit de mulţime, din respect pentru

---

[15] Este vorba de canalul St. George, situat între Dublin și Holyhead, în Walles.

importanţa-i temporară. Se auzeau urale şi saluturi între ţărm şi vas, pe măsură ce prietenii se recunoşteau între ei. Am observat, în mod special, o tînără într-o rochie modestă dar avînd o comportare interesantă. Se desprinsese din mulţime şi ochii săi cercetau febril tot vasul, în vreme ce acesta se apropia de ţărm, pentru a întîlni un chip dorit. Părea dezamăgită şi tulburată; deodată am auzit o voce slabă strigîndu-i numele. Era un marinar sărman care fusese bolnav în timpul croazierei şi stîrnise simpatia tuturor pasagerilor. Cînd vremea fusese frumoasă, tovarăşii săi îi întinseseră o saltea pe punte, la umbră; dar, mai tîrziu, boala sa se agrava într-atît, încît fu aşezat într-un hamac şi abia mai putu şopti dorinţa de a ajunge să-şi vadă soţia, înainte de a muri. Fusese ajutat să se urce pe punte, în vreme ce navigam în susul rîului, şi acum se sprijinea de parîme cu o înfăţişare atît de pierită, de palidă, de fantomatică, încît mă miră că pînă şi ochii plini de afecţiune nu-l recunoscuseră. Dar la timbrul vocii sale, privirea ei rămase aţintită pe trăsăturile lui; ea desluşise deîndată un întreg noian de supărări; îşi frînase mîinile, articulă un strigăt slab şi rămase în picioare într-o tăcere desăvîrşită.

Toţi erau grăbiţi şi se mişcau de colo-colo. Întîlniri între cunoscuţi, saluturi între prieteni, discuţii între oamenii de afaceri. Doar eu eram singur şi fără rost. N-aveam nici un prieten de întîlnit, nici un salut de primit. Am păşit pe pămîntul strămoşilor mei, dar simţeam că sînt un străin în acea ţară.

ROSCOE[16]

În slujba omenirii să fii
Ca un zeu, pe pămînt, fălos să tragi.
Mintea-ţi în scopuri mărețe arzînd
Aceasta-i viața! Deasupra celor mărunţi, să te afli
Astfel strălucitor pururea
THOMSON[17]

În Liverpool unul din primele locuri de atracţie pentru un străin este Atheneul. El este aşezat într-un plan generos şi chibzuit; are o bibliotecă bună şi o sală de lectură spaţioasă, fiind cel mai frecventat loc literar. Du-te acolo oricînd pofteşti şi, cu siguranţă, îl vei găsi plin de personaje profund preocupate de cercetarea ziarelor.

Cîndva, în vreme ce vizitam acest lăcaş de studiu, atenţia mi-a fost distrasă de o persoană care tocmai intra în sală. Era înaintat în vîrstă, înalt, cu o înfăţişare odinioară impunătoare, acum însă fiind puţin încovoiat de timp – poate de griji. Avea ţinuta unui nobil roman: un cap ce ar fi încîntat pe un pictor, deşi cîteva zbîrcituri uşoare pe fruntea sa arătau că gîndurile risipite îi dăduseră de furcă, ochii săi încă străluceau de văpaia unui suflet poetic. În toată înfăţişarea lui avea ceva care indica o fiinţă diferită de indivizii din jur. Întrebînd care-i este numele lui, mi s-a spus că-l cheamă Roscoe. M-am retras cu un sentiment involuntar de veneraţie. Acesta era deci celebrul autor. Făcea parte din oamenii ale căror voci

---

[16] William Roscoe (1753–1831), fiul unui hangiu, a studiat dreptul şi a militat pentru desfiinţarea sclaviei; autor a mai multe lucrări de istorie dintre care mai importante sînt: *The Life of Lorenzo de Medici, called the Magnificent* (1795), *(Viaţa lui Lorenzo de Medici numit Magnificul)* şi *History of the Life and Pontificate of Leo the Tenth* (1805). *(Istoria vieții și pontificatul lui Leon al X -lea).*
[17] James Thomson (1700–1748) autor al *Anotimpurilor.*

ajunseseră pînă la capătul pămîntului, de ale căror minţi m-am ataşat chiar şi în singurătatea Americii.

Obişnuiţi ca în ţara noastră să cunoaştem scriitorii europeni, numai prin operele lor, nu ne putem face o idee despre ei ca despre ceilalţi oameni obişnuiţi absorbiţi de scopuri triviale ori josnice îmbrîncindu-se cu mulţimea asemănătoare pe cărările prăfuite ale vieţii. Mi-i imaginam ca pe nişte fiinţe superioare radiind de emanaţiile geniului şi înconjuraţi de nimbul gloriei literare. De aceea, întîlnirea cronicarului elegant al familiei Medici, amestecîndu-se printre fiii preocupaţi ai traficului, mi-a zdruncinat; la prima vedere, ideile mele poetice; dar tocmai din împrejurările şi situaţia în care se afla, domnul Roscoe n-a cîştigat cele mai înalte drepturi de a fi admirat. Este interesant să observăm cum unele minţi par aproape să se autoplăsmuiască, ridicîndu-se din fiecare situaţie nefavorabilă şi trecînd în felul lor solitar dar irezistibil, printr-o mie de obstacole.

Natura pare a se delecta dezamăgind perseverenţa artei cu care ar ridica plictiseala legitimă la maturitate şi la glorie în vigoarea şi splendoarea producţiilor sale întîmplătoare. Ea răspîndeşte seminţele geniului în vînt şi, deşi unele pot pieri printre locurile stîncoase ale lumii, şi altele pot fi sufocate de spinii şi rugii adversităţilor timpurii, totuşi, din cînd în cînd, unele îşi vor înfige rădăcina chiar în crăpăturile stîncii, se vor înălţa curajos spre lumina soarelui şi vor răspîndi peste locul sterp al naşterii toate frumuseţile vegetaţiei. Aceasta era situaţia cu domnul Roscoe. Născut într-un loc neprielnic dezvoltării talentului literar, chiar în locul de desfăşurare a comerţului, fără avere, relaţii familiale ori protecţie, ridicîndu-se singur, întreţinîndu-se singur şi aproape autodidact, el învinsese fiece piedică, îşi cîştigă drumul spre culmi şi devenise una din podoabele naţiunii, îndreptîndu-şi întreaga forţă a talentului şi influenţei pentru progresul şi înfrumuseţarea oraşului natal.

Într-adevăr, aceasta-i ultima trăsătură a caracterului său care i-a asigurat interesul cel mai mare, în ochii mei, şi m-a convins, mai

ales ca să-l evidenţiez compatrioţilor. Cum meritele sale literare sînt eminente, el nu este decît unul printre numeroşii autori distinşi ai acestei naţii intelectuale. Ei se mulţumesc, în general, să trăiască doar pentru propria lor faimă ori propriile plăceri. Istoria lor particulară nu oferă nici o lecţie lumii, ori poate dă vreuna umilitoare asupra uşurinţei şi inconstanţei umane. În cel mai bun-caz, ei sînt dispuşi să dispară din zarva şi banalitatea unei existenţe agitate; răsfăţîndu-se în egoismul unei erudiţii gratuite delectîndu-se cu scăpărătoare jocuri de idei, de-o veselie exclusivă.

Dimpotrivă, domnul Roscoe nu făcu uz de nici unul din privilegiile talentului. Nu se izolă în nici o grădină a gîndului şi nici într-un paradis al fanteziei, ci merse pe cărările şi răspîntiile vieţii, sădi bolţi de verdeaţă la margine de drum pentru înviorarea pelerinului şi dădu drumul izvoarelor curate unde muncitorul putea să se abată, din praful şi căldura zilei, adăpîndu-se din şuvoaiele vii ale cunoaşterii *„E-n viaţa lui ceva măreţ de-a pururi”*[18], la care omenirea poate medita şi progresa. Nu arată nici un exemplu nefolositor al perfecţiunii, ci pretinde imaginea virtuţilor simple şi imitabile aflate la îndemîna fiecărui om, dar care, din nefericire, nu sînt folosite de mulţi, căci altfel această lume ar fi un paradis.

Viaţa sa particulară însă este în exclusivitate demnă de atenţia cetăţenilor ţării noastre tinere şi preocupate, unde literatura şi artele frumoase trebuie să se dezvolte odată cu întreprinderile anoste de uz cotidian şi trebuie să depindă pentru cultura lor nu doar de timp şi de avuţie, nici de razele înviorătoare ale unei protecţii aristocrate, ci de ceasurile şi anotimpurile răpite în scopul intereselor lumeşti de către indivizi inteligenţi şi spirituali. El a arătat cît de mult poate fi făcut pentru un loc, în orele de răgaz, de către un spirit superior şi cît de complet este el în stare să influenţeze obiectele înconjurătoare. Asemeni lui Lorenzo de Medici, asupra căruia el pare să-şi fi fixat

---

[18] Vezi Shakespeare, *Othello,* în româneşte de Ion Vinea, act. V. Scena 1, 18–20.

atenţia ca asupra unui model pur al antichităţii, Roscoe împletea istoria vieţii lui cu istoria oraşului natal şi făcuse din monumentele virtuţii sale fundaţiile propriei faime. Oriunde mergi în Liverpool, observi urme ale paşilor săi, în tot ceea ce este elegant şi liberal; s-a abătut de la ea înviorînd rîuşoarele pentru a împrospăta grădina literaturii. Prin exemplul lui personal şi prin străduințele sale constante, el a înfăptuit acea unire a comerţului cu scopurile intelectuale atît de elocvent recomandate într-una din ultimele lui scrieri, dovedind, de fapt, cît de frumos pot fi conduse şi armonizate spre bunăstarea reciprocă. Instituţiile nobile pentru ţelurile literare şi ştiinţifice, care răsfrîng un asemenea credit asupra Liverpoolului şi dau un astfel de impuls gîndirii publice. Au fost cu deosebire iniţiate şi promovate de domnul Roscoe; şi dacă luăm în consideraţie rapida opulenţă şi mărimea în continuă creştere a acelui oraş care promite să rivalizeze în importanţă comercială cu metropolele, se va observa că în trezirea ambiţiei spre o îmbunătăţire spirituală printre locuitorii săi, el a realizat un mare profit în folosul literaturii engleze.

În America, domnul Roscoe este cunoscut doar ca autor, la Liverpool se vorbeşte despre el ca despre un bancher şi mi s-a spus că-i nenorocos în afaceri. Nu puteam compătimesc aşa cum auzisem că procedează unii oameni bogaţi. L-am considerat a fi cu mult deasupra celor ce inspiră mila! Aceia care trăiesc doar pentru lume şi în lume pot fi înfrînţi de privirile aspre ale adversităţii: dar un bărbat ca Roscoe nu poate fi învins de loviturile soartei. Ei îl împing doar spre resursele propriului intelect, către societatea superioară a gîndurilor sale, pe care cei mai buni bărbaţi. Sînt apţi cîteodată să le nege şi să le lase să rătăcească în cercetarea unor parteneri mai puţin merituoşi. El este independent faţă de lumea din jur. Trăieşte în antichitate dar şi în posteritate: în antichitate, în comuniunea plăcută cu singurătatea dedată studiului, iar în posteritate, prin aspiraţiile generoase la viitorul glorios. Solitudinea unei asemenea minţi este starea sa de desfătare supremă. Atunci el este bîntuit de

acele meditaţii elevate, care reprezintă hrana potrivită sufletelor nobile, fiind ca o mană cerească în sălbăticia acestei lumi

În vreme ce sentimentele-mi erau însuflețite de acest subiect, îmi fu dat să luminez mai departe urmele domnului Roscoe. Ieșeam călare, ca un gentleman, să privesc împrejurimile Liverpoolului, cînd el se strecura printr-o poartă pe nişte terenuri amenajate. După ce străbătut o scurtă distanţă, am ajuns la vila spaţioasă, din piatră de rîu, construită în stil grec.

Nu era de cel mai pur gust, însă avea un aer de eleganţă şi o aşezare încîntătoare. O pajişte frumoasă se înclina de-acolo acoperită cu desişuri de arbori, astfel aşezată încît să includă un ţinut fertil, într-o varietate de lacuri. Fluviul Mersey se vedea răsucind o fîşie întinsă de apă printr-o pajişte verde, în timp ce munţii Ţării Galilor, acoperiţi de nori şi dispărînd la distanţă, mărgineau orizontul. Aceasta era locuinţa favorită a lui Roscoe, în zilele prosperităţii sale. Era locul ospitalităţii elegante şi al retragerii literare. Acum, casa era tăcută şi pustie. Am văzut ferestrele biroului său care dădeau spre decorul agreabil amintit. Ferestrele erau închise, biblioteca dispăruse. Două ori trei fiinţe dizgraţioase zăboveau pe lîngă locul pe care imaginaţia mea îl zugrăvise anticipat. Parc-aş fi vizitat o fîntînă veche, ce odinioară îşi trăgea apele pure dintr-o umbră sacră, fîntînă găsită însă secată şi prăfuită, cu şopîrla şi broasca rîioasă meditînd deasupra plăcilor de marmură sparte. M-am interesat de soarta bibliotecii domnului Roscoe, conţinînd cărţi rare şi străine, multe din care-şi scosese numeroase materiale pentru studiile sale italiene. Au fost scoase la licitaţie şi împrăştiate în toată ţara. Oamenii buni din apropiere s-au înghesuit, ca păsările de pradă, să apuce vreo bucată din ambarcaţiunea nobilă care fusese aruncată pe ţărm. Asemenea scenă admite asocieri ridicole; ne putem imagina ceva capricios în această ciudată erupţie în lăcaşele de studiu. Pigmei scotocind în armura unui gigant şi luptîndu-se pentru a intra în posesia armelor pe care ei nu le-ar putea mînui. Este posibil să ne înfăţişăm un grup de critici

dezbătînd cu o sprînceană ridicată asupra limitei iluminate a vreunui autor demodat, despre aerul de perspicacitate intensă dar zădărnicită cu care vreun cumpărător încununat de succes încerca să se adîncească în afacerea vreunui incunabul pe care-l păstrase.

Există o întîmplare frumoasă în povestea nenorocirilor domnului Roscoe şi una care interesează mintea dedată studiului, căci despărţirea de cărţile sale pare să fi atins sentimentele-i cele mai delicate şi să fi fost singura împrejurare ce putea provoca avertizarea muzei sale.

Eruditul ştie doar cît de dragi devin aceşti parteneri liniştiţi dar elocvenţi ai gîndurilor curate şi ai orelor nevinovate, în vremurile adversităţii.

Cînd tot ceea ce este lumesc devine reziduu în jurul nostru, doar acestea stăvilesc valoarea lor permanentă. Cînd prietenii devin reci şi conversaţia intimilor se transformă în amabilităţi anoste şi platitudine, acestea doar continuă ţinuta permanentă a zilelor mai fericite şi ne întîmpină cu acea prietenie adevărată care nicicînd n-ar amăgi speranţa, nici n-ar abandona supărarea. Nu doresc să critic, dar sigur, dacă omenii din Liverpool ar fi fost sensibili, cum se cuvine, la ceea ce se datora domnului Roscoe şi lor înşişi, biblioteca sa n-ar fi fost vîndută nicicînd. Raţiuni bune lumeşti pot fi indiscutabil oferite pentru împrejurare, ceea ce ar fi dificil de combătut pentru că celorlalţi li s-ar părea o pură fantezie; dar aceasta mi se pare o ocazie cum rareori se iveşte, de a încuraja o minte nobilă care luptă cu neşansa printr-una din cele mai delicate dar şi scumpe dovezi de simpatie publică. Totuşi, este dificil să evaluezi cum se cuvine un bărbat de geniu care se află zilnic în faţa ochilor noştri. El se confundă cu ceilalţi. Marile calităţi ale sale îşi pierd noutatea; devenim prea familiarizaţi cu materialele obişnuite care formează chiar baza caracterului cel mai ales. Cîţiva din concetăţenii domnului Roscoe îl pot considera doar ca pe un om de afaceri; alţii, pe drept, politician, toţi îl găsesc implicat ca ei înşişi în ocupaţii obişnuite şi depăşit, probabil, în anumite privinţe ale

înţelepciunii lumeşti. Chiar şi acea simplitate amabilă şi neostentativă a caracterului care dă farmecul inexprimabil al unei adevărate perfecţiuni poate să-l facă să fie dispreţuit de unele minţi obişnuite care nu ştiu că reputaţia adevărată este întotdeauna lipsită de strălucire şi pretenţie. Dar omul de litere care vorbeşte despre Liverpool, vorbeşte despre acesta ca despre casa lui Roscoe. Călătorul inteligent care-o vizitează întreabă unde poate fi văzut Roscoe. El este piatra de hotar literară a locului, indicînd existenţa unui erudit îndepărtat. El este asemeni columnei lui Pompei din Alexandria, înălţîndu-se singură în demnitate clasică.

Următorul sonet adresat de domnul Roscoe cărţilor sale, la despărţirea de ele, este amintit mai jos. Dacă ceva poate afecta sentimentul adevărat şi gîndul deosebit, aceasta ar putea fi convingerea că totul nu este o emanare a fanteziei, ci o transcriere fidelă din inima autorului, expusă aici:

CĂRŢILOR MELE

Cum unul din prieteni destinat să se despartă
Regretă pierderea-i, dar speră ca din nou, cîndva,
Să-mpărtăşească gînduri şi de-al lor zîmbet să renască
Şi domolit să poată întristarea-i izgonească

Astfel oameni de frunte în ale vechii arte
Dascăli ai vechii arte în ale înțelepciunii care au putut cîndva
Orele mele plicticoase a înşela şi fiece problemă rezolva
Acum renunţ la voi, mi-i inima zdrobită;

Căci de-ar trece ani sau zile sau ore
Şi dacă anotimpuri ferice zori ivi-vor,
Iar sfînta amiciție redată de-ţi va fi
Cînd mintea eliberată de terestru
Cu mintea s-o uni, nelimitată-n forțe, neînfricată,

Atunci şi spiritele-nrudite s-or întîlni să nu se mai despartă.

SOŢIA

Comorile adîncului nu sînt atît de preţioase
Cum sînt plăcerile unui om
Închise-n dragostea unei femei. Miros aerul
De binecuvîntare, doar cînd ajung chiar lîngă casă.
Ce respiraţie delicioasă mariajul emană
Un pat de violete nu poate fi mai dulce.
MIDDLETON[19]

Deseori am avut prilejul să remarc fermitatea cu care femeile susţin contrariile copleşitoare ale norocului. Acele dezastre ce înfrîng spiritul bărbatului şi-l doboară în praf par a-şi chema în ajutor toate energiile sexului mai slab, dîndu-le o anumită cutezanţă şi elevaţie caracterului lor, ceea ce uneori duce la sublim. Nimic nu poate fi mai impresionant, decît a contempla o femeie plăpîndă şi delicată, care a fost numai slăbiciune şi dependenţă, atinsă fiind de orice grosolănie trivială, pe cînd păşeşte pe cărările prielnice ale vieţii; dintr-o dată dobîndeşte forţa psihică de a fi alinare şi suport pentru soţul ei, sub zodia nefericirii, trăind cu o fermitate de neclintit cele mai amare influenţe ale adversităţii.

Aşa cum viţa-de-vie, care-şi răsuceşte frunzişul graţios în jurul stejarului şi se ridică spre lumina soarelui, cînd răsadul său este rupt de trăznet, se va agăţa în jurul lui cu crengile mîngîietoare şi-şi va uni ramurile distruse, tot astfel este frumos orînduit de Providenţă ca femeia, care este doar dependentă şi podoabă a bărbatului, în orele sale mai fericite, să fie mîngîierea lui, cînd este îndrăgostit lulea; ea însăşi intuind străfundurile accidentate ale naturii sale, îşi sprijină gingaş capul, fortificînd o inimă zdrobită.

---

[19] Thomas Middleton (1570–1627), a scris singur sau în colaborare cu Rowley comedii şi drame realiste.

Cîndva am felicitat un prieten care avea în jurul lui o familie înfloritoare unită cu cea mai mare afecţiune.

— Nu pot să vă doresc mai mult, spuse el, cu entuziasm. Decît să aveţi o soţie şi copii. Dacă veţi prospera, ei vor fi părtaşi la prosperitatea voastră; altminteri, ei vă vor consola.

Şi, într-adevăr, observ că pentru un bărbat însurat prăbuşit în nefericire, este mai potrivit să-şi restabilească situaţia în lume, decît să rămînă singur; în parte, fiindcă este stimulat mai mult la efort de necesităţile fiinţelor neputincioase şi dragi, care depind de el îndeosebi pentru că sufletele lor sînt calmate şi alinate de afecţiunile familiale şi de respectul pentru sine menţinut treaz de observarea că, deşi în afară totul este întuneric şi înjosire, mai există o mică lume a dragostei acasă, suverană lui. Pe cîtă vreme un bărbat singur este apt să alerge, irosindu-şi forţele, neglijîndu-şi viaţa, ca să fantazeze singur şi abandonat, iar inima sa să se distrugă, asemeni unei case părăsite din dorinţa unui locatar.

Aceste observaţii îmi amintesc o mică poveste familială la care am fost cîndva martor. Prietenul mai intim, Leslie, s-a căsătorit cu o fată frumoasă şi împlinită, care fusese crescută într-un mediu monden. Ea nu avusese noroc, este adevărat, prietenul meu, însă, cu duiumul, încîntîndu-se anticipat de răsfăţul gesturilor elegante şi de atragerea acelor gesturi şi fantezii delicate, care răspîndesc un fel de vrăjitorie, în jurul său.

— Viaţa ei, spuse el, va fi ca un basm cu zîne.

Chiar diferenţa dintre caracterele lor prezenta o combinaţie armonioasă: el era un temperament romantic şi întrucîtva serios; ea era numai viaţă şi veselie. Adeseori, am observat extazul tăcut cu care-o privea, puterile sale încîntîndu-l şi mai mult, şi cum în mijlocul aplauzelor, privirea ei se îndrepta tot spre el, de parc-ar fi căutat favoare şi acceptare, cînd, sprijinindu-se pe mîna sa, conformaţia ei zveltă contrasta frumos cu înălţimea lui de persoană îndrăzneaţă. Fondul, aerul încrezător cu care ea îl privea păreau că-l cheamă spre o rază de mîndrie triumfătoare şi de gingăşie

împărtăşită, de parcă-şi iubea la nebunie sarcina încîntătoare, chiar pentru neputinţa sa. Nicicînd vreun cuplu nu s-a stabilit pe drumul înfloritor al căsătoriei timpurii şi potrivite cu un punct de vedere mai atrăgător despre fericire.

Totuşi, era nenorocul prietenului meu, de a-şi fi investit averea în speculaţii mari; şi nu se căsătorise de multe luni cînd, printr-o suită de dezastre neaşteptate, se văzu aproape redus la sărăcie. Un timp, îşi ascunse situaţia şi se plimba de colo colo, cu înfăţişare sălbatică şi inimă sfărîmată. Viaţa lui era doar o agonie prelungită; şi mai insuportabilă era necesitatea de a menţine un zîmbet în prezenţa soţiei sale, deoarece el însuşi nu o putea copleşi cu ştirile. Totuşi, ea observă, cu ochii pătrunşi de afecţiune, că nu era totul în regulă. Îşi scrută privirea şi-şi înăbuşi suspinele, neputînd fi înşelată de tentativele lui slabe şi anoste de a crea o bună dispoziţie. Îşi puse la încercare toate puterile şi dezmierdările gingaşe, ca să-i recîştige fericirea; ea însă îşi vîra doar săgeata mai adînc în sufletul său. Cu atît mai mult, el vedea un motiv de iubit, cu cît mai chinuitor era gîndul că în curînd o va face nenorocită. O clipă, se gîndea el, şi zîmbetul va pieri de pe acel obraz, cîntecul va amuţi pe-acele buze – strălucirea ochilor stinşi de durere şi inima fericită care acum bate uşor în piept va fi copleşită, ca şi a mea, de grijile şi mizeriile lumii.

El veni la mine într-o zi şi relată toată situaţia pe un ton de profundă disperare. Cînd l-am auzit am întrebat:

— Soţia ta ştie totul?

La întrebare el izbucni în şiroaie de lacrimi.

— Pentru numele lui Dumnezeu! strigă el, dacă ai milă de mine, nu aminti de soţia mea, simplul fapt că mă gîndesc la ea mă scoate din minţi!

— Şi de ce nu? am spus eu. Ea trebuie să afle asta mai devreme ori mai tîrziu; tu nu poţi să te ţii departe de ea şi inteligenţa se va răzbuna într-un mod mult mai neaşteptat decît dacă te-ai fi destăinuit singur; pentru asemenea fiinţe ne place să atenuăm veştile cele mai dure. Pe lîngă aceasta, tu singur te laşi prins de

tihna simpatiei sale; primejduind legătura ce poate face ca inimile să se unească într-o comuniune neconstrînsă a gîndirii cu sentimentul. Curînd, ea va înțelege că este ceva, pe ascuns, amăgire a minții tale; şi dragostea adevărată nu va admite rezervă; ea se simte subapreciată şi ofensată, chiar cînd supărările îi sînt tăinuite.

— Oh, dar prieten al meu! Gîndeşte-te ce lovitură am să dau tuturor perspectivelor sale de viitor, cum îi voi zdrobi sufletul, spunîndu-i că soțul ei este un cerşetor! Căci ea îşi va anticipa toate manierele alese ale comportării în viață – toate plăcerile societății – eu mă voi retrage în sărăcie şi obscuritate! Să-i spun ei că am tîrît-o din sfera în care putea să continue să se mişte în strălucire constantă – lumina oricărui ochi – admirația oricărei inimi! Cum poate suporta sărăcia! Ea, care a fost obişnuită cu toate rafinamentele belşugului! Cum poate suporta nepăsarea? Ea a fost idolul societății! Oh! asta-i va zdrobi inima, asta-i va zdrobi inima!

Am văzut că mîhnirea sa era elocventă şi am lăsat-o să se reverse; căci supărarea se alină singură prin cuvinte. Cînd paroxismul lui a scăzut şi el recăzu în tăcere meditativă, am reluat subiectul cu delicatețe şi l-am îndemnat să schimbe imediat situația soției sale. El dădu din cap melancolic, dar categoric.

— Dar cum te-ai ferit de ea? E necesar ca ea să ştie totul, ca tu să fii în stare să iei măsuri proprii schimbării împrejurărilor tale. Trebuie să-ți schimbi stilul de viață, spusei, în timp ce observai o mîhnire trecînd pe fața sa, nu te lăsa copleşit! Sînt sigur că niciodată nu ți-ai găsit fericirea în aparențe, ai încă prieteni, prieteni pătimaşi care nu vor gîndi rău despre tine, fiindcă te-ai instalat mai puțin luxos: şi, sigur, ca să fii fericit cu Mary, nu-ți trebuie un palat!

— Aş putea fi fericit cu ea, şi într-o colibă! strigă el spasmodic. Aş fi în stare să cobor cu ea în mizerie şi praf! Aş putea, aş putea, Domnul s-o binecuvînteze! strigă ei, pătruns de un sentiment de durere şi gingăşie.

— Şi, crede-mă, prietene, am spus eu, urcînd scările şi apucîndu-l călduros de mînă, crede-mă, ea se poate comporta la fel

şi cu tine. Ah, mai mult: asta va fi o sursă de mîndrie şi triumf pentru ea – va stîrni toate energiile latente şi simpatiile fervente ale naturii sale; căci va fi bucuroasă să-ţi arate că te iubeşte doar pentru tine. În fiece inimă de femeie adevărată există o scînteie de foc divin, ce stă pasiv ziua-n amiaza mare a prosperităţii, dar se aprinde, străluceşte şi arde în ora întunecoasă a unui moment neprielnic.

Nici un bărbat nu ştie ce este-n sufletul soţiei sale, nici un bărbat nu ştie ce înger păzitor este ea, pînă ce nu se avîntă împreună în încercările mistuitoare ale acestei lumi Era ceva în gravitatea ţinutei şi în stilul figurat al limbajului meu care aprinsese imaginaţia tulburată a lui Leslie. Cunoşteam auditoriul cu care trebuia să am de-a face; şi, conform impresiei făcute, sfîrşii prin a-l convinge să meargă acasă şi să-şi uşureze inima tristă soţiei sale.

Trebuie să mărturisesc, fără a nega tot ceea ce am spus pînă acum, că m-am simţit puţin îngrijorat de rezultat. Cine se poate-ncrede în fermitatea cuiva, a cărui viaţă a fost doar plăcere? Firea ei veselă era capabilă să se revolte în întuneric de această pantă a simplităţii, ivită dintr-o dată în faţa sa, şi să rămînă credincioasă regiunilor însorite în care ei benchetuiseră pînă acum, în afară de aceasta, irosirea în viaţa mondenă este însoţită de atît de multe umilinţe înveninate, necunoscute în alte pături sociale. Pe scurt, nu puteam să-l întîlnesc, fără tulburare, pe Leslie în dimineaţa următoare. El făcuse descoperirea.

— Şi cum a suportat ea totul?

— Ca un înger! Părea, în mintea sa, mai degrabă o uşurare, căci îşi aruncă mîinile în jurul gîtului meu şi întrebă dacă asta era tot ce mă făcuse nefericit de cîtva timp.

— Dar biata fată, adăugă el, nu poate înţelege schimbarea pe care trebuie s-o suportăm. Ea n-are idee de sărăcie decît în mod abstract. Ea a citit despre asta doar în poezie, unde sărăcia este înrudită cu dragostea. Deocamdată nu simte nici o privaţiune: nu suferă din cauza pierderii înlesnirilor obişnuite, nici a manierelor alese; cînd ne vom lovi de grijile sordide, dorinţele neînsemnate,

umilinţele meschine – atunci va fi adevărata încercare.

— Dar acum, am spus eu, fiindcă ai isprăvit cu sarcina cea mai serioasă – zdrobirea inimii – cu cît vei păstra taina, cu atît va fi mai bine. Dezvăluirea ar putea fi ucigătoare; şi atunci ar fi o singură nenorocire, pe dată depăşită; pe cîtă vreme, altminteri, rabzi totul anticipat, în orice oră a zilei.

— Nu este mizerie mai mare ca pretextul ce hărţuieşte un bărbat ruinat – lupta dintre o minte mîndră şi o pungă de bani goală – păstrarea unui halou arată că deîndată trebuie să ajungi la un sfîrşit. Să ai curajul de a apărea sărac, şi vei potoli mizeria provocării sale cea mai pătrunzătoare.

Din acest punct de vedere, l-am găsit pe Leslie perfect pregătit. El însuşi nu avea nici o mîndrie falsă şi, ca şi soţia sa, îl neliniştea adaptarea la şansele sale schimbătoare.

Cîteva zile mai tîrziu, îmi telefonă într-o seară. Dispunea de locuinţa sa şi îşi luase o colibă la ţară, la cîteva mile de oraş. Toată ziua era ocupat cu expedierea mobilei. Noua locuinţă cerea puţine lucruri şi acelea extrem de simple. Mobila splendidă din vechea locuinţă fusese vîndută, exceptînd harpa soţiei.

— Aceea, spuse el, era prea strîns legată de ideea despre sine, ea aparţinea micii poveşti de dragoste a lor, cele cîteva clipe foarte plăcute de tandreţe erau atunci cînd el se apleca spre acel instrument şi asculta sunetele înduioşătoare ale glasului ei. Nu puteam decît să zîmbesc de această mostră de galanterie romantică, din partea unui soţ îndrăgostit la nebunie.

Acum el ieşea din vila unde soţia sa supraveghease toată ziua aranjarea ei.

Comportarea mea deveni puternic interesată de evoluţia acestei poveşti de familie şi, cum era o seară frumoasă, m-am oferit să-i ţin de urît. Îi era lehamite de tracasările din timpul zilei şi, pe cînd ieşea, căzu într-o stare de reverie melancolică.

— Biata Mary! se întrerupse cu un oftat greu.

— Ce-i cu ea? am întrebat, i s-a întîmplat ceva?

— Ce, spuse el, precipitîndu-se cu o privire scurtă neliniştită, nimic n-o poate reduce la această situaţie jalnică – să fie închisă într-o colibă nenorocită, să fie obligată a trudi doar pentru locuinţa sa mizeră.

— S-a plîns ea atunci de schimbare?

— Să se plîngă! n-a fost nimic altceva decît farmec şi umor bun. Într-adevăr, ea pare a fi într-o dispoziţie mai bună decît am cunoscut-o vreodată; pentru mine, este toată dragostea, delicateţea şi mîngîierea!

— Minunată fată! am exclamat eu, doar tu o numeşti săracă; niciodată însă n-ai fost atît de bogat, nicicînd n-ai cunoscut comorile nemărginite ale perfecţiunii, pe care o ai în acea femeie.

— Oh, prieten al meu, de vreme ce această primă întîlnire din colibă a luat sfîrşit, cred că atunci aş putea fi mulţumit. Dar aceasta-i cea dintîi zi a sa de experienţă adevărată; ea a fost introdusă într-o casă umilă – toată ziua fiind folosită pentru aranjarea obiectelor jalnice, pentru întîia oară cunoaşte oboseala treburilor casnice şi pentru întîia oară priveşte în jurul ei într-o casă lipsită de tot ce-i elegant – aproape de tot ce-i comod; şi poate acum să se aşeze istovită şi fără viaţă, meditînd melancolic la perspectiva unei sărăcii viitoare.

Era un grad de probabilitate în acest tablou, pe care nu-l puteam contrazice, aşa că ne plimbam în linişte.

După ce ne-am întors din drumul principal pe o potecă îngustă, atît de dens umbrită de pădure de parc-ar ar fi vrut să-i dea un aer complet de sihăstrie, am intrat în colibă. Pentru cel mai pastoral poet era destul de modestă în aparenţă; şi avea încă o înfăţişare rurală, plăcută. La un cap, o viţă sălbatică se revărsa cu un frunziş abundent; cîţiva arbori îşi ridicau crengile graţios deasupra şi eram atent la cîteva buchete de flori aranjate cu gust în jurul uşii şi pe pajiştea mică din faţă. O mică poartă se deschidea spre o potecă dinspre care se făcea simţit mirosul plantaţiei de arbuşti pînă la uşă. Tocmai cînd ne apropiam, auzirăm sunetul unei muzici – Leslie mă

ţinea strîns de mînă; făcurăm o pauză şi ascultarăm. Era vocea lui Mary cîntînd într-o manieră de-o simplitate înduioşătoare, cu un aer ce-i plăcea, cu deosebire, soţului ei.

Am simţit mîna tremurîndă a lui Leslie pe braţul meu. El înainta ca să audă mai clar. Pasul său făcu zgomot pe aleea prunduită.

O faţă strălucitoare, frumoasă aruncă o privire pe fereastră şi dispăru – se auzi un mers uşor şi Mary veni mergînd cu paşi mărunţi ca să ne întîlnească; purta o încîntătoare rochie ţărănească albă; cîteva flori de cîmp erau împletite-n părul său frumos; o floare proaspătă era pe obraz; întreaga sa înfăţişare zîmbea – nicicînd n-o văzusem atît de încîntătoare.

— Dragul meu George, strigă ea, sînt aşa de bucuroasă că ai venit! Te-am pîndit şi iar te-am pîndit, oprindu-mă în drum şi uitîndu-mă după tine. Am aşezat afară o masă sub un pom frumos, în spatele colibei; şi am cules cîteva din cele mai delicioase căpşuni, căci ştiu că-ţi plac, şi avem o cremă excelentă – şi chiar şi-aici totul este atît de plăcut, oh! spuse ea, punîndu-şi braţul pe-al lui şi privindu-i atrăgător faţa, oh, vom fi atît de fericiţi!

Bietul Leslie era copleşit. O ţinea la piept, o îmbrăţişă – o sărută o dată şi-ncă o dată – nu putea vorbi. Doar lacrimile-i izbucniră-n ochi; şi adesea mă asigura că deşi odată cu el dispăruse tot ce era înfloritor în lume şi în viaţa ei, nu fusese mai fericită nici atunci cînd trăise o clipă într-adevăr încîntătoare.

VIAŢA RURALĂ ÎN ANGLIA

Oh! cu prietenie pentru ţelurile cele mai bune ale omului,
Cu prietenie pentru gîndire, virtute şi pace,
Viaţă domestică în plăcerile rurale trecute.
COWPER

Străinul, care-şi va forma o opinie corectă despre caracterul englez, nu trebuie să se limiteze la observaţiile sale privind metropola. El trebuie să meargă la ţară; să rămînă în sate şi cătune, să viziteze castelele, vilele, fermele, colibele; să se abată, prin parcuri şi grădini, pe cărările împrejmuite şi verzi; să zăbovească prin bisericile de ţară; să ia parte la hramuri şi tîrguri şi la alte festivităţi săteşti – şi să facă faţă poporului în toate împrejurările, obiceiurile şi situaţiile hazlii.

În unele, ţări, oraşele mari absorb bogăţia şi moda naţională, oamenii şi-au stabilit doar locuinţele societăţii elegante şi inteligente, iar ţara este populată aproape în întregime de ţărănime. În Anglia, dimpotrivă, metropola este mai degrabă un loc de întrunire sau *rendez-vous*-uri generale ale claselor politice ce-şi dedică o mică parte a anului goanei după veselie şi distracţie; şi, răsfăţîndu-se în acest fel de petrecere, se întorc din nou la obiceiurile aparent mai prielnice vieţii rurale. Diferitele cerinţe ale societăţii sînt răspîndite pe întreaga suprafaţă a regatului şi vecinătăţile cele mai izolate dau specimene de diferite categorii.

Englezii, în realitate, sînt puternic înzestraţi cu sentimente rurale. Ei au o sensibilitate pătrunzătoare pentru frumuseţile naturii şi o înclinaţie acută pentru plăcerile şi îndeletnicirile de la ţară. Această pasiune pare inerentă pentru că, chiar locuitorii oraşelor, născuţi şi crescuţi printre zidurile de cărămidă şi străzile zgomotoase, pătrund cu uşurinţă în obiceiurile ţărăneşti şi demonstrează tact pentru ocupaţia rurală. Negustorul îşi are

refugiul tihnit în vecinătatea metropolei, unde adesea, ei îşi arată tot atît de mare mîndrie şi zel în cultivarea grădinii de flori şi în pîrguirea fructelor sale, după cum îşi dirijează afacerile şi succesul unei întreprinderi comerciale. Chiar acei indivizi mai puţin fericiţi, care sînt sortiţi să-şi petreacă viaţa în mijlocul tumultului şi traficului, născocesc ceva, care să le aducă aminte de verdeaţa naturii. În colţurile cele mai întunecoase şi murdare ale oraşului, ferestrele saloanelor seamănă adeseori cu o grămadă de flori; fiece loc propice vegetaţiei îşi are pajiştile şi brazdele de flori şi fiece scuar cu simulacrul său de parc se întinde cu gust pitoresc şi sclipind de verdeaţa înviorătoare. Aceia, care îl văd pe englez doar în oraş, sînt capabili să-şi formeze o opinie neprielnică despre caracterul său social. El este absorbit de afaceri. Sau sustras de miile de angajamente, ce irosesc timpul, gîndirea şi sentimentele în această uriaşă metropolă. De aceea, în mod mult prea obişnuit, el are o privire grăbită şi distrată.

Oriunde se întîmplă să-l întîlneşti, englezul este pe picior de plecare; pe dată discută despre un subiect, pe cînd mintea-i rătăceşte spre altul; şi în timp ce-şi vizitează un prieten, este calculat cum să-şi economisească timpul, pentru a întreprinde şi alte vizite în cursul dimineţii. O metropolă uriaşă ca Londra a fost astfel cumpănită încît să-i facă pe oameni egoişti şi neinteresanţi. În întîlnirile lor ocazionale şi vremelnice ei pot doar să se răspîndească în locurile ştiute. Îşi arată numai aparenţa rece a caracterului – bogăţia şi calităţile geniale nu au timp să ţîşnească.

Doar la ţară englezii dau anvergură sentimentelor naturale. Ei se desprind bucuroşi de formalităţile reci şi amabilităţile sterile ale oraşului, se leapădă de obiceiurile unei reticenţe precaute şi devin veseli şi cu inimă deschisă. Dirijează, ca să-şi adune în jur toată comoditatea şi eleganţa vieţii politice şi să-şi alunge lacrimile. Conacele lor abundă de cele necesare pentru retragerea dedată studiului, plăcerii de bun-gust sau practicii rurale. Cărţi, picturi, muzică, cai, cîini şi accesorii sportive de tot felul le sînt la îndemînă.

Nu-şi constrîng deloc oaspeţii ori pe ei înşişi, dar, într-un adevărat spirit de ospitalitate, se îngrijesc de modalităţile de înveselire şi lasă pe fiecare să ia parte după propria dispoziţie.

Gustul englezului pentru cultivarea pămîntului şi pentru ceea ce se numeşte arta de a desena grădini frumoase este fără rival. El studiază natura înadins şi descoperă un sens excesiv formelor sale frumoase şi combinaţiilor armonice. Acele farmece cu care în alte ţări ea este darnică în pustietăţile sălbatice se adună aici în jurul adăposturilor de viaţă domestică. Ei par să fi prins graţiile sale timide şi tainice şi le răspîndesc ca pe o vrăjitorie în locuinţele lor ţărăneşti.

Nimic nu poate fi mai impunător decît splendoarea decorului unui parc englezesc. Imensele pajişti ce se întind asemeni unor pături de un verde strălucitor, cu grupuri de ierburi gigantice, ici şi colo, copleşite de coroanele bogate, fastul solemn al crîngurilor şi poienilor prin ţinuturile păduroase, cu căprioara mărşăluind în cirezi, iepurele țopăind spre adăpost, pîrîul învățat cu vîntul în meandrele naturale, sau lărgindu-se într-un lac liniştit, un mic lac izolat, reflectînd umbra tremurîndă a arborilor cu frunza galbenă plutind şi păstrăvul rătăcind fără teamă prin apele sale limpezi, în timp ce vreun templu rustic sau vreo statuie silvestră, înverzită şi jilavă odată cu vîrsta, dă sihăstriei un aer de sanctitate clasică.

Acestea sînt doar cîteva trăsături ale decorului din parc; dar ceea ce mă încînta mai mult este talentul creator cu care englezul îşi ornamentează locuinţele modeste, aparţinînd unei existenţe mijlocii.

Locuinţa cea mai primitivă, porţiunea de teren nepromiţătoare şi sărăcăcioasă, în mîinile unui englez cu gust devin un mic paradis. Cu un ochi fin, plin de discernămînt, el reţine pe dată deprinderile şi tablourile din mintea sa, viitorul peisaj. Locul sterp creşte în frumusețe sub mîna lui; activităţile artistice, care produc efectul, cu greu pot fi percepute.

Îngrijirea şi creşterea arborilor, precauţia cu care se curăţă pomii de uscături, dispunerea frumoasă a florilor şi plantelor cu frunze

gingaşe şi graţioase, introducerea povîrnişului verde al brazdei de iarbă catifelată, deschiderea parţială pentru o privire pe furiş a zării sau o scînteiere argintie a apei. Toate acestea sînt dirijate cu tact delicat, care se răspîndeşte cu asiduitate calmă, asemeni înduioşărilor magice cu care un pictor îşi termină tabloul favorit.

În reşedinţa oamenilor fericiţi şi rafinaţi de la ţară s-au răspîndit într-o anumită măsură gustul şi eleganţei în economia rurală, care trece în clasele de jos. Muncitorul, în locuinţa sa de ţară, cu acoperiş de paie, pe o alunecare strîmtă de pămînt, are grijă de înfrumuseţarea ei. Gardul viu îngrijit, pajiştea mică din faţa uşii, mica brazdă de flori, mărginită de merişor turcesc, plăcut, caprifoiul orientîndu-se spre perete şi agăţîndu-şi florile pe zăbrele, oala cu flori din fereastră, ilicele, aranjate cu prevedere în preajma casei, ca să amăgească iarna cu melancolia sa şi ca să abandoneze o imagine înverzită a verii, spre a încuraja viaţa de familie, toate acestea angajează influenţa gustului inundînd din izvoarele de sus şi cuprinzînd nivelele cele mai de jos ale minţii publice.

Dacă vreodată dragostea, cum o cîntă poeţii, încîntă cu vizita într-o locuinţă de ţară, aceasta trebuie să aparţină unui ţăran englez.

Duioşia unei vieţi rurale în rîndul claselor englezeşti de sus are un efect mare şi salutar asupra caracterului naţional. Nu cunosc o rasă umană mai rafinată decît gentlemanul englez. În loc de simplitate şi efeminare ce caracterizează bărbaţii de lume din cele mai multe ţări, ei etalează o unire a eleganţei cu forţa, a vigorii conformaţiei cu prospeţimea înfăţişării, pe care sînt înclinat s-o atribui traiului lor atît de mult în aer liber, urmărind atît de aprig împrospătarea tonifiantă de la ţară. Aceste exerciţii îndrăzneţe produc, de asemenea, o mină sănătoasă în minte şi spirit, o bărbăţie şi o simplitate de maniere care, în ciuda absurdităţilor şi cheltuielilor nesocotite ale oraşului, nu pot perverti cu uşurinţă şi nu pot nicicînd distruge pe de-a-ntregul. La ţară, de asemenea, diferitele rînduieli ale societăţii par că se apropie cu mai multă spontaneitate şi că sînt mai dispuse a se asocia şi a acţiona favorabil

unele asupra celorlalte. Distincţiile dintre ele nu apar ca să fie marcate şi impasibile ca în oraşe. Modalitatea în care populaţia este distribuită în mici stări şi gospodării ţărăneşti stabileşte o gradaţie regulată de la nobilime pînă la clasele moşiereşti, proprietarii unui mic ţinut şi fermierii cu stare pînă la ţărănimea muncitoare şi în timp ce asta uneşte extremele societăţii, insuflă în fiecare rang intermediar un spirit de independenţă. Trebuie să fie admis că în prezent situaţia nu e atît de generală cum se întîmpla odinioară, clasele mari fiind absorbite de cele mai mici, pe vremuri de suferinţă şi în unele părţi ale ţării, aproape anihilate de lupta îndîrjită a micilor fermieri. Totuşi, cred că acestea nu sînt decît breşe ocazionale în sistemul general menţionat.

În îndeletnicirea rurală nu există nimic neînsemnat şi degradant. Ea orientează omul printre peisajele grandorii şi frumuseţii naturale; îl lasă să muncească după propria inteligenţă, manevrînd asupra sa cu influenţele cele mai curate şi elevate. Un asemenea bărbat poate fi simplu şi necioplit, dar nicidecum vulgar. De aceea, bărbatul rafinat nu găseşte nimic revoltător în relaţiile cu clasele de jos din viaţa rurală, aşa cum se întîmplă cînd uneori se amestecă cu clasele de jos de la oraş. El dă deoparte distanţa şi rezerva şi este bucuros să renunţe la diferenţierile de rang şi să pătrundă în bucuriile oneste şi sincere, ale vieţii obişnuite. Într-adevăr, petrecerile de la ţară îi fac pe oameni tot mai sociabili, şi larma cîinelui de vînătoare şi a cornului determină sentimentele să se îmbine armonios. Cred că acesta este un bun motiv pentru care nobilimea şi moşierimea sînt mai cunoscute în rîndul claselor inferioare din Anglia decît în oricare altă ţară şi pentru care cei din urmă îndură atît de multe presiuni excesive şi mizerii, fără a se plînge în general de distribuirea inegală a averii şi privilegiilor. Acestui amestec al societăţii cultivate şi rustice i se poate atribui sentimentul rural ce domină literatura engleză, frecventa folosire a ilustraţiilor din viaţa rurală; acele incomparabile descrieri de natură ce abundă la poeţii englezi şi continuă în *Floarea şi frunza* de

Chaucer, aducînd în interioarele noastre toată prospeţimea şi mireasma peisajului. Scriitorii pastorali din alte ţări apar după cum au făcut ocazional vreo vizită în mijlocul naturii şi se familiarizează cu farmecele sale generale, dar poeţii englezi trăiesc şi se desfată în mijlocul ei – o caută în cele mai secrete refugii – sînt atenţi la cele mai mărunte capricii. O picătură nu poate tremura în adierea vîntului – o frunză nu foşneşte pe pămînt – un diamant nu cade într-un rîu – o mireasmă nu poate fi exalată dintr-o biată violetă, nici o părăluţă să-şi dezvăluie tentele purpurii dimineaţa, deşi este zărită de aceşti observatori pasionaţi şi delicaţi şi este modelată de vreo moralitate frumoasă.

Efectul acestei devoţiuni a minţilor elegante pentru îndeletniciri rurale este admirabil pe întinsul ţării. O mare parte din insulă se află la nivelul mării şi ar fi monotonă fără farmecele culturii, doar aşa smălţată şi împodobită cu nestemate cum e, cu castele şi palate şi brodată cu parcuri şi grădini. Nu abundă în perspective mari şi sublime, ci în mici peisaje pentru repaus rural şi adăposturi liniştite. Fiece fermă veche şi locuinţă de ţară demodată reprezintă un tablou şi, după cum drumurile sînt continuu întortocheate, iar priveliştea este închisă de crînguri şi garduri vii, ochiul este încîntat de succesiunea continuă a micilor peisaje ce te subjugă cu drăgălăşenie.

Marele farmec, totuşi, al peisajului englezesc este sentimentul moral ce pare să se extindă. Este asociat în minte cu ideile de ordine şi linişte, de sobrietate, principii bine stabilite, de datină străveche şi obiceiuri respectate. Totul pare a fi prosperitatea anilor unei existenţe obişnuite şi liniştite.

Bătrîna biserică avînd o arhitectură solitară, cu lumina sa, cu portalul masiv; turnul gotic, ferestrele sale abundente în motive decorative şi picturi pe sticlă, foarte bine conservate; monumentele sale impunătoare ale luptătorilor şi oamenilor iluştri din timpuri străvechi, strămoşii lorzilor de azi; pietrele lor funerare înregistrînd generaţii succesive de ţărani liberi, voinici, a căror descendenţi ară aceleaşi cîmpuri şi îngenunchează lîngă acelaşi altar; presbiterul,

unul ciudat, o grindă neregulată, în partea învechită, dar reparată şi modificată după gusturile diverselor vîrste şi arendaşi; bariera şi poteca. Dinspre curtea bisericii, de-a lungul unor cîmpuri plăcute şi garduri vii, umbrite în armonie cu ordinea străveche a drumului; satul vecin cu venerabilele sale locuinţe ţărăneşti, adăpostul verde din preajma arborilor, sub care strămoşii rasei de azi se distrau; vechea vilă aparţinînd familiei, stînd de-o parte pe un mic domeniu rural, dar privind în jos cu un aer protector asupra priveliştii înconjurătoare; toate aceste trăsături comune ale peisajului englezesc demonstrează protecţie calmă şi liniştită şi transmiterea ereditară a virtuţilor înnăscute şi a afecţiunilor locale, care vorbesc profund şi emoţionant despre caracterul moral al naţiunii.

Duminica dimineaţa este plăcut să auzi cum clopotul îşi trimite melodia sa sobră de-a lungul cîmpurilor liniştite, să zăreşti ţărănimea cu podoabele lor cele mai bune, cu feţele roşcovane şi cu voioşia modestă, îmbulzindu-se în linişte de-a lungul cărărilor înverzite spre biserică; dar e cu mult mai plăcut să-i vezi seara, adunîndu-se la uşile locuinţelor ţărăneşti şi părînd a jubila de plăcerile şi podoabele umile pe care le-au răspîndit în jurul lor.

Acest dulce sentiment, asemenea răspuns aşezat de afecţiune în peisajul domestic, este părintele virtuţilor celor mai ferme şi bucuriilor celor mai pure; şi nu pot încheia aceste remarci fără şir, decît citind cuvintele unui poet englez modern care zugrăveşte asta deosebit de reuşit:

Treptat de la holul castelului
Domul oraşului, vila împodobită în umbre
Dar mai ales nenumăratele aşezări modeste
În oraş sau cătun adăpostind viaţa
Pînă la valea decorată cu mici bordeie şi case acoperite de stuf
Această insulă de vest, faimoasă pentru imaginile
În care beatitudinea domestică îşi găseşte culcuş.
Afecţiunea familială, ca un pescăruş nevătămător,

Onoarei şi plăcerii fiindu-i paznic
Se poate aduna într-un mic cuib,
Pentru care dorinţa ar traversa pămîntul;
Care, poate, neluînd-o în seamă lumea, să fie ea însăşi.
O lume veselă, care nu vrea martori,
Ci proprii combatanţi şi cerul prielnic;
Care asemeni unei flori tăinuite în crăpătura unei stînci
Zîmbeşte, deşi priveşte doar la cer.[20]

[20] Dintr-un poem scris la moartea prinţesei Charlotte de reverendul Rann Kennedy, R.M.

INIMĂ SFĂRÎMATĂ

Nicicînd n-am auzit
De vreo afecţiune adevărată.
Care, precum omida, mănîncă din verdele ivit
Al primăverii, cuprins în dulcea carte, trandafirul.
MIDDLETON,

Este o obişnuinţă a celor care au trecut prin susceptibilitatea unui sentiment timpuriu, ori a celor care au fost educaţi în cruzimea nărăvaşă a vieţii desfrînate să rîdă de toate poveştile de dragoste şi să trateze istorisirile despre pasiunea romantică drept simple ficţiuni ale romancierilor şi poeţilor. Observaţiile mele asupra naturii umane m-au îndemnat să mă gîndesc altfel. Ele m-au convins că, totuşi, oricît de împietrită şi de îngheţată ar fi suprafaţa caracterului din cauza problemelor lumeşti, sau rafinată în zîmbete de conduită, în societate există încă focuri mocnind în adîncurile celui mai rece piept, care, odată îmblînzite, devin impetuoase şi sînt cîteodată distrugătoare în efecte. Într-adevăr, sînt un drept-credincios în demnitatea oarbă, mergînd pînă la măsura deplina a preceptelor sale. Să mărturisesc? Eu cred, în inimi sfărîmate şi în posibilitatea de a muri din dragoste înşelată. Totuşi, nu consider aceasta drept o maladie adeseori fatală pentru propriul meu sex, ci cred cu fermitate că pe multe femei încîntătoare le-a trimis de timpuriu în mormînt.

Bărbatul este fiinţa interesului şi ambiţiei. Propria-i natură îl conduce în lupta şi agitaţia lumii. Dragostea-i doar înfrumuseţarea vieţii sale timpurii, ori un cîntec interpretat din fluier în intervalele dintre acte. El caută faima, norocul, spaţiul în gîndirea şi autoritatea asupra semenilor. Dar întreaga viaţă a unei femei este în întregime povestea afectivităţilor. Inima este lumea ei, ambiţia ce luptă pentru aventuri, avariţia ce caută comori ascunse şi trimite simpatiile în

aventură; îşi încarcă tot sufletul de afecţiuni şi de-ar naufragia, situaţia sa-i fără speranţă, pentru că altfel ar fi un faliment al inimii.

Unui bărbat, dezamăgirea în dragoste îi prilejuieşte cîteva mîhniri amare; aceasta îi răneşte sentimentul delicateţei, distruge anumite puncte de vedere despre fericire, dar el este o fiinţă activă – îşi poate împrăştia gîndurile în vîrtejul diverselor „ocupaţii ori poate să se afunde în avalanşa plăcerii; dacă scena despărţirii este atît de dureroasă, îşi schimbă casa după dorinţă şi pe aripile dimineţii zboară pînă în cele mai îndepărtate părţi ale pămîntului odihnindu-se”.

Dar dezamăgirea unei femei înseamnă, prin comparaţie cu bărbatul, o viaţă ordonată retrasă şi meditativă. Ea este mai mult tovarăşa propriilor sale gînduri şi a mîhnirii – unde să căutăm consolarea? Bucuria ei este să fie cucerită; şi nefericită în dragoste, inima-i ca o fortăreaţă capturată şi jefuită, abandonată şi părăsită. Cîţi ochi scînteietori se întunecă, cîţi obraji catifelaţi devin palizi, cîte chipuri drăguţe dispar în mormînt şi nimeni nu poate spune motivul ce le-a distrus drăgălăşenia! După cum porumbelul îşi strînge aripile lîngă el, acoperă şi tăinuie săgeata care-l chinuie, tot astfel natura femeii ascunde de lume mistuirile afecţiunii rănite. Iubirea unei femei delicate este întotdeauna sfioasă şi tăcută. Chiar şi atunci cînd este norocoasă, de-abia şi-o spune. Dar, cînd se-ntîmplă altfel, ea şi-o îngroapă în adîncurile pieptului şi-o lasă să pîlpîie printre ruinele păcii sale. Pentru ea, dorinţa inimii s-a micşorat. Marele farmec al existenţei a ajuns la un sfîrşit. Ea neagă toate îndeletnicirile optimiste, care înveselesc spiritele, însufleţesc pulsurile şi trimit torentul vieţii în curenţii tămăduitori prin vene. Odihna îi este distrusă – înviorarea dulce a somnului, înveninată de visele melancolice. *„Izvorul zilei creşte şi sporeşte /Izvorul negru-al deznădejdii noastre”*[21] pînă ce fragila ei făptură se scufundă sub cea

---

[21] Vezi William Shakespeare, *Romeo şi Julieta,* traducere de Virgil Teodorescu. III. 5.

mai uşoară lovitură. Caut-o după un timp şi-ţi vei găsi prietena plîngînd deasupra mormîntului ei timpuriu; şi, mirîndu-se de cineva care nu demult strălucea în toată sănătatea şi frumuseţea, a putut atît de repede să fie dusă în întuneric. Ţi se va povesti despre vreo răceală sau vreo indispoziţie oarecare ce-a doborît-o: dar nimeni nu ştie de maladia mintală care-i diminuase puterea şi a făcut-o, atît de uşor, victimă a spoliatorului.

Ea este asemeni unui arbore plăpînd, dovedind mîndria şi frumuseţea pămîntului, graţios în formă şi strălucitor în frunziş, dar chinuit de-un vierme la inimă. Îl vedem veştejindu-se, pe neaşteptate, cînd trebuie să fie mai proaspăt şi mai roditor.

Îl privim aplecîndu-şi crengile la pămînt şi pierzîndu-şi frunză după frunză, pînă ce dispar toate, căzînd chiar în liniştea pădurii: şi în vreme ce visăm asupra frumoasei ruine, ne străduim în zadar să ne amintim rafala ori trăznetul care l-ar fi putut lovi, şubrezindu-l.

Am văzut multe cazuri de femei alergînd spre pierzanie şi autodistrugere şi dispărînd treptat de pe pămînt, de parc-ar fi fost luate de cer şi m-am gîndit că le-aş putea configura moartea, datorată diferitelor stări de răceală, debilitate melancolică, moleşeală, pînă cînd aş fi dat peste cel dintîi simptom al dragostei dezamăgite. Doar o astfel de situaţie mi-a fost de curînd relatată; împrejurările sînt bine cunoscute în ţara unde s-au petrecut şi nu le voi reda decît în modul în care mi-au fost istorisite.

Fiecare trebuie să-şi amintească povestea tragică a tînărului E.[22], patriot irlandez; a fost prea impresionantă ca să fie uitată curînd. În timpul frămîntărilor din Irlanda, el a fost judecat şi executat pentru trădare.

Soarta sa a produs o impresie profundă asupra simpatiei publice. Era aşa de tînăr, de inteligent, de generos, de grav – încît am fost cu toţii în stare să-l îndrăgim. Comportarea sa în timpul

---

[22] Robert Emmett (1773–1303), erou patriot irlandez slăvit în poveşti şi cîntece.

judecății a fost, de asemenea, atît de deosebită şi de curajoasă. Indignarea nobilă cu care a respins acuzarea de trădare împotriva țării sale; apărarea elocventă a propriului nume; apelul patetic pentru posteritate în ora deznădăjduită a condamnării – toate acestea au pătruns profund în fiece inimă generoasă şi chiar duşmanii săi se lamentau de politica severă ce-a dictat asemenea execuție.

Dar iată o inimă a cărei suferință ar fi imposibil de descris. În zilele mai norocoase el cîştigase afecțiunea unei fete frumoase şi interesante, fiica unui fost avocat irlandez renumit[23]. Ea îl iubea cu ardoarea dezinteresată a celei dintîi şi timpurii iubiri a unei femei. În vreme ce fiecare sentință prolixă se arăta împotrivă-i, cînd furtuna năpraznică, dizgrația şi primejdia îi înnegurară numele, ea îl iubea mai arzător, chiar pentru suferințele sale.

Deci, dacă soarta lui a putut deştepta simpatia, chiar din partea duşmanilor, cît de cumplită trebuie să fi fost agonia ei, al cărei suflet întreg era plin de imaginea tînărului!

Acei care au avut uşile criptei închise brusc între ei şi ființa cea mai iubită pe pămînt – care au stat pe acel prag, asemeni celor izgoniți într-o lume rece şi singuratică – să fie lăsați să povestească, fiindcă tot ce fusese mai drag şi mai iubitor dispăruse.

Dar mai apoi. Ororile unui astfel de mormînt atît de înspăimîntător!

Nimic din amintire nu-ți putea fi sprijin ca să-ți liniştească lovitura despărțirii, nimic din acele împrejurări tandre. Deşi melancolice, care te fac să îndrăgeşti scena despărțirii – ceva care să risipească tristețea din ochii aceia binecuvîntați, trimişi asemeni unor boabe de rouă în rai, pentru a reînsufleți inima în ora chinuitoare a despărțirii.

Ca să redăm starea dezolată a văduviei; ea rănise orgoliul tatălui

---

[23] Este vorba de John Philpot Curran (1750–1817).

său prin legătura ei nefericită şi fu îndepărtată de sub acoperişul părintesc. Dar, dacă simpatia şi gesturile amabile ale prietenilor ar fi putut să-i atingă spiritul atît de zdruncinat şi de hăituit de groază, ea n-ar fi încercat nici o dorinţă de consolare, căci irlandezii sînt un popor cu porniri imediate şi generoase.

Familii distinse şi bogate i-au făcut cele mai delicate şi mai plăcute atenţii. A fost introdusă în societate şi ele au încercat, prin toate felurile de preocupare şi amuzament, să-i risipească mîhnirea şi s-o sustragă de la tragica poveste a iubirii sale. Dar totul a fost în zadar. Există unele lovituri ale calamităţilor care distrug şi macină sufletul – care pătrund pînă în locul vital al fericirii – şi-l pîrjolesc, spre a nu mai înmuguri ori înflori vreodată.

Nicicînd n-a obiectat atracţiilor propuse, dar era la fel de singură acolo ca şi-n genunea solitudinii, hoinărea cuprinsă de-o reverie tristă aparent inconştientă de lumea din jurul său. Ducea cu sine o chemare lăuntrică, ce-şi bătea joc de toate dezmierdările prietenilor şi nu dădea atenţie la cîntecul cuceritorului, al cărui farmec nu fusese nicicînd aşa de înţelept.

Persoana care mi-a spus povestea ei o văzuse la un bal mascat. Nu poate exista o mai mare manifestare de nenorocire extremă, mai izbitoare şi mai dureroasă, decît s-o întîlneşti în asemenea decor. S-o afli, rătăcind ca o fantomă, singură şi posomorită, unde în juru-i toţi sînt veseli, s-o vezi îmbrăcată în hainele de sărbătoare şi să arate atît de palidă şi nepămînteană, ca şi cum ar fi încercat zadarnic să amăgească inima sărmană într-o uitare de-o clipă a supărării. După plimbarea prin camerele splendide şi prin mulţimea buimăcită, ea se aşeză cu o detaşare deplină pe podiumul orchestrei şi, privind împrejur o vreme, cu un aer distrat, ce arăta indiferenţă faţă de ceea ce se petrecea, începu, cu capriciul unei inimi suferinde, să facă atmosfera să răsune tînguitor. Avea o voce încîntătoare, acum însă era aşa de simplă, atît de mişcătoare, ea releva un suflet atît de chinuit, încît aproape că făcu mulţimea să amuţească în jurul ei şi să izbucnească în lacrimi. O poveste atît de adevărată şi duioasă nu

putea decît să suscite un mare interes, într-o ţară renumită prin entuziasm. Ea a cucerit total inima unui brav ofiţer, care-i făcu curte şi se gîndea că o femeie atît de credincioasă dispăruţilor nu putea dovedi decît afecţiune pentru cei vii. Refuză atenţiile sale, căci gîndurile ei erau irevocabil absorbite de amintirea iubitului decedat. Totuşi, el nu i-a solicitat afecţiunea, ci stima. Era evident că tînărul întruchipa pe unul din acei curteni, care era ajutat de convingerea despre reputaţia lui şi de sentimentul privind situaţia ei nevoiaşă şi dependentă, căci ea trăia din bunătatea prietenilor. Într-un cuvînt, el izbuti să-i cîştige mîna cu toată asigurarea solemnă că inima-i era a celuilalt. O luă cu el în Sicilia, sperînd că o schimbare a peisajului ar putea îndepărta rămăşiţele rănilor timpurii. Deveni o soţie exemplară, depunînd efort pentru a fi una fericită, însă nimic nu putea tămădui melancolia tăcută şi mistuitoare care-i pătrunsese în suflet. Se ofilea încet, dar fără speranţă, iar într-un tîrziu se cufundă în mormînt, victimă a unei inimi zdrobite.

Despre ea a scris Moore[24] distinsul poet irlandez, următoarele versuri:

Departe este ea de locul unde erou-i tînăr se-odihneşte
Şi amorezii în jur oftează;
Dar ea-n suspine, rece, de ochii lor se-ndepărtează,
Căci inima jos în mormînt cu el jeleşte.

Ea cîntă sălbatic cîmpiile de-acasă, dragi,
Stîrnind fiece notă plăcută lui odată.
Ei! cît de puţin gîndesc ei, existenţa, cine i-a-ncîntat
Menestrelul cît este acum de îndurerat.

---

[24] Thomas Moore (1779–1852), autorul cărţii *Irish Melodies (Melodii irlandeze)* (1807–1814), din care face parte acest poem, a fost prieten intim cu Washington Irving.

A trăi pentru iubirea lui, a muri pentru patria dragă,
Acestea i-au fost bucuriile o viaţă întreagă.
Pentru el lacrimile ţării nu s-or usca de tot,
Iar dragostea cu el va sta în acelaşi loc..

O! să-i fie un mormînt odihna ei sub soare
Chiar dacă i-am promis o zi de mîine-nfloritoare
Va străluci peste somnu-i ca un zîmbet din Vest
Dinspre insula tristeţii sale un semn celest.

ARTA FABRICĂRII CĂRŢILOR

„Dacă acea spusă a lui Synesius e adevărată, cum că, «e o mare fărădelege să furi munca oamenilor dispăruţi, mai mult decît ai fura hainele lor», ce-ar deveni cei mai mulţi dintre scriitori?”

BURTON, *ANATOMIA MELANCOLIEI*

Adesea m-am minunat de rodnicia presei şi cum se face că atît de multe capete în care se pare că natura a lăsat pacostea sterilităţii, pot mişuna de producţii voluminoase. Totuşi, pe măsură ce un om se mişcă în călătoria vieţii, se reduc obiectele uimirii zilnice şi mereu descoperă cîteva cauze simple pentru nişte mari semne de mirare. Astfel, m-am schimbat în peregrinările mele prin această mare metropolă ca să mă poticnesc pe o scenă, care mi-a dezvăluit cîteva din misterele meşteşugului fabricării cărţilor şi, dintr-o dată, a pus capăt uimirii mele.

Hoinăream într-o zi de vară prin vastele saloane ale „British Museum”-ului, cu acea nepăsare cu care cineva e-n stare să se plimbe printr-un muzeu pe o vreme călduroasă; uneori lăsînd să cadă prin sticlă tipuri de minerale, ori studiind hieroglifele de pe o mumie egipteană, iar alteori încercînd aproape cu acelaşi succes să înţeleg picturile alegorice de pe plafoanele înalte. În timp ce priveam îndelung în acest mod liber, atenţia mi-a fost atrasă de o uşă îndepărtată şi, în cele din urmă, de o suită de apartamente. Era închisă, dar din cînd în cînd se putea deschide şi o arătare bizară, îmbrăcată mai toată în negru se furişa şi aluneca prin încăperi, nebăgînd în seamă vreunul din obiectele înconjurătoare. În jurul său era un aer de mister, care-mi aţîţa curiozitatea apatică. Am hotărît să încerc traversarea acelei strîmtori, şi să explorez regiunile necunoscute din spate. Uşa a cedat în mîna mea cu uşurinţa cu care portalele încîntătoarelor castele cedau aventuroşilor cavaleri rătăcitori. M-am trezit într-o cameră spaţioasă, înconjurată de lăzi

mari de cărţi venerabile. Printre lăzi, chiar deasupra cornişei, era aranjat un număr mare de portrete alb-negru, de autori vechi. De jur împrejurul camerei erau plasate mese lungi cu suporturi pentru citit şi scris, la care stăteau multe personaje palide şi studioase, cercetînd cu atenţie printre volumele prăfuite, răscolind printre manuscrisele mucegăite şi luînd notiţe copioase din cuprinsul lor. O linişte adîncă domnea în acest apartament misterios, exceptînd faptul că puteai auzi graba stilourilor pe foile de hîrtie, sau, ocazional, oftatul adînc al unuia dintre aceşti înţelepţi, în timp ce-şi schimba poziţia, ca să întoarcă pagina unui nou folio, fără îndoială trecînd peste acea întîmplare amăgitoare şi pretenţioasă de a cerceta.

Din cînd în cînd, unul dintre aceste personaje scria ceva pe o bucăţică de hîrtie şi suna dintr-un clopoţel, la care cineva de-al casei apărea, lua hîrtia într-o linişte desăvîrşită, ieşea din cameră şi revenea în scurt timp încărcat de volume grele, asupra cărora celălalt se năpustea cu mare nerăbdare. Nu mai aveam nici o îndoială că nimerisem într-un grup de vrăjitori, preocupaţi intens de studierea ştiinţelor oculte. Scena mi-a amintit o veche poveste arabă despre un filosof închis într-o bibliotecă fermecată din sînul unui munte, care se deschidea numai o singură dată pe an şi-n care el determina spiritele locului să-i aducă cărţi de toate tipurile despre cunoaşterea obscură, aşa că, la sfîrşitul anului, cînd poarta magică se deschidea, legănîndu-se din balamale, el punea în circulaţie verificatele cunoştinţe interzise, pentru a putea să se înalţe peste capetele mulţimii şi să controleze puterea naturii.

Curiozitatea mea fiind acum pe deplin stîrnită, i-am şoptit unuia dintre cei ai casei, în timp ce era gata să părăsească încăperea şi i-am cerut o lămurire asupra scenei ciudate dinaintea mea. Cîteva cuvinte erau suficiente pentru intenţie. Am descoperit că aceste personaje misterioase pe care le confundasem cu vrăjitorii, erau autorii principali, în plin proces de elaborare a cărţilor. Erau, de fapt, în sala de lectură a marii biblioteci engleze, o colecţie imensă de volume pentru toate vîrstele şi în toate limbile, multe din ele

fiind acum uitate, iar majoritatea lor, rar citite; una dintre acele bălţi închise de literatură învechită pe care autorii moderni o întreţin şi scot găleţi pline de înţelepciune clasică, sau de „engleză pură, nepîngărită”, cu care să-şi umple propriile pîrîiaşe mărginite de gîndire.

Fiind acum în posesia decretului, m-am aşezat într-un colţ şi am urmărit procesul acestei manufacturi de cărţi. Am observat un individ slăbănog, supărăcios, care nu căuta decît volumele cele mai roase de molii, tipărite cu caractere gotice. Desfăşura, în mod evident, o muncă de profundă erudiţie, ce putea fi cumpărată de fiece om care dorea să fie crezut învăţat, plasat pe un raft remarcabil al bibliotecii sale sau aşezat pe masa lui. Dar niciodată citit. L-am observat din cînd în cînd, scoţînd din buzunar o bucată mare de biscuit pe care o ronţăia; dacă aceasta era cina lui, ori dacă se străduia să se ferească de acea istovire a stomacului, produsă de prea multe meditaţii prin lucrări neinteresante, las pe studenţii mai în putere decît mine să hotărască.

Era acolo un gentleman mic de statură, îmbrăcat îngrijit, în haine strălucitoare, cu o expresie flecară şi bîrfitoare, ce avea întreaga înfăţişare a unui autor aflat în relaţii cordiale cu librarul lui. După ce l-am urmărit atent, am recunoscut în el pe autorul silitor al unor lucrări variate, care se descurca bine în comerţ. Eram curios să văd cum se fabrică marfa sa. Producea mai multă agitaţie şi spectacol de afaceri decît oricare dintre ceilalţi; cufundîndu-se în diferite cărţi, fluturînd foile manuscriselor, luînd un citat dintr-unul, altul din celălalt, „vers cu vers, precept cu precept, un pic de-aici şi-un pic de-acolo”. Cuprinsul cărţii sale părea să fie tot atît de eterogen ca acela al cazanului vrăjitoarelor din *Macbeth.* Era ici un deget şi colo un deget mare de la mînă, un deget de la piciorul unei broaşte, înţepat de viermi orbi, cu propria lui bîrfă curgînd în el, ca şi „sîngele de pavian”, pentru a face amestecul „durabil şi bun”.

După toate, mă gîndeam eu, această mentalitate şterpelită nu este întipărită în mintea autorilor pentru scopuri înţelepte; nu poate

fi modul prin care providenţa are grijă ca seminţele cunoaşterii şi înţelepciunii să fie păstrate din generaţie în generaţie, în ciuda decăderii instabile a operelor în care ele au fost mai întîi produse? înţelegem că natura are înţelepciune, deşi e capricioasă, susţinînd transmiterea seminţelor de la ţinut la ţinut, în burţile cîtorva păsări; aşa că animalele însele, care sînt un pic mai bune decît mortăciunile şi, aparent, jefuitorii nelegiuiţi ai livezilor şi cîmpiilor de cereale sînt, de fapt, cărăuşii naturii ca să-i împrăştie şi să-i perpetueze binecuvîntările. În acelaşi mod, frumuseţile şi gîndurile bune ale autorilor vechi şi demodaţi sînt prinse de aceste stoluri de scriitori de pradă şi aruncate din nou ca să înflorească şi să producă fructe într-o întindere îndepărtată şi vagă de timp. De asemenea, multe din lucrările lor suferă un fel de metempsihoză şi apar sub noi forme. Ceea ce pe vremuri era o istorie greoaie, revine sub forma unui roman de aventuri – o legendă veche se schimbă într-o piesă de teatru modernă – şi un tratat sobru de filosofie furnizează esenţele unei întregi serii de eseuri adevărate şi scînteietoare. Aşa este în poiana pădurilor noastre americane; acolo unde ardem complet o pădure de pini maiestuoşi o specie de stejari pitici creşte în locul lor; şi nicicînd nu vedem trunchiul unui copac doborît, descompunîndu-se în pămînt, ci el dă naştere doar unui întreg pîlc de ciuperci.

Atunci, nu ne lăsaţi să ne plîngem de putreziciunea şi de uitarea în care coboară scriitorii noştri vechi; ei nu fac decît să se supună marii legi a naturii, care afirmă că toate formele pămînteşti ale materiei vor fi limitate ca durată, dar care, de asemenea, decretează că elementele lor nu vor pieri niciodată. Atît în viaţa animală, cît şi în cea vegetală, generaţie după generaţie dispare, dar principiul vital e transmis posterităţii, iar speciile continuă să înflorească. Şi, de asemenea, autorii dau naştere la autori şi produc numeroşi descendenţi; la o vîrstă mult înaintată, ei dorm cu părinţii lor, adică alături de autorii care i-au precedat – şi de la care au furat.

În timp ce băteam cîmpii cu aceste fantezii dezlînate, îmi

sprijinisem capul de un morman de folio mai venerabile. Dacă asta se datora emanaţiilor soporifice din aceste lucrări, liniştii profunde din cameră, oboselii determinate de hoinăreală sau obiceiului nefericit de a aţipi la ore şi-n locuri nepotrivite, fapt pentru care sînt cumplit de necăjit, cert este că am picat într-o stare de moţăială. Cu toate acestea, imaginaţia mea continua să fie activă, şi exact aceeaşi scenă mi-a rămas dinaintea ochilor minţii, doar un pic schimbată în cîteva detalii. Visam că odaia era încă decorată cu portretele autorilor vechi, dar numărul lor era sporit. Masa cea lungă dispăruse şi în locul magicienilor înţelepţi vedeam o mulţime zdrenţăroasă, ponosită, aşa cum poate fi văzută trudind împrejurul marelui depozit de haine aruncate din strada Monmouth.

Ori de cîte ori puneau mîna pe vreo carte cu una dintre acele absurdităţi obişnuite în vise, mi se părea că aceasta se schimba cu o haină de modă străină sau antică, pe care continuau să o îmbrace. Totuşi, am observat că nimeni nu pretindea să se îmbrace într-un costum deosebit dar lua o mînecă de la unul, o capă de la altul, o fustă de la un al treilea, împodobindu-se treptat, în timp ce cîteva dintre zdrenţele lui originale puteau să se ivească din eleganţa sa împrumutata.

Era acolo un preot corpolent, trandafiriu, bine întreţinut pe care l-am observat privind cu subînţelesuri, prin ochelari, cîţiva scriitori polemici mucegăiţi. Curînd el izbuti să adoarmă pe mantia vastă a unuia dintre părinţii bătrîni şi, şterpelind barba căruntă a altuia, se străduia să pară foarte înţelept; dar de pe faţa sa platitudinea zîmbetului afectat nu aducea semne de înţelepciune.

Un gentleman bolnăvicios era ocupat cu brodatul unei haine străvezii cu fir de aur, scoasă după mai multe rochii vechi de curte de sub domnia reginei Elisabeta. Altul se împodobise magnific. După un manuscris iluminat, îşi pusese un buchet de flori la piept, ales din *Paradisul intenţiilor delicate* şi-şi aşezase pe-o ureche pălăria domnului Philip Sidney, umblînd fudul, cu un aer teribil de eleganţă vulgară. Un al treilea, care însă avea dimensiuni reduse,

îndemna brav cu prăzile de la cîteva tratate obscure de filosofie, aşa că avea o frunte impunătoare, dar era lamentabil de zdrenţăros la spate şi am priceput că-şi cîrpise hainele cu bucăţi de pergament dintr-un autor latin.

Se aflau acolo cîţiva gentlemeni bine îmbrăcaţi, e drept, care doar se ajutau între ei pentru un giuvaer sau cam aşa ceva, ce strălucea printre propriile ornamente fără a le eclipsa. De asemenea, cîţiva păreau să contemple costumele scriitorilor bătrîni, să-şi însuşească principiile lor de gust şi să le prindă aerul şi spiritul; dar mi-e greu să spun că mulţi dintre ei erau capabili să se îmbrace din cap pînă-n picioare în modul cîrpit pe care l-am menţionat. N-am să omit să vorbesc despre un geniu cu nişte pantaloni şi ghetre murdare şi cu o pălărie din Arcadia, care avea o înclinare violentă spre pastoral, dar ale cărui peregrinări rurale fuseseră limitate la refugiile clasice de pe dealul Primrose şi la singurătăţile Parcului regal. Se înveselea singur printre sulurile şi benzile tuturor poeţilor vechi pastorali şi, ţinîndu-şi capul într-o parte, se învîrtea cu un aer fantastic, melancolic „bolborosind despre cîmpuri verzi”.

Dar personajul, care mi-a atras cel mai mult atenţia, era un gentleman bătrîn, dogmatic, în haine bisericeşti, cu un cap remarcabil de larg şi de pătrat, dar chel. El intră în cameră şuierînd şi gîfîind, croindu-şi drum prin mulţime, cu o atitudine hotărîtă, stăpînită, ţinînd în mîini o ediţie groasă, grecească, *in quarto,* pe care şi-o lovea de cap şi ieşi maiestuos, purtîndu-şi formidabila perucă sub care se cocea de căldură.

În punctul culminant al acestei mascarade un strigăt a răsunat dintr-o dată de peste tot: „Hoţii! Hoţii!” M-am uitat şi, deodată, minune! Portretele din jurul pereţilor deveniseră vii! Bătrînii autori ţîşniseră afară din tablouri, mai întîi un cap, apoi un umăr, priveau curioşi, pentru o clipă, aglomeraţia pestriţă şi după aceea coborau cu furie în ochi să-şi revendice proprietatea jefuită. Scena fugii şi zarvei ce-a urmat e imposibil de descris. Nefericiţii acuzaţi se străduiau zadarnic să evadeze cu prada lor. Pe de o parte, puteau fi

văzuţi călugări pe jumătate adormiţi, dezbrăcînd pe-un profesor academic, pe de alta, o devastare tristă se ducea între rangurile scriitorilor dramatici moderni. Beaumont şi Fletcher, alături urlau în jurul timpului precum Castor şi Pollux, iar vînjosul Ben Jonson făcea mai multe victime decît un voluntar cu armata din Flandra. Cît despre redactorul mic şi sclivisit al celor adunaţi, menţionat cu puţin timp înainte, se îmbrăcase el însuşi cu tot atît de multe petice şi culori asemeni arlechinului, şi era o tot atît de aprigă discordie între pretendenţii lui, ca în cazul trupului neînsufleţit al lui Patrocle. Am fost nefericit să văd mulţi bărbaţi la care eram obişnuit să mă uit cu respect şi reverenţă, dispuşi să fure o bucăţică de zdreanţă să-şi acopere goliciunea. Chiar atunci privirile mi-au fost atrase de un bătrîn gentleman pragmatic, cu o căruntă perucă grecească şi care se bătea cumplit cu o jumătate de orchestră de autori în plin urlet asupra lui! Erau înghesuiţi pe şoldurile lui; cît ai clipi din ochi, peruca sa dispăru; la fiece întoarcere cîteva fîşii de haină erau smulse pînă ce, în cîteva momente, din pompa lui arogantă se retrase într-o mică încercare fără distincţie şi, şovăitor, ieşi doar în cîteva zdrenţe care îi fluturau pe spate.

Era ceva atît de ridicol în catastrofa acestui învăţat theban, încît am izbucnit într-un nebunesc acces de rîs, care mi-a destrămat întreaga iluzie. Tumultul şi încăierarea se apropiau de sfîrşit. Camera îşi păstrase înfăţişarea obişnuită. Bătrînii autori se retrăseseră în ramele tablourilor şi atîrnau de-a lungul pereţilor, într-o solemnitate posomorîtă. Pe scurt, eu însumi m-am trezit în colţul meu, cu toată mulţimea de molii de cărţi privindu-mă cu uimire. Nimic din vis nu putea fi real, doar izbucnirea mea în rîs. Sunet nemaiauzit în acel sanctuar mohorît şi atît de respingător pentru urechile înţelepciunii, parcă pentru a electriza fraternitatea. Bibliotecarul urcă spre mine şi întrebă dacă aveam permis de intrare. La început nu l-am priceput. Însă curînd am înţeles că bibliotecarul era un fel de „apărător” literar, subiect pentru legile vînătoreşti şi că nimeni nu trebuie să presupună că va vina acolo

fără autorizaţie specială şi permisiune. Într-un cuvînt, am stat în picioare, osîndit de a fi un braconier renumit şi eram bucuros că mă retrag pe neaşteptate, ca nu cumva să alunece peste mine toată grămada de autori.

UN POET DE CURTE

Deşi al tău corp în pat e ţintuit
Şi dragostea plăcută, un sclav mărginit
Totuşi, în frumuseţea propriului tău gînd
Priveşte-atunci semeţ şi cu generozitate
Chiar şi cătuşele-ţi de mult purtate.
FLETCHER

Într-o plăcută dimineaţă însorită din blinda lună mai, am făcut o excursie la castelul Windsor. Este un loc plin de asociaţii istorice şi poetice. Aspectul exterior al bătrînului edificiu mîndru este suficient ca să inspire intelectul subţire. El îşi înalţă zidurile neregulate şi turnurile masive, asemeni unei coroane murale, în jurul unei pante de culme foarte înaltă, îşi ondulează stindardele regale în nori şi priveşte în jos, cu un aer de lord, lumea înconjurătoare.

În această dimineaţă, vremea amintea natura unei primăveri voluptoase, care chema întrutotul romantismul latent al unui temperament bărbătesc, umplîndu-i mintea cu muzică şi dispunîndu-l să citeze poezie şi să viseze la frumuseţe. Rătăcind prin saloanele magnifice şi galeriile lungi, cu ecou, ale castelului, am trecut cu indiferenţă pe lîngă toate şirurile de portrete ale războinicilor şi ale oamenilor de stat, care dăinuiau în camera unde atîrna portretul lui Carol al doilea şi, cum mă uitam fix la ele, pictate cu dragoste, cu părul aproape despletit şi cu ochiul somnoros de iubire, am binecuvîntat creionul lui Peter Lely[25], care mă îndemnase cîndva să mă desfăt în razele reflectate de frumuseţe. Traversînd, de asemenea, „marile curţi înverzite”, cu razele soarelui bătînd pereţii cenuşii şi scînteind de-a lungul turfului de catifea, mintea-mi fu

---

[25] *Sir* Peter Lely (1618–1680) este renumit pentru portretele făcute frumuseţilor de la curte în timpul său.

absorbită de imaginea tandră, galantă, dar nefericită, a lui Surrey[26] şi de propriile opinii despre trîndavii săi. Despre aceştia în zilele adolescenţei, cînd erau înamoraţi de doamna Geraldine:

Cu ochii socoteau pînă-n turnul fecioarei
Cu priviri nestingherite, declară bărbaţii iubire-i.

În această dispoziţie de susceptibilitate poetică, am vizitat anticul foişor al castelului unde James I[27] al Scoţiei, mîndria şi tema poeţilor şi istoricilor scoţieni, fusese în tinereţe, mulţi ani, reţinut ca prizonier de stat. Este un turn mare, cenuşiu, care a stat în calea timpului şi se află încă în bună conservare. El se ridică pe o colină, care-l înalţă deasupra celorlalte părţi ale castelului, iar un şir mare de scări duce spre interior. În sala de arme, un hol gotic dotat cu arme de diferite feluri şi vechimi, mi s-a arătat un mantou de armură atîrnat de perete, care odinioară aparţinuse lui James. De aici am fost condus sus pe scări, într-o suită de apartamente de-o măiestrie depăşită, împodobite cu tapet istoric, care alcătuia închisoarea sa, şi scena acelei dragoste pasionante şi exaltate, ce urzise în ţesătura istoriei sale tonalităţi magice de poezie şi ficţiune.

Întreaga istorie a acestui prinţ curtenitor şi nefericit este extrem de romantică. La frageda vîrstă de unsprezece ani, el fusese trimis de-acasă de tatăl său, Robert al III-lea, şi hărăzit pentru curtea franceză, să fie educat sub privirea monarhului francez în siguranţă

---

[26] Henry Howard, prinţ de Surrey (1517?–1547) a trăit din 1530 pînă în 1532 la Windsor ca însoţitor al fiului lui Henric VIII. În 1537, temporar, a fost întemniţat la Windsor şi şi-a dăruit tot timpul poeziei. Acuzat de trădare, a fost găsit vinovat şi a fost executat în 1547. Doamna Geraldine din poemele sale este o idealizare a doamnei Elizabeta Fitzgerald, care avea doar nouă ani în vremea prizonieratului său de la Windsor.

[27] James I, din Scoţia (1394–1437) este urmaşul şi imitatorul lui Chaucer. Din 1405 pînă-n 1424, el a fost ţinut în captivitate în Anglia.

de trădarea şi pericolul ce înconjurau curtea regală a Scoţiei. Spre neşansa lui, în cursul călătoriei sale, căzu în mîinile englezilor şi fu reţinut ca prizonier de Henric al IV-lea, în ciuda faptului că exista un armistiţiu între cele două ţări.

Inteligenţa capturării sale, venind în mijlocul a multor supărări şi dezastre, se dovedi fatală pentru tatăl său nefericit.

„Ştirile, ni se spunea, îi erau aduse în timpul mesei de seara şi-l copleşeau atît de mult cu durere, încît mai că era gata să-şi dea duhul în mîinile servitorului care-l însoţea. Dar, fiind dus în dormitor, el se abţinu de la mîncare şi în trei zile muri de foame şi durere, la Rothesay.”

James fu reţinut în captivitate aproape optsprezece ani; dar, deşi privat de libertate personală, el fusese tratat cu respectul cuvenit rangului său. Se avusese grijă să fie instruit în toate ramurile, cu cunoştinţele folositoare, cultivate în acea perioadă şi să i se dea acele informaţii generale şi personale, socotite demne pentru un prinţ. Poate, în acest respect, prizonieratul său a fost un avantaj, căci i s-a îngăduit să se străduiască mai mult pentru ameliorarea situaţiei sale, să-şi însuşească în linişte fondul bogat de cunoştinţe şi să împărtăşească acele gusturi elegante, ce dăduseră o asemenea strălucire memoriei sale.

Tabloul înfăţişat despre el în tinereţe de către istoricii scoţieni este captivant şi pare mai degrabă descrierea unui erou, decît a unui caracter de istorie adevărată. „Era bine învăţat, ni se spune, să lupte cu sabia, să se bată în turnir, să ia parte la turnir, să se lupte corp la corp, să cînte şi să danseze; era expert în medicamente, foarte îndemînatic în a cînta atît la lăută, cît şi la harpă şi la alte instrumente felurite, era expert şi în gramatică, oratorie şi poezie.”

Prin această combinaţie de informaţii îndrăzneţe şi delicate, ce-l făceau să strălucească atît în viaţa activă, cît şi-n cea elegantă, socotind să-i dea un gust intens pentru existenţa veselă, trebuie să fi fost o încercare severă la vîrsta agitaţiei şi cavalerismului, ca să petreacă primăvara anilor săi în monotonia captivităţii. Totuşi, era

norocul lui James de a fi fost înzestrat cu o puternică imaginaţie poetică şi de a fi fost vizitat în închisoare de inspiraţiile cele mai alese ale muzei. Cîteva gînduri îl măcinau şi-l făceau inactiv la pierderea libertăţii personale; altele îi făceau morbid şi nervos; dar este natura poetului de a deveni delicat şi născocitor în singurătatea liniştită. Făcea chef pe seama mierii propriilor gînduri şi asemeni păsării prinse în captivitate îşi revărsa sufletul în melodie.

Oare, privighetoare, n-ai văzut
Un pelerin în colivie zăbrelit,
Ce-şi cîntă obişnuitu-i povestit
În chilia-i de sihastru pedepsit?

Că toate ramurile-i sînt copaci, iar colivia-i pădurişte.
Chiar de-a ei încîntătoare melodie dovedeşte.

Într-adevăr, este atributul demn al imaginaţiei ca aceasta să fie de neînfrînt, nemărginită; ca, atunci cînd lumea adevărată e închisă, să poată crea o lume pentru sine şi cu o putere neoromantică să invoce modelele şi formele glorioase şi viziunile strălucitoare, să populeze locurile retrase, să lumineze bezna temniţei. Aşa era lumea de splendoare şi paradă, care trăia în jurul lui Tasso în sălaşul său mohorît din Ferrara, cînd el îşi imagina splendidele scene ale *Ierusalimului;* şi o putem considera compusă de James în vremea captivităţii la Windsor, ca una din acele minunate izbucniri ale sufletului în restricţia şi-n obscuritatea închisorii.

Subiectul poemului se referă la dragostea lui pentru doamna Jane Beaufort, fata contelui de Somerset şi a unei prinţese engleze, cu sînge nobil, de care el se îndrăgosti în timpul captivităţii. Ceea ce dă valoare proprie, este că acesta poate fi considerat o transcriere a sentimentelor adevărate ale bardului regal şi o istorie a dragostei sale adevărate şi a norocului. Nu adesea se întîmplă ca suveranii să scrie poezie, ori ca poeţii să se ocupe cu adevărat. Trebuie mulţumit

mîndriei unui bărbat obişnuit de-a găsi un monarh, aşa cum se-ntîmpla, pentru admiterea în cabinetul său şi căutînd să i se cîştige favoarea pentru administrare după plăcere. Este o dovadă de egalitate onestă a competiției intelectuale, ce îndepărtează orice ornamente de demnitate fictivă, îl coboară pe candidat la nivelul camaradului său şi-l obligă să depindă de propriile sale puteri native de distincție. Acesta este dornic să pătrundă, de asemenea, în istoria inimii monarhului şi să găsească simple afecţiuni ale naturii umane vibrînd de emoţie sub blana de hermină. Dar James învățase să fie poet înainte de a fi rege: fusese educat în adversitate şi crescut în compania propriilor sale gînduri. Rareori, monarhii au timp să se adreseze inimilor lor, ori să mediteze cu gîndul la poezie, şi dacă James n-ar fi fost ridicat în mijlocul linguşirii josnice şi a veseliei de la curte, foarte probabil, niciodată n-ar fi avut un asemenea poem cum e *Corul.*

Mă interesează cu deosebire aceste părţi ale poemului ce trăiesc prin gîndurile imediate ale lui, privind situația sa, sau cele legate de apartamentul din turn. Ele au farmec personal şi local şi sînt înzestrate cu atîta adevăr amănunțit, ca să facă pe cititor prezent alături de captiv în închisoarea lui şi tovarăş al meditațiilor sale.

Aşa-i opinia formulată de el despre starea de plictiseală şi despre întîmplarea ce i-a sugerat mai întîi ideea de a scrie poemul. Era încă miezul unei nopţi luminată de o lună clară; stelele, spune el, licăreau ca focul pe bolta înaltă a cerului şi Cynthia[28] îşi ridica părul de aur în Aparius. El stătea treaz şi neliniştit în pat şi lua o carte ca să se distreze în orele plictisitoare. Cartea pe care-o alegea era *Asocieri despre filosofie de Boetius*[29], o lucrare cunoscută printre scriitorii acelei vremi, ce fusese tradusă de marele său prototip

---

[28] *Cynthia,* este unul din numele Dianei, zeița luminii.

[29] *Boethius,* senator roman executat in 325. Cartea sa *De Consolatione Philosophiae* este un tratat filosofic latin scris în timpul prizonieratului. A fost tradus în engleză de regele Alfred Chaucer, regina Elisabeta şi alţi învăţaţi moderni.

Chaucer. După felul cum se desfăta, este evident că era unul din volumele sale preferate în închisoare; şi, într-adevăr, acesta-i un admirabil text de meditaţie asupra adversităţii. Este moştenirea unui spirit nobil şi răbdător, purificat de necaz şi suferinţă, moştenind pe succesorii săi în nenorocire, principiile moralităţii dulci şi trăsăturile unui raţionament elocvent, dar sigur, prin care i se îngăduia să-şi păstreze curajul împotriva diverselor ghinioane ale vieţii; este un talisman pe care nefericitul poate să-l tezaurizeze în sufletul său, ori, asemeni bunului rege James, stă cu capul pe pernă.

După ce închide volumul, îi chibzuieşte conţinutul în memorie şi, treptat, îi vine chef de visare la nestatornicia norocului, la vicisitudinile propriei sale vieţi, şi la nenorocirile ce-l năpădiseră chiar din fragedă tinereţe.

Deodată auzi sunînd clopotul utreniilor, dar sunetul său, răsunînd armonios în închipuirile sale melancolice, i se păru asemeni unei voci ce-l îmboldea să-şi scrie istoria. În spiritul unei peregrinări poetice, el se hotărî să fie de acord cu această aluzie: de aceea, luă pana în mînă, făcu cu ea un semn al crucii ca să implore o binecuvîntare şi ieşi la plimbare prin ţinutul fermecat al poeziei. În toate acestea există ceva extrem de ciudat şi este interesant, fiindcă oferă o pildă frumoasă şi remarcabilă a manierei simple în care tot şirul de idei poetice este uneori deşteptat, iar proiectele literare inspiră mintea.

În cursul poemului său, mai mult ca altădată, el deplînge asprimea deosebită a sorţii sale; de aceea, era sortit la o viaţă izolată şi leneşă şi lipsit de posibilitatea de a vorbi despre libertatea şi plăcerea lumească, în care cel mai neînsemnat animal se răsfaţă neînfrînat. Totuşi, în tînguirile sale exista un anume farmec; sînt lamentaţiile unui spirit blajin şi social, ce tăgăduia indulgenţa privind înclinaţiile sale binevoitoare şi generoase; nu este nimic strident sau exagerat; ele ţîşnesc cu un patos firesc şi impresionant şi poate sînt făcute să fie mai înduioşătoare prin simpla lor concizie.

Ele contrastează delicat cu acele nemulţumiri întocmite cu grijă şi repetate pe care le întîlnim uneori în poezie; efuziunile minţilor morbide sînt bolnave de mizeriile propriei creaţii şi exală amărăciunea privind lumea inocentă. James vorbeşte despre necesităţile de sensibilitate acută dar, menţionîndu-le, trece pe lîngă ele ca şi cum mintea sa bărbătească ar dispreţui să mediteze la calamităţile inevitabile. Cînd un asemenea spirit izbucneşte în lacrimi, totuşi, pe scurt, sîntem conştienţi cît de mare trebuie să fi fost suferinţa ce-i stoarce murmurul. Avem compasiune pentru James, un prinţ romantic, activ şi izolat desăvîrşit în pasiunea tinereţii, cu toată îndrăzneala, rosturile nobile şi plăcerile viguroase ale vieţii, după cum procedăm cu Milton, receptiv la toate frumuseţile naturii şi la gloriile artei, cînd el abia-şi dezvăluie, dar pe un ton coborît, lamentaţiile despre miopia perpetuă. Deşi James n-a demonstrat o deficienţă a artificiului poetic, trebuie să-l suspectăm că aceste înclinări de reflecţie sumbră erau socotite ca pregătiri pentru scena cea mai strălucitoare a istoriei sale şi ca să contrasteze cu acea splendoare de lumină şi frumuseţe, cu acel acompaniament subtil al păsării şi cîntecului, al frunzişului şi florii şi al întregului zaiafet al anului, cu care însoţeşte doamna inimii sale. Este, cu deosebire, o scenă unde revarsă toată magia romantică despre bătrîna închisoare a castelului. Se trezise-n zori, spune el, după obicei, ca să scape de meditaţiile mohorîte ale unui spirit mereu treaz, „jelindu-se în camera lui singur”, deznădăjduit de vreo bucurie ori vreun leac istovit de prea multă gîndire şi copleşit de durere umbla din loc în loc spre fereastră, suportînd nenorocita consolare a captivului de-a privi fix, dus pe gînduri pentru lumea din care era exclus. Fereastra dădea într-o curte mică, la picioarele turnului. Era un loc liniştit, adăpostit, împodobit cu arbori şi alei verzi şi protejat de privirea atentă a trecătorului pe lîngă copacii şi. Gardul viu de păducel.

Lîngă zidul turnului deîndată se arată

O minune de grădină şi-n colţuri stătea
O pajişte verde ce îngrădea
Poteca lungă şi-ngustă de frunze-anturată

Tot locul şi gardul de păducel nemişcat
De nimeni vizitat ca să se retragă
Ori să se-ascundă vreo iscoadă.

Atît de groase crengi şi frunziş verde
Umbreau aleile de-acolo
Şi-n mijlocul fiecărui arbore nu se pierde
Blîndul ienupăr înalt, verde
Crescînd aşa de-ncîntător cu ramuri ici şi colo,
De parcă i-ar lipsi frunzişul
Înconjurînd cu crengile-i păd urişul.

Şi pe minuscula pajişte cotită, moale
Mici, atrăgătoare privighetori cîntă
Atît de tare şi clar dedică imnurile
De dragoste blîndă, ori învăpăiată,
Încît cu cîntul lor înconjură toată grădina şi zidurile.

Era luna mai cînd întreaga natură era înflorită, şi el interpretează cîntecul privighetorii în limbajul sentimentului său de îndrăgostit;

Veneraţie a tuturor îndrăgostiţilor, lună mai,
Căci spre fericirea-ţi calendele-au început
Şi cîntă cu noi, iarnă, să nu mai stai
Vino vară, vino soare şi blînd anotimp.

În vreme ce priveşte scena şi ascultă ciripitul păsărilor, recăzu treptat într-una din acele reverii gingaşe şi inefabile, care umple

sufletul tineresc în acest încîntător anotimp. El se întreabă ce poate fi o asemenea dragoste, despre care-a citit atît de des şi pe care pare s-o trăiască în scurta viaţă a lunii mai întreaga natură, amestecîndu-se cu extaz şi cîntec. Dacă aceasta-i cu adevărat atît de mare fericire şi-un dar ce-n genere lipseşte fiinţelor celor mai nesemnificative, de ce-i singur, despărţit de toate bucuriile?

*My lord, a*desea mă gîndesc ce poate însemna
Că trebuinţa-atît de nobilă şi plăcută-i dragostea
Căci el îşi iubeşte patria şi prosperitatea,
Aşa cum în cărţi e dat a consemna:
Lună mai, faci inimile noastre să-ncline şi s-aspire
Spre beţia unui astfel de mister?
Ori nu-i decît o pură fantezie?

Iartă-l, i-aşa de mare potentat
Că-i pasă şi de orice se-npovărează
Cu ce l-am supărat ori ofensat,
Căci sînt un sclav şi păsările se-ndepărtează?

În mijlocul muzicii sale, cum îşi aruncă privirea în jos, zăreşte „cea mai frumoasă şi mai proaspătă floare tînără” pe care-a văzut-o vreodată. Este încîntătoarea doamnă Jane, plimbîndu-se prin grădină şi bucurîndu-se de frumuseţea acelei „dimineţi de-nceput de mai”. Privindu-l pe neaşteptate, într-o clipă de singurătate şi susceptibilitate stîrnită, este pe dată captivă imaginaţia prinţului romantic şi devine ţinta dorinţelor sale de evaziune, suverana inimii ideale.

În această scenă încîntătoare este o evidentă asemănare cu începutul *Poveştii cavalerului* de Chaucer, unde Palamon şi Arcite se îndrăgostesc de Emilia, pe care-o văd plimbîndu-se în grădina închisorii lor. Poate similitudinea întîmplării de faţă cu incidentul citit în Chaucer l-a prevenit pe James să-l reţină în poemul său.

Descrierea doamnei Jane este făcută în maniera pitorească şi amănunțită a stăpînului său; şi fiind, cu siguranţă, luat din viaţă, este un portret perfect al unei frumuseţi din acea vreme.

El trăieşte cu gingăşia unui îndrăgostit, pe fiecare component al straielor sale, de la reţeaua de mărgăritar, strălucind cu smaralde şi safire, ce-i țineau părul său auriu, pînă la lanţul frumos, cu mic ornament, din jurul gîtului, de care atîrna un rubin în formă de inimă, ce părea, spune ei, o scînteie de foc arzînd pe pieptul ei alb. Rochia sa din mătase albă era răsfrîntă sus, ca să-i îngăduie să meargă cu mai multă uşurinţă. Era însoţită de două servitori şi-n jurul ei se auzea un căţeluş, împodobit cu clopoţei; probabil micul căţel italienesc, de o simetrie exagerată, era favoritul casei şi răsfăţatul doamnelor mondene din timpuri vechi. James îşi termină descrierea printr-o explozie de elogiu general:

Era numai tinerele, frumuseţe cu port smerit
Mărinimie, Bogăţie şi feminitate,
Dumnezeu ştie mai mult decît pana-mi ar fi zugrăvit
Înţelepciune, dărnicie şi prosperitate
În fiece punct, aşa de călăuzită de-a sa măsură
Acea fire nu-şi îngăduie să facă al său copil a-nainta.
În cuvînt, formă, înfăţişare şi natură.

Plecarea doamnei Jane din grădină puse capăt acestei exaltări vremelnice a inimii. Odată cu plecarea ei, iluzia amoroasă lăsase un farmec temporar asupra scenei captivităţii lui şi el recăzu în singurătate, răsplătit acum înzecit mai suportabil, datorită acestui nimb trecător de frumuseţe de neatins. În cursul zilei lungi şi plicticoase el se plînge de soarta sa nefericită şi cînd veni seara şi Phoebus, după cum se exprimă poetic, trebui „să-şi ia rămas bun de la fiece frunză şi floare”, mai zăbovi la fereastră şi, sprijinindu-şi capul de piatra rece, dă frîu liber unui potop de dragoste şi durere, pînă ce, treptat, adormit de melancolia mută a unei ore de amurg, cade într-o stare de „semitrezie”, semileşin, imagine ce ocupă restul

poemului şi-n care e schiţată alegoric istoria pasiunii sale.

Cînd se trezeşte, se ridică de pe perna de piatră şi, păşind prin apartamentul său, plin de reflecţii lugubre îşi întreabă sufletul de nu cumva-i hoinar, dacă, într-adevăr, tot ce trecuse înaintea imaginaţiei sale visătoare se leagă de împrejurările precedente; ori dacă aceasta-i o viziune urmărită ca să se consoleze şi să se asigure în mîhnirea sa. Cît priveşte cea din urmă, el se roagă ca vreun semn să fie trimis, ca să confirme promisiunea unor zile mai fericite, făcută lui în somn. Pe neaşteptate, o turturică, din cele mai nevinovate, vine zburînd spre fereastră şi coboară pe mîna lui, purtînd în cioc o ramură de micşunea, pe frunzele căreia este scrisă cu litere de aur, următoarea frază:

Trezeşte-te! Trezeşte-te! Îţi aduc, îndrăgostitule, îţi aduc
Vestea-mbucurătoare că-i fericită şi ne-ndoită
De consolare; acum rîzi, joacă şi cîntă,
Căci în cer doar duhovnicu-i forţă-ndrituită.

El primeşte ramura cu speranţă amestecată cu teamă; o citeşte cu încîntare; şi acesta, spune el, fu cel dintîi semn al fericirii ce va urma. Dacă totu-i doar o ficţiune poetică, ori dacă doamna Jane i-a trimis cu-adevărat un semn al favorii sale în asemenea mod romantic, rămîne să fie determinat conform imaginaţiei şi erudiţiei cititorului. Încheie poemul său dînd de înţeles că făgăduiala propagată prin imaginaţie şi floare este împlinită prin fiinţa sa restabilită în libertate, şi-l face fericit pentru posesia suveranei inimii lui.

Aşa-i opinia poetică formulată de James despre aventurile de dragoste în castelul Windsor. Cît de mult este realitate şi cît înfrumuseţare a imaginaţiei, este inutil a presupune; totuşi, să nu respingem fiece întîmplare romantică ca fiind incompatibilă cu viaţa, ba, cîteodată, să considerăm poetul după vorbe. Am remarcat îndeosebi componentele poemului legate de turn şi am trecut peste

o mare parte scrisă cu pană alegorică, atît de mult cultivată în acea vreme. Desigur, limbajul este neobişnuit şi învechit, aşa încît frumuseţea multor fraze de aur poate fi percepută şi-n prezent, dar este imposibil să nu te încînte sentimentul autentic şi încîntătoarea simplitate şi urbanitate ce predomină. Descrierile de natură, de asemenea, cu care este ornamentat, sînt făcute cu o sinceritate, o distincţie şi o prospeţime, demne de cele mai cultivate perioade ale artei.

Ca poem erotic este plin de învăţăminte, în aceste zile ale unei gîndiri obişnuite, a se observa natura, eleganţa şi gingăşia rară pe care le cuprinde, alungînd fiece gînd mare, ori expresie lipsită de modestie şi prezentînd farmecul feminin îmbrăcat în toate atributele cavalereşti, de-o puritate şi graţie aproape supranaturale.

James a înflorit cam în aceeaşi perioadă cu Chaucer şi Gower şi, evident, a fost un admirator şi cercetător al scrierilor lor. Într-adevăr, într-una din strofele sale, el îi recunoaşte ca dascăli, şi-n unele părţi ale poemului găsim semne ale similitudinii dintre producţiile lor, cu deosebire din Chaucer. Totuşi, întotdeauna există trăsături generale de asemănare în operele autorilor contemporani, pe care nu le împrumută unul de la celălalt. Scriitorii, ca şi albinele îşi trag parfumul plăcut din lumea largă, unesc propriile lor concepţii cu anecdotele şi gîndurile curente în societate; şi fiecare generaţie are anumite trăsături comune, caracteristice epocii în care trăieşte.

James aparţine uneia dintre perioadele strălucite ale istoriei noastre literare şi stabileşte drepturile ţării sale la o participare în onorurile lui primitive. În vreme ce un mic mănunchi de scriitori englezi sînt citaţi ca părinţi ai poeziei noastre, numele marelui confrate scoţian este gata să fie trecut sub tăcere; dar, evident, el este demn să intre în acea mică constelaţie izolată, nicicînd pierzîndu-şi aştrii, care strălucesc pe cea mai înaltă boltă cerească a literaturii şi care, asemeni stelelor de dimineaţă, cîntă în zorile strălucitoare ale poeziei britanice.

Unii dintre cititorii mei care nu se pot acomoda cu istoria Scoţiei (deşi modul în care ficţiunea este împletită cu realitatea a făcut-o un obiect de studiu universal) sînt nerăbdători să afle ceva despre următoarea istorie a lui James şi despre norocul lui în dragoste. Pasiunea pentru doamna Jane, mîngîierea captivităţii sale, prin urmare, l-a uşurat, achitarea fiind imaginată de curte drept o legătură cu sîngele regal al Angliei, ce-l va apropia de interesele proprii. În cele din urmă, i se înapoiară libertatea şi coroana, mai-nainte luînd în căsătorie pe doamna Jane, care-l însoţi în Scoţia şi deveni o soţie foarte delicată şi devotată.

Îşi găsi regatul în mare zăpăceală, conducătorii feudali cîştigînd avantaje din încurcăturile şi neregularităţile îndelungatei întreruperi, ca să-şi întărească posesiunile şi să le scoată în afara legii. James căuta să-şi găsească baza puterii în dragostea poporului. El va stabili rînduielile în clasa de jos prin reforme privind abuzurile, administrarea moderată şi echitabilă a dreptăţii, încurajarea artelor şi promovarea oricărui lucru care ar putea răspîndi încurajare, competenţă şi bucurie inocentă în rangurile cele mai sărace ale societăţii. Se amesteca uneori, deghizat printre oamenii obişnuiţi, le vizita căminele; le pătrundea grijile, ţelurile şi amuzamentele, el însuşi se informa despre artele mecanice şi despre felul cum pot fi ele sprijinite şi perfecţionate; şi era un spirit atotcuprinzător supraveghind cu ochi binevoitor pe supuşii săi cei mai umili. Prin acest mod generos, făcîndu-şi loc în inimile oamenilor de rînd, el însuşi avea grijă să strunească puterea nobilimii răzvrătite; să-i priveze de acele imunităţi periculoase pe care şi le uzurpaseră, să-i pedepsească, fiindcă erau vinovaţi de ofense flagrante şi să-i supună pe toţi sub puterea coroanei. Căci încă se purtau cu respect, dar în secret cu un sentiment de nelinişte şi melancolie. Se făcuse o conspiraţie privind viaţa sa, în fruntea căreia stătea propriul unchi, Robert Stewart, prinţ de Athol, care, fiind prea în vîrstă pentru săvîrşirea faptei sîngeroase, îl instigă pe nepotul său *Sir* Robert Stewart, împreună cu *Sir* Robert Graham şi

cu alţii de însemnătate mai mică să comită crima. Ei pătrunseră în dormitorul său, la mînăstirea dominicană de lîngă Perth, unde trăia, şi-l omorîră barbar, prin rănire repetată. Regina credincioasă, aruncîndu-se la tron cu corpul său delicat, între el şi spadă, fu rănită de două ori în încercarea zadarnică de a-l feri de asasin; dar asta s-a întîmplat nu înainte ca ea să fi izbucnit în lacrimi după fiinţa lui, căci crima se comisese.

Doar amintirea acestei poveşti romantice din timpuri de altădată şi a micului poem de aur care s-a născut în turn m-au determinat să vizitez bătrîna aşezare cu mai mult interes. Costumul de armură agăţat în hol, suflat în aur şi bogat ornamentat, de parcă s-ar înfăţişa într-un turnir, aducea imaginea prinţului galant şi romantic viu în imaginaţia mea. Am păşit prin camerele pustii unde el îşi compusese poemul; m-am rezemat de fereastră şi mă străduiam să mă conving că doar unul fusese vizitat de imaginaţia sa; mă uitam după cîine, acolo unde fusese văzută pentru prima oară doamna Jane. Era aceeaşi lună blîndă şi veselă; păsărelele rivalizau din nou în începutul unei melodii armonioase; era o izbucnire de vegetaţie şi o înmugurire de promisiune gingaşă a anului. Timpul, care se desfată cu ştergerea amintirilor mai dure ale mîndriei umane, pare să fi trecut uşor peste această scenă de poezie şi dragoste şi să-i fi reţinut mîna părăsită. Au trecut cîteva secole şi grădina încă înflorea la picioarele Turnului. Aceasta se întinde pe ceea ce cîndva era şanţul cu apă al fortăreţei şi, cu toate că unele părţi erau separate prin pereţi despărţitori, celelalte erau umbrite de arbori şi poteci, ca pe vremea lui James, totul fiind adăpostit, înflorit şi retras. Un farmec al acestui loc era întipărit de urmele frumuseţii dispărute şi consacrată de inspiraţiile poetului, ceea ce-i mai degrabă înălţător, decît diminuant prin eroare de vîrstă. Este, cu adevărat, darul poeziei de a sfinţi fiece loc în care se mişcă; să respire în jurul naturii o aromă mai căutată decît parfumul trandafirului şi să răspîndească o tentă mai fermecătoare decît îmbujorarea dimineţii.

Alţii se ocupă de faptele renumite ale lui James ca luptător şi legiuitor, dar sînt încîntat să-l înfăţişez mai degrabă ca un asociat al camarazilor săi, binefăcătorul inimii umane, aplecîndu-se din înalta sa stare să însămînţeze florile dulci ale poeziei şi cîntecul pe cărările vieţii obişnuite.

El era cel dintîi, în a cultiva planta viguroasă şi rezistentă a geniului scoţian, care cîndva devenise atît de prolific în fructul cel mai util şi mai aromat. Ducea cu el în regiunile mai aspre ale nordului toate artele fecunde ale rafinamentului sudic. Făcea tot ce-i sta în putere să-şi cîştige compatrioţii de plăcere, artele elegante şi nobile care înduioşează şi curăţă caracterul omului şi încunună o drăgălăşenie cu splendoarea unui spirit mîndru şi marţial. A scris multe poeme, care, din nefericire pentru amploarea renumelui său, sînt pierdute în lume; doar unul, care este păstrat, intitulat *Biserica din pajişte,* arată cît de atent se familiarizase cu sporturile şi distracţiile populare, ce alcătuiesc sursa unui sentiment atît de plăcut şi sociabil în rîndul ţărănimii scoţiene; şi cu ce umor simplu şi fericit putea intra în petrecerile lor. El a contribuit la perfecţionarea muzicii naţionale, şi se spune că urme ale sentimentului său gingaş şi ale gustului elegant există în acele înfăţişări fascinante, instalate prin munţii sălbatici şi văile înguste ale Scoţiei. Imaginea sa se leagă de tot ce este foarte graţios şi drag în caracterul naţional; el îi păstrează amintirea în cîntec şi-l poartă numele în posteritate, în melodie scoţiană.

Amintirea acestor lucruri îmi făcea plăcere, în timp ce păşeam liniştit prin priveliştea închisorii sale. Am vizitat Vaucluse[30] cu un entuziasm egal cu cel al peregrinului care vizitează mormîntul de la Loretto[31]; dar n-am simţit nicicînd o mai poetică devoţiune ca atunci cînd contemplam Turnul şi mica grădină din Windsor,

---

30 Un ținut din sudul Franței, celebrat de mult drept locul reședinței poetului italian Petrarca.

31 Lac popular pentru pelerinaj în Italia.

amuzîndu-mă cu dragostea romantică dintre doamna Jane şi poetul de la curtea Scoţiei.

VĂDUVA ŞI FIUL

Sărmana vîrstă a senectuţii, printre ai cărei moştenitori de-argint
Onoarea şi curtoazia dăinuiesc pentru totdeauna.
MARLOWE, *TAMBURLAINE*

Cei ce au obişnuinţa să remarce asemenea lucruri, trebuie să observe liniştea peisajului englezesc duminica. Uruitul morii, loviturile repetate regulat ale îmblăciului, larma ciocanului fierarului, fluierul plugarului, zgomotul trăsurii cu cai şi tot vuietul muncii de la ţară încetează. Cîinii de la fermă latră rareori, fiind mai puţin tulburaţi de călătorii în trecere. Pe asemenea vremuri, îmi imaginam că vînturile mă afundau în linişte, iar peisajul însorit, cu culorile sale verzi nealterate, se amesteca în ceaţa albăstruie, bucurîndu-se de calmul binecuvîntat.

Zi dulce atît de pură, calmă ţi strălucitoare
Mireasă a pămîntului şi cerului.

Bine a fost orînduit ca ziua devoţiunii să fie o zi de odihnă.

Liniştea ce domneşte în natură îşi are influenţa sa morală, fiece pasiune neliniştită este subjugată şi simţim religia naturală a sufletului, ivindu-se gingaş în noi. Cît despre mine, există sentimente ce mă stăpînesc într-o biserică de ţară, în mijlocul unei seninătăţi frumoase a naturii, pe care n-o simt nicăieri altundeva; deşi nu cu mult mai evlavios, cred că sînt un bărbat mai bun duminica, decît în oricare zi a săptămînii.

În timpul şederii mele recente la ţară, mă obişnuisem să asist la serviciul religios în bătrîna biserică de provincie. Stranele umbrite, monumentele descompuse, lambriul din stejar, închis la culoare, reverendul cu melancolia anilor trecuţi păreau a se potrivi cu refugiul meditaţiei solemne; fiind însă într-o vecinătate prosperă,

aristocratică, splendoarea înfăţişării pătrundea chiar în sanctuar; eu însumi m-am simţit continuu împins înapoi în lume de indiferenţa şi măreţia sărmanilor nenorociţi din jurul meu. Singura fiinţă din toată comunitatea religioasă, care părea că simte evlavia umilă şi prosternată a unui adevărat creştin, era o bătrînă sărmană neputincioasă încovoiată sub greutatea anilor şi slăbiciunilor. Ea purta cu sine rămăşiţele a ceva mai bun decît jalnica sărăcie.

Făgăduielile mîndriei decente erau vizibile în înfăţişarea sa. Rochia ei, deşi extrem de modestă, era scrupulos de curată. Un anume respect banal, de asemenea, îi fusese acordat, căci ea nu se aşezase în mijlocul satului, ci stătea singură pe treptele altarului. Părea că supravieţuise dragostei, prieteniei, societăţii şi că nu i-au rămas nimic altceva decît speranţele cerului. Deodată, am văzut-o ridicîndu-se slabă şi încovoindu-şi făptura vîrstnică în rugăciuni; de obicei, se uita în cartea de rugăciuni, care-i paraliza mîna şi privind în jos nu putea să citească deşi o ştia, evident, pe dinafară; eram convins că vocea tremurătoare a acelei femei sărmane se înălţa spre cer, la replicile duhovnicului, la *crescendo*-ul orgii sau la psalmodierea corului.

Îmi place mult să zăbovesc în bisericile de ţară şi aceasta era atît de încîntător aşezată, încît adeseori mă atrăgea. Era situată pe un deal, în jurul căruia un mic rîu făcea un frumos meandru şi apoi îşi cotea drumul printr-o pajişte blîndă.

Biserica era înconjurată de tise, ce păreau de-o seamă cu ea. Turla sa gotică, înaltă, se ridica uşor printre ele, în jurul său rotindu-se ciori de cîmp şi corbi.

Într-o dimineaţă însorită, mă aflam acolo, fiind atent la doi muncitori, care săpau o groapă. Ei aleseseră unul din colţurile cele mai izolate şi neîngrijite din curtea bisericii, unde sărăcia şi stinghereala păreau de-a valma în pămînt în mormintele anonime din jur. Mi s-a spus că noua groapă era făcută pentru fiul cel mic al sărmanei văduve. Pe cînd meditam la distincţia oamenilor simpli, laici, care proslăveau jos, în praf, clopotul anunţa apropierea

funeraliilor. Era o înmormîntare mizeră, ce nu avea nimic de-a face cu mîndria. Cosciugul, fără giulgiu sau altă învelitoare, era purtat de cîțiva săteni.

Paracliserul mergea înainte, cu un aer de indiferență. Nici un semn fals printre ornamentele distinctive ale nenorocirii resemnate; se afla acolo o bocitoare adevărată, care abia ducea cadavrul. Era mama vîrstnică a mortului, sărmana femeie bătrînă, pe care am văzut-o stînd pe treptele altarului. Ea se sprijinea de un prieten smerit, care se străduia să-i aline durerea. Cîțiva din vecinătatea săracă se alăturară, iar nişte copii din sat alergau mînă în mînă, cînd strigînd cu voioşie nesocotită, cînd făcînd pauză ca să privească uimiți, cu curiozitate copilărească, spre mîhnirea unei bocitori.

În timp ce cortegiul funerar se apropie de groapă, preotul ieşise în uşa bisericii, aşezîndu-se în stihar cu cartea de rugăciuni în mînă, fiind însoțit şi de duhovnic. Serviciul religios a fost un act de caritate. Mortul fusese nevoiaş, iar supraviețuitoarea era săracă lipită. De aceea, se slujea de formă, cu răceală şi detaşare.

Preotul, bine hrănit, se mişcă doar pe cele cîteva trepte de la uşa bisericii; vocea sa abia putea fi auzită la groapă şi nicicînd n-am ascultat serviciul funerar, acea ceremonie sublimă şi înduioşătoare, transformată într-o indiferentă mascaradă de cuvinte. M-am apropiat de groapă. Coşciugul fusese aşezat pe pămînt. Pe el erau înscrise numele şi vîrsta mortului – „George Somers, în vîrstă de 26 ani". Biata mamă fusese ajutată să îngenuncheze la capul lui. Mîinile sale îmbătrînite erau strînse ca la rugăciune, puteam doar să observ o tremurare plăpîndă a corpului şi o mişcare convulsivă a buzelor sale, căci ea se uita la ultimele rămăşițe ale fiului său, cu dragostea fierbinte a unei inimi de mamă.

Pregătirile fuseseră făcute ca sicriul să fie depus în pămînt. Dominau acea tulburare zgomotoasă ce întrerupe atît de aspru sentimentele de durere şi afecțiune, instrucțiunile date pe tonul indiferent de afaceri, loviturile de cazmale în nisip şi pietriş, care la groapa celor iubiți sînt de toate felurile, şi dintre cele mai vechi.

Zarva din jur părea că o trezeşte pe mamă dintr-o reverie demnă de compătimire. Ea îşi ridică ochii împăienjeniţi şi privi împrejur cu o sălbăticie neputincioasă. În timp ce bărbaţii se apropiau cu chingile ca să coboare coşciugul în groapă, ea îşi frînse mîinile şi, din cauza durerii, căzu într-o agonie. Biata femeie fu luată de braţ, străduindu-se să se ridice de la pămînt şi să şoptească ceva, asemeni unui consolări:

— Nu, acum – nu, acum – nu pune atît de mult la inimă!

Ea putea doar să dea din cap şi să-şi frîngă mîinile asemeni unui om neconsolat.

Pe cînd coborau trupul neînsufleţit în pămînt, trosnetul chingilor părea e-o martirizează; dar cînd, întîlniră un obstacol neaşteptat, coşciugul a fost izbit, toată sensibilitatea mamei ţîşni de parcă ceva ar mai fi putut, să-l ofenseze pe cel care acum se afla departe de orice suferinţă lumească.

Nu puteam zări mai mult – îmi simţeam bătăile inimii în gît, ochii îmi erau plini de lacrimi şi mă simţeam ca şi cum aş fi interpretat un rol barbar, stînd deoparte şi privind pasiv la această scenă a suferinţei materne. Mă abătui într-o altă parte a curţii bisericii, unde am rămas pînă ce cortegiul funerar s-a împrăştiat.

Cînd am văzut pe mama părăsind groapa încet şi dureros, lăsînd în urma sa rămăşiţele a tot ce-i fusese drag pe pămînt şi întorcîndu-se în linişte şi mizerie, mă durea inima pentru ea. Unde sînt suferinţele celor bogaţi, mă gîndeam eu. Ei au prieteni care să-i liniştească – plăcerile de a ademeni – o lume ca să le distragă atenţia şi să le risipească durerile. Cîte necazuri au tinerii! Minţile lor înfierbîntate devin repede neputincioase în faţa chinurilor, spiritele lor flexibile sînt depăşite de situaţia grea, sentimentele lor naive şi maleabile se nasc în jurul noilor obiective. Dar durerile celui sărman, care nu are nici un instrument vizibil ca să se liniştească, suferinţele celui vîrstnic, pentru care viaţa este în cazul cel mai bun o zi glacială şi care poate căuta, consecinţele bucuriei, suferinţele unei văduve, în vîrstă, solitară, nevoiaşă, bocindu-şi singurul fiu,

ultima mîngîiere a anilor săi; acestea sînt cu adevărat suferințe ce ne fac să simțim neputința consolării. Puțin timp după aceea, am părăsit curtea bisericii. În drumul meu spre casă m-am întîlnit cu femeia care îndeplinise rolul de alinătoare a durerii; ea tocmai se întorcea din compania mamei, către locuința sa izolată şi am reținut de la ea cîteva amănunte în legătură cu scena înduioşătoare la care fusesem martor.

Părinții mortului trăiseră în sat încă din copilărie. Ei locuiseră într-una dintre cele mai îngrijite case țărăneşti şi, prin diferite ocupații rurale, precum şi din munca într-o mică grădină, se întrețineau onorabil şi comod, ducînd o viață fericită şi ireproşabilă. Aveau doar un fiu pe care-l crescuseră ca să le fie sprijinul şi mîndria bătrîneților.

— Oh, *Sir!* spuse buna femeie, era un flăcău atît de fermecător, atît de blînd, atît de plăcut pentru oricare din jurul său, atît de respectuos cu părinții lui! Avea o inimă aşa de bună, să-l fi văzut duminica îmbrăcat în hainele cele mai scumpe, aşa de înalt, de liniştit, de bine dispus, sprijinindu-şi bătrîna mamă în drumul spre biserică – fiindcă ea întotdeauna se rezema mai tandru de brațele lui George, decît de cele ale bunului său bărbat, un biet suflet, ea se arăta mîndră de el, căci un flăcău mai iscusit ca el nu se afla în toată țara. Din nefericire, fiul fu tentat, în timpul unui an de economii şi strîmtorare agrară, să intre în serviciul unei mici bresle, care-şi practica meseria pe un rîu din vecinătate. Nu era demult în această slujbă, cînd fu amăgit de un detaşament pentru recrutare cu forța a marinarilor şi dus pe mare. Părinții săi primeau ştiri de la stăpînul său, dar în afară de astea ei nu puteau afla nimic. Îşi pierduseră principalul sprijin. Tatăl, care deja era un infirm, deveni nemilos şi melancolic şi plecă pe lumea cealaltă. Văduva, lăsată singură la vîrsta şi neputința sa, nu se mai putea întreține şi veni la parohie. În sat se nutreau un sentiment plăcut pentru ea şi un anumit respect, fiind cea mai vîrstnică locuitoare. Întrucît nu interesa pe nimeni casa de țară, în care ea îşi petrecuse atîtea zile fericite, i se permise să

rămînă în ea, unde locuia solitară şi aproape lipsită de ajutor. Doar cîteva necesităţi ale naturii erau procurate, cu deosebire, din produsele din mica sa grădină, unde, din cînd în cînd, vecinii cultivau pentru ea. Doar cu cîteva zile înainte ca aceste împrejurări să-mi fi fost relatate, ea îşi adună cîteva legume pentru masa de prînz, cînd, deodată, auzi deschizîndu-se uşa locuinţei ce da spre grădină. Un străin ieşi şi părea că priveşte cu nesaţ şi sălbăticie în jur. Purta haine marinăreşti, era vlăguit, şi teribil de palid, avea aerul cuiva distrus de suferinţă şi privaţiuni. El o văzu şi se zorea spre ea, dar paşii săi erau tremurători şi şovăitori; se lăsă în genunchi în faţa ei şi începu să plîngă cu suspine, ca un copil. Sărmana femeie se uita la el cu o privire absentă şi rătăcită.

— Oh, draga mea, dragă mamă! Nu-ţi recunoşti fiul? Pe bietul tău băiat. George?

Era cu adevărat epava flăcăului ei impunător, de odinioară, care, zdrobit de răni, de boală şi de întemniţare îşi tîra picioarele sfîrşite spre casă, pentru a se odihni în mijlocul peisajului copilăriei. Nu voi încerca să detaliez amănuntele unei asemenea întîlniri, unde bucuria şi durerea se amestecau atît de mult: era încă în viaţă! Venise acasă! Trebuia să trăiască, să-i aline şi să-i răsfeţe bătrîneţea. Totuşi, natura îl epuizase; şi dezolarea locuinţei părinteşti era suficientă pentru ca soarta să-şi fi spus cuvîntul. Se lungi pe salteaua pe care mama lui văduvă petrecuse multe nopţi fără somn şi nu se mai ridică.

Sătenii, cînd aflară că George Somers se întorsese, se îmbulziră să-l vadă, oferindu-i mîngîierea şi sprijinul pe care le permiteau mijloacele lor umile. Totuşi, el era prea slăbit ca să le vorbească. Mama sa era însoţitoarea consecventă a lui, iar el părea a nu fi dispus să fie ajutat de cealaltă mînă. Era ceva în boala care-i distrusese mîndria firii sale, – ceea ce-i înduioşase inima şi-l întoarse la sentimentele din copilărie. Cine lua o înfăţişare obosită, deşi înaintat în vîrstă, în boală şi întristare; cine se ofilise pe un pat obositor, în neglijenţa şi singurătatea unei ţări străine, gîndindu-se

totuşi la mama, care-i supraveghease copilăria, iar acum îi netezea perna şi-l ajuta în neputinţa sa? Oh! Există o delicateţe durabilă în dragostea unei mame pentru fiul său. Care depăşeşte toate celelalte afecţiuni ale inimii. Nu înseamnă să fii demoralizat de egoism, nici intimidat de pericol, nici slăbit de lipsuri materiale, nici sugrumat de nerecunoştinţa. Ea îşi va jertfi orice plăcere pentru bunăstarea sa, îşi răscumpăra fiece plăcere cu satisfacţia lui; se va mîndri cu faima şi va jubila de prosperitatea sa; şi, dacă nefericirea îl va ajunge, el va fi cel mai scump lucru nenorocit pentru ea; şi dacă dezonoarea pune stăpînire pe el, ea tot îl va iubi şi-l va răsfăţa, în ciuda dizgraţiei sale; şi dacă toată lumea îl dă la o parte, ea va fi totul pentru el.

Bietul George Somers ştia ce avea să se întîmple în timpul bolii şi nimic nu-l liniştea – părăsit în închisoarea unde nimeni nu-l vizita. El nu putea suporta ca mama sa să se îndepărteze; dacă pleca, o urmărea cu privirea. Ea stătea ore în şir lîngă patul lui, păzindu-l în timp ce dormea. Uneori, el începea să delireze şi privea neliniştit în sus pînă ce o vedea încovoiată deasupra lui; atunci îi lua mîna, se aşeza la pieptul ei şi-l cuprindea un somn liniştit ca de copil Astfel îşi dădu sufletul.

Primul imbold al meu, la auzul acestei povestiri simple despre suferinţă, a fost să vizitez casa de ţară a bocitoarei şi să-i acord un ajutor bănesc şi, dacă e posibil chiar mîngîiere. Totuşi, am văzut că sentimentele bune ale sătenilor îi îndemnară să facă tot ceea ce se putea; şi, fiindcă săracul ştie cel mai bine cum să consoleze durerile celuilalt, nu am riscat să-i tulbur.

Duminica următoare mă aflam la biserica din sat, cînd, spre surprinderea mea, zării pe biata bătrînă mergînd, clătinîndu-se, în naos, către locul obişnuit de pe treptele altarului.

Ea făcuse un efort ca să pună un semn de doliu pentru fiul ei, şi nimic nu putea fi mai înduioşător decît această luptă dintre afecţiunea evlavioasă şi mizeria desăvîrşită: o fundă neagră, o batistă îndoliată mototolită şi una sau două încercări umile de a-şi manifesta sentimentele că durerea nu-i trecătoare. Cînd am privit în

jur monumentele legendare, blazoanele impunătoare, măreția marmurei reci, grandoarea cu care se jelea deasupra mîndriei pieritoare şi m-am întors către această sărmană femeie, doborîtă de vîrstă şi durere, la altarul zeului său, închinîndu-i rugăciunile şi elogiile unei evlavioase, deşi cu inima zdrobită, am simţit că acest monument viu, de adevărată mîhnire, preţuieşte cît toate la un loc.

Am relatat povestea sa cîtorva membri bogaţi ai congregaţiei; aceştia s-au înduioşat. Ei înşişi au influenţat ca să i se îmbunătățească situaţia şi să i se uşureze întristarea. Ea se calmă făcînd cîţiva paşi spre groapă.

O duminică sau două după aceea, nu mai sta la locul său obişnuit din biserică şi, înainte de a-i părăsi pe cei din jur, am aflat cu un sentiment de satisfacție că-şi dăduse ultima suflare în linişte şi se dusese să se întîlnească cu cei iubiţi, în acea lume în care durerea nu este niciodată cunoscută, iar prietenii nicicînd nu sînt părăsiţi.

HANUL „CAPUL DE MISTREŢ" [32] DE PE STRADA EASTCHEAP[33]

„Hanul este locul de întîlnire, de schimb, de tîrg pentru bunii confraţi. Am auzit pe străbunicul meu povestind cum stră-stră-bunicul său zicea că există un proverb din bătrîni, care spune că pe vremea cînd străbunicul lui era copil, un vînt bunicel pălea la pămînt un bărbat ameţit."

MOTHER BOMBIE[34]

În unele ţări catolice există obiceiul cucernic de a cinsti memoria sfinţilor prin lumini votive, arse înaintea tablourilor lor. De aceea, popularitatea unui sfînt poate fi cunoscută prin numărul acestor ofrande. Poate, unul este lăsat să se facă praf în întunericul capelei sale mici; altui probabil că are o lumînare solitară, ca să-şi trimită razele sîngerii de-a curmezişul efigiei lui; în timp ce toată flacăra adoraţiei este împărţită cu prisosinţă la altarul vreunui tată beatificat de faimă. Admiratorul bogat aduce lumina uriaşă de ceară; habotnicul, sfeşnicul cu şapte braţe aprinse; chiar pelerinul cerşetor nu este în nici un caz satisfăcut că lumina este aruncată suficient asupra mortului, numai dacă el îşi agaţă modesta candelă cu ulei fumegînd. Consecinţa este că în dorinţa de a lumina, ei adeseori sînt în stare să întunece; şi am văzut ocazional un sfînt nenorocos, aproape afumat la înfăţişare, din cauza excesului de zel al urmaşilor. În mod asemănător, s-a întîmplat şi cu nemuritorul Shakespeare.

---

32 Este locul de acţiune pentru cîteva scene din piesa *Henric al IV-lea,* partea I. Hanul din timpul lui Shakespeare a ars în 1666, dar a fost reconstruit pe acelaşi loc. În cele din urmă, a fost demolat în 1757.

33 Stradă din Londra.

34 Piesă de John Lyly (cca 1590).

Fiecare scriitor consideră că este de datoria lui să lumineze o parte a caracterului sau a operelor sale şi să scape vreun merit de uitare. Comentatorul, abundent în cuvinte, produce tomuri vaste de disertaţii; gloata obişnuită, de editori, trimite negura obscurităţii din notele lor de subsol la fiece pagină; şi fiecare scriitor obişnuit îşi aduce sclipirea slabă de elogiu, ori cercetare, ca să umfle norul de fum şi de tămîie. Deoarece cinstesc toate deprinderile statornicite ale fraţilor mei de condei, am crezut că-i inerent să contribui cu obolul meu modest de respect la memoria ilustrului bard. Totuşi, pentru un timp, am fost teribil de nedumerit în ce mod trebuie să îndeplinesc această obligaţie. M-am văzut preîntîmpinat la fiece încercare de citire nouă; fiecare rînd îndoielnic a fost explicat într-o duzină de moduri diferite şi încurcate dincolo de bogăţia elucidării; şi pentru pasajele subtile, toate au fost amplu elogiate de admiratorii de mai nainte; nu, bardul de mai tîrziu n-a fost atît de mult exagerat cu panegiricul unui mare critic german, căci era dificil să găseşti chiar o greşeală ce nu convinsese pentru frumuseţe. În această încurcătură, mă aflam, într-o dimineaţă, aplecat peste paginile sale, cînd, întîmplător, am început scenele comice din *Henric al IV-lea*[35] şi-ntr-o clipă m-am pierdut în reveria nebunească din hanul „Capul de mistreţ”. Atît de însufleţite şi naturale sînt aceste scene înfăţişate cu umor, iar personajele sînt susţinute cu asemenea forţă şi consistenţă, încît ele se amestecă în minte cu faptele şi personajele vieţii reale. Nu pentru mulţi cititori se întîmplă ca toate acestea să fie creaţii ideale, ale creierului de poet şi ca, în realitatea sobră, vreunul din asemenea tărăboaie vesele să nu fi însufleţit vreodată vecinătatea mohorîtă a străzii Eastcheap. Cît despre mine, îmi place să mă las în voia iluziilor poeziei. Un erou de ficţiune, care nicicînd n-a existat, este tot atît de valoros pentru mine ca şi un erou al istoriei care a trăit acum o mie de ani; şi dacă-mi

---

[35] Vezi *Henric al IV-lea* de William Shakespeare, partea întîi, II, *4*, III, 3 şi partea a II-a-, II, 4.

poate fi iertată o asemenea insensibilitate faţă de legăturile obişnuite ale naturii umane, nu-l voi da de-o parte pe grăsunul Jack[36] pentru jumătate din bărbaţii însemnaţi ai cronicii vechi. Ce-au făcut eroii voştri pentru mine, ori pentru oameni ca mine? Au cucerit ţinuturi în care eu m-am bucurat de un acru de pămînt; ori au cîştigat laurii din care n-am moştenit o frunză, sau au oferit exemple de curaj uşuratic, pentru care n-am nici oportunitatea, nici înclinarea să le urmez. Dar bătrînul Jack Falstaff! amabilul Jack Falstaff! blîndul Jack Falstaff! şi-a întins hotarele veseliei umane, el a adăugat vaste şi plăcute regiuni de spirit, în care bărbatul cel mai sărac poate chefui; şi a lăsat o moştenire sigură a rîsului tonic, pentru ca omenirea să fie mai voioasă şi mai bună pentru posteritate. Pe neaşteptate, îmi veni un gînd: „Voi face un pelerinaj pe strada Eastcheap”, spusei eu, închizînd cartea şi am să văd dacă bătrînul han „Capul de mistreţ” mai există. Cine ştie, pot doar să dau peste cîteva urme legendare ale doamnei Quickly[37] şi ale oaspeţilor săi; în orice caz, va fi o plăcere asemănătoare păşind prin holuri, odată cu mirtul lor, pentru că beţivanul se bucură de mirosul butoiaşului gol, cîndva umplut generos cu vin.

Decizia nu a fost atît de repede luată, pe cît a fost dusă la îndeplinire.

M-am abţinut să tratez aventurile diferite şi surprinzătoare, întîlnite în călătoriile mele: locurile bîntuite de Cock Lane[38], gloria apusă a micului londonez şi împrejurimile; cîte pericole am întîmpinat pe strada Cateadon şi pe vechea stradă Jewry; despre renumitul Guildhal[39] şi cei doi uriaşi[40] opriţi din creşterea, mîndria

---

[36] *Sir* John Falstaff în piesa *Henric al IV-lea* de William Shakespeare.

[37] Hangiță din hanul „Capul de mistreț”.

[38] Fantoma Cock Lane era o „minune” despre care spune că a dăinuit , şapte zile, în anul 1762,

[39] Vechea sală de consiliu a Londrei.

[40] Două figuri din lemn cu înălțimea de 14 ½ picioare, sculptate în 1708 și

şi uimirea oraşului şi spaima tuturor picilor nenorocoşi; şi cum am vizitat Piatra londoneză[41] şi am lovit cu bastonul în ea imitînd pe acel rebel viclean, Jack Cade. Este suficient să spun că am ajuns la veselul han Eastcheap, un loc vechi de duh şi chef, unde numele străzilor se apreciau cu straşnică veselie, deoarece Pudding Lane rezistă ca mărturie şi astăzi. Căci Eastcheap, spune bătrînul Stowe[42], a fost întotdeauna renumită pentru ospețele sale.

Bucătarii îmbiau trecătorii cu coastele fierbinţi de vacă friptă, plăcintele bine coapte şi alte bucate; zăngăneau vasele de cositor, harpa, pipa şi psaltirea; Vai! Cît de tristă este scena din zilele zgomotoase ale lui Falstaff şi ale bătrînului Stowe, acum schimbată! Tărăboiul nebunesc a făcut loc micilor comercianţi, care muncesc din greu; zăngănitul vaselor şi sunetul „harpei şi psaltirei" în locul zarvei căruţelor şi dangătului blestemat al clopotului gunoierului; şi nici un cîntec, ce salvează din întîmplare efortul vreunei sirene din Billingsgate[43] făcînd elogiul scrumbiei moarte, nu se mai aude.

Zadarnic am căutat vechea reşedinţă a doamnei Quickly. Singura rămăşiţă este un cap de mistreţ sculptat în piatră, care odinioară servea drept semn, iar în prezent este înălţat în şirul ce desparte două case pe latura reînnoită a bătrînului han.

Pentru istoria acestui mic refugiu al bunei prietenii, m-am adresat văduvei negustorului de lumînări de peste drum, care fusese născută şi crescută aici şi-am cercetat-o ca pe un cronicar indiscutabil al acestor locuri. Am găsit-o stînd într-un salonaş dosnic, a cărui fereastră dădea într-o curte cu o suprafaţă de opt

---

cunoscute sub numele de Gog și Magog.

[41] Este o piatră de hotar romană. În timpul rebeliunii din 1450, Jack Cade a pătruns în Londra, a lovit această piatră cu sabia și și-a proclamat autoritatea asupra orașului.

[42] John Stowe (1525? – 1605), cronicar și scriitor. Autor al operei *Survey of London (Cercetarea Londrei)* (1598).

[43] Este regiunea piețelor de pește din Londra. În dosul tarabelor stăteau femeile renumite pentru forța ocărilor.

picioare, aranjată ca o grădină de flori; în timp ce-n partea opusă o uşă de sticlă permitea iscodirea în depărtare a străzii, printr-o privelişte de săpun şi seu de lumînare; cele două extreme ce cuprindeau, în toată probabilitatea, perspectiva ei în viaţă şi lumea măruntă în care trăise, se mişcase şi-şi dusese existenţa o bună bucată de vreme din secol.

Ca să devii un cunoscător în mica sau în marea istorie a străzii Eastcheap, de la Piatra londoneză la Monument[44], nu era nevoie, după opinia ei, să te familiarizezi cu istoria universală. Cu toate acestea, ea avea simplitatea înţelepciunii adevărate şi acea dispoziţie comunicativă liberală, pe care le-am remarcat, în general, la doamnele vîrstnice, inteligente cunoscătoare ale preocupărilor vecinilor.

Totuşi, informaţia ei nu se extindea mult în antichitate. Ea nu putea să arunce nici o lumină asupra istoriei hanului „Capul de mistreţ", din vremea cînd acea doamnă Quickley a luat în căsătorie pe viteazul Pistol, pînă la marele pîrjol al Londrei, cînd, din nefericire, a fost mistuit de flăcări. Curînd a fost reconstruit şi a continuat să înflorească sub stema şi însemnele vechi, pînă la moartea proprietarului, răpus de remuşcare din cauza celor două puncte de vedere, măsurilor proaste, şi altor inechităţi întîmplătoare pentru cursa păcătoasă a cîrciumarilor, care se străduiau să facă pace cu cerul, lăsînd moştenire hanul bisericii St. Michael, de pe strada Crooked Lane, drept sprijin al duhovnicului. Pentru un timp, întîlnirile din sacristie s-au ţinut acolo cu regularitate, dar se observă că bătrînul mistreţ nicicînd nu şi-a ridicat capul deasupra guvernării bisericeşti. El decăzu treptat şi-n cele din urmă îşi dădu ultima răsuflare după vreo treizeci de ani deatunci. Hanul se transformă în prăvălii; dar ea mă informă că un tablou al său se mai păstra în biserica St. Michael, care stătea chiar în spate. Acum,

[44] A fost construit pentru a comemora marele incendiu al Londrei, din anul 1666. A fost înălţat între anii 1671–1677 lîngă casa în care a izbucnit focul.

hotărîrea mea era de a-l vedea; astfel, eu însumi fiind încunoştinţat despre reşedinţa paracliserului, mi-am luat îngăduinţa de la venerabilul cronicar al Eastcheapului – vizita mea, în mod sigur, înălţîndu-se cu mult deasupra opiniei ei despre erudiţia sa legendară – şi am oferit o întîmplare importantă din istoria vieţii ei. M-a costat o anume dificultate şi multe investigaţii ciudate ca să scot la iveală umilul parazit al bisericii. A trebuit să explorez Crooked Lane şi diferite mici alei, coturi şi pasaje întunecoase, cu care această bătrînă citadelă este perforată, ca o brînză veche ori ca un scrin mîncat de cari. L-am urmărit într-un colţ al micii curţi înconjurate de case înalte unde locatarii se bucură tot atît de mult de întinsul cerului, cît o colonie de broaşte, pe fundul fîntînii.

Paracliserul era un bărbat blajin puţin resemnat, cu deprinderea înclinării umile a capului, încă mai avea o licărire plăcută în ochi şi, din cînd în cînd, încuraja o mică glumă întîmplătoare; căci un asemenea bărbat din clasa socială inferioară putea să îndrăznească să stea în compania epitropilor superiori şi a altor oameni de vază de pe pămînt. L-am găsit în tovărăşia organistului adjunct, stînd de-o parte, asemeni îngerilor lui Milton, discutînd, fără-ndoială, despre preceptele doctrinare superioare şi stabilind afacerile bisericii deasupra unui vas îmbietor cu bere, căci clasele de jos din Anglia adeseori, deliberează asupra unei chestiuni dificile numai cu ajutorul unei căni de bere rece, ca să-şi limpezească judecata. Am sosit în momentul cînd îşi terminaseră berea şi discuţia şi erau gata să se îndrepte către biserică, spre a pune ordine; după ce le-am făcut cunoscute dorinţele mele, am primit permisiunea binevoitoare de a-i însoţi.

Biserica St. Michael de pe Crooked Lane, situată la mică depărtare de Billingsgate, este îmbogăţită cu mormintele multor negustori de peşte renumiţi, şi, cum fiece profesiune îşi are galaxia de glorie şi constelaţia de oameni însemnaţi, presupun că monumentul unui mare negustor de peşte din timpurile vechi este privit cu tot atît de multă consideraţie de generaţiile abile, care se

succed, aşa cum exclamă poeţii la contemplarea mormîntului lui Vergiliu, ori soldaţii în faţa monumentului unui Marlborough[45] ori Turenne[46].

Nu pot decît să mă abat, în timp ce vorbesc despre bărbaţi iluştri, ca să observ că St. Michael de pe Crooked Lane conţine, de asemenea, cenuşa acelui cavaler viteaz William Walworth, care, atît de îndrăzneţ, a străpuns pe curajosul Wat Tyler[47] la Smithfield; suveranii din Cockney[48] nu erau demni de un blazon onorabil, poate doar Lord Mayor mărturisind renumitele sale fapte de arme – ei fiind în general reînnoiţi ca toţi potentaţii cei mai paşnici[49].

---

[45] *Ducele de Marlborough* (1650-1722), învingătorul de la Blenheim, unul dintre cei mai mari generali ai Angliei.
[46] Un general francez (1611–1675).
[47] *Wat Tyler* şi *Jack Straw* au fost conducătorii revoluţiei ţărăneşti din Londra, în anul 1381. Regele Richard al II-lea a apărut în faţa răsculaţilor, iar Wat Tyler care a ameninţat pe rege, a fost omorît de Walworth, primarul Londrei.
[48] Porecla oraşului Londra. Uneori, acesta este numit şi Cockayne.
[49] Urmează vechea inscripţie de pe monumentul acestui om vrednic, care, din nefericire, a fost distrus în marele incendiu:

Mai jos un om de faimă se-odihneşte
Ce William Walworth se numeşte;
Negustor de peşte-aici in timpul vieţii
Şi de două ori Lord Mayor înscrisul cărţii,
Cel ce pe toţi prin forţă şi curaj el a uimit,
De regele Richard, Jack Straw numit
Pentru antanta-i şi actul repurtat
Şi după cum vezi aici, arme i-a oferit
Ca fapta şi cavalerismul să-şi fi vestit.
Al vostru şi-al nostru zeu această viaţă părăsi,
Una mie trei sute trei ani de-a pururi dăinui.

O eroare din inscripţia precedentă a fost corectată de venerabilul Stowe. „În timp ce, spune el, asta a fost răspîndit în străinătate, prin opinia vulgară că rebelul a fost doborît atît de îndrăzneţ de *Sir* Willlam Walworth, mai apoi Lord Mayor, se numea Jack Straw şi nu Wat Tyler, m-am gîndit bine să reconciliez această

Alăturat bisericii, într-un mic cimitir, imediat sub fereastra din spate, unde cîndva fusese hanul „Capul de mistreţ”, stă piatra funerară a lui Robert Preston, odinioară client al hanului. De mai bine de-un secol, acest fidel şi straşnic trăgător la măsea încetă agitaţia şi fu redat, în linişte, în păstrare, la chemarea muşteriilor săi. Deîndată ce am îndepărtat buruienile de pe epitaf, micul paracliser mă trase de-o parte cu un aer misterios şi mă informă cu voce joasă, că odată ca niciodată, pe o noapte întunecoasă de iarnă, cînd vîntul era nestăpînit, urlînd şi şuierînd, trîntind cu zgomot uşile şi ferestrele şi-nvîrtind giruetele, aşa încît lumea era speriată din somn şi chiar nu putea dormi liniştită în morminte, fantoma cinstitului Preston, care se-ntîmpla să se aerisească în curtea bisericii, fu atrasă de binecunoscuta chemare a „ospătarului” de la „Capul de mistret”, care pur şi simplu răcnea şi-şi făcu apariţia neaşteptată în mijlocul clubului, tocmai cînd paracliserul cînta un verset de pe „coroana împroşcată cu noroi a căpitanului morţii”, pentru zăpăceala diverşilor căpitani de poliţie şi convertirea unui împuternicit infidel, care deveni pe loc un creştin zelos; nicicînd după aceea nu s-a ştiut că, exceptînd afacerile, denaturează adevărul.

Cer să se amintească faptul că nu garantez autenticitatea acestei anecdote, deşi este bine cunoscut că ascunzişurile metropolei şi curţile bisericilor sînt foarte mult bîntuite de duhuri neliniştite; şi toată lumea trebuie să fi auzit de fantoma Cock Lane şi de strigoiul ce păzeşte însemnele regalităţii în Turn, care a înspăimîntat atît de multe sentinele curajoase, cu toată isteţimea lor.

Ca să fie totul aşa cum trebuie, acest Robert Preston pare să fi fost un urmaş demn de Francisc cel sprinten la limbă, care se ocupa

---

îndoială concepută repede printr-un astfel de testament, aşa cum am găsit în hrisoavele vechi şi bune. Principalii conducători ori căpitani în mod obişnuit, erau Wat Tyler, cel dintîi bărbat, iar al doilea era John ori Jack Straw” etc,, etc. *Londra* de Stowe.

de petrecerile prinţului Hal; să fi fost la fel de prompt cu al său „acuş-acuş, *Sir”* şi să fi depăşit predecesorul său în onestitate; căci Falstaff, cu veracitatea al cărei gust nici un om nu se va aventura s-o pună la-ndoială categoric, acuză pe Francisc de a fi pus var în sacul său; pe cîtă vreme, epitaful cinstitului Preston îi laudă pentru sobrietatea conduitei sale, sănătatea vinului şi cinstea măsurii lui[50].

Totuşi, demnitarii respectabili ai bisericii n-au apărut prea captivaţi de virtuţile sobre ale cîrciumarului; organistul adjunct, care privea afară cu ochii umezi, făcu o remarcă pătrunzătoare asupra cumpătării unui om educat printre butoaiele pline; şi micul paracliser întări opinia sa printr-o clipire semnificativă din ochi şi printr-o clătinare ambiguă a capului.

Astfel, investigaţiile mele, deşi au adus multă lumină asupra istoriei cîrciumarilor, negustorilor de peşte şi lordului Mayor, mă dezamăgiră în ceea ce priveşte obiectivul mare al cercetării mele, tabloul hanului „Capul de mistreţ”. În biserica St. Michael nu se găsea nici o pictură.

— Căsătoreşte-te şi pune cruce la toate, spusei eu şi, aici sfîrşi investigaţia mea!

Aşa că am lăsat baltă chestiunea, cu aerul unui colecţionar de

---

[50] Cum această inscripţie abundă în moralitate excelentă, o transcriem pentru prevenirea cîrciumarilor delicvenţi. Este, fără îndoială, producţia unui suflet ales care odinioară frecventa hanul „Capul de mistreţ”:

„Bachus oferă lumii depăşita mirare
Căci a dat un fiu sobru ce-aieea sonmu-şi are
Deşi crescut printre butoaie pline, sfidează
Farmecele vinului şi pe oricine-l agreează.
O, cititor, deşi-nclinam a judeca cinstii ca ton
Tu să păstrezi mereu în minte pe onestul Preston.
Vin bun scotea cu grija din potire pline
Greşelile i se iertau căci avea virtuţi fine
De Bachus să ai aceeaşi dependenţă
Ia, rogu-te, pilda lui Bob pentru măsură şi decenţă”

antichităţi dezamăgit, cînd prietenul meu, paracliserul, băgîndu-mă în seamă, din curiozitate pentru orice lucrare în legătură cu bătrînul han, se oferi să-mi arate vasele alese din sacristie, care fuseseră date jos din timpuri îndepărtate, cînd întîlnirile parohiale se ţineau în hanul „Capul de mistreţ”. Acestea se precipitau în camera monahală ce fusese transformată, odată cu declinul vechiului stabiliment, într-un han din vecinătate. Cîteva trepte ne orientară spre casa de pe Mile Lane nr. 12, purtînd numele de „Armele lui Mason”, fiind întreţinută de patronul Edward Honeyball, „stînca gîlcevitoare” a stabilimentului. Este unul din acele mici hanuri, care abundă în inima oraşului, şi alcătuiesc centrul de bîrfă şi inteligenţă din vecinătate.

Am intrat în restaurantul strîmt şi scump, căci pe aceste străduţe închise, cu doar cîteva raze de lumină reflectată, era posibil să te lupţi cu locuitorii, pentru care cel mai potrivit moment din zi este un amurg tolerabil. Camera era despărţită în separeuri, fiecare avînd o masă acoperită cu faţă de masă curată, albă, gata pentru prînz. Aceasta arăta că oaspeţii erau de modă veche şi-şi împărţiseră în mod egal ziua, căci era abia ora unu. Într-un capăt mai retras al camerei se afla un foc bun cu cărbuni, în faţa căruia se frigea un piept de miel. Un şir de sfeşnice din alamă strălucitoare şi halbe din aliaj de cositor cu plumb străluceau de-a lungul părţii de sus a căminului, iar un ceas demontat ţăcănea într-un colţ. Era ceva desuet în acest talmeş-balmeş de bucătărie, salonaş şi hol, care mă purta spre vremurile de-altădată şi-mi făcea plăcere. Locul, cu-adevărat, era umil, dar totul avea acea înfăţişare de ordine şi bun-gust, ce trăda hărnicia unei remarcabile stăpîne engleze. Un grup de indivizi părînd amfibii, care puteau fi pescari ori marinari, se ospătau într-unul din separeuri. Deoarece eram un vizitator cu pretenţii înalte, am fost poftit într-o cămăruţă întunecoasă din fund, avînd cel puţin nouă colţuri. Era luminată de un lampadar, prevăzut cu scaune vechi din piele şi ornamentat cu portretul unui mistreţ gras. Evident, era potrivit pentru muşterii pretenţioşi şi am

întîlnit un gentleman jerpelit, cu nasul roşu, purtînd o pălărie din muşama, stînd într-un colţ şi meditînd la o cană de bere pe jumătate goală.

Bătrînul paracliser luă alături pe hangiţă şi, cu un aer important, îi împărtăşeşte comisionul meu. Doamna Honeyball era o femeie simpatică, adevărată, agitîndu-se puţin şi fără nici un substitut rău pentru acel model de virtute al hangiţei, doamna Quickley. Părea încîntată de oportunitatea de-a obliga şi, grăbindu-se pe scări spre arhivele casei, unde vesela preţioasă a clubului monahal era depusă, se întoarse zîmbind şi făcîndu-le o reverenţă cu mîinile.

Îmi prezentă mai întîi o tabacheră japoneză din fier, pentru tutun, de formă gigantică, din care reprezentanţii sacristiei fumau la întîlnirile lor regulate, din timpuri străvechi; şi care niciodată n-au acceptat să fie profanată de mîinile vulgare sau folosită în împrejurări obişnuite. Am primit asta cu respectul cuvenit, dar cît de încîntat am fost văzînd pe învelitoarea ei o pictură la fel cu aceea pe care tocmai o cercetam!

Era etalat exteriorul hanului „Capul de mistreţ” şi în faţa uşii putea fi văzut întregul grup jovial, la masă, în plină petrecere, pictat cu acea fidelitate şi forţă minunată cu care portretele generalilor şi comandanţilor renumiţi sînt ilustrate pe tabacherele de tutun, în folosul posterităţii.

Totuşi, ca nu cumva să fie vreo greşeală, portretistul viclean şi-a înscris, cu prudenţă, numele prinţului Hali şi al lui Falstaff pe picioarele scaunelor lor. Sub învelitoare se afla o inscripţie aproape ştearsă, relatînd că această tabacheră era darul lui *Sir* Richard Gore, pentru folosinţă în întrunirile sacristiei la hanul „Capul de mistreţ” şi că a fost „reparată şi înfrumuseţată de succesorul său, domnul John Packard, în 1767”. Aşa este o descriere fidelă a unei astfel de relicve splendide şi venerabile; şi mă întreb dacă învăţătorul Scriblerius îşi contempla scutul roman, ori Cavalerii Mesei Rotunde, lunga căutare a Sangrealului, cu mai multă bucurie. Doamna Honeyball, care era încîntată de interesul stîrnit, îmi puse-n mîini o

ceaşcă ori pocal de băut, care, de asemenea, aparţinea sacristiei şi provenea din vechiul han „Capul de mistreţ”. Purta inscripţia de a fi fost darul lui Francis Wythers, cavalerul, şi fusese păstrat, spunea ea, cu preţ excesiv de mare, fiind considerat foarte „vechi”. Această ultimă opinie fu întărită de gentlemanul jerpelit cu nas roşu şi pălărie de muşama şi pe care-l suspectau mult de a fi un descendent direct din bravul Bardolph. Pe neaşteptate, se trezi din meditaţia sa la cana de porter şi, aruncînd o privire cunoscătoare pocalului, exclamă:

— Da, da! acum nu mă doare capul, fiindcă am făcut ceea ce am învăţat.

Marea importanţă acordată acestui *memento* de reverie antică de către epitropii moderni, la început, mă nedumeri; dar, acolo, nimic nu face teama pătrunzătoare atît de mult, ca cercetarea de anticar; căci imediat am înţeles că aceasta nu putea fi nimic altceva decît „pocalul aurit pe dinăuntru” identic, pe care Falstaff a făcut jurămîntul său îndrăgit, dar necredincios, doamnei Quickley şi care, desigur, va fi tezaurizat cu grijă însemnele regale ale domeniilor ei, ca o mărturie a acelui contact solemn[51].

Gazda, cu-adevărat, îmi relată o lungă istorie despre cum pocalul fusese dat din generaţie în generaţie. De asemenea, ea mă amuză cu multe amănunte privind epitropii care au stat liniştiţi pe scaunele de vechi gălăgioşi de pe strada Eastcheap şi, asemeni multor comentatori, scot nori de fum în cinstea lui Shakespeare. Mă abţin să relatez, ca nu cumva cititorii mei să fie la fel de curioşi în

---

[51] Mi-ai jurat pe un pahar aurit, pe cînd şedeam în camera Delfinului, la masa rotundă, lîngă un foc de cărbuni de piatră – era într-o miercuri, în săptămîna Rusaliilor – cînd prinţul ţi-a spart capul pentru că i-ai spus că tatăl lui seamănă cu un ţîrcovnic din Windsor – mi-ai jurat atunci, în timp ce eu îţi spălam și oblojeam rana, că o să te-nsori cu mine şi că o să mă faci doamnă, nevasta ta. Poţi sa spui că nu-i adevărat ?” *Henric al IV-lea* de William Shakespeare, partea a II-a, actul II, scena 1, în româneşte de Leon Leviţchi, în *Opere,* vol. IV, ESPLA, Bucureşti, 1957, p. 352,

aceste chestiuni ca mine. E de-ajuns ce spun vecinii despre Eastcheap; cred că Falstaff şi ceata lui veselă, în fapt, trăiau şi chefuiau acolo. Nu, sînt cîteva anecdote legendare în legătură cu el, existente încă printre vizitatorii cei mai în vîrstă, obişnuiţi ai „Armelor lui Mason" pe care le dau drept transmise de la strămoşii lor; şi domnul M'Kash, un coafor irlandez, a cărui prăvălie se afla pe partea bătrînului han, avea cîteva glume nesărate despre grăsunul Jack, neadunate în cărţi, cu care-şi făcea clienţii să moară de rîs.

Mă întorc acum spre prietenul meu, paracliserul, ca să-i pun cîteva întrebări, dar îl găsesc cufundat într-a meditaţie melancolică. Capul său i se aplecase puţin într-o parte; scoase un oftat adînc, din fundul stomacului; şi deşi nu puteam vedea o lacrimă tremurînd în ochii săi, totuşi o umezeală se furişa evident în colţul gurii. I-am urmărit direcţia privirii prin uşa ce stătea deschisă şi am văzut-o fixată, gînditoare pe apetisantul piept de miel ce se frigea, mustind din abundenţă în faţa focului. Acum îmi aduc aminte că în înflăcărarea investigaţiei mele tainice l-am reţinut pe bietul om de la masă. Intestinele mele chiorăiau cu compătimire şi, punîndu-i în mînă un mic simbol al gratitudinii şi bunătăţii mele, am plecat, binecuvîntîndu-l din inimă, pe el, pe doamna Honeyball şi Clubul parizian de pe strada Crooked Lane; neuitînd pe prietenul meu ponosit, dar sentenţios, cu pălărie din muşama şi nas roşcovan.

Astfel am lăsat „o schiţă plicticoasă" despre această cercetare interesantă, pentru care, dacă se dovedeşte prea scurtă şi nesatisfăcătoare, pot doar să pledez cu lipsa mea de experienţă în această ramură a literaturii, pe bună dreptate, atît de populară în zilele noastre. Îmi dau seama că un ilustrator mai îndemînatic al nemuritorului bard ar fi unificat materialele pe care le-am abordat la o mărime comercială, cuprinzînd biografiile lui William Walworth, Jack Straw şi Robert Preston, cîteva notiţe despre eminenţii negustori de peşte, de la St. Michael, istoria Eastcheapului, mare şi mică, anecdotele particulare despre doamna Honeyball şi fiica sa frumuşică pe care nici n-am amintit-o; ca să nu

mai vorbesc despre o fecioară, uitîndu-se spre coasta de miel şi despre care, aproape, am remarcat că-i o fată drăgălaşă, cu un picior şi-o gleznă îngrijite; totul fiind însufleţit de hărmălaia lui Wat Tyler şi iluminat de marele foc al Londrei,

Am părăsit toate acestea, ca pe-o mină bogată, spre a fi prelucrate de comentatorii viitori; nici nu disper la vederea tabacherii şi a pocalului aurit pe dinăuntru, pe care le-am adus la lumină, subiect pentru gravurile viitoare, dizertaţii şi dispute, aproape tot atît de rodnice şi voluminoase ca şi scutul lui Ahile, ori binecunoscutul vas Portland.

NESTATORNICIA LITERATURII

Un dialog în mînăstirea Westminster[52]

Ştiu cînd luna apune
Iar muritorii vin pe lume
Pe vreme strălucitoare nu voi mai fi nimic.
Ştiu că toate muzele au har divin
Puţine ori chiar deloc zadarnicele vorbe-s căutate.
Deşi cu nimic nu-i mai presus de-s lăudate.
DRUMMOND DIN HOWTHORNDEN[53]

Există anumite înclinaţii spre visare ale minţii, în care, în mod firesc, ne retragem pe furiş din cauza zgomotului şi a luminii şi căutăm un loc liniştit, unde putem să ne lăsăm în voia reveriilor şi să ne înălțăm netulburaţi castele.

Într-o asemenea dispoziţie hoinăream pe coridoarele cenuşii din mînăstirea Westminster, bucurîndu-mă de privilegiul rătăcirii din loc în loc, cu mintea gata a le conferi demnitatea cuvenită, cînd, pe neaşteptate, băieţii neastîmpăraţi din şcoala mînăstirii[54], în vreme ce jucau fotbal, dădură buzna în aşezămîntul monahal liniştit, pasînd mingea înalt şi deteriorînd mormintele ce răsunau de veselia lor zgomotoasă. Am căutat să mă adăpostesc de zgomotul lor, croindu-mi drum în bezna solitudinii şi îndreptîndu-mă spre unul din paracliserii de la intrarea în bibliotecă. El mă conduse printr-un portal, care se deschidea spre un pasaj mohorît ce ducea spre

---

[52] Situată la Vest de Londra, această mînăstire a fost construită sub domnia lui Henric al III-lea, cuprinde mormintele regilor şi oamenilor vestiţi ai Angliei.

[53] *William Drummond* (1585–1640), poet scoțian care a folosit în exclusivitate dialectul literar londonez.

[54] Una din cele mai vechi şcoli englezeşti publice, înfiinţată în timpul domniei lui Henric al VIII-lea,

camera de consiliu şi încăperea în care se păstrează *Cartea Judecăţii de Apoi.* Chiar înaintea coridorului se află o mică uşă, la stînga. Paracliserul introduse cheia: o răsuci de două ori, iar uşa se deschise cu oarecare dificultate, de parcă ar fi fost folosită rareori. Am urcat scara îngustă, întunecoasă, trecînd prin a doua uşă, am intrat în bibliotecă. M-am văzut într-un hol vechi, înalt, cu tavanul susţinut de grinzi masive, de stejar vechi, englezesc. Era luminat sobru de un şir de ferestre gotice, la înălţime considerabilă de podea, şi care, aparent, se deschideau spre acoperişurile coridoarelor. Un tablou vechi al vreunui demnitar venerabil din biserică, în robă, atîrna deasupra şemineului, în jurul holului şi-ntr-o mică galerie se aflau cărţile, aranjate în rafturi cioplite din stejar. Aparţineau, cu deosebire, unor vechi scriitori polemici şi arătau uzate mai mult de timp, decît de folosinţă. În centrul bibliotecii se găseau o masă solitară, cu două sau trei cărţi pe ea, o călimară fără cerneală, precum şi cîteva stilouri scorojite de nefolosirea îndelungată. Părea un loc nepotrivit pentru studiu în linişte şi meditaţie profundă. Era adînc îngropat printre pereţii masivi ai mînăstirii şi retras de tumultul lumii.

Puteam doar să aud, din cînd în cînd, strigătele slabe ale şcolarilor şi dangătul unui clopot tras pentru rugăciuni, răsunînd de-a lungul cupolelor mînăstirii. Treptat, strigătele de veselie deveniră din ce în ce mai slabe şi, în cele din urmă, dispărură, clopotul încetă să mai bată şi o linişte desăvîrşită domnea prin holul prăfuit.

Am scos un mic *quarto* gros, ciudat învelit într-un pergament cu agrafe din alamă şi m-am aşezat la masă, într-un venerabil scaun cu mînere. Totuşi, în loc să citesc, mă ispitea şi mă amuza atmosfera monahală solemnă şi tăcută a locului. Pe cînd priveam în jur la vechile volume cu copertele lor zdrenţuite, astfel aranjate în rafturi şi aparent nicicînd deranjate din odihna lor, nu puteam să consider biblioteca decît o catacombă literară agreabilă, unde scriitorii, asemeni mumiilor, sînt pios îngropaţi şi părăsiţi în negura şi praful

uitării.

Cît de mult, mă gîndeam eu, costă fiecare din aceste volume, acum date la o parte, cu atîta indiferenţă, pentru cineva care tînjeşte la ele!

Cîte zile obositoare! Cîte nopţi nedormite! Cum s-au îngropat autorii lor în solitudinea chiliilor şi a ungherelor; tăcuţi ei înşişi în faţa omului şi devotîndu-se cercetării anevoioase şi reflecţiei intensive! Şi totuşi pentru ce? ca să ocupe un locşor într-un raft prăfuit şi ca să aibă titlul operelor citite din cînd în cînd în viitor, de vreo faţă bisericească somnoroasă ori vreun hoinar obişnuit ca mine; şi la o altă vîrstă să le fie uitată chiar şi amintirea.

Aşa-i sensul acestei nemuriri fanfaronarde. Un simplu zvon temporar, un sunet local, asemeni timbrului acelui clopot, care tocmai a bătut printre aceste turnuri, umplînd atmosfera pentru o clipă, zăbovind efemer în ecou, şi trecînd apoi mai departe, ca ceva ce nu mai e!

În vreme ce stăteam în parte murmurînd, în parte meditînd la astfel de speculaţii gratuite, odihnindu-mi capul pe mînă, bătînd cu cealaltă în *quarto,* pînă ce-ntîmplător clamele alunecară, spre uimirea mea deplină, cărţulia mă făcu să casc de două ori trei ori, asemeni cuiva deşteptat dintr-un somn adînc; apoi, un *hm* răguşit şi ea începu să vorbească. La început, vocea-i era foarte răguşită şi stinsă, fiind mult tulburată de o pînză ţesută de vreun păianjen studios şi, probabil, căpătase o răceală ca urmare a expunerii prelungite, la frigul şi umezeala din mînăstire, totuşi pentru un mic volum, deveni în scurt timp mai distinctă, interesantă, ca interlocutor. Limbajul său, fii sigur, era mai degrabă ciudat şi vetust iar, pronunţia, ceva care în zilele noastre ai fi considerată contrar firii unei limbi; mă voi strădui însă, de îndată ce voi fi în stare, s-o redau într-un limbaj modern. Începea cu invectivele despre uitarea lumii – despre meritul de a lîncezi în obscuritate, şi alte topici comune de nemulţumire literară, şi se plîngea cu amărăciune că nu fusese deschisă mai bine de două secole. Căci decanul doar arunca o

privire, din cînd în cînd, în bibliotecă; cîteodată lua unul sau două volume, glumea cu ele cîteva clipe şi apoi le punea la loc în rafturi.

— Ce calamitate semnifică ele, spunea micul *quarto* pe care începeam să-l pricep, într-o oarecare măsură, coleric, ce calamitate să păstrezi cîteva mii de volume închise aici şi păzite de un grup de paracliseri vîrstnici, la fel cu atîtea multe frumuseţi, într-un harem, spre a fi privite, doar din cînd în cînd, numai de decan? Cărţile erau scrise ca să ofere plăcere şi să distreze şi am depăşit obişnuinţa ca decanul să ne facă fiecăruia dintre noi o vizită, cel puţin o dată pe an; şi dacă nu-i la înălţimea sarcinii, să lăsăm din cînd în cînd să se perinde liber întreaga şcoală din Westminster pentru noi, ca în orice caz să putem face uneori plimbare în aer liber.

— Domol, prietene, demn de respect, replicai eu, nu eşti conştient cît de mult aparţii cărţilor generaţiei tale. Stînd în această bibliotecă veche, eşti asemeni moaştelor păstrate ale acelor sfinţi şi monarhi care zac în raclele din capelele alăturate, în vreme ce rămăşiţele contemporanilor tăi, părăsite în mersul firesc al naturii, s-au prăfuit de mult.

— *Sir*, spuse micul tom, zgîndărind foile şi părînd mare, am fost scris pentru toată lumea, nu pentru şoarecii de bibliotecă dintr-o mînăstire. Am urmărit să circul din mînă-n mînă, asemeni altor opere contemporane; dai aici m-am închis de mai bine de două secole şi trebuie să mă cufund în rugăciune pentru aceste tîrîturi care se răzbună pe intestinele mele, dacă, din întîmplare, nu mi-ai dat prilejul rostirii celor din urmă cuvinte, înainte de a mă fi făcut bucăţele.

— Bunul meu prieten, am revenit eu, ai fost părăsit în circulaţia de valori de care vorbeşti, curînd nu vei mai fi. Judecînd după fizionomia ta, acum eşti bine marcat de vîrstă; puţini din contemporanii tăi mai dăinuie pînă acum, şi aceia, puţini, îşi datorează longevitatea unor fiinţe ca tine, închise între patru pereţi în vechile biblioteci, unde, mă încumet să adaug, în loc de asemuirea cu haremurile, trebuie să te compari, mai corect şi mai

plăcut, cu acele infirmerii ataşate instituţiilor religioase în beneficiul vîrstnicului şi decrepitului şi, unde, prin întreţinerea liniştită şi fără ocupaţie, ei deseori îndură o surprinzătoare vîrstă ce nu-i bună de nimic.

Vorbeşti de contemporanii tăi ca şi cum ar fi în circulaţie – unde ne întîlnim cu operele lor? Ce aflăm despre Robert Grosteste din Lincoln[55]? Nimeni nu poate să fi trudit mai mult decît el pentru eternitate. Se spune că s-au scris despre el aproape două sute de volume. Aşa că a ridicat o piramidă din cărţi ca să-i perpetueze numele; dar vai! piramida de mult s-a dărîmat şi doar cîteva fragmente sînt împrăştiate în diferite biblioteci unde cu greu sînt deranjate chiar de către anticar. Ce aflăm despre Giraldus bambrensis, istoricul, anticarul, filosoful, teologul şi poetul[56]? El nu acceptă două episcopii, aşa încît trebuia să-şi ţină gura şi să scrie pentru posteritate: dar posteritatea nicicînd nu întreabă de lucrările sale. Ce se-ntîmplă cu Henry de Huntingdon[57], care, pe lîngă o istorie savantă a Angliei, a scris un tratat despre dispreţul lumii, din care cauză omenirea s-a răzbunat, dîndu-l uitării. Ce se citează din Joseph de Exeter[58], denumit miracolul vîrstei sale, pentru compoziţia clasică? Din cele trei mari poeme eroice, unul este pierdut pentru totdeauna, cu excepţia unui simplu fragment; altele sînt cunoscute doar de cîţiva interesaţi de literatură; iar cît priveşte versurile şi epigramele îndrăgite, ele au dispărut cu desăvîrşire. Ce se aude despre John Wallis, franciscanul, care şi-a cîştigat

---

55 San Grosseteste (1175 ?–1253), cărturar şi episcop în Lincoln. A scris opere filosofice şi teologice. A se vedea opera alegorică *Le château d'Amour (Castelul dragostei)* (1245).

56 San Giraldus de Barri, un cărturar și cleric din Welsh (1146 ?–1220 ?).

57 (1084 ?–1155), arhidiacon de Huntingdon. A scris *Historia Anglorum* cuprinzînd perioada dintre detronarea lui Iulius Caesar şi urcarea pe tron al lui Henric al II-lea.

58 *San Josephus Iscanus,* despre care se spune că a trăit în 1190 şi a scris în latină. Este cunoscut pentru opera sa *De Bello Trajano.*

denumirea de Pom al vieţii? Despre William din Malmsbury, despre Simeon din Durham; despre Benedict din Peterborough; despre John Hanvill[59] din St. Albans; despre...

— Te rog, prietene, strigă *în quarto*-ul, pe un ton mînios, cît de bătrîn mă crezi? Vorbeşti despre autori care au trăit cu mult timp înaintea mea şi au scris fie în latină, fie în franceză, aşa încît, într-un fel, ei înşişi s-au expatriat şi merită să fie uitaţi[60]; dar, *sir,* am fost introdus în lume prin presiunea exercitată de renumitul Wynkyn de Worde[61]. Am scris în propria-mi limbă pe vremea cînd limbajul devenise fix; şi, într-adevăr, am fost considerat un model de engleză pură şi elegantă. (Trebuie să observ că aceste remarci erau aşternute în asemenea termeni intolerabili de antici, încît am avut infinite dificultăţi ca să le redau în frazeologia modernă).

Implor mila ta, spusei eu, pentru greşeala vîrstei tale; dar asta contează puţin: aproape toţi scriitorii de pe vremea ta, tot astfel au fost uitaţi; dar publicaţiile lui De Worde sînt simple rarităţi literare printre colecţionarii de cărţi. Puritatea şi stabilitatea limbii, de asemenea, în care ţi-ai găsit pretenţiile de perpetuitate, au constituit dependenţa eronată a scriitorilor fiecărei epoci, chiar pe vremea vrednicului de laudă Robert de Gloucester care şi-a scris istoria în rime saxoane[62] încrucişate. Chiar şi-acum mulţi vorbesc despre

---

[59] *John Hanvill din St. Albanus* (sec. XIII), autorul operei moralizatoare, scrisă în limba latină, *Architrenius,* în nouă volume.

[60] „În latină şi franceză multe spirite suverane au avut mare plăcere de a concluziona şi au săvirşit numeroase lucruri nobile, dar, cu certitudine, unii vorbesc despre importanţa lor în franceză, despre care francezul spune că au o imaginaţie tot atît de bună după cum am aflat din engleza francezului". Chaucer, *Testamentul iubirii.*

[61] Unul dintre primii tipografi englezi, născut în Alsacia. A murit în 1534.

[62] Unul din primii tipografi englezi, născut în Alsacia. A murit în 1534.

[62] Holinshed în *Cronica* sa, observă: „de asemenea, mai tîrziu, prin călătoria lui Geoffry Chaucer şi John Gowre, în perioada lui Richard al III-lea şi după ei, cea a lui John Scogan şi John Lydgate, călugăr de Berrie, se spune că *our toong (limba*

izvorul de engleză pură a lui Spenser, de parcă limbajul ar fi rezultat vreodată dintr-un izvor, ori o obîrşie şi n-ar fi mai degrabă o simplă confluenţă a limbilor diverse, subiect permanent supus schimbărilor şi amestecurilor. Este ceea ce a făcut literatura engleză atît de nestatornică şi-n reputaţie, aşa de trecătoare. Numai dacă gîndirea poate fi încredinţată pentru ceva mai stabil şi inimitabil, decît un astfel de mediu. Chiar dacă gîndirea trebuie să împartă destinul pentru altceva şi se prăbuşeşte. Aceasta ar trebui să servească drept impediment, privind vanitatea şi bucuria celui mai popular scriitor. El găseşte limbajul în care şi-a investit faima, schimbînd-o treptat, precum şi irosirile de timp şi capriciul modei.

El priveşte înapoi şi zăreşte autorii străvechi ai ţării sale, odinioară favoriţii zilei, înlocuiţi de scriitorii moderni. O scurtă perioadă au fost daţi uitării şi meritele lor pot fi doar pe gustul ciudat al şoarecilor de bibliotecă. Şi astfel, anticipează că va fi soarta propriei opere care totuşi poate fi admirată şi menţinută ca model de puritate, va deveni, în decursul anilor, antică şi demodată pînă ce va fi aproape neinteligibilă în ţinutul de baştină, asemeni unui obelisc egiptean, ori unora dintre acele inscripţii runice, despre care se spune că ar exista în deşerturile Tartarului.

— Declar, am adăugat eu, cu o anume emoţie, cînd contemplu o bibliotecă modernă, plină de opere noi, în toată splendoarea auririi bogate şi a legăturii, mă simt dispus să mă aşez şi să vărs lacrimi, asemeni bunului Xerxes, cînd îşi supraveghease armata, împodobită în toată strălucirea veşmintelor militare şi face reflecţia că peste-o sută de ani nu va mai fi nimeni în viaţă!

— Ah, spuse micul *in quarto,* cu un oftat greu, înţeleg ce

---

noastră) a fost adusă la o depăşire excelentă, neînţelegîndu-se că nicicînd nu ajunge la tipul de perfecţiune dinaintea domniei reginei Elizabeta, în care John Jewell, episcop de Sarune, John Fox şi alţi învăţaţi şi excelenţi scriitori şi-au desăvîrşit capodopera în mod asemănător şi în conformitate cu elogiul şi lauda nemuritoare”.

înseamnă, aceşti mîzgălitori moderni au înlocuit pe toţi autorii buni, clasici. Presupun că în zilele noastre nu se citeşte nimic în afară de *Arcadia* lui *Sir* Philip Sydney, piesele ceremonioase ale lui Sackville şi *Oglinda pentru magistraţi* ori euphuismurile subtile ale inegalabilului John Lyly.

— Greşeşti din nou, spusei eu, scriitorii pe care-i crezi la modă, pentru că s-a-ntîmplat să fie astfel cînd tu ai fost cel din urmă în circulaţie, de mult şi-au trăit traiul. *Arcadia* lui *Sir* Philip Sydney a cărei nemurire a fost atît de tandru prorocită de către admiratorii[63] săi şi care, cu adevărat e plină de gînduri nobile, imagini delicate şi turnuri de limbaj plin de farmec, acum abia de-i menţionată. Sackville a intrat în obscuritate; şi chiar Lyly, deşi odinioară scrierile sale făceau încîntarea celor de la curte şi aparent erau perpetuate de un proverb, acum chiar numele său abia de-i cunoscut. O întreagă pleiadă de autori care au scris şi aveau discuţii între ei tot timpul, de asemenea, au dispărut odată cu scrierile şi controversele lor. Val după val al literaturii viitoare s-a rostogolit peste ei, pînă ce i-au îngropat atît de adînc, încît numai ici şi colo vreun harnic căutător de fragmente ale antichităţii ridică un specimen pentru satisfacţia curiosului.

— Dinspre partea mea, continuai eu, consider această nestatornicie a limbajului o precauţie înţeleaptă a Providenţei în beneficiul lumii în libertate şi a autorilor, în particular. Raţionînd prin analogie, zilnic zărim familiile de legume variate şi frumoase răsărind, înflorind, înfrumuseţînd cîmpurile pentru scurt timp şi apoi, ofilindu-se în praf, lăsînd loc urmaşilor. De n-ar fi aşa,

---

[63] „Să dăinuieşti mereu dulce carte; simpla imagine a spiritului său nobil şi stîlpul de aur al curajului său ; şi să înştiinţezi mereu lumea că scriitorul este secretarul elocvenţei, respiraţia muzelor, albina de pe florile cele mai alese ale duhului şi artei, miedul virtuţilor morale şi intelectuale, armata Bellonei pe cîmp, limba lui Suanda, spiritul Practicii, în existenţa şi pilda desăvîrşirii la tipar”. Harvey, *Excesul de zel al lui Pierce.*

fecunditatea naturii ar fi o jignire în loc de binecuvîntare. Pămîntul geme de vegetaţie riguroasă şi luxuriantă, iar suprafaţa lui devine un pustiu întortocheat. Astfel, operele de geniu şi studiu se apleacă şi fac loc producţiilor următoare. Limbajul variază treptat şi odată cu el trec şi scrierile autorilor care au înflorit pe vremea lor; altminteri, puterile creatoare ale geniului vor ticsi lumea şi mintea va fi complet tulburată în labirintele fără sfîrşit ale literaturii.

Odinioară erau cîteva constrîngeri privind această multiplicare excesivă. Operele trebuiau să fie transcrise cu mîna, operaţie înceată şi trudnică; ele se scriau fie pe pergament, mijloc costisitor, aşa încît o lucrare era adesea ştearsă ca să facă loc alteia; fie pe papirus, extrem de fragil şi perisabil. Paternitatea era o iscusinţă limitată şi neprofitabilă, urmărită mai ales de călugării fără ocupaţie şi solitari în mînăstirile lor. Acumularea manuscriselor era înceată şi costisitoare, limitată aproape în întregime în mînăstiri. Trebuie, într-o oarecare măsură, să fim îndatoraţi acestor împrejurări, că nu am fost inundaţi de intelectul antichităţii; căci fîntînile de înţelepciune nu s-au distrus şi geniile moderne s-au cufundat în torente de cuvinte. Dar inventarea hîrtiei şi tiparului au pus capăt tuturor acestor restricţii. Ea a făcut din fiecare un scriitor şi a îngăduit oricărei minţi să se avînte la tipar şi să se răspîndească în întreaga lume intelectuală. Consecinţele sînt alarmante. Curentul literaturii s-a transformat într-un torent, amplificat într-un fluviu extins într-o mare. De cîteva secole, cinci sau şase sute de manuscrise constituiau o bibliotecă mare; dar ce-ai spune despre bibliotecile de azi, care conţin trei sau patru sute de mii de volume, legiuni de autori preocupaţi de aceeaşi epocă, şi tipografia lucrînd cu activitate cu număr de personal dublu şi quadruplu? Numai dacă vreo mortalitate neprevăzută nu s-ar dezlănţui printre descendenţii unei muze. Mi-e teamă că simpla fluctuaţie a limbajului nu va fi suficientă. Critica poate face mai mult. El se dezvoltă odată cu evoluţia literaturii şi seamănă cu unul din acele impedimente salvatoare privind populaţia, amintite de economişti.

De aceea, orice încurajare posibilă va fi acordată progresului criticii, bună ori proastă. Mă tem însă că totul va fi în zadar; să lăsăm critica să facă ce poate, scriitorii vor scrie, pictorii vor picta lumea, inevitabil, va fi ticsită de cărţi bune. Curînd îţi va trebui o viaţă numai să le înveţi numele. În zilele noastre, mulţi oameni dornici de informaţii bunicele nu citesc decît revistele; şi în viitor, nu om de erudiţie nu va fi decît un catalog ambulant.

— Prea bunul meu *Sir,* spuse micul *în quarto,* căscînd trist în faţa mea, scuză-mă că te deranjez, dar înţeleg că eşti mai degrabă preocupat de proză. Întreb de soarta, unui autor, care făcea ceva zgomot, chiar pe cînd eu am părăsit lumea. Totuşi, reputaţia sa era considerată cu totul temporară. Învăţaţii îşi înclinau capetele în faţa lui, căci era un biet valet, pe jumătate educat, care cunoştea puţin despre latină şi nimic despre greacă şi fusese obligat să alerge prin ţară, ca să fure căprioare. Cred că se numea Shakespeare. Presupun că va fi dat uitării curînd.

— Dimpotrivă, spusei eu, datorită acestui bărbat literatura din epoca lui a înflorit dincolo de accepţia obişnuită a literaturii engleze. Din cînd în cînd, se ridică autori care par că opun rezistenţă la nestatornicia limbajului, fiindcă ei înşişi s-au fixat în principiile imuabile ale naturii umane. Sînt asemeni copacilor gigantici pe care uneori îi vedem pe malurile unei ape, care, prin rădăcinile lor mari şi adînci, pătrund la suprafaţă şi, zăcînd pe pămînt, feresc solul din jur de-a fi măturat de vreun curent şi se menţin ca o plantă din vecinătate şi poate ca o buruiană fără valoare pentru perenitate. Aşa se întîmplă cu Shakespeare, pe care-l vedem cum sfidează încărcăturile timpului, păstrînd uzul modern al limbajului şi literaturii vremii sale, şi dînd durată unui autor indiferent multora, pur şi simplu prin înflorirea în preajma sa. Însă chiar el, mă necăjesc să afirm, adoptă treptat acea tentă a vîrstei şi întreaga sa înfăţişare-i năpădită de largheţea comentatorilor casei, asemeni viţelor de vie şi plantelor tîrîtoare, care, mai că îngroapă nobila plantă pe care se sprijină.

Aici micul *în quarto* începu să-şi înalţe marginile şi să chicotească, pînă ce izbucni într-un acces de rîs, care cît pe-aci să-l imobilizeze, din cauza corpolenţei sale excesive.

— Foarte bine, strigă el, deîndată ce putu să-şi recapete respiraţia, foarte bine! Şi astfel mă va convinge că literatura unei perioade trebuie să fie perpetuată de un braconier hoinar, de un om fără învăţătură; de un poet. Într-adevăr un poet!′ Şi aici horcăi într-un alt acces de rîs.

Mărturisesc că m-am simţit întrucîtva urzicat de această grosolănie, fără să renunţ la ideea mea.

— Da, reluai eu, hotărît, un poet; dintre toţi scriitorii, el are şansa cea mai bună pentru nemurire. Alţii pot scrie din imaginaţie, el însă scrie din inimă şi inima întotdeauna îl va înţelege. El este portretistul credincios al naturii, ale cărei trăsături sînt mereu aceleaşi, şi mereu interesante. Prozatorii sînt voluminoşi şi stîngaci; paginile lor sînt ticsite de locuri comune şi ideile lor devin plicticoase. La un poet adevărat totul este concis, mişcător ori strălucitor. El transpune gîndurile cele mai alese în limbajul cel mai ales. Le ilustrează prin tot ce vede mai izbitor în natură şi artă. Se îmbogăţeşte prin crearea de tablouri din viaţa umană, aşa cum ele trec prin faţa lui. De aceea, scrierile sale conţin spiritul, parfumul, de mă pot exprima astfel, epocii în care trăieşti. Sînt racle ce închid înăuntru puţin din abundenţa limbajului bijuteriile familiei sale, care se transmit, într-o manieră pliantă, posterităţii. Împrejurarea poate fi ocazional învechită şi cere din cînd în cînd să fie reînnoită, ca în cazul lui Chaucer, dar valoarea strălucitoare şi intrinsecă a nestematelor continuă nealterată. Aruncă o privire în urmă peste bogăţia întinsă a istoriei literare. Ce văi imense şi lipsite de strălucire pline de legende mondiale şi controverse academice! Cîte mlaştini de speculaţii teologice Cîte irosiri melancolice de metafizică!

Ici şi colo zărim doar barzi cu har, demni, înălţaţi asemeni balizelor pe înălţimile ample, separate ca să transmită lumina pură a

inteligenţei poetice din epocă în epocă[64]. Eram aproape să mă lansez într-un elogiu al poeţilor vremii, cînd deschiderea bruscă a uşii mă determină să-mi întorc capul. Era paracliserul care venise să mă anunţe că era timpul închiderii bibliotecii. Am căutat să-mi iau rămas bun de la *in quarto,* dar micul volum respectabil era tăcut; clamele erau închise şi părea perfect inconştient de tot ce se petrecuse. De atunci am mai fost în bibliotecă de două ori trei ori şi m-am străduit să-l atrag într-o altă conversaţie, dar în zadar; şi dacă toată această vorbărie avu loc într-adevăr, ori dacă fusese unul din acele vise ale unei zile ciudate, al cărei subiect am fost, nicicînd n-am putut descoperi.

---

[64] Peste pămînt şi ape-adînci
Cu viclenie pană trece
Şi-al lumii-abuz înăbuşă dibaci
Şi-ntr-o oglindă ne arată nouă
Virtutea, viciul deopotrivă.
Pentru oricare dintre muritori;
Al mierii pieptene ţesut de-albină
În stup nu-i tot atît de dulce
Pe cît îi vraja aurită
În mintea de poet drămuită!
Ea ne-nvinge flecăreala-obişnuită
Tot atît de mult cît zgura-i îndrituită.
Chur Chyard

BUCĂTĂRIA UNUI HAN

Nu mă mai pot culca liniştit în hamacul meu, fără să nu mi se jefuiască buzunarele?

FALSTAFF[65]

Într-o seară, în timpul unei călătorii făcute prin Netherland, am ajuns la *Pomme d'Or,* cel mai important han din mica aşezare Flemish. Era după ora de servire a mesei, aşa încît am fost obligat să iau singur cina din rămăşiţele unei mese copioase. Vremea era răcoroasă; stăteam singur în colţul unei sufragerii mari, întunecoase, iar ospăţul meu fiind suficient, mă aştepta perspectiva unei seri lungi şi plicticoase, fără vreo modalitate vizibilă de înviorare a acesteia. Am chemat gazda şi i-am cerut ceva de citit; mi-a adus întreaga rezervă literară din casă, o *Biblie* de familie, olandeză, un almanah în aceeaşi limbă şi un număr de ziare vechi pariziene. Cum stăteam picotind, citind critică veche şi răsuflată, auzul meu era izbit, din cînd în cînd, de un hohot de rîs, care părea să vină din bucătărie. Orice călător pe continent trebuie să ştie ce loc de odihnă favorit este bucătăria unui han de ţară pentru călătorii de condiţie medie şi inferioară, mai ales pe o asemenea vreme schimbătoare cînd, spre seară, focul devine agreabil. Am azvîrlit ziarul şi am cercetat drumul spre bucătărie, ca să arunc o privire fugară către grupul ce părea a fi aşa de vesel. Era alcătuit, într-o oarecare măsură, din călători, care sosiseră cu cîteva ore înainte, într-o diligenţă, precum şi din servitorii obişnuiţi şi paraziţii hanului. Ei stăteau în jurul unui cuptor mare, afumat, ce ar putea fi confundat cu un altar la care ei se prosternau. Era acoperit cu diferite vase de bucătărie, de o strălucire orbitoare; printre ele aburea şi şuiera un uriaş ceainic din aramă. O lampă mare arunca multă lumină pe

[65] William Shakespeare, *Henric al IV-lea,* traducere de Dan Duțescu, partea I, actul III. scena III.

grup, dînd la iveală numeroase trăsături ciudate. Razele sale gălbui iluminau parţial bucătăria spaţioasă, stingîndu-se departe în colţurile izolate, cu excepţia locului unde se stabiliseră ei, într-o strălucire discretă, pe latura întinsă a unei costiţe de slănină afumată, sau erau reflectate de pe vasele bine lustruite, care sclipeau în mijlocul obscurităţii. O fetişcană din Flemish, binefăcută, cu cercei lungi de aur în urechi şi un colier cu o inimă de aur atîrnînd de el, era preoteasa care oficia în templu.

Mulţi din grup erau dotaţi cu pipe, iar majoritatea, cu un fel de băutură de seară. Am constatat că voioşia lor era prilejuită de anecdotele pe care un francez oacheş şi mic de statură, cu o faţă uscăţivă şi zbîrcită şi cu favoriţi mari, le etala pe seama aventurilor sale amoroase. La finalul fiecăreia, provoca pe neaşteptate, un rîs sănătos, neceremonios, cu care un bărbat se răsfaţă în acel templu al libertăţii adevărate, într-un han.

Cum nu aveam nici un mod mai bun de a petrece o furtunoasă seară monotonă, mi-am luat locul lîngă cuptor şi am ascultat varietatea povestirilor călătorilor, unele foarte extravagante şi cele mai multe foarte anoste. Totuşi, toate s-au şters din memoria mea înşelătoare, cu excepţia uneia pe care mă voi strădui s-o relatez.

Mi-e teamă însă că ea provine din deosebita însufleţire cu care fusese spusă, precum şi din atmosfera proprie și înfăţişarea naratorului.

El era un bătrîn elveţian trupeş, avînd aspectul unui călător veteran. Purta o jachetă verde, pătată, cu un cordon lat în jurul mijlocului şi o pereche de pantaloni cu ţinte din şolduri pînă la glezne. Arăta rumen la înfăţişare, avînd guşă, un nas acvilin şi un ochi scăpărător, plăcut. Părul său era deschis la culoare şi încreţit sub un vechi chipiu din catifea verde, îndesat pe-o parte a capului. El fu întrerupt, nu o dată, de sosirea oaspeţilor ori de comentările auditoriului său; şi din cînd în cînd făcea cîte-o pauză ca să-şi umple din nou pipa, timp în care privea pe furiş, şi adresa cîte-o glumă vicleană atrăgătoarei spălătorese de vase.

Doresc ca cititorii mei să-şi poată imagina pe vîrstnicul confrate, tolănindu-se într-un fotoliu uriaş, cu o mînă în şold şi cealaltă ţinînd o pipă alcătuită din spume de mare, autentică, decorată cu un lanţ de argint şi un ciucure de mătase – care-şi ţinea capul într-o parte şi avea un mod capricios de a privi.

LONDRA DE ODINIOARĂ

Mi se pare
Că mă plimb asemeni lui Guido Vaux, cu-al meu felinar,
Furişîndu-mă ca să întreţin lumina oraşului în ţara,
Unde sînt luat drept William, fărîmă de om,
Ori drept virtuosul Robin.
FLETCHER

Sînt într-o oarecare măsură, un amator de antichităţi şi-mi place să colind Londra în căutarea vestigiilor timpurilor străvechi. Acestea se găsesc mai ales în inima oraşului, înghiţite şi aproape pierdute într-o puzderie de cărămizi şi mortar, cîştigînd însă interes poetic şi romantic pentru lumea din jur. Vara trecută, în cursul unei hoinăreli prin oraş, ne-am izbit de un asemenea exemplu căci, oraşul trebuie să fie examinat cu folos numai vara, cînd este eliberat de fumul, ceaţa, ploaia şi noroiul ierni. Pentru o clipa, m-am înghiontit în mulţimea de pe strada Fleet. Vremea caldă îmi destinse nervii şi mă făcea sensibil la fiece trepidaţie, aglomeraţie şi sunet discordant. Trupu-mi era foarte obosit, inima sleită de putere şi nu-mi mai puteam stăpîni rîsul faţă de mulţimea aferată, ocupată, cu care trebuia să mă lupt, cînd într-o izbucnire de disperare mi-am croit drum prin înghesuială, năvălind pe o uliţă dosnică; şi după ce am trecut prin cîteva colţuri şi unghere obscure, am dat de-o curte bizară şi liniştita, cu un petec de iarbă în mijloc, ameninţînd ulmii şi ţinut mereu proaspăt şi verde de o fîntînă cu jetul său scăpărător de ape.

Un student, cu cartea în mînă, stătea pe o banchetă de piatră, în parte citind, în parte meditînd la mişcările a două sau trei doici cochete ce-şi supravegheau ţîncii.

Eram asemeni unui arab, ajuns pe neaşteptate într-o oază, în mijlocul unei sterilităţi totale a deşertului. Treptat, liniştea şi răcoarea locului îmi calmară nervii şi-mi înviorară mintea. Mi-am

urmat drumul şi am ajuns în apropiere de capela foarte veche, cu un portal saxon făcut după gusturile primitive ale stilului arhitectural masiv şi încărcat. Interiorul era circular, foarte înalt şi boltit. În jur se aflau mormintele impozante ale luptătorilor în armură. Unii aveau mîinile încrucişate cu pioşenie la piept; alţii cu sabia în mînă, ameninţînd chiar şi-n mormînt! În timp ce picioarele încrucişate ale altora sugerau pe soldaţii credinţei, care fuseseră-n Cruciade, în ţara sfîntă. Mă aflam, cu-adevărat, în capela cavalerilor templieri, aşezată ciudat chiar în mijlocul traficului sordid, şi nu cunosc pe lume o lecţie mai impresionantă pentru un bărbat, decît aceea de a se retrage, pe neaşteptate, din calea vieţii preocupate de căutarea de bani şi de a sta jos printre aceste sepulcre umbrite, unde totul este declin, praf şi uitare.

Într-o următoare plimbare de cercetare, am întîlnit alte vestigii ale „lumii uitate", închise în inima oraşului. Am hoinărit un timp pe străzile urîte, monotone, lipsite de ceva să-mi impresioneze privirea, sau să-mi stîrnească imaginaţia, cînd am zărit în faţa mea o intrare gotică năruită de antichitate. Se deschidea într-un patrulater spaţios ce forma curtea unei impunătoare clădiri gotice, al cărei portal stătea deschis. Aparent, era un edificiu public şi, cum mă aflam în căutare de antichităţi, m-am aventurat înăuntru, deşi cu paşi nesiguri. Neîntîlnind pe nimeni, fie ca să se opună dispoziţiei mele, fie ca să mă dojenească, mi-am continuat drumul, pînă m-am văzut într-un hol mare, cu o boltă superbă şi o galerie de stejar, ambele în stilul arhitectural gotic. La un capăt al holului se găsea un şemineu uriaş, cu laviţe cu spetează înaltă de fiece latură; la celălalt capăt era o platformă ridicată, sau podium, locul ceremoniei, deasupra căreia se afla portretul unui bărbat în veşmînt antic, cu o mantie lungă, guler încreţit şi cu o memorabilă barbă grizonată.

Întreaga încăpere avea un aer de linişte şi izolare monahală, iar farmecul misterios era dat de faptul că n-am întîlnit nici o fiinţă umană de cînd îi trecusem pragul. Încurajat de această singurătate, m-am aşezat într-o nişă mare, cu fereastră arcuită, care permitea

revărsarea din afară a razelor galbene ale soarelui, ce se amestecau ici şi colo cu tentele din ochiurile de geam colorat, în vreme ce o ramă de fereastră deschisă lăsa să pătrundă aerul plăcut de vară. Aici, punîndu-mi capul pe mînă şi braţul pe o masă veche de stejar, mi-am permis un fel de reverie despre cum trebuie să fi fost vechile întrebuinţări ale acestui edificiu. Evident, era de sorginte monahală; poate una din locuinţele academice fusese construită din vremuri străvechi pentru promovarea învăţămîntului, unde vreun călugăr răbdător, în marea singurătate a mînăstirii, aduna pagină cu pagină şi volum cu volum, căutînd cu dimensiunea teancului îngrămădit să întreacă producţiile creierului său.

Cum stăteam în asemenea dispoziţie meditativă, o mică uşă cu lambriuri într-un arc la capătul de sus al holului se deschise şi, numeroşi bărbaţi vîrstnici, cu capetele încărunţite, înaintară prin hol, fără să rostească vreun cuvînt, fiecare întorcîndu-şi faţa palidă spre mine, în timp ce treceau, şi dispăreau printr-o uşă, în partea inferioară.

M-a izbit m mod ciudat apariţia lor; mantiile lor negre şi aerul demodat se potriveau cu stilul acestei clădiri memorabile şi misterioase. Parcă stafiile din vremurile apuse, despre care mă amuzasem, defilară prin faţa mea. Eu însumi, satisfăcut de asemenea plăsmuire, am pornit, într-un spirit romantic, să cercetez ceea ce mi-am înfăţişat drept un tărîm al fantasmelor existente chiar în centrul realităţilor fundamentale.

Plimbarea mea fără ţintă mă conduse într-un labirint al curţilor şi coridoarelor interioare şi-al gangurilor boltite ruinate, căci edificiul principal avea multe adăugiri şi dependinţe construite în diferite timpuri şi în diverse stiluri: într-una, în aer liber, numeroşi băieţi care, evident erau din clădire, făceau sport; pretutindeni însă, am observat acei bărbaţi vîrstnici grizonaţi, c-un aer misterios cu mantii negre, uneori hoinărind singuri, alteori întovărăşindu-se în grupuri; ei păreau a fi geniile ce umplu locul.

Mi-am amintit acum ceea ce am citit despre anumiţi colegi de pe

vremurile în care astrologia legală, geomanţia[66], necromanţia şi alte ştiinţe interzise şi magice se învăţau. Să fi fost aici un asemenea aşezămînt, iar aceşti bărbaţi vîrstnici cu mantii negre, cu adevărat, profesori de magie neagră?

Astfel de bănuieli mi-au trecut prin minte pe cînd aruncai o privire prin cameră, unde atîrnau tot felul de obiecte ciudate şi stranii: echipament pentru războaie sălbatice, idoli bizari şi aligatori împăiaţi, şerpi încolăciţi şi monştri împodobeau căminul; în vreme ce pe baldachinul înalt al unui pat demodat rînjea o tigvă de om ameninţată din ambele părţi de o pisică însetată.

M-am apropiat ca să privesc mai atent această cameră mistică, părînd un laborator potrivit pentru un vrăjitor, cînd am tresărit la zărirea unei înfăţişări umane, strălucind către mine, dintr-un colţ prăfuit. Era aceea a unui bărbat vîrstnic, mic de statură, zbîrcit, cu obraji subţiri, ochi senini şi sprîncene aspre încărunţite. La început, m-am îndoit dacă nu era o mumie ciudat păstrată, dar s-a mişcat şi am văzut că-i vie. Era unul din aceşti bărbaţi vîrstnici în mantie neagră şi în timp ce-i priveam fizionomia stranie, veşmîntul demodat şi obiectele hidoase şi sinistre care-l înconjurau, am început să mă conving fiindcă m-am lovit de arcul mare ce domnea peste fraternitatea magică.

Văzîndu-mă că mă opresc în faţa uşii, el se ridică şi mă invită să intru. Am ascultat cu îndrăzneală surprinzătoare, căci cum să fi ştiut dacă vibraţia baghetei sale nu trebuia să mă transforme într-un monstru ciudat, sau să mă vrăjească printr-una din sticlele de pe cămin? Totuşi, el dovedi că nu-i nimic altceva decît un vrăjitor şi simpla sa logoree risipi deîndată toată magia şi misterul care au învăluit această clădire veche şi nu mai puţin pe locatarii săi străvechi.

---

[66] Ghicirea viitorului în figurile formate dintr-o mînă de de pămînt azvîrlită la întîmplare ori în figurile sau liniile rezultate ditr-un număr de puncte de asemenea, la întîmplare.

Părea că-mi făcusem drumul în centrul unui azil vechi pentru negustorii pensionaţi şi proprietarii ruinaţi, care aveau relaţii cu o şcoală cu număr limitat de elevi Aceasta data de mai bine de două secole, de pe vremea unui vechi aşezămînt monahal şi păstra ceva din aerul şi caracterul mînăstiresc. Conturul întunecos al bărbaţilor vîrstnici în mantii negre, care treceau prin faţa mea prin hol şi care mă elevaseră în arta magiei, înclinau să fie ale unor pensionari, care se întorceau de la slujba de dimineaţă din capelă.

John Hallum, un mic colecţionar de ciudăţenii, căruia i-am construit arcul de triumf, fusese şase ani rezident al locului şi ornamentase acest ultim sălaş al bătrîneţii sale cu vestigiile şi rarităţile adunate în timpul vieţii. După propria lui socoteală, el fusese un fel de călător; călătorise cîndva în Franţa şi la scurtă vreme se aflase în trecere prin Olanda. Regreta că nu vizitase ţara din urmă „căci atunci ar fi putut spune că a fost acolo”. Evident, era un simplu călător.

Era, de asemenea, aristocrat în concepţiile sale, păstrîndu-se la distanţă, după cum am văzut, de cursa obişnuită a pensionarilor. Principalii săi asociaţi erau un bărbat orb, care vorbea latina şi greaca, două limbi în care Hallurn era profund ignorant, şi un gentleman ruinat, care gonise după o avere de patruzeci de mii de lire, lăsată de tatăl său şi zece mii de lire, zestrea soţiei. Micul Hallum părea să considere asta un semn indubitabil al sîngelui nobil după cum şi al caracterului mîndru de a fi capabil să cheltuiască nebuneşte asemenea sume enorme.

P.S.

Rămăşiţele pitoreşti ale vremurilor de demult, cu care am ispitit cititorul, reprezintă ceea ce se numeşte Casa Charter, originala Chartreuse. Ea a fost ridicată în 1611, pe vestigiile unei vechi mînăstiri de către *Sir* Thomas Sutton, fiind una din acele carităţi nobile puse pe picioare de generozitatea individuală şi menţinută cu ciudăţenia şi sfinţenia timpurilor vechi în mijlocul schimbărilor

moderne şi al inovaţiilor din Londra. Aici, optzeci de bărbaţi ruinaţi care au înţeles mai bine vremurile, sînt înzestraţi, şi la bătrîneţe, cu hrană, îmbrăcăminte, combustibil şi o recunoaştere anuală a cheltuielilor personale. Ei iau masa de seară împreună, cum făceau călugării în vîrstă, în holul unde fusese sala de mese a mînăstirii originale. Alături de clădire este şcoala pentru patruzeci şi patru de băieţi.

Stowe a cărui operă am consultat-o, în legătură cu acest subiect, vorbind despre obligaţiile pensionarilor cu capetele încărunţite, spune:

„Nu poate fi nici un amestec cu vreo afacere ce rivalizează chestiunile unui spital; aşteaptă doar ajutorul lui Dumnezeu şi foloseşte-te cu recunoştinţă de ceea ce te-a înzestrat, fără bombănit, murmur ori pică.

Nimeni să nu poarte armă, păr lung, cizme colorate, pantofi cu pinteni ori coloraţi, pene la pălărie, ori vreun veşmînt ticălos sau necuviincios, ci să se îmbrace doar ca oamenii spitalului”, şi, cu adevărat, adaugă Stowe, sînt fericiţi cei feriţi de grijile şi amărăciunile lumii şi stabiliţi într-un loc atît de bun, cum sînt aceşti bărbaţi vîrstnici, fără a avea grijă de nimic, decît pentru binele sufletului lor, să slujească Domnului şi să trăiască într-o dragoste frăţească.

Pentru amuzamentul celui interesat de schiţa de mai sus, aşternută din propria mea observaţie, şi pentru cine poate doreşte să ştie puţin mai mult despre misterele Londrei, adaug un crîmpei de istorie locală, pus la îndemînă de un vîrstnic gentleman, arătînd îmbătrînit, cu o mică perucă maro şi o haină de culoarea tutunului, cu care am început să mă familiarizez repede, după vizita mea la Casa Charter. Mărturisesc că la început am fost puţin nesigur dacă nu era una din acele poveşti apocrife şi adeseori puse pe seama trecătorilor interesaţi ca mine, şi care au transformat înclinaţia noastră generală spre veridicitate într-o ruşine nemeritată.

Totuşi, făcînd investigaţii proprii, am primit asigurările cele mai satisfăcătoare de probitate a autorului; şi, într-adevăr, mi s-a spus că în realitate el este angajat într-o contabilitate deplină şi particulară a regiunii foarte interesante în care locuieşte; ceea ce poate fi considerat, mai degrabă, drept o experienţă anticipată.

MÎNDRIA SATULUI

Fie ca lupii urletul să-şi uite; şi nici o bufniţă
Să nu-şi-ntindă aripa peste al ei mormînt!
Nici vînturi, nici furtuni să nu mai vină,
Cu secetă şi-nfometare peste pămînt,
Ci, ca o permanentă primăvară,
Iubirea să-l păstreze drept comoară.
HERRICK[67]

În timpul unei excursii, într-unul din ţinuturile îndepărtate ale Angliei, m-am nimerit pe una din acele răspîntii ce duce spre părţile mai izolate ale ţării şi, într-o după-amiază, m-am oprit într-un sat a cărui aşezare era frumoasă şi retrasă. Domina un aer de simplitate primitivă în jurul gospodarilor, întîlnită doar în satele aflate pe marile drumuri destinate diligenţelor. Am hotărît să petrec noaptea acolo şi, luînd masa devreme, am colindat pe-afară, să mă pot bucura de peisajul înconjurător. Hoinăreala mea, aşa cum se întîmplă de obicei călătorilor, mă conduse repede spre biserica, situată la o mică distanţă de sat. Într-adevăr, era un obiectiv de o anume curiozitate, turnul său vechi fiind complet năpădit de iederă, aşa încît numai ici-colo o proptea ieşind în afară, un unghi de perete verde sau un ornament crestat fantastic înnobilau veşmîntul verde. Era o seară minunată. Devreme, în cursul zilei, vremea fusese închisă şi ploioasă, după-amiază însă se luminase; şi printre norii întunecoşi încă suspendaţi deasupra capului, se afla o întindere largă de cer auriu la vest, prin care soarele licărea printre frunzele umezite, luminînd întreaga natură, cu un surîs melancolie. Părea asemeni orei de despărţire a unui bun creştin, ce zîmbeşte păcatelor şi durerilor lumeşti asigurîndu-ne, în seninătatea declinului său, că

---

[67] *Robert Herrick,* poet englez născut la Cheapside – Londra, (1591–1674); autor de poezii populare pline de savoare și grație.

se va ridica din nou, triumfător.

Stăteam pe-o jumătate de piatră funerară scobită şi meditam – aşa cum oricine este înclinat să procedeze într-o asemenea oră de cumpătare – la peisajele trecutului şi la prietenii de odinioară, la cei de departe sau la cei morţi, răşfăţîndu-mă într-o melancolie ireală, care avea în ea ceva mai dulce chiar decît plăcerea. În fiecare clipă, bătaia clopotului din turnul învecinat îmi izbea urechile, sunetele sale fiind la unison cu peisajul şi, în loc să pară stridente, răsunau armonios în toată fiinţa mea; cu puţin timp înainte, mi-am amintit că asta trebuia să fie jalnica prevestire a vreunui nou chiriaş al cimitirului.

După aceea, imediat am zărit un cortegiu funerar mişcîndu-se de-a lungul satului înverzit; se mişca încet pe cărare, pierzîndu-se şi reapărînd printre luminişurile gardurilor vii, pînă ce trecu de locul unde stăteam. Giulgiul era susţinut de fete îmbrăcate în alb, iar altele, în vîrstă cam de şaptesprezece ani, mergeau înainte, purtînd o cunună de flori albe: mărturie că moarta fusese tînără şi necăsătorită. Sicriul era urmat de părinţii care alcătuiau un cuplu venerabil, aparţinînd ţărănimii înstărite. Tatăl părea că-şi stăpîneşte sentimentele; dar privirea sa fixă, sprînceana încrețită şi înfăţişarea profund brăzdată de zbîrcituri arătau lupta ce se dădea înăuntrul său. Soţia îl ţinea de braţ şi plîngea cu izbucniri convulsive, proprii durerii unei mame.

Am urmat convoiul funebru pînă la biserică; năsălia a fost aşezată în mijlocul naosului, iar deasupra moartei au atîrnat o coroană de flori şi o pereche de mănuşi albe.

Oricine cunoaşte patosul de întristare al serviciului funerar; căci cine poate să fie atît de fericit încît să nu fi urmat vreodată pe cineva drag la mormînt? Dar cînd cel condus îşi păstrează urmele candorii şi frumuseţii, răpus în plină putere, ce poate fi mai impresionant? La acea ceremonie simplă, dar solemnă, a sufletului purtat la groapă – pămîntul cu pămîntul, cenuşa cu cenuşa, praful cu praful – lacrimile tinerelor ce o însoţeau pe moartă curgeau fără oprire. Tatăl

părea că încă se lupta cu sentimentele sale dar că se şi consola cu ideea că de moarte nimeni nu scapă; mama însă se gîndea doar la copilul ei, smuls în floarea vîrstei şi ofilit de timpuriu şi se asemăna cu Rachel „care se tînguie deasupra copiilor săi, fără consolare”.

Cînd m-am întors la han, am aflat toată povestea moartei. O poveste simplă, aşa cum se întîmplă adesea. Ea fusese frumuseţea şi mîndria satului. Tatăl ei, cîndva un fermier bogat, sărăcise în diverse împrejurări. Fiind singurul lor copil, au crescut-o tot timpul acasă în simplitatea vieţii rurale. Ea a fost pupila pastorului din sat, favorita sa. Bunul om se ocupase de educaţia ei cu o grijă paternă; totul se limita şi era potrivit cu sfera în care se mişca; el intenţiona s-o facă mîndria satului fără a o ridica prea mult deasupra păturii sale sociale. Sensibilitatea şi indulgenţa părinţilor, precum şi scutirea de toate grijile cotidiene îi întreţineau graţia şi delicateţea naturală ale caracterului, ce se potriveau cu farmecul gingaş al făpturii sale. Părea o plantă plăpîndă de grădină, înflorind instantaneu în mijlocul celor specifice cîmpului. Superioritatea farmecelor ei fusese sesizată şi recunoscută de tovarăşele sale, dar fără invidie; căci, mai presus de aceasta, era amabilitatea rezervată şi bunătatea cîştigate prin maniere.

Cu adevărat se putea spune despre ea:

E cea mai drăguță, cea mai modestă fetişcana
Care mereu doar pe pajişte aleargă
Întruchipare a ceva cu mult mai important decît ea însăşi,
Prea nobilă pentru-a trăi aici.

Satul era unul din acele locuri izolate, care încă mai păstrează vechile obiceiuri englezeşti. Se organizau festivaluri rurale şi distracţii în zilele de sărbătoare, ţinînd pasul şi cu o palidă datină a riturilor populare de odinioară, din luna mai. Acestea, într-adevăr, fuseseră încurajate de pastorul îndrăgostit de vechile obiceiuri şi de unul din acei simpli creştini care-şi concepea misiunea legată de promovarea bucuriei pe pămînt şi a bunăvoinţei între oameni. Sub auspiciile sale, armindenii se perpetuau din an în an, în centrul

satului înverzit; în acea zi, uliţele satului erau împodobite cu ghirlande şi fanioane; se alegea o regină sau doamna lunii mai, ca în vremurile de altădată, urmînd să prezideze sporturile şi să distribuie premiile şi recompensele. Poziţia pitorească a satului şi caracterul original al sărbătorilor sale populare, atrag adeseori, atenţia vizitatorilor ocazionali. Printre ei, într-una din acele zile, se afla un tînăr ofiţer, al cărui regiment fusese instalat recent în vecinătate. Ofiţerul era încîntat de autenticitatea măreţului spectacol sătesc; dar, deasupra tuturor, trona frumuseţea reginei lunii mai.

Satul preferat fusese împodobit de flori, şi era plin de tinere timide ce priveau îmbujorate şi zîmbind.

Tocmai necunoaşterea obiceiurilor populare îi permise să facă repede cunoştinţă cu ea, intrîndu-i treptat în intimitate. O curtă într-un mod uşuratic, specific tinerilor ofiţeri, care sînt mult prea grăbiţi, ca să se mai ocupe şi de tradiţia fleacurilor rustice.

Avansurile lui n-o uimeau şi nici n-o alarmau. Nu-i vorbise niciodată despre dragoste; dar există modalităţi ce o fac mai elocventă decît limbajul şi o împărtăşesc subtil şi irezistibil inimii. Privirea, intonaţia vocii, miile de gingăşii ce emană din fiece cuvînt, din fiece privire şi acţiune – toate alcătuiesc adevărata elocvenţă a iubirii şi întotdeauna pot fi simţite şi înţelese, dar nicicînd descrise. Nu putem întreba dacă era normal să cîştige repede o inimă tînără, sinceră şi susceptibilă? La rîndul său, ea îl iubea aproape inconştient; abia dacă se întreba ce înseamnă această pasiune crescîndă, ce-i absorbea fiece gînd şi sentiment, sau care urmau să fie consecinţele. Într-adevăr, nu o interesa viitorul. În prezenţa lui privirile şi cuvintele îi acaparau întreaga atenţie; cînd era singură se gîndea ce se întîmplase de la recenta lor întîlnire. Rătăceau printre lanurile verzi şi prin peisajele rurale din împrejurimi. El o iniţia în contemplarea frumuseţilor din natură, îi vorbea în limbajul lumii politicoase şi cultivate şi-i şoptea cîte ceva despre farmecele romantismului şi poeziei. Probabil, nu putea să existe o mai pură pasiune dintre tineri, decît a acestei inocente fete. Chipul distins al

tînărului ei admirator dar mai ales splendoarea uniformei militare, par să-i fi fermecat privirea, însă nu acestea-i cuceriseră inima.

Ataşamentul ei era exagerat. Îl privea ca pe o fiinţă superioară şi în prezenţa lui simţea entuziasmul inteligenţei naturale, delicate şi poetice. Acum, pentru întîia oară, percepea subtilitatea frumuseţii şi a măreţiei.

Nu se gîndea deloc la distincţiile rangului şi averii; era o diferenţă de gîndire, de atitudine şi de maniere, faţă de acelea din societatea rustică, obişnuită ei, ceea ce-l eleva în opinia sa. Îl asculta încîntată, cu privirea plecată de emoţie, iar înfăţişarea-i se arăta plină de entuziasm; ori dacă vreodată îndrăznea să-i arunce o privire plină de admiraţie, repede şi-o retrăgea, oftînd şi roşind la ideea nevredniciei sale.

La fel de înflăcărat se arăta şi iubitul ei; însă pasiunea lui se împletea cu sentimentele unui temperament vulgar. Începuse legătura cu uşurinţă; căci, adeseori, îl auzise pe fratele său spunînd că faţă de ofiţeri există o anumită înţelegere, în privinţa cîştigării simpatiilor şi se gîndea la un anume triumf necesar reputaţiei sale ca bărbat de spirit. Dar era prea plin de înflăcărarea tinereţii şi nu avea o inimă destul de rece şi de egoistă, necesară unei vieţi nepăsătoare şi desfrînată. Aprinsese focul şi încercase să-l aţîţe, dar înainte de a-şi da seama de natura situaţiei sale, se îndrăgostise cu adevărat.

Ce-i rămînea de făcut? Mai erau şi vechile obstacole ce se ivesc inevitabil în aceste iubiri nechibzuite. Rangul său, prejudiciile faptelor mărunte, dependenţa de un tată mîndru şi neînduplecat – toate acestea nu-i îngăduiau să se gîndească la căsătorie; dar cînd o privea atît de inocentă, de gingaşă şi sinceră, înţelegea puritatea manierelor sale, nevinovăţia vieţii ei şi o modestie neclintită în priviri, care-i anihila orice sentiment licenţios. În zadar încerca să se autoincite şi să-şi tempereze exuberanţa sentimentului generos invocînd miile de exemple de neîndurare ale bărbaţilor la modă precum şi frivolitatea rece, ironică, de care-i auzise vorbind despre

virtutea feminină: ori de cîte ori se găsea în apropierea ei, era înconjurată de acel misterios dar impasiv farmec al purității virgine mult rîvnite.

Sosirea, pe neaşteptate, a ordinului ca regimentul să se înapoieze pe continent, puse capăt confuziei din mintea lui. Pentru scurt timp, rămase într-o dureroasă stare de incertitudine; ezita să-i comunice veştile, mai înainte ca ziua plecării să se fi apropiat; o înştiinţă, totuşi, în timpul unei plimbări, într-o seară. Ei nu-i trecuse nicidecum prin minte ideea despărţirii, şi dintr-odată visul de fericire i se spulberă; privea la întîmplare ca la ceva funest, neaşteptat şi insurmontabil, plîngînd ca un copil. O strînse la piept şi-i sărută lacrimile de pe obrazul gingaş. Ea nu l-a respins, deşi clipele erau de amărăciune amestecata cu delicateţe, propice totuşi mîngîierii şi afecţiunii. El se arătă firesc în comportament, dar priveliştea frumuseţii aparent cedînd în braţele sale, încrederea în propriile forţe, precum şi spaima de a o pierde pentru totdeauna, concurau în a-i copleşi şi mai mult sentimentele; îndrăzni şi-i propuse să-şi părăsească satul natal şi să-i fie părtaşă la succese. Era destul de novice în arta seducţiei: se înroşi şi se poticni de propria josnicie; dar tot atît de inocentă în gîndire se dovedea şi victima, căci pentru prima oară nu-l mai înţelegea; de ce să-şi părăsească satul natal şi acoperişul umil al părinţilor săi? Cînd, în cele din urmă, natura propunerii lui scăpară în mintea ei pură, efectul a fost ucigător. Nu a plîns, nu i-a făcut nici un reproş, n-a spus măcar un cuvînt – s-a retras înspăimîntată ca de un şarpe; îi aruncă o privire disperată, ce-i străpunse sufletul şi încrucişîndu-şi mîinile, fugi departe de casa părintească.

Ofiţerul se retrase încurcat, umilit şi plin de căinţă. Nici un indiciu despre conflictul său sentimental, dar gîndurile nu i-au fost sustrase de agitaţia plecării. Nu peste mult timp, noile peisaje, noilor plăceri şi noile prietenii risipiră autoreproşul şi-i înăbuşi sensibilitatea; în mijlocul dezordinii bivuacurilor, a zaiafeturilor de la garnizoană, a defilării armatei, chiar şi în larma bătăliilor,

gîndurile sale îl purtau în trecut, spre peisajele tihnei rurale şi a simplităţii săteşti, a locuinţelor albe de ţar; spre poteca ce însoţea pîrîul argintiu, în susul gardului viu de păducel, şi spre ţărăncuţa ce zăbovea pe potecă ţinîndu-l de braţ şi ascultîndu-l cu ochii strălucind de afecţiune inconştienţă.

Lovitura pe care o primise sărmana fată, năruindu-i toate visele, a fost, de-a dreptul, crudă. La început, leşinurile şi istericalele i-au zdruncinat delicateţea fiind urmate de o melancolie calmă şi mistuitoare. Urmărise de la fereastră marşul plecării trupelor, în sunetul tobei şi al trompetei pe lîngă alaiul braţelor întinse şi îi adresase o ultimă privire îndurerată. Soarele dimineţii strălucea pe figura lui, iar pana îi flutura în vînt; imaginea-i strălucitoare se îndepărtă din raza ochilor ei, lăsînd-o în întuneric.

Ar fi fost banal să trăiască din amintirea clipelor frumoase. Era melancolică, aşa cum se întîmplă în asemenea poveşti de dragoste, şi evita societatea, rătăcind pe drumurile atît de frecventate cu iubitul ei. Căuta ca o căprioară rănită, să plîngă în linişte şi singurătate şi medita nostalgic la durerea cumplită ce-i învenina sufletul. Uneori, seara tîrziu putea fi văzută în faţa bisericii din sat; iar mulgătoarele ce se întorceau de la cîmp, pe drumul de păducel, cîteodată, o auzeau cum îngîna o melodie tînguitoare. Dovedea atîta zel în devoţiunile din biserică, încît bătrînii cînd o vedeau apropiindu-se atît de transpusă, tremurînd toată, şi cu un aer de veneraţie pe care melancolia o răspîndea în jurul său, îi ieşeau în întîmpinare ca unei sfinte şi parcă menajînd-o îşi înclinau capetele stăpînite de un presentiment trist.

Se simţea vinovată că se grăbise la mormînt, dar continua să-l considere loc de odihnă. Firul vieţii ce-i delimita existenţa, se rupsese şi, în acel moment părea că nu mai există nici o plăcere sub soare. Dacă vreodată ar fi încercat vreun resentiment în sufletul său delicat împotriva iubitului, acesta s-ar fi stins.

Nefiind în stare de pasiuni furtunoase, într-un moment de sensibilitate mîhnită, îi expedie o scrisoare de adio. O scrisese în

limbajul cel mai firesc, înduioşînd prin simplitate. Îi spuse că este pe moarte, destăinuindu-i că motivul îl constituie purtarea lui. Chiar îi descrisese suferinţele prin care trecea; dar conchise spunînd că nu va putea muri în linişte fără să-i trimită iertarea şi binecuvîntarea sa, Treptat, forţele i se împuţinară; nu mai era în stare nici să mai iasă din casă. Putea doar să meargă, clătinîndu-se, pînă la geam, unde, rezemată de scaun, îşi petrecea timpul stînd toată ziua şi privind peisajul. Nu se plîngea şi nici nu pomenea nimănui despre boala care îi chinuia inima, Nici măcar n-a adus vorba vreodată de numele iubitului ei; îşi lăsa doar capul pe pieptul mamei sale şi plîngea în linişte. Bieţii ei părinţi se înclinau într-o nelinişte mută asupra acestei flori ofilite a speranţelor lor, consolîndu-se că-şi va recăpăta prospeţimea şi că strălucirea roşeţei nefireşti, ce-i îmbujora uneori obrazul, trebuia să fie semnele însănătoşirii.

Astfel stăteau cu toţii într-o după-amiază de duminică. Părinţii o strîngeau în braţe. Convenienţele au fost lăsate la o parte şi aerul proaspăt ce se furişa înăuntru îi aducea parfumul mănunchilor de caprifoi, pe care le aranjase cu propriile sale mîini în jurul ferestrei. Tatăl ei tocmai citea un capitol din *Biblie,* în care se vorbea despre deşertăciunea lucrurilor lumeşti şi despre lucrurile inimii, lectura părea că răspîndeşte resemnare şi seninătate în sufletul ei. Privea ţintă la biserica situată la oarecare distanţă de sat. Clopotul sunase pentru vecernie. Ultimii săteni mai zăboveau pe la porţi. Totul era cufundat în acea linişte rînduită pentru ziua de odihnă. Părinţii o priveau cu inimile arzătoare. Boala şi supărarea, care se întipăriseră aşa de brutal pe unele feţe, lor le dăduseră expresia unor mucenici, O lacrimă îi tremura în ochii albaştri. Se gîndea oare la iubitul său nestatornic? ori gîndurile sale rătăceau prin curtea bisericii, ce se zărea în depărtare, în sînul căreia trebuia să se întîlnească?

Deodată se auzi zgomotul unor copite. Un călăreţ galopa spre casa lor şi descălecă în faţa ferestrei. Sărmana fată scoase o exclamaţie neputincioasă şi se prăbuşi în scaun. Era iubitul ei, care se întorcea căindu-se. Acesta întră grăbit în casă, se năpusti asupra

ei, strîngînd-o la piept; dar, chipul său răvăşit – paloarea ei cadaverică – totuşi frumos în această dezolare, îi pătrunseră în suflet şi căzu în agonie la picioarele lui. Era prea neputincioasă ca să se mai ridice. Încercă să-şi întindă mîna tremurîndă. Buzele sale se mişcaţi în gol de parc-ar fi vorbit, dar nu articulau nici un cuvînt. Îl învălui într-un zîmbet inefabil şi închise ochii pentru totdeauna.

Iată detaliile adunate din gura lumii. Ele sînt destul de comune şi îmi dau seama că au puţină noutate, ca să le mai repovestesc.

De asemenea, în cazul pasiunii de faţă raportat la un incident ciudat şi o naraţiune indecentă, ele pot apărea banale şi nesemnificative, dar odată cu timpul, ele mă interesează foarte mult; şi, fiind în legătură cu ceremonia afectivă, la care tocmai am fost martor, mi-au lăsat o impresie puternică în minte, în comparaţie cu multele împrejurări ale naturii minunate. Am trecut pe-acolo şi am văzut biserica din nou, pentru un motiv mai bun decît pura curiozitate. Era o seară de iarnă. Copacii fiind despuiaţi de frunziş, curtea bisericii părea goală şi jalnică, iar vîntul foşnea prin iarba uscată. Totuşi, în gura satului favorit fuseseră sădite plante veşnic verzi şi răchitele se înclinau, ca să păstreze brazda de iarbă nevătămată.

Uşa bisericii era deschisă şi am păşit pragul. Coroana de flori şi mănuşile se aflau suspendate, ca în ziua funeraliilor. Este adevărat, florile se veştejiseră, dar părea că cineva s-a îngrijit ca nici un fir de praf să nu le întineze puritatea. Am văzut multe monumente unde arta îşi istovise puterile, ca să trezească simpatia spectatorului, dar n-am întîlnit nici unul, care, să vorbească mai emoţionant inimii mele decît acest simplu, dar delicat *memento* al inocenţei stinse!

PESCARUL

În acea zi natura părea îndrăgostită.
Plugarul începu să se agite
Suc proaspăt în coardele de viţă se-nalţă
Şi păsările triluri de dragoste-şi trimiteau
Gelosul păstrăv care-n adîncuri zace
Se înalţă după o muscă.
Acolo, răbdător, prietenul meu sta
Aşteptînd să apară peştele tremurînd
Sir H. WOTTOW

Se spunea că nu numai un puşti nenorocos este determinat să fugă de-acasă şi să se facă navigator, în urma lecturii povestirii lui Robinson Crusoe; şi îmi închipui că, în mod asemănător, mulţi dintre gentlemenii merituoşi, care se dedică statului pe ţărmurile rîurilor, cu undiţa în mînă, pot urmări originea pasiunii lor, în paginile seducătoare ale onestului Izaak Walton. Îmi amintesc că, studiind tratatul său *Un pescar perfect,* acum cîţiva ani, împreună cu un grup de prieteni din America, am fost molipsiţi cu toţii de mania pescuitului. Era pe la începutul anului; dar deîndată ce vremea deveni favorabilă şi primăvara cedă locul verii, luarăm undiţele în mînă şi o pornirăm la ţară, la fel de ţicniţi ca Don Quijote, după lectura romanelor cavalereşti. În privinţa ustensilelor, unul din grup chiar semăna cu Don Quijote, fiind echipat din cap pînă-n picioare, pentru întreprinderea noastră. Purta o haină largă de finet, complicată cu vreo cincizeci de buzunare, o pereche de pantofi rezistenţi, şi jambiere din piele, iar un coş pentru peşte îi atîrna într-o parte. Mai avea o undiţă ingenioasă şi o plasă pentru pescuit, precum şi o duzină de alte unelte necesare doar unui adevărat pescar Astfel împodobit, el reprezenta o curiozitate printre ţăranii care nu văzuseră niciodată un pescar adevărat, aşa cum eroul de la Mancha fusese construit din oţel printre turmele de capre din Sierra

Morena.

Prima noastră încercare am făcut-o pe malul unui rîu dintr-o aşezare muntoasă, printre înălţimile Hudsonului, un loc total neprielnic practicării pescuitului cu undiţa ce fusese inventat de-a lungul ţărmurilor catifelate, ale liniştitelor pîrîiaşe englezeşti. Era unul din acele cursuri de apă sălbatice, care pătrunde prin singurătăţile romantice, dezvăluind frumuseţi suficiente pentru a umple albumul de schiţe al unui căutător de pitoresc. Uneori, se rostogolea peste pragurile stîncoase în cascade, deasupra cărora copacii îşi întindeau coroanele largi iar buruienile necunoscute atîrnau în franjuri de pe malurile ameninţătoare, picurînd stropi diamantini. Alteori, se strecura, susurînd, printr-o ravenă. La umbra unei păduri, umplînd-o cu murmure; şi după această înaintare ascunsă se ţinea, în plină zi, afişînd cea mai calmă faţă imaginabilă; tot astfel am cunoscut şiretenia unei gospodine, care, după ce îşi umplea casa de larmă şi de proastă dispoziţie, ieşea pe uşă afară, gesticulînd şi zîmbind întregii lumi.

Cît de calm alunecă acest pîrîu rătăcitor, uneori printre fîneţele verzi din munţi, unde liniştea este întreruptă doar de dangătul clopotului de la gîtul vitelor, ce se mişcau alene prin trifoi, ori de zgomotul toporului vreunui tăietor de lemne din pădurea învecinată.

În ceea ce mă priveşte, întotdeauna am fost un diletant în toate disciplinele sportive care cereau fie răbdare, fie abilitate. Nu am pescuit mai mult de o jumătate de oră, că mi-am şi confirmat sentimentul şi m-am convins de adevărul opiniei lui Izaak Walton, că pescuitul cu undiţa este asemeni poeziei – trebuie să te naşti cu talentul acesta. M-am agăţat pe mine în locul peştelui, mi-am încurcat firul undiţei în copaci, mi-am pierdut momeala şi mi-am rupt undiţa, încît, disperat, am renunţat la încercare şi mi-am petrecut ziua sub copaci, citindu-l pe bătrînul Izaak; era satisfăcut că acestea erau filonul fascinant al simplităţii oneste şi al sentimentului rural care mă fermecaseră, şi nu pasiunea pentru pescuit. Totuşi,

tovarăşii mei persistau în deziluziile lor. Îi am în faţa ochilor, azvîrlind undiţa de-a lungul malului, acolo unde pîrîul curgea în plină zi, sau acolo unde se mărginea cu arbuştii şi tufişurile. Văd buhaiul de baltă ridicîndu-se cu un ţipăt cavernos, în timp ce ei îşi împart năvodul rareori invadat; pescăruşul albastru pîndindu-i suspicios de pe pomul uscat ce atîrna deasupra iazului adînc, în trecătoarea îngustă dintre dealuri; broasca ţestoasă alunecînd de pe stîncă sau de pe buşteanul pe care se încălzea la soare; şi broasca rîioasă plonjînd la apropierea lor, speriată, alarmînd lumea acvatică din jur. Îmi amintesc, de asemenea, că în zadar am muncit din greu, am pîndit şi ne-am furişat cea mai mare parte a zilei. În ciuda tuturor ustensilelor noastre admirabile, un puşti de prin partea locului, stîngaci, coborî de pe dealuri, cu o undiţă făcută dintr-o ramură de copac, lungă de cîteva zeci de centimetri şi, cerul să-mi ajute, cred că avea, drept cîrlig, un ac cu gămălie încovoiat, de care agăţase o rîmă dezgustătoare – într-o jumătate de oră, a prins mai mult peşte decît ciugulisem noi toată ziua!

Dar mai presus de toate, îmi amintesc de modul în care ne-am potolit foamea sub un fag, chiar lîngă un izvor cu apă limpede şi dulce, care ţîşnea din panta unui deal şi cum, cînd am terminat, cineva din grup a citit din Izaak Walton scena cu mulgătoarea, în timp ce eu stam întins pe iarbă şi construiam castele într-o grămadă strălucitoare de nori, pînă cînd am adormit. Totul poate părea mai degrabă egoism; cu toate acestea, nu mă pot abţine să nu dau frîu liber amintirilor ce-mi trec, ca o linie melodică, prin minte, fiind invocate de o scenă plăcută la care am fost martor nu de mult.

Într-o dimineaţă, hoinărind de-a lungul malurilor rîului Alun – un curs frumos de apă, minuscul, ce se rostogoleşte de pe dealurile Welsh, năpustindu-se în Dee – atenţia mi-a fost atrasă de un grup aşezat pe ţărm. Apropiindu-mă, am văzut un pescar veteran şi doi discipoli începători. Întîiul, un bătrîn cu un picior de lemn, avea hainele numai petice. Faţa lui purta semnele furtunilor trecute, deşi acum arăta liniştită, zbîrciturile luaseră forma unui zîmbet obişnuit,

iar buclele-i încărunţite îi atîrnau peste urechi, dîndu-i un aer de bună dispoziţie, proprie unui filosof constituţional dispus să ia lumea aşa cum e. Unul din tovarăşii săi, un individ jerpelit cu privirea ascunsă asemeni unui braconier vagabond, n-aş fi putut jura că este în stare să găsească drumul spre iazul unui gentleman din apropiere, în noaptea cea mai întunecată. Celălalt era un flăcău de la ţară, înalt şi stîngaci, cu un mers leneş şi de o frumuseţe aparent rustică.

Bătrînul examina abdomenul unui păstrăv pe care tocmai îl spintecase, pentru a descoperi ce insecte erau mai potrivite ca momeală; şi le vorbea despre aceasta ciracilor săi, care păreau că îl ascultă cu o infinită nepăsare. Nutresc un sentiment de căldură pentru toţi „fraţii de pescuit", de cînd am citit pe Izaak Walton. Sînt bărbaţi, afirmă el, „cu un spirit îngăduitor, plăcut şi liniştit", iar stima mea pentru ei a crescut, de cînd am dat peste un vechi tratat despre pescuit, în care se află multe maxime referitor la fraternitatea lor inofensivă.

„Lua-ţi-o uşurel, spune acest mic tratat, căci pentru distracţiile voastre nu se vor deschide inimile multor oameni, şi mai degrabă le veţi găsi închise. De asemenea, să nu folosiţi acest meşteşug ingenios pentru a spori sau pentru a vă cheltui banii, folosiţi-l mai ales în scopul de a vă asigura sănătatea trupului şi cu deosebire a sufletului".[68]

M-am gîndit că puteam percepe în persoana bătrînului pescar o exemplificare a celor citite şi avea în privirea sa, o mulţumire încîntătoare, care mă atrăgea spre el. Nu mi-a rămas decît să remarc maniera elegantă în care se muta dintr-o parte în alta a pîrîului,

---

[68] Din acelaşi tratat rezultă ca pescuitul este o îndeletnicire cu mult mai asiduă decît este considerat în general. Căci, atunci cînd îţi urmăreşti ţelul de-a te distra la pescuit, nu vei dori multe persoane în preajmă (...) Dedîndu-te acestui sport, vei evita multe vicii şi lenea care este principala cauză a atîtor rele, cum prea bine se ştie.

fluturîndu-şi undiţa în aer, ca să nu-i tîrască firul pe pămînt sau să-l încurce printre tufişuri, precum şi abilitatea cu care îşi arunca unealta într-o direcţie, cîteodată învîrtind-o uşor, alteori, azvîrlind-o direct într-una din găurile întunecate făcute de-o rădăcină răsucită ori de un banc ieşit în afară, în care păstrăvul uriaş se ascunde. Între timp, le da instrucţiuni celor doi ciraci, arătîndu-le modul în care trebuiau să le mişte pe suprafaţa apei. Scena mi-a amintit de sfaturile pescarului înţelept către elevul său. Ţinutul din jur avea o aură pastorală şi tocmai această calitate îi plăcea lui Walton s-o descrie. Făcea parte din marea cîmpie a Cheshire-ului, aproape de frumoasa vale a Gessfordului, chiar acolo unde colinele inferioare ale Ţării Galilor încep să se ridice dintre pajiştile pline de prospeţime.

Ziua, de asemenea, identică celei descrise în lucrarea sa, era liniştită şi însorită, doar din cînd în cînd cîte o aversă uşoară de ploaie semăna peste tot pămîntul diamante.

Ne-am aşezat deîndată la taifas cu bătrînul pescar şi ne-am amuzat atît de mult, încît, sub pretextul iniţierii în arta sa, i-am ţinut tovărăşie aproape toată ziua, rătăcind de-a lungul malurilor rîului ascultîndu-l. Era foarte comunicativ avînd logoreea caracteristică fericitei vîrste înaintate şi îmi imaginez că se simţea puţin flatat de prilejul oferit pentru a-şi etala cunoştinţele pescăreşti, căci cui nu-i place, din cînd în cînd, să facă pe înţeleptul?

Fusese un hoinar la vremea lui, şi-şi petrecuse cîţiva ani ai tinereţii în America, mai ales în Savannah, unde practicase comerţul, dar îl ruinase indiscreţia unui partener. Trecuse apoi prin multe suişuri şi coborîşuri, pînă cînd, angajat în marină în bătălia de la Camperdown[69], un picior i-a fost smuls de o ghiulea. Aceasta-i fusese singura lovitură de un real folos, pentru că i-a adus o pensie de aproape patruzeci de lire. În felul acesta, s-a putut retrage în

[69] Este vorba despre bătălia navală din 11 octombrie 1797, dintre olandezi și englezi, în care cei dintîi au fost învinși.

satul său natal, unde trăia liniştit şi independent devotîndu-se „nobilei arte a pescuitului”.

Mi-am dat seama că citise cu atenţie pe Izaak Walton şi părea că-şi însuşise toată simpla, sincera şi precumpănitoarea bună dispoziţie. Deşi viaţa îl lovise extrem de tare: simţea o satisfacţie că lumea în sine este bună şi frumoasă Cu toate că efectuase numai munci grosolane în diversele ţări prin care colindase ca o oaie sărmană ce se agaţă în fiece gard viu sau mărăciniş, totuşi vorbea cu candoare şi bunătate despre fiecare naţiune părînd să reţină doar latura bună a lucrurilor. Şi mai presus de toate, era singurul om pe care l-am întîlnit în viaţa mea ce fusese un aventurier nefericit în America, chiar avea destulă onestitate şi curaj să ia nereuşita pe seama sa şi să nu blesteme ţara.

Am aflat că tînărul pe care-l iniţia era fiul şi moştenitorul real al unei bătrîne văduve grase, proprietara hanului din sat, şi în mod cert, un tînăr de nădejde şi foarte curtat de personajele mai pretenţioase ale locului. Luîndu-l sub oblăduirea sa, bătrînul avea, probabil, privirea aţintită spre un colţ privilegiat din camera barului şi o halbă de bere gratis.

Sigur este ceva în pescuit peste care nu se poate trece şi anume cruzimile şi torturile practicate pe viermi şi pe insecte, care tind să producă o modelare a spiritului şi o seninătate a minţii. Cum englezii sînt metodici chiar şi în recreere şi sînt sportivii cei mai generoşi, la ei aceasta s-a limitat la o regulă şi la un sistem perfect.

Într-adevăr, este un real amuzament, adaptat priveliştii blînde şi foarte cultivate a Angliei, unde durităţile au fost îndepărtate din peisaj. Simţi o adevărată încîntare să te plimbi de-a lungul acelor rîuri limpezi care hoinăresc aidoma unor vene de argint, prin pieptul acestei frumoase ţări, purtîndu-te printr-o infinită varietate arhitecturală, cîteodată răsucindu-se prin terenuri înflorite, iar alteori, revărsîndu-se de-a lungul unor păşuni bogate, acolo unde verdele proaspăt se contopeşte cu florile plăcut mirositoare, sau aventurîndu-se prin mijlocul satelor şi cătunelor, apoi alergînd

capricios în adăposturile umbroase. Dulceaţa şi seninătatea naturii, precum şi atenția încordată, îți aduc treptat, frînturi de amuzament, întrerupt din cînd în cînd de cîntecul vreunei păsări, de fluieratul îndepărtat al ţăranului, sau poate de ciudățenia vreunui peşte sărind din apa liniştită şi atingînd uşor, în trecere, suprafaţa sa sticloasă.

„Cînd voi fi mulţumit, spune Izaak Walton, şi-mi va creşte încrederea în propria putere şi înțelepciune, mă voi plimba pe pajişte, pe lîngă un rîu săltăreţ, şi voi contempla crinii ce n-au nici o grijă şi toate celelalte vietăţi minuscule care n-au fost doar create, ci şi hrănite de natură".

Nu mă pot abţine de a da şi un alt citat dintr-unul din străvechii campioni ai pescuitului, care respiră acelaşi spirit inocent:

Lăsaţi-mă să trăiesc nevătămat, şi lîngă malul
Trentenului ori Avonului să am sălaş,
De unde să-mi văd undița cum se scufundă
În locuri unde peştele abundă
Şi să gîndesc la lume şi despre creator,
În timp ce unii semeni în rele se-adîncesc,
Iar alții în excese viaţa-şi risipesc.
Cu vin sau şi mai rău în vreun război tîlhăresc
Fie ca ei să se distreze cum vor
Şi astfel, de plăceri să-i înconjoare,
Dar eu pe cîmpuri, pajişti şi ponoare
Voi merge zilnic, după plac, pe maluri.
Printre pansele, violete, avînd, ca daruri, zambile şi narcise

Împrietenindu-mă cu bătrînul pescar, m-am interesat de locul său de reşedinţă şi întîmplîndu-mă în vecinătatea satului, cîteva seri după aceea, am avut curiozitatea să-l caut.

L-am găsit într-o casă mică de țară, cu o singură cameră, dar curios împărțită şi aranjată. Se afla la periferia satului, pe un mal

verde, puţin retrasă de la drum, avînd o mică grădină în faţă, cu multe leguminoase şi împodobită cu cîteva flori. Toată faţada locuinţei era năpădită de caprifoi. Pe acoperiş se afla un bastiment pentru o giruetă. Înăuntru era aranjată într-un stil cu adevărat marinăresc, ideile sale despre confort şi convenienţe fiind însoţite pe puntea provei, de un soldat. De tavan atîrna un hamac, care în timpul zilei era ridicat, astfel încît să ocupe cît mai puţin loc. În mijlocul odăii se afla agățată macheta unui vas de fabricaţie proprie. Două sau trei scaune, o masă şi un impunător arici de mare constituiau principalele mobile. Pe pereţi fuseseră fixate balade marinăreşti, cum ar fi *Fantoma amiralului Hosier*[70], *Cu toţi în adîncuri* şi *Tom Bowline*[71], amestecate printre tablourile ce înfăţişau bătălii navale, un loc aparte ocupîndu-l bătălia de la Camperdown. Căminul era ornamentat cu scoici de mare, deasupra cărora atîrna un sfert de arc, flancat de două xilogravuri, aparţinînd unor jalnici comandanţi navali. Ustensilele de pescuit fuseseră aşezate cu grijă, la rînd, în cîrlige, împrejurul camerei.

Pe un raft îşi amenajase biblioteca, cuprinzînd o carte despre pescuit, foarte ponosită, o *Biblie* îmbrăcată în pînză tare, unul sau două volume desperecheate, despre călătorii, un almanah marinăresc şi o carte de cîntece.

Familia sa era alcătuită dintr-o pisică neagră, chioară, un papagal pe care-l prinsese, îl îmblînzise şi-l educase în timpul uneia din călătoriile sale şi care articula o mulţime de expresii marinăreşti, avînd glasul răguşit ca al unui veteran hoţoman. Stabilimentul îmi amintea de vestitul Robinson Crusoe; totul fiind în deplină ordine, „dichisit” cu minuţiozitate ca un vas de război; şi bătrînul m-a informat că freca puntea în fiecare dimineaţă, iar între mese o

---

[70] *Francis Hosier* (1673–1727), un amiral englez care a murit de febră, în Jamaica, împreună cu patru mii de ofiţeri. Se presupune că a murit de inimă rea şi balada reprezenta un reproş la adresa duşmanilor săi.
[71] *Tom Bowline,* baladă scrisă de Charles Dibdin (1745–1814).

mătura.

L-am găsit pe o bancă în faţa uşii, fumîndu-şi pipa în lumina unui blînd apus de soare. Pisica torcea liniştit pe prag, iar papagalul făcea salturi ciudate printr-un inel de fier ce se balansa în mijlocul cuştii. Pescuise toată ziua şi mi-a istorisit despre îndeletnicirea sa tot atît de amănunţit ca şi în cazul în care mi-ar fi vorbit despre o campanie; fiind animat, cu deosebire, de relatarea modului în care prinsese un păstrăv mare, ce-i dăduse mult de furcă şi pe care-l trimise cadou stăpînei hanului unde trăsesem.

Cît de tonifiant este să cunoşti un bătrîn bine dispus şi mulţumit şi să-l poţi privi pe acest biet individ, asigurat, într-un port retras şi liniştit, în înserarea zilelor sale. Totuşi, fericirea a izvorît brusc din el însuşi şi nu depindea de împrejurările exterioare; căci avea acea fire blîndă, inepuizabilă, care constituie darul cel mai de preţ al Cerului – împrăştiindu-se, asemeni uleiului, pe marea agitată a gîndurilor şi păstrîndu-şi mintea limpede şi echilibrată, chiar şi pe vremea cea mai aspră.

Cerînd detalii despre el, am aflat că era favoritul satului şi oracolul barului; acolo îi încînta pe săteni cu cîntecelele sale şi, la fel cu Simbad, îi uimea povestindu-le despre ţinuturi ciudate, despre naufragii şi bătălii navale. Gentlemenii din vecinătate îi acordau o deosebită atenţie; pe cîţiva din ei îi învăţase arta pescuitului şi era un musafir privilegiat al bucătăriilor acestora. Viaţa lui îşi urma cursul liniştit şi inofensiv, fiind depăşit de curentele vecine, cînd vremea şi anotimpul erau favorabile. În celelalte zile, stătea acasă şi pregătea uneltele de pescuit pentru următoarea ieşire, confecţionînd undiţe, plase şi momeli patronilor şi elevilor săi din nobilime.

Nu lipsea în nici o duminică de la biserică deşi, în general, se cufunda în somn în timpul predicii. Dorea ca atunci cînd va muri să fie înmormîntat într-un colţ cu verdeaţă, de unde să-şi poată privi locul în biserică, pe care şi-l însemnase de pe vremea cînd era copil şi se gîndea la timpul cînd va fi departe de casă, pe marea furioasă, în pericol de a deveni hrană pentru peşti; era acelaşi loc unde

fuseseră înmormîntaţi părinţii săi.

Voi încheia, de teamă să nu-mi plictisesc cititorii, dar nu mă puteam stăpîni să nu redau imaginea acestei personalităţi, „frate al pescarului”, care m-a făcut să mă îndrăgostesc mai mult ca oricînd de teorie, deşi mi-e teamă că niciodată nu voi dovedi îndemînare în practicarea artei lui şi voi conchide această schiţă întortocheată, prin cuvintele onestului Izaak Walton, prin invocarea binecuvîntării părintelui St. Peter asupra cititorului meu, „şi asupra tuturor acelora care sînt cu adevărat iubitori ai virtuţii, şi se încumetă să aibă încredere în providenţa sa, să fie liniştiţi şi să meargă la pescuit”.

BRACEBRIDGE HALL

UN GENTLEMAN ROTOFEI. O DILIGENŢĂ MEDIEVALĂ

Era o duminică ploioasă, din mohorîta lună a lui noiembrie. Întîrziasem din cauza unei indispoziţii uşoare, de care abia scăpasem; eram încă într-o stare febrilă şi asta mă obliga să rămîn în casă toată ziua, într-un han din orăşelul Derby. O duminică ploioasă, într-un han de ţară! Oricine a avut norocul să trăiască o asemenea întîmplare, poate judeca singur situaţia mea. Ploaia răpăia în tocurile ferestrelor cu canaturi. La biserică băteau clopotele cu un sunet melancolic. M-am apropiat de fereastră, căutînd ceva care să-mi distreze privirea; părea însă că fusesem plasat complet inaccesibil oricărui amuzament. Ferestrele dormitorului meu erau orientate printre acoperişurile cu ţigle şi nenumăratele coşuri, pe cîtă vreme cele din salon dominau întreaga privelişte a grajdului. Nu cunosc ceva mai potrivit care să-l poată îmbolnăvi pe un om decît un grajd pe-o zi ploioasă. Locul era presărat cu paie umede, ce fuseseră date la o parte cu piciorul de către călători şi grăjdari. Într-un colţ, se afla o baltă cu apă clocită, înconjurînd o insulă de bălegar. Cîteva găini, pe jumătate înecate, se înghesuiau sub o căruţă şi între ele se afla un cocoş abătut, vrednic de plîns, făcut ciuciulete; coada-i lăsată în jos era încîlcită, de parcă ar fi avut o singură pană, de-a lungul căreia apa se prelingea. Lîngă căruţă moţăia o vacă rumegînd şi aşteptînd liniştită să se oprească ploaia, în timp ce rotocoale de aburi se ridicau de pe pielea asudată. Un cal cu albeaţă la ochi, obosit de monotonia grajdului, îşi vîra capul fantomatic pe fereastră şi ploaia-l picura de pe streşini, iar o javră nefericită, legată bine-n lanţul unei cuşti, scotea din cînd în cînd, un sunet, ceva între lătrat şi chelălăit. O femeie murdară, de la

bucătărie, călca apăsat, înainte, şi-napoi, prin curte, printre gunoaie, părînd tot aşa de morocănoasă ca şi vremea; pe scurt, totul era incomod şi dat uitării, cu excepţia unui cîrd de raţe viu colorate, strînse, asemeni băieţilor de viaţă, în jurul unei bălţi şi făcînd un mare tărăboi deasupra băuturii.

Eram izolat şi nepăsător, dar doream amuzament. Deîndată, camera-mi deveni insuportabilă. Am părăsit-o şi am căutat ceea ce în mod obişnuit se numeşte cameră pentru cei în trecere. În cele mai multe hanuri, aceasta este o încăpere publică situată aparte, destinată unei categorii de călători numiţi comis-voiajori, ori călăreţi; un fel de cavaleri rătăcitori comerciali, care cutreieră neîncetat regatul în gabriolete, călare, ori cu diligenţa.

Ei sînt urmaşii cavalerilor pribegi de odinioară. Duc acelaşi mod de viaţă rătăcitoare şi aventuroasă şi au schimbat doar lancea cu mînuirea biciului, scutul cu cărţile de vizită şi arma cu un mantou tip Benjamin. În loc să apere farmecele unei frumuseţi neasemuite, cutreieră împrejurimile răspîndind faima şi oprindu-se pe la vreun negustor renumit ori la vreun fabricant, gata oricînd să negocieze în numele său, în zilele noastre fiind la modă negoţul, în locul luptei corp la corp. După cum într-o încăpere de han, în vechile timpuri bune de luptă, era atîrnată armura ostaşilor morţi de oboseală, adică mantiile de zale, iataganele şi căştile deschise, tot astfel camera pentru călători este împodobită astăzi cu harnaşamentul urmaşilor lor, cu mantalele de ploaie şi bice de tot felul, pinteni, jambiere şi pălării din muşama.

Speram să găsesc pe unul din aceşti respectabili, şi ies să stăm de vorbă, dar am fost dezamăgit. Într-adevăr, în cameră se aflau doi ori trei, dar nu mi-au fost de nici un folos! Unul tocmai îşi termina masa de dimineaţă, certîndu-se cu pîinea şi untul şi supărîndu-se pe chelner; celălalt încheia o pereche de jambiere, privind cu multă scîrbă spre lustragii, căci nu-i curăţaseră bine pantofii, iar un al treilea stătea la masă bătînd cu degetele şi privind ploaia ce se scurgea pe geam: cu toţii păreau contaminaţi de vreme şi dispărură,

unul după altul, fără să schimbe vreun cuvînt.

Mă plimbam agale în dreptul ferestrei şi priveam la oamenii ce-şi urmau drumul spre biserică, mergînd cu fustele ridicate de la talie în sus şi umbrelele şiroind de apă. Clopotul încetă să bată şi străzile se liniştiră. Atunci, m-am amuzat, urmărind pe fiicele unui negustor de vizavi, care, fiind reţinute în casă, de teamă să nu-şi ude îmbrăcămintea elegantă de duminică, îşi etalau farmecele în faţa ferestrelor, fascinîndu-i pe chiriaşii de la han. Ele au fost chemate de o vigilentă mamă, cu mutră acră, şi asta n-a făcut decît să mă amuze. Ce-aveam să mai fac, să pot scăpa de ziua ce nu se mai termina? Eram nervos, trist şi izolat, iar tot ce era legat de han părea calculat în aşa fel, încît să înzecească o zi urîtă.

Vechile ziare, mirosind a bere şi tutun, deja le citisem de zece ori. Cărţi inutile mai rele decît vremea ploioasă. Mă plictiseam de moarte cu un vechi volum din *Lady's Magazine.* Am citit toate numele insignifiante ale călătorilor ambiţioşi, mîzgălite pe ochiuri de geam, eternele familii Smiths, Browns, Jacksons şi Johnsons, precum şi toţi ceilalţi fii, şi am descifrat cîteva tăieturi din ziare despre poezia istovitoare a ferestrei unui han, întîlnită în toate părţile lumii. Ziua se scurgea monoton şi hohotită, iar un nor leneş, neregulat, buretos era purtat de vînt; chiar şi ploaia devenise monotonă: un răpăit urît, continuu. Doar din cînd în cînd mă înviora ideea unei ploi torenţiale, zgomotul picăturilor ce cădeau pe umbrelă.

Era răcoare (dacă mi se poate permite o uzuală frază banală), cînd, în cursul dimineţii, se auzi un corn şi o diligenţă se precipită pe stradă, cu pasagerii afară, ghemuiţi sub umbrele de bumbac, agitîndu-se şi năduşind din cauza aburilor mantourilor umede şi a benjaminelor de deasupra.

Sunetul scoase la iveală, din ascunzişurile lor, o ceată de vagabonzi şi cîini de pripas, rîndaşul cu părul roşcovan, acel animal de nedescris, ce lătra, lustragii precum şi toată speţa celorlalţi vagabonzi, care bîntuia mahalaua unui han; forfota însă fu

trecătoare; diligenţa se precipită din nou la drum; tînărul, cîinele, rîndaşul şi lustragiii se furişară cu toţii din nou în adăposturi; strada redeveni liniştită şi ploaia continua să cadă. În fapt, nu era vreo speranţă de înseninare, barometrul indica vreme ploioasă; pisica gazdei mele, în carapacea sa de broască ţestoasă, stătea lîngă foc, spălîndu-se pe faţă şi frecîndu-şi labele de urechi; şi, adresîndu-mă *Almanahului*, am găsit o precizare înfricoşătoare, întinzîndu-se din capul paginii pînă-n subsol, pentru toată lumea, „prevestind multă ploaie pentru acest timp!"

Eram teribil de melancolic. Orele păreau că stau în loc. Tic-tac-ul ceasului deveni supărător. Liniştea casei fu întreruptă de sunetul unui clopot. După puţin timp am auzit vocea chelnerului la tejghea.

— Gentlemanul rotofei de la numărul 13 doreşte micul dejun. Ceai, pîine, unt, şuncă şi ouă. Ouăle să nu fie prea tari.

Într-o asemenea situaţie, ca a mea, fiece amănunt este important. Iată un subiect de speculaţie prezentat intelectului meu şi un exerciţiu amplu de imaginaţie. Sînt înclinat să pictez tablouri pentru mine şi cu acest prilej aveam cîteva materiale de lucru. Oaspetele de la etaj fu menţionat drept domnul Smith, ori domnul Brown, ori domnul Jackson, ori domnul Johnson, ori pur şi simplu „gentlemanul de la numărul 13", ceea ce era cu totul lipsit de conţinut pentru mine. Nu trebuia să mă gîndesc la nimic; dar „gentlemanul rotofei!" numele avea, cu adevărat, ceva pitoresc în el. Pe dată-i dădea mărimea; în faţa ochilor mei întruchipa personajul, iar fantezia mea îndeplinea restul. Era rotofei ori, cu alte cuvinte, robust: de aceea, foarte probabil, fusese avansat în viaţă, unii oameni înaintînd abia la bătrîneţe. La micul dejun, deşi tîrziu, şi în camera sa, el trebui să fie un om obişnuit cu traiul liniştit şi dincolo de necesitatea prosperării timpurii; fără îndoială, un gentleman vîrstnic, rotofei, rumen, robust, Se auzi un alt dangăt violent. Gentlemanul rotofei era neliniştit din cauza micului dejun. Evident, era un om important; „cumsecade în lume", obişnuit să stea la dispoziţie cu promptitudine: un mare mîncău, care înainte de masă

îşi face o mică cruce; „poate”, mă gîndeam eu, „este vreun Alderman londonez, ori cine ştie, vreun membru al Parlamentului?”

Micul dejun fu trimis sus şi urmă un scurt interval de linişte; cu siguranţă că-şi făcea ceaiul. Numaidecît se auzi un dangăt violent şi, înainte de a se fi putut răspunde, interveni un alt dangăt mai violent.

— Doamne, binecuvintează-mă! Ce gentleman vîrstnic, coleric!

Chelnerul veni jos într-un acces de furie. Untul era rînced. Ouăle erau prea tari, şunca prea sărată, evident gentlemanul rotofei se arăta drăguţ la masă, unul dintre cei care mănîncă şi mîrîie, nu lasă chelnerul să răsufle şi-i gata de luptă cu toată casa. Hangiţa se mînie. Trebuie să observ că ea era o femeie iute, cochetă, puţin cam scorpie şi şleampătă, dar pe deasupra foarte drăguţă, avînd un zevzec de bărbat, aşa cum numai scorpiile pot avea. Ea aprecia servitorii, fără-nconjur, după neglijenţa cu care trimiteau sus un mic dejun atît de prost: nu spuse însă un cuvînt împotriva gentlemanului rotofei; drept care am priceput că trebuie să fie un om cu importanţă, îndreptăţit să facă zgomot şi să dea bătaie de cap într-un han de provincie. Au fost trimise sus alte ouă, şuncă pîine şi unt. Păreau a fi primite cu mai multă îngăduinţă; cel puţin deocamdată nu era vreo altă plîngere. Nu m-am învîrtit de multe ori în jurul camerei pentru călători, cînd se auzi un dangăt. La puţină vreme după aceea, se făcură gălăgie şi anchetă în casă. Gentlemanul rotofei dorea ziarele *Times* ori *Chronicle*. În consecinţă, i le-am dat ca unui conservator, ori mai degrabă pentru firea sa atît de absolută şi autoritară, avînd şansa să-l suspectez ca fiind radical.

Auzisem că Hunt era un om mare; cine ştie, mă gîndeam eu, o fi chiar Hunt? Mi se trezi curiozitatea.

L-am întrebat pe chelner cum este acest gentleman rotofei, care face atîta zarvă; dar n-am putut obţine nici informaţie; nimeni nu părea să-i ştie numele.

Rareori, stăpînii hanurilor animate îşi bat capul cu numele, ori ocupaţiile oaspeţilor lor trecători. Culoarea hainei, forma sau

mărimea persoanei sînt suficiente ca să sugereze un nume de călător. Fie că este gentlemanul înalt, gentlemanul scund, gentlemanul în negru, gentlemanul îmbrăcat în culoarea tutunului, ori ca în cazul de faţă, gentlemanul rotofei. O desemnare a firii, cîndva lovită, răspunde fiecărui ţel şi salvează orice întrebare suplimentară.

— Plouă – plouă – plouă! Ploaie neîndurătoare, neîntreruptă!

Să nu pui piciorul afară, dar nici să ai o ocupaţie, ori vreo distracţie înăuntru? Încetul cu încetul am auzit pe cineva plimbîndu-se sus. Era în camera gentlemanului rotofei. Evident, era un bărbat masiv, după greutatea paşilor, şi un bărbat în vîrstă, după scîrţîitul atît de obositor al tălpilor.

„Cu siguranţă că-i el”, mă gîndii eu, „vreun bogat vîrstnic, meticulos, cu obiceiuri regulate care îşi face acum siesta după masa de dimineaţă!”

Am citit toate reclamele de diligenţe şi hoteluri lipite pe partea de sus a căminului. *Lady's Magazine* devenise o oroare pentru mine. Era plictisitor ca şi ziua respectivă. Am rătăcit pe-afară, fără să ştiu ce să fac şi m-am urcat din nou în camera mea. N-am lipsit mult, cînd în dormitorul alăturat izbucni o vijelie. O uşă se deschise şi se trînti violent; o cameristă, pe care am observat-o că avea faţa rumenă, plăcută, cobora scara ca o furtună. Gentlemanul rotofei fusese grosolan cu ea!

După toate deducţiile mele, aceasta îl trimise, pe dată, la dracu. Acest personaj necunoscut nu putea fi un gentleman în vîrstă: căci gentlemenii în vîrstă nu pot fi atît de nepoliticoşi cu cameristele. Dar nu putea fi nici un gentleman tînăr, căci gentlemenii tineri nu inspiră asemenea indignare. Trebuie să fie un bărbat între două vîrste şi în plus, blestema urît, căci fata n-ar fi tratat chestiunea cu o mînie atît de teribilă. Mărturisesc că eram grozav de nedumerit.

Peste cîteva minute, am auzit vocea hangiţei mele. I-am aruncat o privire în fugă, în timp ce venea de sus, tropăind, roşie la faţă, cu boneta bătînd la ochi, mişcîndu-şi limba în tot felul.

N-a făcut asemenea curăţenie în casă, era îndreptăţită. Nu era nici o regulă ca gentlemenii să-şi cheltuiască banii în mod liber. Nici o slujnică de-a ei nu fusese tratată astfel în timpul lucrului.

Fiindcă urăsc certurile, mai ales cu femeile, şi, pe deasupra, cu femeile frumoase, m-am năpustit înapoi în camera mea şi am închis uşa; dar curiozitatea mea fu prea mult stîrnită, ca să nu ascult.

Hangiţa mărşăluia spre citadela duşmanului şi intră ca o furtună. Uşa se închise după ea. I-am auzit vocea de mare zarvă, pentru o clipă sau două. Apoi, treptat se linişti ca o rafală de vînt într-o mansardă; urmă un rîs, pe urmă n-am mai auzit nimic.

După o clipă, hangiţa ieşi cu un zîmbet ciudat pe faţă, potrivindu-şi boneta, care era puţin pe-o parte.

Pe cînd cobora, am auzit pe hangiu c-o întreabă ce se întîmplase; ea spuse:

— Absolut nimic, fata asta e o proastă.

Mai mult ca niciodată, nu ştiam ce să fac cu acest personaj de neînţeles, care putuse să înfurie o cameristă blîndă din fire şi să trimită la plimbare pe zgripţuroaica de hangiţă, zîmbind. El nu putea fi aşa de bătrîn, nici prost dispus. Şi deloc urît. Trebuia să merg şi să creionez din nou tabloul lui şi să-l înfăţişez cu totul diferit. L-am trimis jos după unul din aceşti gentlemeni rotofei, care frecvent sînt întîlniţi cu ifose la uşa hanurilor de provincie. După o duşcă, ei devin veseli camarazi cu batiste Belcher, a căror format se sprijină puţin pe băuturile amestecate. Bărbaţi care văzuseră lumea şi juraseră la Poarta Iadului, care sînt obişnuiţi cu viaţa de han, cu toate înşelătoriile cîrciumarilor şi cunoscători, într-un fel, ai birtaşilor păcătoşi, băieţi de viaţă, la scară redusă, care, risipitori, cheltuind doar o guinee, cheamă pe toţi chelnerii pe nume, ciufulesc servitoarele, bîrfesc cu hangiţa la tejghea şi vorbesc plictisiţi în jurul unei pinte de vin de Porto, sau stînd la un pahar de *negus*[72] după

---

[72] Băutură din vin fiert cu apă şi zahăr.

masa de prînz. Dimineaţa îmi trecu toată cu astfel de presupuneri. Pe cît de repede am ţesut un sistem de certitudini, o anumită mişcare a necunoscutului l-a răsturnat, iar gîndurile mele iarăşi au devenit confuze.

Aşa sînt silogismele solitare ale unei minţi febrile. După cum am spus, eram extrem de aferat şi continuînd să meditez în legătură cu acest personaj invizibil Simţii curînd efectele, devenind şi mai nervos.

Sosi vremea prînzului. Speram ca gentlemanul rotofei să ia masa în camera pentru călători, ca astfel să pot avea o imagine a persoanei sale. Dar nu se întîmplă aşa – îşi luă masa de prînz în camera sa. Care ar fi sensul acestei solitudini şi acestui, mister? Nu putea fi un radical; era ceva. Prea aristocratic în asemenea izolare de restul lumii şi în propria condamnare a singurătăţii plictisitoare pe o zi ploioasă. Şi, apoi, de asemenea, trăia prea bine pentru un politician nemulţumit. Părea că vorbeşte mult despre varietatea felurilor de mîncare şi că stă la un pahar de vin, asemeni unui prieten vesel, cu moravuri sănătoase. Într-adevăr, îndoielile asupra sa luară sfîrşit curînd; căci, nici nu terminase prima sticlă, că îl auzii fredonînd o melodie; ascultînd mi-am dat seama că este cîntecul „Doamne, salvează regele”.

Apoi, era clar, nu părea un tip deloc important, doar un ins demn de încredere; cineva care devenea cinstit la o sticlă de băutură şi era gata să stea lîngă rege şi constituţie, cînd nu putea sta lîngă nimic altceva. Dar cine era el? Presupunerile mele începură să se perinde neatent. Nu era vreun personaj distins, ce călătorea incognito?

— Dumnezeu ştie! spusei eu, la sfîrşitul judecăţii mele; poate proveni dintr-o familie regală, căci după cîte ştiu, toţi sînt gentlemeni rotofei.

Vremea continua să fie ploioasă. Necunoscutul misterios îşi păstră camera şi, deîndată ce am putut, i-am judecat poziţia, căci nu-l auzisem mişcîndu-se.

Între timp, pe măsură ce ziua se scurgea, camera de călători începea să fie frecventată. Unii, care abia sosiseră, intrau încheindu-se la mantalele de ploaie; ceilalţi care se răspîndiseră prin oraş, veneau acasă. Unii-şi luau masa de prînz, alţii ceaiul.

Mă găseam într-o dispoziţie diferită, mă puteam amuza privind acest grup ciudat de bărbaţi. Cu deosebire, doi erau glumeţii obişnuiţi ai drumului, mult deasupra tuturor glumelor celorlalţi călători Aveau o mie de lucruri răutăcioase de spus cameristelor, Luiza, ori Ethelinda şi unei întregi duzine de alte nume frumoase, pe care le încurcau mereu, chicotind cu uimire de propria lor bună dispoziţie. Totuşi, mintea mea fusese complet absorbită de gentlemanul rotofei. Pusese stăpînire pe imaginaţia mea în timpul unei zile lungi şi nu mă putea abate.

Seara se scurse încet şi anevoios. Călătorii citiseră ziarele de două-trei ori. Unii se strînseseră în jurul focului şi spuneau poveşti lungi despre cai, aventuri, răsturnări de situaţii şi ruinări. Discutam despre creditul diferiţilor negustori şi diverselor hanuri; cei doi glumeţi spuneau cîteva anecdote alese, despre cameriste drăguţe şi hangiţe amabile. Toate acestea le considerau indiferente în timp ce ele îşi luau cu bucurie ceea ce se numeau „bonetele de noapte”, adică nişte pahare straşnice de brandy, cu apă şi zahăr sau alte amestecuri asemănătoare; după care unul cîte unul, sunau după lustragii, iar camerista fugea la culcare, încălţată în pantofi vechi tăiaţi în minunaţi papuci incomozi.

Doar un bărbat era părăsit: un camarad cu picioare scurte, trupeş, greoi, cu un cap foarte mare, roşcat. Stătea singur, cu un pahar de vin de porto, negru şi o lingură; sorbind, agitîndu-l şi meditînd şi iar sorbind, pînă n-a mai rămas nimic decît lingura. Treptat, el adormi în scaunul său, cu paharul gol stînd în faţă. Luminarea păru şi ea să se stingă, căci fitilul deveni lung şi negru şi se scurtă. În jur atîrnau mantalele de ploaie, diforme şi aproape fantastice ale călătorilor plecaţi, cufundaţi de mult într-un somn adînc. Auzeam doar tic-tac-ul ceasului odată cu pîlpîirile

luminărilor şi picăturile de ploaie – pi-pic-pic de pe streşinile casei, Clopotele de la biserică băteau miezul nopţii. Pe dată, gentlemanul rotofei începu să se plimbe prin cameră, păşind încet înainte şi-napoi. Era ceva îngrozitor în toată această atmosferă, mai ales în starea mea nervoasă. Hainele mari, fantastice, aceste răsuflări guturale şi scîrţîitul paşilor fiinţei misterioase. El călca tot mai rar pînă nu se mai auzi. Nu mai puteam suporta. Mă perpeleam de disperare, ca un erou de roman cavaleresc.

„Fie cine-o fi”, îmi spusei „îl voi provoca”.

Am luat lumînarea şi m-am grăbit spre camera cu numărul 13. Uşa era întredeschisă. Am avut o ezitare, dar am intrat. Camera era pustie. Lîngă masa pe care se găsea un pahar gol fără picior şi un ziar „Times”, se afla un jilţ mare, iar camera mirosea puternic a brînză „Stilton”.

Evident, străinul necunoscut se odihnea. Ajuns în camera în care mă mutasem, am stins lumina, profund dezamăgit.

În timp ce mergeam de-a lungul coridorului, am văzut o pereche de cizme mari, ceruite, murdare, stînd la uşa dormitorului. Fără-ndoială, aparţineau necunoscutului, dar asta n-avea importanţă pentru un personaj înfricoşător în ascunzătoarea lui, care putea să descarce un pistol în capul meu sau să-mi facă ceva şi mai rău. De aceea, m-am dus la culcare şi am rămas treaz jumătate din noapte, într-o teribilă surescitare şi chiar cînd am adormit, visele mi-au fost bîntuite de prezenţa gentlemanului rotofei şi a cizmelor sale. Am dormit pînă tîrziu, a doua zi dimineaţa şi am fost trezit de zarva şi agitaţia din casă pe care, la început nu le-am putut înţelege. Cînd m-am trezit mai bine, am văzut că o diligenţă poştală pleca de la uşă. Deodată, se auzi un strigăt de jos:

— Gentlemanul şi-a uitat umbrela! Căutaţi umbrela gentlemanului din camera nr. 13!

Am auzit-o pe cameristă alergînd imediat de-a lungul coridorului şi o replică stridentă în fugă:

— Iat-o! Iată umbrela gentlemanului!

Străinul misterios se pregătea să pornească la drum. Era singura şansă să-l pot cunoaşte. Am sărit din pat, m-am tîrît pînă la fereastră, am dat de-o parte perdelele şi am zărit doar pentru o clipă, din spate, silueta persoanei, urcîndu-se în diligenţă.

Poalele mantoului maro fîlfîiau, lăsînd să se vadă clar, o pereche de pantaloni cafeniu-deschis. Uşa se închise.

— E-n regulă! se auzi, iar diligenţa porni grăbită şi asta a fost tot ce am aflat despre gentlemanul rotofei!

1822

POVEŞTILE UNUI CĂLĂTOR

AVENTURA UNUI STUDENT GERMAN

Într-o noapte furtunoasă, în vremurile zbuciumate ale revoluţiei franceze, un tînăr german se întorcea la locuinţa-i închiriată prin cartierul vechi al Parisului, la o oră tîrzie. Fulgerele străluceau, iar bubuiturile puternice ale tunetelor cădeau pe străzile înguste impresionante. Dar să vă spun mai întîi cîte ceva despre acest tînăr german.

Gottfried Wolfgang era un tînăr de familie bună. Studiase un timp la Göttingen, dar, fiind un entuziast cu imaginaţie aprinsă, se rătăcise între acele doctrine nebuneşti şi speculative, care adesea au tulburat pe studenţii germani. Viaţa lui izolată, solicitarea intensă şi natura bizară a studiilor lui avură un efect atît asupra minţii, cît şi a trupului său. Sănătatea îi era şubrezită, iar imaginaţia bolnavă. Se scufundase în presupuneri fantastice asupra esenţelor spirituale, pînă cînd, asemeni lui Swendenborg, îşi făurise o lume proprie ideală. Acceptase, nu ştiu din ce cauză, ideea că peste tot există o influenţă nefastă planînd asupra lui; un geniu sau spirit rău, urmărind să-l prindă în capcană şi să-i determine pieirea. O astfel de idee, lucrînd cu firea lui melancolică, a avut cele mai sumbre urmări. Deveni tras la faţă şi abătut. Prietenii săi descoperiră dereglarea psihică ce-l cuprindea şi hotărîră că cel mai bun leac era o schimbare de decor; aşa că fu trimis să-şi termine studiile printre splendorile şi distracţiile Parisului.

Wolfgang sosi la Paris la izbucnirea revoluţiei. La început, delirul general îi acapară mintea înflăcărată şi fu captivat de teoriile politice şi filosofice ale zilei; dar scenele sîngeroase, care urmară, îi şocară firea sensibilă şi-l făcură mai izolat ca nicicînd. Se închise

într-un apartament solitar în Cartierul Latin, cartierul studenţilor. Acolo, pe o stradă sumbră, nu departe de zidurile monahale ale Sorbonei. Îşi continua speculaţiile preferate. Uneori, petrecea ore întregi în marile biblioteci ale Parisului, acele catacombe ale autorilor dispăruţi, scotocind prin noianul de opere prăfuite şi demodate în căutarea hranei pentru apetitul său bolnăvicios. Era, într-un fel, un vampir literar, hrănindu-se din osuarul literaturii degradate.

Wolfgang, deşi retras şi singuratic, avea un temperament arzător, dar o vreme, acesta lucrase, mai cu seamă, asupra imaginaţiei. Era prea timid şi ignorant faţă de lume, ca să facă vreo încercare, dar era un admirator pasionat al frumuseţii feminine şi, adeseori, în camera sa izolată se pierdea în contemplarea formelor şi chipurilor pe care le văzuse, iar fantezia lui îi împodobea imaginile, cu un farmec depăşind mult realitatea.

În vreme ce mintea sa se afla în această stare emoţionantă şi sublimă, – asupra lui un vis avea o influenţă extraordinară. Era chipul unei femei de o frumuseţe ireală. Atît de puternică era impresia produsă, încît o visa mereu. Ea îi bîntuia gîndurile, ziua şi somnul noaptea, în cele din urmă, se îndrăgosti nebuneşte de acea nălucă din vis.

Aceasta dură atît de mult, încît deveni una din obsesiile care frecventează minţile bărbaţilor melancolici şi sînt uneori confundate cu nebunia.

Aşa era Gottfried Wolfgang şi aceasta era situaţia în vremea despre care vă vorbesc Se întorcea acasă tîrziu într-o noapte furtunoasă, pe cîteva din acele străzi vechi şi posomorîte ale cartierului Marais, din bătrînul Paris. Bubuiturile dezlănţuite ale tunetelor cădeau printre casele înalte de pe străzile înguste. Ajunse la Piaţa Greve, piaţa în care aveau loc execuţiile publice. Fulgerele vibrau în jurul turnurilor ascuţite ale vechiului Hotel de Ville şi aruncau licăriri asupra zonei deschise din faţă. Pe cînd Wolfgang traversa piaţa, se trase înapoi cu oroare, la vederea ghilotinei. Era

înălţimea terorii, de unde înspăimîntătorul instrument al morţii stătea mereu pregătit, iar eşafodul era continuu acoperit de sîngele virtuoşilor şi bravilor.

Chiar în ziua aceea fusese folosit din plin pentru măcel şi stătea acolo ca o apariţie macabră, într-un oraş tăcut şi adormit, aşteptînd victime proaspete.

Avu o strîngere de inimă şi-l cuprinseră fiori. Întoarse spatele oribilei maşini, cînd zări o siluetă întunecată, ghemuindu-se la baza scărilor ce duceau pe eşafod.

O succesiune de străfulgerări vii o dezvăluiră mai clar. Era o figură feminină, îmbrăcată în negru. Stătea pe una din treptele de jos ale spînzurătorii, ascunzîndu-şi capul în poală, cu buclele-i lungi despletite atingînd pămîntul, fluturînd odată cu ploaia, care cădea în şuvoaie. Wolfgang se opri. Era ceva înspăimîntător în acest monument singuratic al durerii. Femeia părea să fie deasupra celor obişnuite. El ştia că vremurile sînt pline de vicisitudine și că multe capete cinstite, care odată fuseseră cineva, acum hoinăreau fără adăpost. Poate că era una din acele femei îndoliate, pe care teribilul topor le lăsase să dispere şi care stătea aici cu inima zdrobită la ţărmul existenţei, de faptul că tot ce-i era drag fusese azvîrlit în eternitate.

El se apropie şi i se adresă cu vădită simpatie. Ea îşi îndreptă capul şi-l privi lung, sălbatic. Mare îi fu mirarea la vederea în strălucirea orbitoare a fulgerelor, chiar a chipului care-l obsedase în visele sale. Era palidă şi nemîngîiată, dar încîntător de frumoasă. Tremurînd de emoţii violente şi contradictorii, Wolfgang i se adresă. Îi spuse ceva despre faptul că se expunea la ora aceea din noapte furiei unei asemenea furtuni şi se oferi s-o conducă la prieteni. Ea arătă ghilotina cu un gest semnificativ.

— Nu am nici un prieten pe pămînt! spuse ea.

— Dar ai un cămin, zise Wolfgang.

— Da, în mormînt!

Inima studentului se înduioşa la aceste cuvinte.

— Deşi străin, îndrăznesc să-ţi fac o propunere, spuse el, fără pericolul de a fi greşit înţeles, ţi-aş oferi umila mea locuinţă ca adăpost, iar pe mine ca prieten devotat. Eu însumi sînt fără prieteni în Paris şi un străin în ţinut; dar dacă viaţa mea ţi-ar putea fi de folos, îţi stă la dispoziţie şi m-aş sacrifica, înainte ca vreo insultă ori vreo ofensă să te atingă. Caracterul onest şi serios al comportării tînărului avu efect. Accentul său străin, de asemenea, i-a fost favorabil; aceasta dovedea că el nu este un locuitor obişnuit al Parisului. Într-adevăr, era elocvenţa entuziasmului sincer, care nu trebuie pusă la îndoiala. Străina fără adăpost s-a încredinţat protecţiei studentului. El i-a sprijinit paşii nesiguri peste Pont Neuf şi prin apropierea locului unde statuia lui Henric al IV-lea fusese doborîtă de mase. Furtuna se domoli, iar tunetul bubuia în depărtare. Tot Parisul eră liniştit, acel măreţ vulcan al pasiunii umane adormi o vreme, pentru a-şi aduna puteri pentru izbucnirea din ziua următoare.

Studentul îşi conduse povara pe vechile străzi din Cartierul Latin şi pe lîngă zidurile întunecoase ale Sorbonei, spre marele hotel sumbru în care locuia. Bătrîna portăreasă, lăsîndu-i să intre, se holbă la apariţia neobişnuită a melancolicului Wolfgang în compania unei femei. Întrînd în apartament, studentul, pentru prima oară, roşi din cauza sărăciei şi lipsei de personalitate a locuinţei sale. El avea doar o cameră, un salon demodat, cu o sculptură încărcată şi mobilat fantastic cu rămăşiţele măreţe de odinioară, căci era unul din acele hoteluri din cartierul palatului Luxemburg, care aparţinuse odată nobilimii. Camera era ticsită de cărţi, hîrtii şi toate ustensilele unui student, iar patul său se afla într-o nişă. Cînd aduse lumina şi Wolfgang avu posibilitatea să privească mai bine străina, fu mai mult ca oricînd copleşit de frumuseţea sa. Faţa ei era palidă, dar de o gingăşie uluitoare, reliefată de o abundenţă a părului negru, care se revărsa. Ochii îi erau mari şi strălucitori, cu o expresie bizară, apropiindu-se de sălbăticie. Atît cît permitea îmbrăcămintea neagră să fie vizibil,

formele sale aveau o simetrie perfectă. Întreaga-i înfăţişare era frapantă, deşi femeia era îmbrăcată într-un stil foarte simplu. Singurul lucru pe care-l purta, apropiindu-se de o podoabă, era o bantă neagră, lată, în jurul gîtului, încrustată cu diamante.

Încurcătura era în privinţa instalării fiinţei neajutorate, ajunsă sub protecţia sa. El se gîndi să-i cedeze propria cameră şi să-şi caute adăpost în altă parte. Totuşi, era atît de fascinat de farmecele ei, încît un fel de vrajă, din care nu se putea smulge, părea să-i fi cuprins gîndurile şi simţurile. Comportarea femeii era ciudată şi inexplicabilă. Ea nu mai vorbi despre ghilotină. Durerea sa se alinase. Atenţiile studentului îi cîştigaseră, se pare, mai întîi, încrederea şi, apoi, inima. Era şi ea evident o entuziastă ca şi el şi entuziaştii se înţeleg de minune.

În zăpăceala momentului, Wolfgang îşi recunoscu făţiş pasiunea pentru ea. El îi spuse povestea visului său misterios şi cum ea îi stăpînise inima înainte de a o fi cunoscut vreodată. Ea a fost ciudat de afectată de istorisirea lui şi mărturisi că simţise un impuls spre el, la fel de inexplicabil. Era vremea teoriei şi acţiunilor nefireşti. Prejudecăţile vechi şi superstiţiile fuseseră înlăturate; totul se afla sub dominaţia Zeiţei Raţiunii. Printre alte nonsensuri ale timpurilor vechi, formalităţile şi ceremoniile matrimoniale începeau să fie considerate legături superflue pentru minţile onorabile. Convenţiile sociale erau la modă. Wolfgang era prea mult un teoretician. Ca să nu fie contaminat de doctrinele liberale ale zilei.

— De ce să ne despărţim, spuse el. Inimile noastre sînt unite, iar în ochii raţiunii şi ai onoarei sîntem unul şi acelaşi. La ce folosesc formalităţile josnice pentru a uni sufletele?

Străina ascultă cu emoţie, era clar că avea aceeaşi părere.

— N-ai nici casă, nici familie, continuă el, lasă să fim totul unul pentru celălalt. Dacă sînt necesare formalităţi, vor fi făcute. Sînt al tău pentru totdeauna.

— Pentru totdeauna? întrebă solemn străina.

— Pentru totdeauna, repetă Wolfgang.

Străina strînse mîna întinsă spre ea.

— Atunci sînt a ta, murmură ea şi se lipi de pieptul lui.

În dimineaţa următoare, studentul îşi părăsi mireasa dormind şi ieşi în grabă devreme, pentru a găsi un apartament mai spaţios, potrivit pentru schimbarea din situaţia lui. Cînd reveni o găsi pe străină întinsă, cu capul atîrnînd peste pat, cu un braţ aruncat peste el. I se adresă, dar nu primi nici un răspuns. Înaintă pentru a o trezi din poziţia-i stînjenitoare. Luîndu-i mîna, era rece – nici o pulsaţie, iar faţa ei era palidă. Pe scurt, era un cadavru.

Îngrozit şi înnebunit, alarmă casa. Urmă o scenă de confuzie. Fu chemată poliţia. Cînd ofiţerul de poliţie intră în cameră, se opri holbîndu-se la cadavru.

— Cerule, strigă el. Cum a venit această femeie aici?

— Ştiţi ceva despre ea? întrebă Wolfgang nerăbdător.

— Dacă ştiu! exclamă ofiţerul, a fost decapitată ieri.

Păşi înainte, desfăcu banta neagră de la gîtul cadavrului şi capul se rostogoli pe podea.

Studentul înnebuni.

— Diavolul! Diavolul m-a cîştigat! ţipă el. Sînt pierdut pentru totdeauna!

Încercară să-l liniştească, dar în zadar. Era stăpînit de oribila credinţă că un spirit nefast reanimase trupul mort ca să-l ademenească în capcană. Îşi pierdu minţile şi muri într-un ospiciu.

Aici bătrînul domn, obsedat de gînduri, îşi termină povestirea.

— Şi de fapt e adevărat? întrebă un domn mai curios.

— O faptă ce nu poate fi pusă la îndoială, răspunse celălalt. O ştiu din cea mai sigură sursă. Mi-a povestit-o chiar studentul. L-am văzut într-un ospiciu din Paris.

DIAVOLUL şi TOM WALKER

La cîteva mile de Boston, în Massachusetts, se află un golf adînc, cotind puţin în interiorul ţării de la golful Charles Bay şi terminîndu-se într-o mlaştină împădurită. Pe o parte a acestui golf este o pădurice întunecată, frumoasă; pe latura opusă, malul se ridică abrupt, din marginea apei, într-o coamă înaltă, pe care cresc răspîndiţi stejari uriaşi, de vîrstă imemorabilă. Sub unul dintre aceşti giganţi arbori, după cum spun vechile poveşti, zăcea o mare comoară, îngropată de Kidd piratul.

Aşezarea golfului permitea aducerea secretă a banilor într-o barcă, noaptea, chiar pînă la poalele colinei; înălţimea locului îngăduia o pază bună, spre a nu fi atinsă de nimeni, în timp ce arborii impunători însemnau borne de hotar, datorită cărora locul putea fi uşor regăsit.

Dealtfel, vechile povestiri adaugă că diavolul prezida la ascunderea banilor şi îi lua sub oblăduirea sa; dar se ştie bine că el se ocupă întotdeauna de comorile îngropate, mai ales cînd ele sînt dobîndite necinstit. Acestea fiind zise, Kidd nicicînd nu se întoarse, ca să-şi redobîndească averea; fiind curînd prins în Boston, a fost trimis în Anglia şi spînzurat ca pirat.

În jurul anului 1727, chiar pe vremea cînd cutremurele erau larg răspîndite în Noua Anglie şi făceau pe mulţi păcătoşi mari să îngenuncheze, lîngă acest loc trăia un individ costeliv, zgîrcit, pe nume Tom Walker.

Avea o soţie la fel de amărîtă ca şi el; amîndoi erau atît de zgîrciţi, încît chiar se înţelegeau să se pungăşească reciproc. Pe orice punea mîna, femeia ascundea apoi; o găină nu putea cotcodăci, că femeia şi era în alertă ca să ascundă oul proaspăt. Soţul său scotocea mereu, ca să-i descopere rezervele secrete; erau multe şi teribile conflictele ce aveau loc în legătură cu ceea ce ar fi trebuit să fie proprietate comună. Ei trăiau într-o casă părăsită, care stătea izolată,

şi aveau un aer de inaniţie.

Puţinii arbori salvatori, risipiţi, embleme ale sterilităţii, creşteau lîngă ea; nici un fum nu s-a ridicat vreodată din hornurile sale, nici un drumeţ nu s-a oprit la uşa ei. Un cal jalnic, cu coastele articulate ca zăbrelele unui grătar, păştea liniştit, pe cîmpul unde un covor subţire de muşchi abia acoperea straturile de piatră, moţăia şi încerca să-şi astîmpere foamea; cîteodată, îşi întindea capul peste gard, privea vrednic de milă la trecători şi părea să ceară izbăvirea din acest ţinut al foametei.

Casa şi locatarii ei aveau o faimă rea. Soţia lui Tom era o zgripţuroaică înaltă, aprigă la fire, cu glas puternic şi braţe vînjoase. Adeseori vocea ei se auzea într-o oratorică luptă cu soţul său; cîteodată, faţa îi era plină de semne, dovadă că aceste conflicte ale lor nu se limitau doar la cuvinte. Nimeni nu îndrăznea să intervină între ei. Însuşi călătorul singuratic se retrăgea la auzul zgomotului îngrozitor şi al bîrfei; privea chiorîş chilioara discordiei şi se grăbea pe drumul său, bucurîndu-se, dacă era burlac, de propriul celibat.

Într-o zi, acel Tom Walker fusese în vecinătate şi o luase spre casă pe scurtătura, prin mlaştină. Asemenea celor mai scurte drumuri, acesta fusese prost ales. Mlaştina era groasă, înainta cu pini mari, întunecaţi şi brazi de Canada, unii dintre ei înalţi de douăzeci de picioare, care făceau umbră la prînz şi adăpost pentru toate bufniţele din vecinătate. Era plină de gropi şi smîrcuri, parţial acoperite cu bălării şi muşchi, unde suprafaţa verde adeseori, amăgea drumeţul într-o gaură neagră, sufocantă, plină cu noroi; erau, de asemenea, bălţi murdare şi stătute, sălaşele mormolocilor, broscoilor şi şarpelui de apă, unde trunchiurile de pini şi de brazi de Canada stăteau culcate la pămînt, pe jumătate cufundate în apă, pe jumătate putrezite, părînd ca nişte aligatori care alunecau în mlaştină.

Tom era foarte prudent şi atent pe unde îşi punea piciorul prin această pădure perfidă; păşind dintr-un smoc de papură într-altul, pe rădăcinile care-i asigurau puncte de sprijin precare printre bălţile

adînci, ori păşind cu grijă ca o pisică, de-a lungul trunchiurilor arborilor aplecaţi, se înviora din cînd în cînd de strigătul neaşteptat al buhaiului de baltă, ori de măcăitul unei raţe sălbatice, care se ridica în vînt din vreun ochi de apă singuratic. El ajunse la o porţiune de teren tare, ce înainta ca o peninsulă în străfundul mlaştinii. Era una din fortăreţele indienilor din timpul războaielor cu cei dintîi colonişti. Aici ei îşi înălţaseră un fel de fort, pe care-l considerau aproape inexpugnabil folosindu-l drept loc de refugiu pentru femei şi copii. Dintr-un vechi fort indian rămăseseră doar cîteva îndiguiri, coborînd treptat la nivelul pămîntului înconjurător fiind deja năpădit în parte de stejari şi alţi arbori de pădure, al căror frunziş contrasta cu pinii întunecaţi şi cu brazii din mlaştină.

Era tîrziu în amurg, cînd Tom Walker ajunse la vechiul fort şi se opri acolo, o vreme, să se odihnească. Doar el ar fi fost în stare să zăbovească în acest loc singuratic, melancolic, căci oamenii obişnuiţi aveau o părere proastă despre acesta, din povestirile transmise din vremea războaielor indiene, cînd se susţinea că sălbaticii înălţau şi aduceau aici sacrificii duhurilor rele. Totuşi, Tom Walker nu era bărbatul care să-şi facă probleme cu vreo spaimă de felul ăsta. Îl vedem o vreme pe trunchiul căzut al unui brad, ascultînd scîrţîitul de rău augur al arborelui culcat la pămînt şi răscolind cu toiagul, la picioarele sale, într-un muşuroi de mucegai negru. În timp ce scormonea pămîntul inconştient, toiagul său se izbi de ceva tare. Se apucă să-l dezgroape din grămada de verdeaţă. Doamne! O tigvă cu un *tomahawk* indian, adînc[73] înfipt în ea, îi stătea în faţă. Rugina de pe armă arăta timpul scurs de cînd fusese dată lovitura mortală. Era un *memento* dureros al luptei vehemente ce avusese loc în acest ultim punct de sprijin ai luptătorilor indieni.

— Uh! spuse Tom Walker, lovind-o cu piciorul, ca să scuture murdăria de pe ea.

---

[73] Secure mică de luptă a indienilor (amer.).

— Lasă-n pace tigva aceea! zise o voce morocănoasă.

Tom îşi ridică privirea şi zări un negru impunător, aşezat în faţa lui, pe un buştean.

El fu extrem de surprins de a nu fi auzit, ori văzut pe cineva, apropiindu-se, şi era şi mai nedumerit, observînd atît cît îi putea permite întunericul ce se lăsa, că străinul nu era nici negru, nici indian. Este adevărat că era îmbrăcat într-o haină simplă, pe jumătate indiană; un cordon roşu, ori o centură îl înfăşură în jurul corpului. Dar faţa sa nu era nici neagră, nici arămie, ci oacheşă, murdară şi mînjită cu funingine, de parc-ar fi fost obişnuit a trudi printre lacuri şi fierării. Avu un şoc la vederea părului răvăşit în toate direcţiile şi a toporului purtat pe umăr.

El se încruntă, un moment, la Tom, cu ochii mari, roşii.

— Ce cauţi pe terenurile mele? spuse bărbatul negricios, cu o voce răguşită, mîrîită.

— Terenurile tale! zise Tom cu un rînjet batjocoritor. Nu-s mai mult ale tale, decît ale mele; ele aparţin lui Deacon Peabody.

— Deacon Peabody, afurisitul, spuse străinul. Priveşte acolo şi vei vedea ce departe-i Deacon Peabody.

Tom se uită în direcţia pe care-o arătă străinul şi zări unul din cei mai mari arbori, frumos şi înfloritor, dar putred la inimă, ciopîrţit în aşa hal, că cel dintîi vînt ar fi putut să-l doboare.

Pe scoarţa arborelui era încrustat numele lui Deacon Peabody, un bărbat eminent, care se îmbogățise prin tocmirea afacerilor prospere cu indienii. Deîndată, el privi în jur şi văzu că cei mai mulţi dintre arbori erau însemnaţi cu numele cîtorva bărbaţi vestiţi ai aşezării şi că toate, mai mult ori mai puţin, erau crestate cu toporul. Copacul pe care stătuse şi care, evident, fusese doborît, purta numele lui Crowninshield, un bărbat puternic, care-şi etalase nesăbuit luxul dobîndit, după cum se spune, prin piraterie.

— Tocmai e gata de pus pe foc, spuse bărbatul cu faţa întunecată, cu un mormăit triumfător. Ştii, sînt pe cale să am o provizie bună de lemne de foc pentru iarnă.

— Dar cu ce drept tai pădurea lui Deacon Peabody? spuse Tom.

— Cu dreptul primului reclamant, zise celălalt. Acest ţinut împădurit mi-a aparţinut cu mult timp înainte ca rasa ta albă să păşească pe el.

— Şi mă rog, cine eşti tu? spuse Tom.

— Oh, eu trec sub diferite nume. În unele regiuni sînt un vînător sălbatic, în altele, minerul negru. Prin aceste locuri sînt cel căruia pieile roşii i-au consacrat acest loc şi în onoarea căruia, din cînd în cînd, ei ardeau cîte-un alb. Aducînd o ofrandă cu miros dulceag.

De vreme ce pieile roşii sînt exterminate de voi, sălbatici albi, de ce nu m-aş amuza eu însumi, prezidînd persecuţiile quakerilor şi anabaptiştilor? Sînt cel mai mare protector şi încurajator al negustorilor de sclavi şi marele stăpîn al vrăjitoarelor din Salem.

— Dacă nu greşesc, spuse Tom, ferm, în mod obişnuit te numeşti Bătrînul Scratch.

— În persoană, la ordinele tale, răspunse bărbatul negricios, făcînd o plecăciune pe jumătate politicoasă.

Astfel se petrecu începutul dialogului, spune povestea; deşi are un aer prea neobişnuit pentru a fi crezută. Cineva s-ar putea gîndi că întîlnirea cu un personaj atît de singular, în acest loc sălbatic, retras, ar putea să zdruncine nervii oricărui bărbat. Dar Tom era un individ încăpăţînat, deloc uşor de îmblînzit, care trăise atît de mult cu scorpia sa de soţie, încît nu se temea nici măcar de diavol.

Se spunea că după acest început ei avură o conversaţie lungă şi serioasă, în vreme ce Tom se întorcea acasă. Bărbatul cu faţa întunecată i-a povestit despre mari sume de bani îngropate de Kidd piratul, sub stejari, pe coama înaltă de deal, nu departe de mlaştină. Totul era sub stăpînirea sa şi protejat prin propria-i putere, încît nimeni nu le putea găsi, decît prin bunăvoinţa sa. El se oferi să se stabilească aproape de Tom Walker, căpătînd o anume duioşie pentru el; asta însă se putea întîmpla doar în anumite condiţii. Care erau aceste condiţii, se poate uşor bănui, deşi Tom nu le dezvăluise nicicînd. Trebuie să fi fost foarte dure, căci Tom ceru timp de

gîndire, el nefiind omul care să se vîre în fleacuri pentru bani. Cînd au ajuns la marginea mlaştinei, străinul se opri.

— Ce dovadă am că tot ceea ce mi-ai spus este adevărat? zise Tom.

— Iată semnătura mea, replică bărbatul cu faţa întunecată, apăsîndu-şi degetul pe fruntea lui Tom. Astfel, vorbind, el se întoarse spre partea cea mai deasă a mlaştinii, după cum spuse Tom, scufundîndu-se adînc în pămînt, pînă cînd nu se mai văzu nimic în afară de cap şi umeri dispărînd apoi cu totul.

Cînd Tom ajunse acasă, găsi pe fruntea sa amprenta neagră a arsurii unui deget, pe care nimic nu o mai putea şterge.

Cele dintîi veşti pe care soţia a trebuit să i le dea au fost moartea neaşteptată a lui Absalom Crowninshield, piratul cel bogat. Se anunţase şi în ziare, cu înfloritura de stil obişnuită, că „un vestit bărbat a căzut în Izrael".

Tom îşi aminti arborele abia doborît de prietenul său cu faţa întunecată gata de a-l pune pe foc.

— Să ardă piratul! spuse Tom. Cui îi pasă!

Acum el era convins că tot ce auzise şi văzuse nu-i iluzie.

Nu-i venea să se confeseze soţiei sale. Dar cum acesta era un secret neobişnuit, el, de bună voie, i-l împărtăşi Toată zgîrcenia ei fu deşteptată la pomenirea aurului tăinuit şi-şi îndemnă soţul să cadă la învoială cu bărbatul negricios şi să pună în siguranţă bogăţia lor viitoare. Chiar dacă Tom s-ar fi simțit dispus să se vîndă diavolului, era hotărît să nu o facă pentru a-şi constrînge soţia; astfel că refuză categoric, dintr-un pur spirit de contradicţie. Multe şi amare erau certurile pe care le aveau în legătură cu acest subiect, dar cu cît vorbea ea mai mult, cu atît Tom era mai hotărît să nu fie blestemat, numai ca să-i facă ei pe plac. Într-un tîrziu, femeia se hotărî să ia afacerea pe cont propriu şi, de va reuşi, să păstreze cîştigul pentru sine. Avînd aceeaşi fire curajoasă ca a bărbatului ei, o porni către vechiul fort indian, spre sfîrşitul unei zile de vară Lipsi multe ceasuri. Cînd se întoarse, se arătă rezervată și posacă în răspunsuri.

Vorbi ceva despre un bărbat cu faţa întunecată, pe care-l întîlnise în amurg cioplind la rădăcina unui arbore înalt. Tom era ursuz, nevrînd totuşi să accepte condiţiile: ea veni din nou cu o propunere de îmbunare, evitînd să vorbească despre cele întîmplate.

În seara următoare, ea plecă din nou spre mlaştină, cu şorţul încărcat din plin. Tom o tot aşteptă, dar degeaba; miezul nopţii veni, dar ea nu-şi făcu apariţia; dimineaţa, amiaza, noaptea trecură, dar ea tot nu veni. Acum Tom deveni neliniştit, mai ales cînd constată că ea luase în şorţul său ibricul, lingurile de argint şi cîteva obiecte de valoare. Trecu o altă noapte, veni o altă dimineaţă, dar nici vorbă de nevastă. Într-un cuvînt, nu s-a mai auzit nicicînd despre ea.

Care fusese soarta sa adevărată, nimeni nu ştia, cu toate că mulţi pretindeau că ştiu. Este una din acele întîmplări, ce se schimbă odată cu numărul povestitorilor. Unii consideră că ea se rătăcise prin labirinturile încurcate ale mlaştinii şi se scufundase într-o groapă, ori baltă; alţii, mai puţini generoşi, sugerau că ea fugise, să-şi adăpostească prada gospodăriei în altă provincie; în vreme ce alţii bănuiau că necuratul o ispitise într-o mlaştină jalnică, deasupra căreia a fost găsită plutind pălăria. Ca o confirmare, se spunea că un om vînjos, cu faţa întunecată, cu un topor pe umăr, fusese văzut tîrziu, chiar în acea seară, ieşind din mlaştină, purtînd o legătură într-un şorţ în carouri, cu un aer de triumf mohorît. Povestea cea mai circulată sesizează totuşi că Tom Walker deveni atît de curios de soarta soţiei sale şi a averii lui, încît porni să le caute pe amîndouă la fortul indian. În timpul unei lungi după-amieze de vară, el cercetă locul sumbru, dar nici urmă de soţie. O strigă pe nume de mai multe ori, dar ea nu se auzea de nicăieri.

Doar buhaiul de baltă răspundea vocii sale, ţipînd în zbor; brotacul orăcăia groaznic într-o băltoacă din apropiere. Se spunea, chiar la ora amurgului, cînd bufniţele începeau să ţipe şi liliecii să zboare, că atenţia sa era atrasă de larma corbilor, care bîntuiau deasupra unui chiparos. El privi în sus şi zări o legătură într-un şorţ în carouri atîrnînd de ramurile pomului, pe care era cocoţat un

vultur mare, de parcă l-ar fi păzit. Tresări de bucurie, căci recunoscu şorţul nevestei şi presupuse că acesta ascundea obiectele valoroase din casă.

— Ia să intrăm în posesia averii, spuse el, consolîndu-se singur, şi o să încercăm să ne descurcăm şi fără femeie.

În timp ce se căţăra în pom, vulturul îşi întinse aripile largi şi porni ţipînd spre umbrele adînci ale pădurii. Tom apucă şorţul, dar ce să vezi! Nu găsi nimic altceva decît o inimă şi un ficat, legate-n el.

Astfel, după cum spune această veche poveste autentică, asta a fost tot ce s-a găsit din soţia lui Tom. Probabil, ea încercase să trateze cu bărbatul cel negricios în acelaşi fel în care fusese obişnuită s-o facă cu soţul ei; dar deşi mintea unei femei este, în general, considerată să fie potrivită diavolului, totuşi, de această dată, se pare că pentru ea ieşise cum e mai rău. Ea trebuie să fi murit, căci se spune că Tom observase multe urme de copite pe pom şi găsi smocuri de păr care păreau că fuseseră smulse din claia neagră, dezordonată, a omului din pădure. Tom ştia, din experienţă, îndrăzneala nevestei sale. Strînse din umeri cînd văzu urmele înspăimîntătoarei violenţe.

— Pe legea mea, îşi spuse sieşi, bătrînul Scratch trebuie să fi avut mult de furcă!

Tom se consolă de pierderea averii odată cu pierderea soţiei, căci el era un bărbat curajos. Simţi chiar ceva asemănător gratitudinii faţă de omul din pădure, care, considera el, îi făcuse un bine. De aceea, îi căută prietenia o vreme, însă fără succes; bătrînul Picioare Negre juca precaut, căci orice-ar gîndi oamenii, diavolul nu vine întotdeauna; el ştie cum să-şi joace cărţile, cînd este destul de sigur de joc.

Se spunea că, tocmai cînd tergiversarea îi stimula lui Tom pofta de viaţă şi-l pregătea să accepte orice, numai să cîştige comoara promisă, îl întîlni pe bărbatul negricios, într-o seară, în obişnuita sa ţinută de pădurar, cu toporul pe umeri, rătăcind prin mlaştină şi fredonînd o melodie. El primi cu mare răceală propunerile lui Tom,

dîndu-i răspunsuri scurte şi continuînd să-şi fredoneze melodia.

Totuşi, treptat, Tom îl aduse la subiect şi începură să se ciorovăiască în legătură cu condiţiile în care întîiul urma să capete comoara piratului. O singură condiţie nu trebuia menţionată, fiind înţeleasă, în general, în toate cazurile, în care diavolul făcea favoruri; erau însă altele de importanţă mai mică, pentru care el se arăta de-o încăpăţînare de neclintit. Insista că banii găsiţi prin mijloace proprii trebuie întrebuinţaţi în folosul său. De aceea, propuse ca Tom să-i folosească în traficul cu negri, ceea ce însemna că el trebuia să aranjeze o corabie de sclavi. Tom refuză aceasta hotărît; era suficient de blestemat şi aşa, dar nici ca diavolul să-l convingă să devină negustor de sclavi.

Văzîndu-l pe Tom atît de scîrbit, n-a mai insistat în această privinţă, ci îi propuse, în schimb, să devină cămătar. Diavolul fiind extrem de neliniştit din cauza creşterii numărului cămătarilor, considerîndu-i oameni deosebiţi.

La asta, Tom nu avu nici o obiecţie, căci era chiar pe gustul său.

— Vei deschide o prăvălie de vechituri în Boston, luna viitoare, spuse negriciosul.

— O voi face chiar mîine, dacă doreşti, zise Tom Walker.

— Vei împrumuta bani cu procentul de doi la sută pe lună.

— Pe legea mea, voi cere patru, răspunse Tom Walker.

— Vei stoarce bani, vei sista ipotecile, vei duce negustorii la faliment.

— Îi voi duce la Diavol, strigă Tom Walker.

— Tu eşti cămătarul banilor mei, spuse Picioare Negre cu încîntare. Cînd doreşti biştarii?

— Chiar în noaptea aceasta.

— S-a făcut, spuse diavolul.

— S-a făcut, zise Tom Walker.

Aşa că ei îşi strînseră mîinile şi bătură palma. Timp de cîteva zile, Tom Walker fu văzut stînd la masa sa, într-un birou de contabilitate din Boston. Reputaţia sa ca bărbat de bani gata care

împrumută banii pentru o bună consideraţie, se extinse curînd.

Fiecare îşi aminteşte timpul lui Governor Belcher, cînd, mai ales, banii erau puţini. Era epoca creditului pe hîrtie. Țara fusese copleşită de proiectele de legi guvernamentale şi fusese înființată renumita bancă Land; a existat o furie a speculei, oamenii înnebuniseră cu scheme pentru noi aşezări pentru construirea oraşelor în sălbăticie; speculanţii de parcele de pămînt plecau cu hărţile, cu autorizaţiile şi cu Eldorado-ul de credite, întinzîndu-se, nimeni nu ştia unde, dar toţi fiind gata să le achiziţioneze. Într-un cuvînt, febra marii specule care izbucneşte din cînd în cînd la ţară, se dezlănțuise într-un grad alarmant şi fiecare visa să facă avere pe neaşteptate din nimic. Ca de obicei, febra scăzu; visul dispăru şi averile imaginare odată cu el; pacienţii fură părăsiţi într-o situaţie jalnică şi întreaga ţară răsuna de strigătul vremurilor grele.

Acest timp propice pentru suferința publică făcu pe Tom Walker să se stabilească în calitate de cămătar în Boston. Curînd uşa sa fu asaltată de clienţi. Nevoiaşul şi aventurierul, speculantul de jocuri de noroc, visătorul, căutător de pămînt, micul comerciant cheltuitor, negustorul mărunt de credit falit, pe scurt, fiecare, împins să obţină bani prin mijloace şi sacrificii disperate, se grăbea spre Tom Walker.

Astfel, Tom deveni prietenul universal al nevoiaşului şi acţiona asemeni „prietenului la nevoie”, adică întotdeauna fixa o bună plată şi siguranţă. Proporţional cu nefericirea solicitantului era şi gravitatea condiţiilor sale. El acumula datorii şi ipoteci: treptat îşi înghesui clienţii şi-i alungă storşi ca un burete de la uşa sa. În acest fel, el făcu bani, grămadă după grămadă, deveni un om bogat şi puternic şi îşi croi o ţinută potrivită „Schimbării”. Îşi construi, cum se obişnuia, o casă încăpătoare, dar lăsă cea mai mare parte din ea neterminată şi nemobilată fără parcimonie, în înfumurarea-i deplină, îşi tocmi chiar o trăsură, deşi își lăsă caii aproape lihniți de foame; şi fiindcă roţile neunse gemeau şi scrîşneau pe osie, credeai că auzi sufletele bieţilor debitori pe care-i soma.

Pe măsură ce Tom îmbătrînea, devenea tot mai gînditor.

Asigurîndu-şi lucrurile bune ale acestei lumi, el începu să se simtă neliniştit pentru cele ce vor urma. Se gîndea cu regret la afacerea făcută cu prietenul său negricios şi-şi puse mintea la treabă, ca să-l amăgească, dincolo de condiţiile acceptate. De aceea, deveni brusc teribil de bisericos. Se ruga tare, energic, de parc-ar fi putut cuceri cerul prin forţa plămînilor săi. Într-adevăr, oricine putea spune cînd păcătuise mai mult în timpul săptămînii, după intensitatea rugăciunii de duminica. Creştinii liniştiţi, care călătoriseră modest şi sigur la Sfîntul Munte, au fost roşi de remuşcări, văzîndu-se atît de brusc întrecuţi în cariera lor de acest proaspăt prozelit.

Tom era tot aşa de rigid în religie ca şi în problemele băneşti; era un supraveghetor aspru și critic al vecinilor săi, şi părea a crede că fiece păcat de-al lor devenea credit de partea sa. Chiar discuta despre eficacitatea persecuţiei renăscînde a quakerilor şi-a anabaptiştilor. Într-un cuvînt, zelul lui Tom deveni la fel de notoriu ca şi legăturile sale.

Totuşi, în ciuda acestei atenţii asidue pentru formalităţi, Tom avea o spaimă ascunsă că diavolul, oricum, îşi va lua partea. Ca el să nu fie luat pe neaşteptate, se spunea că purta întotdeauna o mică *Biblie* în buzunarul hainei. De asemenea, avea o *Biblie* mare pe masa din biroul său de contabilitate şi, în mod obişnuit, putea fi găsit citind-o, cînd oamenii îl vizitau pentru afaceri; în astfel de ocazii, îşi punea pe carte ochelarii săi verzi, pentru a însemna locul, timp în care se întorcea la afacerile sale cămătăreşti.

Unii spun că Tom se ţicnise puţin şi că în zilele bătrîneţii sale, simţindu-şi sfîrşitul aproape, îşi potcovise, şi înhămase calul şi-l îngropase cu picioarele în sus, deoarece el presupunea că în ultima zi, lumea se va întoarce pe dos, situaţie în care el şi-ar găsi calul gata de încălecat, fiind hotărît, ca în cel mai rău caz să treacă pe la vreun vechi prieten. Totuşi, aceasta probabil este doar o poveste de babă. Dacă într-adevăr el şi-a luat o asemenea precauţie, era total anormală; cel puţin aşa spunea vechea legendă autentică ce încheia povestea sa în felul următor:

Într-o după-amiază fierbinte de vară, Tom stătea în biroul lui de contabilitate, avînd pe cap tichia albă şi fiind îmbrăcat în ţinuta de dimineaţă, din mătase de India. Era pe punctul de a încheia o afacere, în care primise ruina unui speculant nenorocos, faţă de care arătase cea mai mare prietenie. Sărmanul afacerist îl imploră să-i mai acorde o păsuire de cîteva luni. Tom deveni nervos şi-l refuză în ziua următoare.

— Familia mea va fi ruinată şi va ajunge la mila enoriaşilor, spuse speculantul.

— Caritatea începe acasă, răspunse Tom; trebuie să am grijă de mine, în aceste timpuri grele.

— Ai destulă avere şi fără mine, spuse speculantul.

Tom îşi pierdu răbdarea şi evlavia:

— Să mă ia diavolul, dacă am făcut un gologan! zise el.

Chiar atunci se auziră trei bătăi puternice în uşa de la stradă.

El ieşi să vadă cine era acolo. Un bărbat cu faţa întunecată ţinea în frîu un cal negru, care necheza şi bătea din picioare, neliniştit.

— Iată-mă, Tom, spuse cu asprime individul cu faţa întunecată.

Tom se trase înapoi, dar prea tîrziu. Îşi lăsase mica *Biblie* în fundul buzunarului de la haină, iar pe cea mare, pe birou, îngropată sub hîrtiile cazului pe care se pregătea să-l închidă; nicicînd un păcătos nu fu luat mai pe neaşteptate. Bărbatul cu fata întunecată îl puse-n şa, ca pe un copil, dădu un bici calului şi plecă în galop cu Tom la spate, în mijlocul furtunii. Funcţionarii îşi puseră tocurile după urechi şi rămaseră holbîndu-se prin ferestre după el. Tom Walker dispăru în josul străzilor, tichia lui albă săltînd în sus şi-n jos, îmbrăcămintea-i fîlfîind în vînt şi armăsarul său iscînd scîntei din pavaj, la fiecare atingere.

Cînd funcţionarii se întoarseră, ca să-l caute pe străin, acesta dispăruse.

Nicicînd Tom Walker nu s-a mai întors să încheie ipoteca.

Un ţăran, care trăia la marginea mlaştinii, a relatat că în toiul furtunii cu tunete şi fulgere, a auzit un zgomot mare de copite şi un

urlet de-a lungul drumului; alergînd la fereastră, se întîmplă să vadă imaginea, după cum am descris-o, a unui cal, care galopa nebuneşte peste cîmpie, peste dealuri şi în jos în mlaştina întunecată, către vechiul fort indian; curînd, după căderea unui trăznet în acea direcţie, întreaga pădure păru să ia foc.

Lumea bună din Boston îşi clătina capul şi ridica uşor din umeri. De la întemeierea coloniei era însă aşa de obişnuită cu vrăjitoarele şi cu spiriduşii, precum şi cu şiretlicurile diavolului, de toate felurile, încît nu se arăta atît de înspăimîntată, după cum s-ar putea crede.

Curatorii au fost desemnaţi să aibă grijă de bunurile lui Tom. Totuşi, nu era nimic de administrat. Cercetîndu-se cuferele, toate ipotecile fuseseră găsite reduse la cenuşă.

În locul aurului şi argintului, lada sa de fier era plină de aşchii şi surcele; scheletele celor doi cai ai săi costelivi zăceau în grajd iar în ziua următoare, casa lui mare luă foc şi arse pînă-n temelii.

Acesta fu sfîrşitul lui Tom Walker şi al averii lui, dobîndite necinstit.

Fie ca toţi cămătarii avizi să-şi puna această poveste la inimă. Adevărul său este neîndoielnic. Groapa de sub stejari, unde el scotocise clupă banii lui Kidd, poate fi văzută şi astăzi, iar mlaştina învecinată şi vechiul fort indian sînt adesea bîntuite, în nopţile furtunoase, de o figură călare, în haine de dimineaţă şi o tichie albă, care, fără-ndoială, este spiritul tulburat al cămătarului. De fapt, povestea s-a restrîns ca un proverb mai ales în Noua Anglie, despre „Diavolul şi Tom Walker”.

Tot ce pot să-mi amintesc, este doar conţinutul poveştii spuse de Cape-Cod, vînătorul de balene. Mai erau acei obişnuiţi căutători de perle, pe care i-am omis dimineaţa tîrziu, foarte încîntaţi, deoarece vremea fluxului favorabil pescuitului trecuse; s-a propus să debarcăm, să ne înviorăm sub copaci, pînă cînd căldura amiezii se va fi domolit.

Am debarcat într-o parte încîntătoare a insulei, la Manhatta, în

acea regiune umbrită şi acoperită de verdeaţă, care fusese odinioară domeniul vechii familii a Hardenbrook-şilor. Era un ţinut bine cunoscut mie, din timpul expediţiilor acvatice ale copilăriei. Nu departe de locul unde debarcasem, se afla cavoul unei cunoscute familii olandeze, construit pe marginea ţărmului, un obiectiv de mare veneraţie şi fabulaţie pentru colegii mei de şcoală. Pătrunseserăm înăuntru cu ocazia unuia din voiajele noastre de coastă şi ne înfioraserăm la vederea sicrielor în descompunere şi a osemintelor mucegăite din interior; dar ceea ce-i sporise interesul în ochii noştri, era faptul că acesta se lega într-o oarecare măsură, de epava-pirat, care zăcea, putrezind printre stîncile de la Poarta Diavolului. De asemenea, existau poveşti despre contrabanda pusă pe seama acesteia istorisite mai ales pe vremea cînd era proprietar un individ vestit, pe nume Money Provost, un bărbat despre care se şoptea că avea multe afaceri misterioase cu cei de dincolo de mare. Însă toate aceste lucruri fuseseră îngrămădite în minţile noastre, în felul confuz în care astfel de teme sînt amestecate în poveştile copilăriei.

Pe cînd cumpăneam asupra acestor probleme, pe pajiştea care înainta pînă la marginea apei camarazii mei întinseră un ospăţ sub un castan mare cu bucatele din panerul nostru, bine încărcat. Aici, pe covorul răcoros al ierbii, ne-am amuzat în orele însorite ale amiezii. În vreme ce mă tolăneam pe iarbă, răsfăţîndu-mă în acel fel de reverie încîntătoare, care-mi place, am rechemat amintirile tulburi ale copilăriei despre aceste locuri şi le-am repetat, ca pe urme ale unui vis, imperfect rememorat, pentru amuzamentul însoţitorilor mei. Cînd am terminat, un merituos cetăţean, John Josse Wandermoere, acelaşi care cîndva îmi relatase aventurile lui Dolph Heyliger, rupse tăcerea şi-şi aminti o poveste despre dezgroparea unor bani, petrecută în aceste locuri şi justificată de unele tradiţii, auzite în copilăria mea. Cum îl cunoşteam a fi unul din cei mai autentici naratori ai regiunii, l-am rugat să ne ofere amănunte şi, prin urmare, în timp ce ne întreţineam cu o pipă din

cel mai bun tutun al lui Blase Moore, însuşi John Josse Wandermoere ne-a relatat povestea de mai sus.

SCHIȚE ÎN PARIS. 1825

CARACTERUL ENGLEZ ŞI FRANCEZ

Pentru că sînt doar un privitor în Europa şi mă țin cît mai departe de certurile şi prejudecățile ei, mă simt asemeni unui chibiț care urmăreşte un joc şi, fără a-l pricepe, poate înțelege greşelile celor mai abili jucători. O asemenea neutralitate a sentimentelor îmi îngăduie să mă amuz de contrastele caracterelor întîlnite în timpurile de pace generală, cînd diferitele popoare ale Europei, atîta vreme sîcîite de războaie, sînt adunate şi puse alături în acest loc de întrunire al națiunilor, care este Europa.

Totuşi, nu există contrast mai mare decît acela dintre francezi şi englezi. Pacea a copleşit această capitală veselă cu vizitatori englezi de toate rangurile şi condițiile sociale. Ei se înghesuie în fiece loc de curiozitate şi amuzament; umplu grădinile publice, galeriile, restaurantele, cafenelele, teatrele, ținîndu-se mereu ciotcă, nicicînd asociindu-se cu francezii. Cele două nații sînt ca două fire de culori diferite, împletite împreună, dar niciodată amestecîndu-se.

În realitate, ele prezintă o antiteză obişnuită şi par a se aprecia singuri, ca fiind deosebiți unii față de ceilalți; totuşi, fiecare îşi are meritele proprii, care le-ar putea aduce unora stima celorlalți. Intelectul francez e ager şi activ. Îşi face loc spre un subiect cu viteza fulgerului, pune stăpînire pe concluzii inaccesibile cu o curiozitate bruscă, iar deducțiile sale sînt mai mult intuitive.

Intelectul englez e mai puțin rapid, dar mult mai perseverent, mai puțin şocant, însă mult mai sigur în concluzii. Agerimea şi mobilitatea francezilor le îngăduie să găsească motive de distracție în multitudinea senzațiilor. Ei vorbesc şi acționează mai mult în urma impresiilor spontane, decît după reflecție şi meditație. De

aceea, sînt mai sociabili şi mai comunicativi, mai îndrăgostiţi de societate, de locurile de afluenţă publică şi amuzament. Un englez este mai chibzuit în deprinderi. El trăieşte într-o lume a propriilor gînduri şi pare mai independent. Îi place liniştea apartamentului său, creîndu-şi chiar în străinătate un fel de singurătate în jur, prin tăcerea şi rezerva lui; se mişcă de colo pînă colo, timid şi singuratic şi, ca să zic aşa, închis la trup şi la suflet.

Francezii sînt optimişti, cred că tot ce zboară se mănîncă şi se desfată în plăceri efemere.

Englezul e şi el în stare să nege binele prezent, pregătindu-se împotriva unui eventual rău. Oricît de mari sau de mici ar fi problemele, dacă soarele străluceşte doar pentru o clipă, francezul isteţ, în haină de sărbătoare şi cu gînduri de vacanţă, vesel ca un fluture îşi petrece viaţa mai departe, ca şi cînd soarele său ar fi perpetuu; dar dacă soarele străluceşte mai mult ca oricînd şi se-arată doar un nor la orizont, englezul prudent se aventurează neîncrezător, cu umbrela în mînă.

Francezul are o uimitoare capacitate de a-şi schimba în avantajul său lucrurile mărunte. Nici unul nu poate fi vesel şi luxos cu posibilităţi reduse; nici unul nu cheltuieşte puţin pentru a fi fericit. El aplică o anumită metodă în stilul său de viaţă şi transformă fiece moneda într-o frunză de aur. Englezul, dimpotrivă, este cheltuitor nu numai în deprinderi, ci şi în desfătări. Evaluează după preţ, fiece lucru, folositor ori decorativ. Afacerile nu-i oferă nici o satisfacţie, decît dacă sînt serioase şi desăvîrşite. La el totul are dimensiuni uriaşe. Locuinţa francezului, ca şi el, e deschisă, plăcută, agitată, zgomotoasă. El trăieşte într-o parte a unui mare hotel, cu intrare largă, curte pavată, cu o scară spaţioasă, murdară de piatră şi cu cîte o familie la fiecare etaj. Totul este numai zgomot. El este amabil şi vorbăreţ cu servitorii săi, sociabil cu vecinii şi politicos cu toată lumea. Oricine are acces la el şi în apartamentul său; chiar dormitorul e deschis vizitatorilor, oricare ar fi starea sa; şi toate acestea, nu dintr-un sentiment omenesc de ospitalitate, ci din acea

obişnuită comunicativitate, ce-i predomină caracterul.

Englezul, dimpotrivă, se ascunde într-o casă confortabilă, de cărămidă, curată, care îi aparţine în întregime; închide uşa din faţă, pune sticle sparte de-a lungul pereţilor, puşti cu arc şi capcane în grădini, se înconjoară de pomi şi draperii; jubilează în tăcerea şi izolarea lui şi pare dispus să înlăture zgomotul, lumina zilei şi musafirii. Casa lui, ca şi el, are o înfăţişare rezervată, neprimitoare; totuşi, oricine cîştigă permisiunea de a intra, poate găsi înăuntru o mînă caldă şi un şemineu plăcut.

Francezul excelează în inteligenţă, englezul, în umor; francezul are o fantezie mai veselă, englezul, imaginaţie mai bogată. Primul este plin de sensibilitate, impresionabil şi înclinat spre emoţii spontane şi puternice, dar emoţia lui nu-i de durată, englezul este mai flegmatic, nu atît de uşor impresionabil, însă capabil să atingă un mare entuziasm. Defectele acestor temperamente diferite sînt că vivacitatea francezului este în stare să scînteieze, să facă spumă, iar gravitatea englezului poate să se potolească şi să devină confuză. Cum cele două caractere pot fi diferite în acelaşi mediu, francezul ţinîndu-se departe de efervescenţă, iar englezul, de stagnare, amîndouă vor părea excelente.

Acest contrast de caracter poate fi, de asemenea, observat în marile interese ale celor două naţii. Francezul pasionat este întru totul, pentru recunoaştere miliară, el luptă pentru glorie, ca să spun aşa, pentru succes în război. Întrucît se îngrijeşte ca steagul naţional să fie victorios, puţin îi pasă de cheltuială, de nedreptate sau de inutilitatea războiului. Este încîntător cum cel mai sărac francez va benchetui la o scurtă dare de seamă triumfătoare, va mînca şi va bea la o victorie mare, iar la vederea unui suveran militar, aducînd acasă tunul şi drapelele capturate, îşi va arunca-n sus chipiul unsuros şi va fi gata a sări de bucurie din pantofii săi de lemn.

John Bull, dimpotrivă, este o persoană înţeleaptă, curtenitoare. De greşeşte, asta se-ntîmplă în cei mai raţional mod imaginabil. Luptă pentru că binele lumii o cere. Este o persoană morală şi

poartă război cu vecinul său pentru menţinerea păcii, ordinei şi a principiilor sănătoase. Este un personaj fabricant de bani şi luptă pentru prosperitatea comerţului şi a manufacturilor. Astfel, cele două naţii s-au luptat, din timpuri imemorabile, pentru glorie şi bine.

În vreme ce francezii, în urmărirea gloriei, şi-au pierdut capitala de două ori, John, în urmărirea binelui, a intrat pînă peste cap în datorii.

DESPRE CASTELELE TUILERIES ŞI WINDSOR

Uneori, îmi imaginez că aş putea descoperi însuşirile unei naţii după înfăţişarea clădirilor sale. În castelul Tuileries, de exemplu, îmi dau seama de aceeaşi dezordine a contrariilor, care marchează caracterul francez; aceeaşi confuzie bizară a măreţiei şi decadenţei, a splendidului şi a jalnicului, a sublimului şi a grotescului. Vizitînd acest edificiu vestit, cel dintîi lucru ce-i izbeşte, nu numai privirea, ci şi auzul, este parada militară. Curţile sclipesc de soldaţii cuirasaţi şi răsună de tropotul cailor, de bubuitul tobei şi de sunetul strident al trompetei. Ofiţerii, abia coborîţi de pe cai, îi inspectează arcadele, cu carabinele încărcate, zornăind pintenii şi zăngănind săbiile. Grenadierii uriaşi stau postaţi la scările castelului; tinerii ofiţeri din gărzi umblă haihui pe la balcoane, ori hoinăresc pe terasele sale; iar scînteierea baionetei din fereastră în fereastră arată că sentinelele se plimbă cu pas mărunt în susul şi-n josul coridoarelor şi anticamerelor. Primul etaj străluceşte de splendorile curţii. Gustul franţuzesc se vede în împodobirea somptuoasă a apartamentelor; nu sînt date uitării nici capela aurită şi nici splendidul teatru, unde Evlavia şi Plăcerea stau alături şi se armonizează cu perfecta bună-cuviinţă franţuzească.

O lume a detaliului bizar şi paleativ se contopeşte cu toată această măreţie regală şi militară. O mare parte a clădirii uriaşe este secţionată în camere mici şi adăposturi pentru servitorii curţii şi pentru paraziţii dependinţelor. Unii sînt strînşi în mezaninurile apartamentelor dintre etaje, ale căror locatari par a se îmbrînci într-o parte, ca şi cărţile între rafturile strîmte; ceilalţi sînt cocoţaţi, asemeni rîndunicilor pe sub cornişe; acoperişurile ridicate, înalte şi abrupte, asemeni unei pălării cu trei colţuri, cu şiruri de mici ferestre de fronton, etaj după etaj. Chiar destul de mari ca să admită lumina şi aerul pentru vreun dormitor şi ca să îngăduie ocupantului său a privi afară cerul. Chiar spre vîrful acoperişului, poate fi văzut,

ici şi colo, unul din aceste orificii de ventilare, cu un burlan lîngă el, pentru a îndepărta fumul de la pacostea de combustibil cu care chiriaşul cu faţa zbîrcită îşi fierbe la foc mic o jumătate de linguriţă de caftea.

Apropiindu-ne de palat, dinspre Pont Royal, să aruncăm o privire scurtă asupra tuturor straturilor variate de locuitori: locatarul mansardei, pe acoperiş, servitorul, la mezanin, curteanul, la fereastra apartamentelor regale; în vreme ce la parter, aburul de mirosuri apetisante şi bucătarii cu chipie albe vîrîndu-şi capetele prin deschizătura ferestrelor, trădează acel laborator ştiinţific şi foarte important care este bucătăria regală. Du-te în marea anticameră a apartamentelor regale, duminica, şi vei vedea amestecul vechii şi noii Franţe: emigraţii reîntorși odată cu Burbonii; mica nobilime ofilită, cu picioarele slabe ca fusele, îmbrăcată în ţinută de gală, care împodobea aceste saloane înainte de revoluţie şi-şi păstra cu grijă memoria în timpul exilului; solitarii şi *ailes de pigeon*[74] de odinioară, cu spadele de curte, umblînd ţanţoş în spate, asemeni acelor cu gămălie înfipte în gîndacii uscaţi. Priveşte-i cum bîntuie peisajele splendorii de altădată, cu speranţe de restabilire a vechilor clase sociale, asemeni stafiilor obsedate de vecinătatea vreunei comori îngropate, în vreme ce în jurul lor, vezi tînăra Franţă maturizîndu-se la şcoala luptei lui Napoleon, echipată milităreşte: înaltă, îndrăzneaţă, sinceră, puternică, pîrlită de soare, cu favoriţii aspri, cu ghetele tropăitoare, înălţîndu-se pe creste şi scînteindu-şi platoşele.

Numărul paraziţilor vechi şi ereditari este incredibil; cît priveşte regalitatea, se spune că este la ea acasă. Într-adevăr, toate palatele regale abundă de familii nobile, reîntoarse din exil şi care-şi împart adăposturile prin tragere la sorţi, în timp ce aşteaptă restabilirea claselor lor sociale, ori mult discutata lege a garantării. Unii dintre ei

---

[74] Aripi de porumbel (fr.).

stau în cartiere frumoase, dar duc o existenţă umilă. Unele familii au doar cinci ori şase sute de franci pe an şi toată suita lor constă dintr-o singură servitoare. În ciuda acestui fapt, ele îşi păstrează vechea ţinută aristocratică, privesc de sus cu mare dispreţ la familiile opulente, care s-au ridicat de la revoluţie încoace; îi stigmatizează pe toţi drept parveniţi sau arivişti şi refuză să-i viziteze.

Privind exteriorul. Castelului Tuileries, ticsit de populaţie, m-am gîndit adeseori ce privelişte rară se vede pe neaşteptate şi cum toate ungherele şi colţurile palatului stau deschise în timpul zilei. Este ca o întoarcere a trunchiului la bătrînul copac şi o strămutare a lumii viermilor, furnicilor şi cîrtiţelor adăpostite dedesubt. Într-adevăr, există o anecdotă scandaloasă, care spune că în timpul uneia dintre intrigile mărunte, cînd petardele explodau sub ferestrele castelului Tuileries, pe neaşteptate, poliţia făcu o anchetă la palat la ora patru dimineaţa, cînd urmă o scenă de confuzie ciudată. Fu găsită o puzderie de locatari introduşi pe furiş în clădirea uriaşă: fiece gaură de şobolan avea ocupantul său; şi locurile considerate a fi închiriate doar de păienjeni fuseseră găsite ticsite de populaţie clandestină. Se adaugă acele multe accidente groteşti petrecute; unii, în fuga mare, loveau cu putere uşile şi se îndepărtau repede în halatele de noapte şi în papuci; şi cîteva persoane întîlnite, din întîmplare, în camerele lor vecine manifestau incontestabila uimire în asemenea împrejurare.

După cum mi-am imaginat, puteam citi caracterul francez în palatul naţional Tuileries; tot astfel mi-am zugrăvit cîteva dintre însuşirile lui John Bull, în reşedinţa sa regală din castelul Windsor.

Tuileries, pe dinafară, un palat liniştit, este, în realitate, o posesiune militară fanfaronardă; în vreme ce vechiul castel, dimpotrivă, în ciuda înfăţişării sale impunătoare, este complet sub papucul nevestei. Fiece colţ şi ungher sînt transformate într-un adăpost plăcut, comod, vreun „leagăn zămislit”, neînchiriat de către solicitanţii prăpădiţi, ori soldaţii cu favoriţi, ci numai de către

conţopiştii lustruiţi, cunoscători ai realizatorilor soldei de faţă şi ai budincii imediate, care păreau plasaţi acolo nu pentru a omorî şi distruge, ci pentru a se hrăni şi a se înmulţi. Dădacele şi copiii străluceau cu feţele trandafirii la ferestre şi se înghesuiau prin curţi şi pe terase. Cînd nu-şi exercită funcţia, soldaţii au o privire liniştită şi pot fi văzuţi zăbovind în loc cu dădacele, nu pentru a face dragoste cu ele în stilul vesel galant al soldaţilor francezi, ci cu o infinită bonomie ajutîndu-le să aibă grijă de ţînci şi de copii. Deşi bătrînul castel este în decădere, în jurul său totul prosperă, crăpăturile zidurilor sînt închiriate de rîndunici, de ciori de cîmp şi de porumbei, toţi siguri de o locuinţă liniştită; iedera îşi înfige adînc rădăcinile în fisuri şi se dezvoltă din plin în jurul turnului năruit[75]. Iată ce se întîmplă cu onestul John; în ciuda faptului că toţi cei ce trăiesc în castel prosperă, el se ruinează pe zi ce trece. Este dispus a fi soldat şi fanfaronard, asemeni vecinilor săi; cu excepţia scriitorului sau îndrăgostitului tainic, natură care-şi iubeşte excesiv femeia, încercînd să-i cîştige mereu inima; şi el poate să-şi ridice coiful şi să-şi încingă spada, părînd destul de priceput a degrada un tată, care munceşte din greu, dîndu-şi osteneala cu o droaie de copii pe urmele sale şi cu o muiere, ţinîndu-se scai de el.

[75] Această schiţă a fost scrisă înaintea reparaţiilor şi adăugirilor magnifice făcute castelului Windsor, mai tîrziu.

CÎMPUL DE LA WATERLOO

Am vorbit puţin înainte cu oarecare ironie şi detaşare despre contrastul care există între caracterul englez şi cel francez, dar aceasta merită o consideraţie mai mare. Ele reprezintă naţiile diametral opuse ale timpurilor moderne şi cele mai demne rivalităţi. Esenţial diferite în caractere, excelînd în calităţi contrastante şi ilustrîndu-şi fiecare distincţia în faţa celeilalte, prin chiar poziţia lor. Acest contrast nu mai e izbitor evidenţiat în altceva, decît în organizarea lor militară. Francezii şi englezii s-au luptat dintotdeauna şi, dintotdeauna, şi-au ticsit unii altora istoria cu acte de splendid eroism. Să luăm, de exemplu, bătălia de la Waterloo, ultima şi cea mai de seamă încercare a mîndriei lor rivale. Nimic nu ar fi putut depăşi îndrăzneala strălucitoare, pe de o parte, şi suferinţa încăpăţînată, pe de alta. Cavaleria, franceză s-a spart, precum valurile, asupra detaşamentelor compacte ale infanteriei engleze. Au fost văzuţi galopînd în jurul acelor şiruri de ziduri din oameni, căutînd zadarnic o intrare, aruncîndu-şi armele în aer, în căldura entuziasmului lor şi înfruntînd întregul cîmp al bătăliei. Trupele engleze, pe de altă parte, împiedicate să se mişte sau să tragă, stăteau nemişcate, suferind. Coloanele lor erau spintecate de artilerie, rînduri întregi erau măturate dintr-un foc, dar supravieţuitorii se reorganizau şi rămîneau neclintiţi.

În acest fel, multe coloane treceau prin furtuna de foc, fără să treacă prin foc, fără ca vreo acţiune să le tulbure sîngele sau să le încînte spiritele. Moartea le subţia rîndurile, dar nu reuşea să le zdruncine sufletele. O minunată ocazie pentru impulsurile rapide şi gesturile generoase, spre care francezii sînt înclinaţi, a avut un cavaler francez; în toiul unui atac furios asupra unui ofiţer francez, observă în momentul asaltului că adversarul îşi pierduse sabia. Francezul îşi coborî vîrful spadei sale, ridicînd-o curtenitor pe a celuilalt. Pacea fie cu acel războinic generos, indiferent care i-a fost

soarta! Fie ca gazonul de la Waterloo să crească verde pe mormîntul lui! Şi ar fi pe mai departe cel mai fericit destin, ca un astfel de spirit să se cufunde înconjurat de furtună, inconştient de înfrîngere, decît să supravieţuiască şi să jelească laurii căzuţi ai ţării sale.

Astfel au luptat cele două armate, de-a lungul unei zile lungi şi sîngeroase – francezii cu pornire entuziastă, englezii cu un curaj nezdruncinat, pînă cînd soarta, ca şi cum ar fi lăsat problema superiorităţii nedecisă, a adus prusacii să hotărască sorţii pe cîmp.

La cîţiva ani după aceasta, cînd am vizitat întinderea de la Waterloo, fierul de plug era ocupat cu muncile sale obişnuite şi recoltele periodice aproape înlăturaseră urmele războiului.

Cu toate acestea, ruinele înnegrite ale Hongoumontului rămăseseră, monumental maldăr, care să marcheze violenţa acelei puternice lupte. Pereţii prăbuşiţi, găuriţi de gloanţe şi zguduiţi de explozii ilustrau numărul mare de morţi cînd galul şi britonul, adunaţi între zidurile înguste, mînă lîngă mînă, picior lîngă picior, au luptat din grădină spre curte, din curte în cameră, cu o rivalitate intensă şi concentrată. Coloane de fum s-au înălţat din acest vortex al bătăliei, ca dintr-un vulcan.

— A fost, spuse ghidul meu, un mic infern, pe pămînt.

Nu departe, două sau trei pete mai închise la culoare, de un verde neobişnuit, marcau încă locurile în care aceşti rivali războinici, după lupta lor crudă şi violentă, au adormit împreună în linişte, în poala mamei comune – pămîntul. Peste tot restul cîmpiei pacea s-a reaşezat.

Fluieratul nepăsător, al ţăranilor plutea în locul sunetului goarnelor. Pîlcul de oameni lucrase încet partea de deal, cîndva scuturată de copitele escadroanelor grăbite, lanuri mari de cereale se unduiau paşnic peste mormintele soldaţilor, aşa cum vara mările se clatină deasupra locurilor în care zac corăbii scufundate.

Permiteţi-mi să adaug la prezentarea anterioară a caracterului militar francez cîteva concluzii, pe care le-am cules verbal, într-una din provinciile franceze. Posibil să fi ieşit de-acum de sub tipar,

însă, eu unul, nu le-am întîlnit niciodată.

La izbucnirea Revoluţiei, cînd atît de multe familii vechi au emigrat, un descendent al marii familii Turenne, pe nume De Latour D'Auvergne, a refuzat să-şi însoţească rudele şi a intrat în armata republicană. A servit în toate companiile revoluţiei, distingîndu-se prin valoarea, priceperea şi spiritul său generos şi ar fi putut să se ridice spre avere şi spre cele mai înalte onoruri. Totuşi, a refuzat toate rangurile din armată, care-l depăşeau pe cel de căpitan şi n-a primit nimic altceva, ca recompensă pentru faptele lui, decît o sabie de onoare. Napoleon, pomenindu-i meritele, i-a dat titlul de „Prim Grenadier al Franţei", singurul titlu pe care l-a purtat vreodată. A fost ucis în Germania, în bătălia de la Neuburg. Ca o cinstire a memoriei lui, locul său a fost mereu păstrat în regiment, ca şi cum l-ar mai fi ocupat încă; şi ori de cîte ori se făcea inspecţia regimentului, numele lui De Latour D'Auvergne era strigat, se auzea:

— Mort pe cîmpul de onoare!

DRUMURI PRIN PRERII

URMĂRIREA ROIULUI DE ALBINE

Frumoasa pădure în care ne-am instalat tabăra era plină de arborii albinelor, adică arbori cu trunchiurile putrezite, unde albinele sălbatice îşi aşezaseră stupii. Este surprinzător ce puzderie de roiuri şi-au răspîndit albinele în Vestul îndepărtat, numai în cîţiva ani. Indienii le consideră prevestitorii oamenilor albi, după cum bizonul american face simţită prezenţa pieilor roşii; şi chiar se spune că, pe măsură ce albina înaintează, indianul şi bizonul american se retrag. Sîntem mereu obişnuiţi să asociem zumzetul stupului cu o fermă şi cu o grădină şi să considerăm acele harnice insecte, ca fiind legate de aşezările umane aglomerate; şi mi s-a povestit că albina sălbatică arareori poate fi întîlnită la distanţă mare de graniţă. Ele sînt mesagerii civilizaţiei, precedînd-o în mod constant, în vreme ce aceasta avansează de la ţărmurile Atlanticului; cîţiva dintre vechii colonişti ai Vestului pretind că ştiu chiar şi anul cînd albina domestică a traversat, prima oară, Mississippi. Indienii şi-au descoperit, cu surprindere, arborii în descompunere, din pădurile lor încărcaţi pe neaşteptate cu dulciuri plăcute. Şi mi se spunea că nimic nu poate întrece plăcerea lacomă cu care ei au benchetuit, pentru întîia oară, într-o astfel de opulenţă sălbatică.

În prezent, albina domestică roieşte în miriade, în dumbrăvi şi păduri minunate, care ocolesc şi intersectează preriile şi se întind de-a lungul terenurilor aluvionare ale rîurilor.

Mi se pare că aceste frumoase regiuni răspund *ad litteram* descrierii ţării făgăduinţei „o ţară unde curg laptele şi mierea”, căci păşunea bogată a preriilor este calculată ca să susţină cirezile de vite, la fel de nenumărate ca nisipurile de pe ţărmurile mării, în

vreme ce florile, cu care sînt împodobite, le oferă un adevărat paradis albinelor căutătoare de nectar.

Nu ne aflam de mult în tabără, cînd o ceată de oameni o porni în căutarea arborelui albinelor şi, curios de a fi martor la această acţiune, am acceptat cu bucurie invitaţia să-i însoţesc. Grupul era condus de un bătrîn vînător de albine, un individ înalt, uscăţiv, îmbrăcat într-o haină de pînză de casă, ce-i atîrna în voie, pîn-la picioare, purtînd pe cap o pălărie de pai, nu deosebită de a unui apicultor. Un tovarăş, la fel de bizar, în haină şi fără pălărie, umbla călare pe urmele sale, cu o puşcă lungă pe umăr. Acestora le urmară alţii, care cu topoare, care cu puşti, căci nimeni nu se îndepărta de tabără fără arme de foc, fiind pregătiţi să înfrunte fie un animal sălbatic, fie o căprioară, fie un indian.

După ce am parcurs o oarecare distanţă, am ajuns în luminişul unei liziere de pădure. Aici conducătorul nostru avu o ezitare, dar după aceea înaintă liniştit către un mic tufiş, deasupra căruia am zărit o bucată de fagure de miere. Ceea ce am găsit erau o momeală, ori o cursă întinsă albinelor sălbatice. Cîteva bîzîiau în jurul fagurelui pătrunzînd în celulele sale.

După ce albinele se împovărau de miere, se ridicau în aer şi zburau în linie dreaptă, aproape cu viteza unui glonţ. Vînătorii urmăreau atent ruta lor şi apoi o porneau în aceeaşi direcţie, înaintînd cu ochii ridicaţi spre cer, împiedicîndu-se de rădăcinile contorsionate şi de copacii căzuţi. Astfel, ei urmăreau albinele încărcate cu miere în zborul lor spre stupul din trunchiul găunos al unui stejar distrus, unde, după ce bîzîiau o clipă, intrau într-o gaură situată la aproximativ şaizeci de picioare de la pămînt.

Acum, doi dintre vînătorii de albine izbeau cu forţă cu topoarele la rădăcina arborelui, ca să-l doboare. Între timp, simplii spectatori şi amatori se îndepărtau precauţi, la o oarecare distanţă, pentru a nu fi atinşi de copacul care cădea şi de răzbunarea chiriaşilor lui. Loviturile toporului păreau să nu aibă nici un efect în stupul acestei comunităţi foarte harnice impasibilă şi liniştită. Albinele continuau

să-şi vadă de ocupaţiile obişnuite, unele sosind supraîncărcate în „port”, altele plecînd în noi expediţii, asemeni multor comercianţi care porneau pentru a face bani în metropolă ignorînd iminenţa falimentul ai ori prăbuşirea.

Nici trosnetul puternic, care anunţa prăvălirea trunchiului, nu reuşi să le abată atenţia de la urmărirea încordată a cîştigului; copacul căzu cît era de lung făcînd un zgomot îngrozitor, despicîndu-se de la un capăt la celălalt, dezvelind toate comorile obştii, strînse grămadă.

Unul din vînători alergă imediat cu un mănunchi de fîn drept apărare împotriva albinelor, Totuşi, ele nu întreprinseră nici un atac şi deocamdată, nu căutară vreo răzbunare; păreau mai curînd stupefiate de catastrofa produsă şi, neuitînd cauza, continuară să bîzîie şi să mişune pe lîngă ruine, fără să ne deranjeze. Tot grupul de oameni năvăli acum cu cîte-o lingură şi un cuţit de vînătoare, ca să golească de miere straturile fagurelui din trunchiul găunos. Unele din ele erau vechi şi de o culoare maron intens, altele erau de un alb încîntător, iar mierea din cămăruţe se vedea limpede. Asemenea faguri, pentru că erau întregi, se aşezau în vase ca să fie transportate la tabără; aceia care, fuseseră sfărîmaţi în cădere, erau devoraţi pe loc. Fiecare vînător putea fi văzut cu o bucăţică în mînă, din rare picura abundent miere pe degete şi care dispărea la fel de repede ca şi-o tartă cu cremă înfulecată cu poftă de un şcolar, la sărbători.

Nu numai vînătorii de albine profitau de prăbuşirea acestei comunităţi harnice, ci şi albinele lăsînd impresia unor obiceiuri similare cu acelea ale omului muncitor şi aducător de cîştig, timp în care eu zării un mare roi probabil din stupii rivali, ajungînd la unul din capetele trunchiului ca să se înfrupte din ruinele vecinilor lor. Albinele se repeziră tot aşa de nerăbdătoare şi vesele, ca şi mulţii jefuitori năpustiţi asupra indianului adus pe ţărm, afundîndu-se în cămăruţele fagurilor fărîmaţi, săturîndu-se din pradă şi mai apoi zburînd, croindu-şi drum spre casele lor. Cît despre sărmanii

proprietari ai ruinelor, aceştia păreau să nu mai aibă tragere de inimă pentru nimic, nici măcar pentru a gusta nectarul care curgea în jurul lor. Se tîrau doar, înainte şi-napoi, într-o dezolare haotică, aşa cum văzusem cîndva un biet nenorocit hălăduind cu mîinile în buzunar şi fluierînd aiurea, descurajat, pe lîngă ruinele casei sale, care arsese.

Este dificil să descriu tulburarea şi confuzia albinelor din stupul devastat, care fuseseră plecate în timpul catastrofei, şi care acum soseau din cînd în cînd, cu încărcături mari din afară. Mai întîi, ele se învîrteau în aer, în locul unde cîndva copacul căzut îşi înălţase coroana, uimite de-a găsi un goL La un moment dat, înțelegînd parcă dezastrul, ele se aşezară în roiuri pe creanga uscată a unui copac din apropiere de unde păreau că privesc la ruina prăvălită la pămînt zumzăindu-şi mai departe în lamentaţii jalnice, căderea republicii lor. Era o scenă căreia „melancolicul Jacques” i-ar fi putut da o interpretare morală în spiritul timpului. Părăsim imediat locul lăsînd multă miere în scorbura copacului.

— Va fi curățată toată de trîndavi, spuse unul din pădurari.

— Ce trîndavi? am întrebat eu

— Oh! Urşii, dihorii, ratonii şi oposumii. Urşii sînt cei mai pricepuţi din lume în găsirea copacului albinelor. Vor muşca zilnic din trunchi, pînă ce vor face o gaură destul de mare pentru labele lor şi vor trage afară mierea, cu albine cu tot.

MAREA PRERIE – O VÎNĂTOARE DE BIZONI

După aproape două ore de mers în direcţia sudică, spre amiază ne-am făcut apariţia din direcţia zonei întunecoase a lui Cross Timber şi, spre nemărginita noastră încîntare, zărirăm „Marea Prerie" întinzîndu-se în dreapta şi în stînga noastră. Puteam urmări distinct meandrele lui Main Canadian şi diferitele cursuri de apă mai mici, prin fîşiile de păduri verzi care le mărgineau. Peisajul era vast şi frumos. Există întotdeauna o expansiune a sentimentului, cînd priveşti aceste deserturi nelimitate şi bogate; fără îndoială, am fost conştient de acest lucru, după ce ne-am pomenit în „temniţa noastră, închisă de nenumărate crengi".

De pe o ridicătură de pămînt, Beatte arătă locul unde el şi tovarăşii lui uciseseră bizonii şi zărirăm cîteva puncte negre mişcîndu-se în depărtare, despre care el spunea că făceau parte din turmă. Căpitanul hotărî continuarea drumului prin fundul pădurii, pe o distanţă de aproape o milă, precum şi aşezarea taberei acolo, pentru una sau două zile, în aşa fel, încît să aibă loc o vînătoare obişnuită de bizoni şi să ne facem provizii de hrană. În vreme ce turma trecea grupată strîns, pe coasta dealului, spre tabără, Beatte îmi permise mie şi tovarăşilor mei să ne adunăm sub comanda sa, promiţînd să ne ia acolo unde este multă treabă. Părăsind linia de hotar, ne abăturăm spre prerie, traversînd o vale mică şi urcînd o uşoara ridicătură de pămînt.

Deîndată ce am ajuns pe colină, zărirăm cîţiva cai sălbatici la distanţă de aproape o milă. Beatte se puse-n alertă imediat, nemaigîndindu-se la vînătoarea de bizoni. El se urcă pe puternicul său cal, pe jumătate sălbatic, avînd un arcan înfăşurat în spirală pe oblîncul de şa, şi-ncepu urmărirea, în timp ce noi rămăseserăm pe colină, supraveghindu-i manevrele cu mare atenţie. Profitînd de avantajul unei fîşii din ţinutul păduros, el îi ochi pe furiş, liniştit ca să-i prindă, înainte de a fi observat. În momentul în care ei îl zăriră,

se dezlănţui fuga. Îl urmăream cu privirea făcînd un ocol la orizont, asemeni unui corsar în plină capturare a unui vas comercial; trecu peste panta abruptă a unei culmi şi coborî într-o vale mică; în cîteva clipe apăru pe dealul din partea opusă şi prinse unul din cai. Curînd ajunse aproape de animal şi părea că încearcă să ţină captura în lasou. Dar amîndoi dispărură din nou în spatele dealului şi nu-i mai zărirăm nicicum. După un timp se întoarse. Prinse un cal puternic, dar nu putea să-l țină, pierzînd lasoul în această încercare.

În vreme ce aşteptam întoarcerea sa, zărirăm doi bizoni coborînd povîrnişul dealului, îndepărtîndu-se spre un curs de apă care făcea meandre printr-o ravină mărginită de arbori. Tînărul Count şi cu mine încercarăm să ajungem lîngă ei, ascunzîndu-ne după copaci. Ei ne descoperiră cînd ne aflam la trei-patru sute de yarzi depărtare şi, întorcîndu-se, bătură în retragere spre colină. Ne îmboldeam caii de-a lungul ravinei, continuînd urmărirea. Greutatea imensă a capului şi a umerilor dădu de furcă bizonului la urcarea dealului, dar îşi acceleră coborîşul Aveam un avantaj pe care-l cîştigarăm repede în faţa fugarilor, deşi era dificil să ţinem caii prea aproape de ei, mirosul lor inspirîndu-le groază. Count, care avea o armă cu două țevi, o încarcă cu gloanţe. Trase, dar rată. Bivolii îşi schimbară drumul şi galopau acum repede în jurul dealului, cu capul înainte. Deoarece alergau în direcţii diferite, fiecare dintre noi, am ales cîte unul şi ne-am despărţit, Eram înarmat cu o legătură de pistoale pe care le-am împrumutat de la Fort Gibson şi care, efectiv, mi-au fost de folos. Pistoalele sînt foarte eficace în vînătoarea de bizoni, fiindcă vînătorul poate să călărească aproape de animal şi să-l împuşte, în plină viteză, în timp ce puştile lungi şi grele folosite la graniţă, nu pot fi nici uşor mînuite, nici descărcate cu ţintă precisă, din poziţia călare. De aceea, dorinţa mea era să prind un bizon, la o bătaie de pistol. Nu era deloc uşor. Am încălecat un cal foarte iute, care părea mai apt pentru a fi folosit la vînătoare, şi am intrat deîndată în joc; dar în clipa în care galopam aproape paralel, cu bizonul, acesta îşi făcu vînt înainte cu urechile

depărtate şi înţepenite, creîndu-mi senzaţia de scîrbă şi panică. Nu era de mirare. Dintre toate animalele, bizonul, cînd este hăituit de vînător, are cel mai diabolic aspect. Cele două coarne scurte, negre se arcuiesc în afara fruntarului imens de păr aspru, ochii săi strălucesc asemeni cărbunilor, gura lui este deschisă, limba arsă şi ridicată, coada, cu o mişcare iute şi scurtă, este menţinută vertical în aer. Totul este o imagine perfectă a furiei amestecată cu teroarea. Cu greu îmboldeam calul suficient de aproape, cînd, spre necazul meu, ţintind, ambele pistoale ratară. Din nefericire, strînsoarea acestor arme veterane era atît de istovitoare, încît în galop grundul era scuturat de armele de foc. La declanşarea ultimului foc de pistol, mă aflam aproape de bizon, cînd, în disperarea sa, acesta se întoarse cu o pufnitură neaşteptată şi se aruncă asupra mea. Calul începu să se-nvîrtească asemeni unui pivot. Făcu o săritură spasmodică şi în vreme ce mă sprijineam pe-o latură, cu pistolul întins, am fost cît p-aci să fiu azvîrlit la picioarele bizonului.

Din trei-patru sărituri ale calului ieşirăm din sfera de influenţă a inamicului, care apărîndu-se disperat, bătu grabnic în retragere.

De-ndată ce-am putut stăpîni calul, cuprins de panică, am încărcat pistoalele din nou, am dat iarăşi pinteni, în urmărirea bizonului, care-şi încetinise viteza pentru a-şi trage şi el sufletul. La apropierea mea, se aruncă din nou în plină luptă şi-o porni într-un galop întins, azvîrlindu-se cu capul înainte, prin desişuri şi ravene. Cîţiva cerbi şi lupi speriaţi de galopul furtunos ieşiră din ascunzişurile lor şi o luară la fugă în dezordine, la dreapta şi la stînga, de-a lungul deşertului. Un galop prin prerie, pentru mărirea jocului, nu este cîtuşi de puţin atît de liniştit ca acelea imaginate de cei care au idee despre ce înseamnă în luminiş. Este adevărat că locurile de vînătoare din prerie nu sînt aşa de încurcate cu plante înflorite şi ierburi înalte ca celelalte întinderi ale preriei, dar sînt înţesate de bizoni; însă ele sînt variate prin alternanţa deal-vale, iar acolo unde înălţimea este foarte mare, pot fi tăiate de crăpături şi ravene adînci, făcute de torenţi, după ploaie, care, deschizîndu-se

chiar la suprafaţă, se aseamănă capcanelor ivite în drumul vînătorului, punîndu-i piedică atunci cînd nu te-aştepţi, cînd este în plin avînt ori ameninţîndu-i picioarele sau chiar viaţa. Cîmpiile, de asemenea, sînt înconjurate de ascunzişuri ale animalelor mici, unde calul se poate împotmoli, prăvălindu-se cu călăreţ cu tot.

Ploaia tîrzie acoperise cîteva porţiuni ale preriei, unde pămîntul era tare, cu un strat de apă, prin care calul împroşca noroi în drumul său. În alte părţi erau numeroase scorburi, puţin adînci, cît un diametru de opt sau zece picioare, făcute de bizonii care se tăvăleau în nisip şi noroi ca porcii. Acestea fiind pline cu apă, străluceau ca oglinzile, încît calul ba plutea, mereu deasupra lor, ba se ridica brusc în picioare, într-o parte. Am ajuns într-o zonă aspră a preriei, foarte distrusă şi brăzdată; bizonul care fugea ca să scape cu viaţa nu mai era atent în drumul său, căci afundîndu-se, îşi frînse gîtul în ravenele care trebuiau ocolite pe la margine, în căutarea unui coborîş mai sigur. Sosirăm acolo unde cursul de apă provocase o crăpătură adîncă de-a lungul întregii prerii, lăsînd deschise rocile crestate şi formînd o vale îngustă, mărginită de o prăpastie cu stînci măcinate de piatra amestecată cu argilă. Într-una din ele bizonul se aruncă pe jumătate răsturnat, pe jumătate săltat şi apoi se scufundă; în vreme ce vedeam că hăituirea este inutilă, mă oprii şi-l privii liniştit, de la marginea stîncii, pînă ce dispăru printre cotiturile ravinei.

Nu-mi rămase decît să-mi întorc calul şi să-mi adun din nou tovarăşii. La început a fost o oarecare dificultate. Ardoarea vînătorii mă atrase într-un lung galop nechibzuit. Mă găseam în mijlocul unui deşert părăsit, a cărui perspectivă era limitată de ridicături ondulate de pămînt, regulate, fără verdeaţă şi unde, datorită numărului insuficient de semne de hotar, un om neexperimentat să simte dezorientat şi pierde drumul, ca în largul oceanului. Ziua era mohorîtă, aşa că nu mă puteam ghida doar după soare; singurul mijloc era de a-mi reaminti drumul calului făcut la venire, nu se mai vedea nimic acolo unde pămîntul era acoperit cu verdeaţă uscată.

Este ceva neobişnuit în pustietatea preriei. Izolarea pădurii nu înseamnă nimic pe lîngă aceasta. Acolo priveliştea este închisă de arbori iar imaginaţia-i liberă să-şi închipuie diverse scene însufleţite. Aici însă avem doar o imensă întindere a peisajului, fără urmă de existenţă umană. Sîntem conştienţi că ne aflăm departe, departe, dincolo de hotarele unei aşezări omeneşti, ne simţim de parcă ne-am mişca într-o lume părăsită. În vreme ce calul meu străbătea agale priveliştile drumului nostru şi delirul vînătorii trecuse, îmi dădeam seama că aceste locuri mă sensibilizează. Liniştea pustiului era din cînd în cînd întreruptă de strigătul unui grup de pelicani, mişcîndu-se încet ca fantomele în jurul unui bazin puţin adînc; alteori, de croncănitul sinistru al unui corb, în timp ce, ca din întîmplare, un nemernic de lup trecu prin faţa mea şi, se aşeză jos urlînd şi scîncind. Sunetele acestea făceau şi mai monoton pustiul din jurul meu.

După ce mi-am urmat drumul o vreme, zării un călăreţ la marginea unui deal şi deîndată îl recunoscui pe Count. El nu avusese noroc cu mine; ne adunarăm repede sub comanda demnului nostru camarad, Virtuoso, care, cu ochelarii pe nas, trase de pe cal două-trei împuşcături fără efect.

Hotărîrăm să nu căutăm tabăra pînă ce nu vom osteni. Privind pustiul înconjurător, am văzut la două mile distanţă, o turmă de bizoni răsfiraţi şi stînd liniştiţi, lîngă o fîşie mică de arbori şi tufişuri, atingîndu-se unul de altul doar în treacăt. Aceasta presupune doar un mic efort al imaginaţiei pentru a zugrăvi atît de multe vite cornute păscînd în marginea crîngului care poate adăposti şi o fermă singuratică.

Ne-am făcut planul de a încercui cireada şi, trecînd pe partea cealaltă a ei, să o mînăm în direcţia în care ştiam că se află tabăra noastră: altminteri, totul va fi dat peste cap fiind şi la o asemenea depărtare, încît să ne putem întoarce înainte de căderea nopţii. Dealtfel, făcînd un ocol mare, ne mişcarăm încet şi precaut, cu pauze ori de cîte ori vedeam că vreun animal din cireada se opreşte

de la păscut. Din fericire, vîntul ne ţinea departe de ele, altminteri, ne-ar fi adulmecat şi ar fi dat alarma. În acest fel, am reuşit să adunăm cireada, fără a o tulbura. Număra aproape patruzeci de capete tauri, vaci, şi viţei. Ne-am apropiat încet, la o oarecare distanţă mergînd paralel, sperînd să le furăm treptat, fără a atrage atenţia. Ele au început totuşi să se mişte liniştit, oprindu-se la fiece unu sau doi paşi ca să pască; deodată, un taur, neobservat de noi, care îşi făcea siesta sub un grup de arbori, în stînga noastră, se ridica din ascunziş şi se zori să-şi întîlnească tovarăşii. Deşi eram cu toţii la o distanţă considerabilă, totuşi, jocul devenise periculos. Am iuţit pasul şi animalele o rupseră la fugă. Abia acum începu goana nebună.

Cum terenul era ridicat, animalele se împingeau cu umărul, în mare viteză, urmărindu-se reciproc în linie; doi sau trei tauri încheind coloana, dintre care ultimul de o mărime impresionantă, cu o frunte venerabilă, şi ţăcălie de păr ars de soare, părea un adevărat patriarh al cirezii, ca şi cum de multă vreme el ar fi domnit ca monarh al preriei.

Era un amestec de ceva înspăimîntător şi comic în privirea acestor animale uriaşe, în felul cum îşi purtau corpul mare înainte, cu o mişcare în sus şi-n jos a capului greoi şi a umerilor; coada lor era ridicată asemeni celei lui Pantalone într-o pantomimă, capul lor vînturîndu-se într-un stil aprig, dar capricios, iar ochii le străluceau veninos, cu o expresie de spaimă şi furie.

Un timp m-am menţinut în linie paralelă cu şirul, fără a fi capabil să-mi forţez calul cu o bătaie de pistol, atît de mult se speriase de saltul bizonului, în timpul vînătorii precedente. Reuşisem, dar din nou scăpase de focul pistoalelor mele. Tovarăşii, ai căror cai erau mai puţin sprinteni şi mai obosiţi de drum, nu puteau ajunge turma din urmă. Domnul L, fiind în capătul şirului şi pierzînd teren, îşi ridică arma cu două ţevi şi trase un foc în aer. Lovi un bizon chiar deasupra spatelui; ii rupse coloana vertebrală, punîndu-l la pămînt. El se opri şi se lăsă în jos, ca să-şi isprăvească

rugăciunea, şi împrumutîndu-mi arma sa, care mai era încărcată, am dat bici calului meu, ca să ajung din urmă cireada ce se năpustea, mînată de Count. Cu o asemenea armă nu era nevoie să forţezi calul atît de mult; de aceea, galopînd paralel cu cireada, am pus ochii pe un bizon şi dintr-o lovitură norocoasă l-am doborît pe loc. Glonţul îl nimerise în regiunea vitală; nu se mai putea mişca de-acolo unde căzuse; zăcea zbătîndu-se într-o agonie cumplită, în timp ce restul cirezii îşi urma drumul în prerie.

Descălecînd am legat calul, ca să-l împiedic să se rătăcească şi am înaintat spre a-mi contempla victima. N-am nimic de sportiv în mine, am fost împins în această ispravă neobişnuită de miza jocului şi de emoţia unei vînători aventuroase. Acum, că emoţia a fost depăşită, nu puteam decît să privesc cu compătimire la bietul animal, ce zăcea la picioarele mele. Mărimea sa şi importanţa pe care o avusese mai înainte, îmi înflăcărară imaginaţia, iar acum îmi sporeau remuşcarea. Mi se părea că nu trăsesem doar în corpul victimei, şi că prin împuşcătura mea curmasem sute de vieţi şi nu doar pe aceea a unui animal de dimensiuni obişnuite.

Să adăugăm la aceste mustrări de conştiinţă şi faptul că bietul animal zăbovea în agonia sa. Evident, primise o rană fatală, dar moartea întîrzia.

Nu trebuia să-l lăsăm acolo să fie sfîşiat, cît încă mai era în viaţă, de cei care şi începuseră să simtă mirosul de sînge şi stăteau ascunşi cîrîind la o oarecare distanţă, aşteptînd plecarea mea, şi de corbi care se roteau bătînd din aripi şi croncăneau deprimant.

A-i grăbi sfîrşitul şi a-l salva de la această nenorocire era acum un act de milostenie. De aceea, am pus iască într-unul din pistoale şi am înaintat aproape de bizon. A trage în el acum, cu sînge rece era un lucru cu totul diferit de a-l împuşca în toiul vînătorii. Totuşi, ţintind chiar în umăr, pistolul meu, dintr-odată, se dovedi eficace, glonţul probabil că l-a străpuns, căci animalul avu un spasm convulsiv şi-şi dădu sufletul.

În timp ce meditam şi îmi făceam singur morală în legătură cu

acest incident, mi-am vărsat focul pe calul meu, ce păştea lîngă mine, încît am fost întors de Virtuoso, tovarăşul meu sportiv, care fiind un bărbat de o amabilitate fără margini, mai experimentat şi mai puternic în nobila artă a „vînătorii”, porunci deîndată să se taie limba bizonului, dîndu-mi-o ca s-o duc înapoi, în tabără, drept trofeu.

TABĂRA CALULUI SĂLBATIC

POVESTIRI VÎNĂTOREŞTI. OBICEIURILE CALULUI SĂLBATIC. O RASĂ NU PREA DE SOI ŞI PREŢUL SĂU. O VÎNĂTOARE DE CAI. O RASĂ SĂLBATICĂ DOMESTICITĂ

Ne-am aşezat tabăra într-un loc bun aproape de terenul de vînătoare, de unde semnalele puştilor în direcţii diferite, puteau fi observate cu repeziciune. Deîndată unul dintre vînătorii noştri se întoarse cu carnea unei căprioare, legată cu piele şi azvîrlită pe umerii săi. Altul aduse un berbec gras pus pe cal. Mai fuseseră aduse alte două căprioare şi numeroşi curcani. Toată prada era expusă în faţa focului căpitanului, ca să fie distribuită mesenilor. Frigările şi oalele intrară imediat în plină activitate, iar spre seară putea fi văzută o scenă de petrecere şi belşug a vînătorilor.

Speranţele noastre de a întîlni în această zi un bizon fuseseră înşelate, dar imaginea unui cal sălbatic devenise o mare noutate şi dădu frîu liber conversaţiei de seară, în jurul focului. Se spuneau atîtea anecdote despre un cal cenuşiu, renumit, care hoinărea prin preriile apropiate, de şase ori şapte ani, neţinînd socoteală de toate încercările vînătorilor de a-l prinde. Se zicea că el poate merge în buiestru şi poate fi pus în iesle (ori călărit în buiestru), mai iute decît caii cei mai sprinteni. Opinii la fel de încîntătoare se emiteau despre calul negru din Brassos, care păştea în preriile de pe bancurile de aluviuni ale acelui rîu din Texas. De ani şi ani el întrecea toate aşteptările. Faima sa se răspîndise departe şi în tot locul ofertele pentru el ajunseseră pînă la o mie de dolari; vînătorii cei mai îndrăzneţi şi călăreţii cei mai neobosiţi încercau mereu să facă un premiu din el, dar în zadar. În cele din urmă, căzu victimă a vitejiei sale, fiind ademenit sub un copac de către o iapă domesticită şi prins cu un lasou, azvîrlit deasupra capului său, de un băiat cocoţat

printre ramuri.

Capturarea calului sălbatic este una din isprăvile preferate ale triburilor, din prerie; şi, într-adevăr, aceasta-i sursa din care înşişi vînătorii indieni se aprovizionează.

Caii sălbatici, care cutreieră acele vaste cîmpuri acoperite cu iarbă, ce se întind din Arkansas pînă-n ţinuturile spaniole, sînt de forme şi culori diferite, dezvăluind variaţii la descendenţi. Unii se aseamănă cu strămoşii comuni, englezi şi, probabil, sînt descendenţi din caii care au fugit din aşezările noastre de la graniţă. Alţii sînt de talie joasă, dar puternici, şi se presupune a fi de rasă andaluzină, adusă de descoperitorii spanioli. Unii speculanţi entuziaşti vedeau în ei descendenţii raselor arabe, aduse în Spania din Africa şi apoi transformaţi în această ţară; şi ei înşişi sînt mulţumiţi cu ideea că strămoşii lor se poate să fi fost de curse adevărate, prin deşert, care, cîndva, i-au purtat pe Mahomed şi pe discipolii săi războinici, prin cîmpiile nisipoase din Arabia.

Obiceiurile arabilor par să aibă legătură cu armăsarul. Introducerea calului în preriile nemărginite ale Far Westului a schimbat întregul mod de viaţă al locuitorilor lor. Le-a oferit acea lejeritate de mişcare rapidă şi posibilitate de a schimba dintr-o dată şi la mari distanţe locurile, fiind pe placul bărbatului înclinat spre hoinăreală. În loc să pîndească în adîncurile pădurilor întunecoase şi să străbată pe jos, cu răbdare, labirinturile deşertului încurcat, asemeni fraţilor săi din nord, indianul din Far West este un corsar de cîmpie; el duce o viaţă mai luminoasă şi mai fericită; aproape întotdeauna pe spinarea calului, prin vastele prerii, pline de flori şi sub cerul înnourat.

Stăteam lungit lîngă focul căpitanului, pînă seara tîrziu, ascultînd poveşti despre acei armăsari ai preriilor şi făcînd fel de fel de speculaţii despre calul meu, cînd, deodată, o larmă de voci şi o veselie zgomotoasă se auziră la capul celălalt al taberei. Se răspîndise vorba că Beatte, mulatrul, adusese înăuntru un cal sălbatic.

Într-o clipă, toate focurile fuseseră părăsite, întreaga tabără se îmbulzi să-i vadă pe indian şi premiul său. Era un mînz cam de vreo doi ani, bine crescut, cu musculatură frumoasă, cu ochi proeminenţi strălucitori, cu o ţîşnitură ageră şi o comportare galantă. Privea cercetător în jurul lui, cu un aer de stupefacţie, combinată cu surprindere, la bărbaţii, la caii şi la focurile din tabără, în timp ce indianul, stînd în picioare, în faţa lui, cu mîinile încrucişate, ţinîndu-se de celălalt capăt al corzii, cu care îşi prinse în lasou captivul, îl privea cu o calmă uimire. Beatte, după cum observasem mai înainte, avea o culoare oliv bătînd în verde, un chip expresiv cu o privire de bronz napoleoniană, şi stînd aşa în faţa captivului său, cu mîinile încrucişate şi ochii încremeniţi, el părea mai degrabă o statuie decît un bărbat.

Totuşi, la cel mai mic semn de îndărătnicie din partea armăsarului, Beatte reacţiona imediat şi smucea din lasou enervat, trăgîndu-l cînd de-o parte, cînd de alta, mai-mai trîntindu-l la pămînt. După ce-l potolea, îşi relua poziţia de statuie şi-l contempla în linişte.

Întreaga scenă era ciudat de sălbatică; păduricea înaltă, luminată parţial de focurile strălucinde ale taberei, caii priponiţi ici-colo printre arbori, căprioarele ucise, agăţate jur împrejur şi, în mijlocul tuturor, vînătorul sălbatic cu calul său sălbatic şi o mulţime de pădurari admirîndu-l, aproape la fel de sălbatic.

În febra emoţiei lor, cîţiva pădurari tineri se gîndeau să obţină calul prin cumpărare, ori prin schimb în natură, oferit chiar în condiţii exorbitante; dar Beatte le tăie la toţi avîntul.

— Acum dai un preţ mare, spuse el, mîine vei regreta şi-ţi vei lua banii înapoi spunînd: „indian izbăvit!”

Tinerii îl plictiseau cu întrebările despre felul în care prinsese calul, dar răspunsurile lui erau seci şi laconice; evident păstra o oarecare ciudă de a fi fost o captură sub valoarea lui şi de a nu le putea surîde batjocoritor în faţă; dar în acelaşi timp îi privea de sus, cu dispreţ asemeni începătorilor mai puţin versaţi în nobila ştiinţă a

vînătorii.

Totuşi, pe urmă, cînd el se aşezase lîngă focul nostru, i-am smuls cu cleştele repede o vorbă despre isprava sa; căci, deşi taciturn printre cei puternici şi prea puţin înclinat în a-şi lăuda acţiunile, totuşi, tăcerea sa, asemeni tuturor indienilor, avea momentele ei de destindere.

El mă informă că, părăsind tabăra, se întorcea în locul unde calul sălbatic dispăruse din raza noastră vizuală. Curînd o luă pe urmele sale, ajungînd pînă la malurile nisipoase ale rîului. Aici, urmele fiind mai distincte, îşi dădu seama că una dintre copite era zdrobită, încît renunţă să-l mai urmărească. În timp ce se întorcea la tabără, întîlni pe neaşteptate un grup de şase cai, pe care îi mînă imediat spre rîu. Îi urmări de-a lungul cursului de apă. Îşi lăsă puşca pe malul rîului, şi galopînd cu putere, ajunse curînd din urmă pe fugari. El aşteptă să-i poată prinde în lasou, dar acesta era sucit pe una din urechile sale încît, ca să-l descurce, trebui să-l agite deasupra capului. Caii urcară în grabă colina. El îi urmărea stăruitor cînd, dintr-o dată le văzu cozile scuturîndu-se în aer iar pe el cufundîndu-se în adîncul unei prăpăstii. Prea tîrziu să-l mai ţină cineva pe loc. Închise ochii, trase aer în piept şi-o porni după ei. Trebuia să rişte totul.

Dîmbul avea cam douăzeci-treizeci de picioare, şi cu toţii veniră jos, la adăpostul văii nisipoase. Imediat aruncă lasoul pe un cal tînăr frumos. În timp ce el galopa pe o parte, alţi doi cai trecură prin stînga şi prin dreapta copacului, iar capătul lasoului se smuci în mînă. El îl recîştigă, dar din cauza copacului, fu nevoit să-l arunce din nou. Prinzîndu-l încă o dată şi ajungînd într-un ţinut mai deschis, îşi îngădui să se joace cu mînzul pînă ce treptat îl istovi şi-l îngenunche, ca astfel să-l ducă la locul unde-şi lăsase puşca.

O altă dificultate formidabilă se dovedi a fi trecerea rîului, cînd amîndoi se împotmoliseră o clipă, în mocirlă, iar Beatte nu se putea ţine în şa din cauza forţei curentului şi a smuciturilor captivului său. După multă trudă şi necaz, el trecu totuşi, cursul de apă şi îşi

aduse premiul, în siguranță, ia tabără.

Tot restul serii, în tabără domni o stare de euforie: nu se mai discuta nimic altceva, decît despre captura cailor sălbatici; fiecare băiețandru din grup era prevenitor pentru acest *harum scarum* la vînătoare; fiecare îşi promitea să se întoarcă din expediţie triumfător, încălecînd pe unul din aceşti armăsari sălbatici ai preriilor. Dintr-o dată, Beatte deveni un om de mare importanță; el era vînătorul numărul unu, eroul zilei. I se făceau oferte de către cei mai renumiți pădurari ca să călărească pe caii lor la vînătoare, promițîndu-le că el le va da partea ce li se cuvine din vînat. Beatte îşi purta onorurile cu calm, și nereacţionînd la nici una din oferte. Totuşi, bîlbîiala noastră, taifasul, lăudăroşenia unui mic francez întregeau mult subiectul, de parcă el ar fi prins calul. Într-adevăr, el stăpînea chestiunea cu atîta pricepere şi se mîndrea atît de mult cu numeroşii cai pe care-i luase, încît începu să fie considerat drept un oracol; şi cîțiva dintre băiețandri înclinau să se îndoiască dacă el nu era superior chiar taciturnului Beatte.

Veselia ţinuse în tabără pînă-n zori, mai tîrziu ca de obicei. Murmurul vocilor, întrerupte din cînd în cînd de hohote de rîs, plana deasupra grupurilor din jurul diferitelor focuri şi noaptea căzu înainte ca toți să se fi cufundat în somn.

Odată cu zorile, veselia apăru, iar Beatte şi calul său sălbatic deveniră din nou centrul atenţiei şi subiect de discuţie în tabără. Captivul fusese legat toată noaptea de un pom, alături de ceilalți cai. Fusese din nou legat de Beatte cu un pripon lung, cu lasou, care la cel mai mic semn de îndărătnicie, îl făcea ca şi-nainte, să renunțe şi să se resemneze supus. Cu frumoasa lui privire blajină lăsa impresia unui temperament deloc nărăvaş şi supus, în această situaţie ciudată şi singulară, bietul animal părea să caute protecţia şi tovărăşia calului care ajutase la capturarea sa.

Văzîndu-l atît de blînd şi de docil, Beatte, deşi ne aflam aproape de luna martie, strînse în chingi o traistă uşoară pe spinarea sa, dîndu-i prima lecţie de cărăuşie. Mîndria nativă şi independenţa

animalului luară foc la această ofensă. Se ridică în două picioare, se aruncă cu corpul înainte, izbi cu copitele şi încercă rezistenţa şopronului pentru sine. La fiece izbitură, Beatte reînnoi disciplina priponului, pînă ce bietul animal ajuns la disperare, căzu la pămînt, zărind nemişcat ca şi cum s-ar fi recunoscut singur învins. Un erou de teatru reprezentînd disperarea unui prinţ captiv, şi tot n-ar fi putut să-şi facă rolul mai dramatic. În toată această scenă era o grandoare la modul absolut.

Imperturbabilul Beatte îşi încrucişă mîinile şi stătu în picioare un timp, privind în jos, liniştit, la captivul său; pînă să-l fi văzut perfect supus, îşi înclină capul încet, îşi strîmbă gura într-un zîmbet sardonic de triumf şi cu o mişcare bruscă a căpăstrului, îi ordonă să se ridice. Calul îl ascultă şi din clipa aceea nu mai opuse nici o rezistenţă. Toată ziua îşi purtase traista în linişte, fiind condus de căpăstru; iar peste alte două zile, el urmă de bună voie, liber grupul mare de cai ai trupei.

Nu puteam privi decît cu compasiune acest frumos animal tînăr, al cărui întreg curs al existenţei fusese atît de neaşteptat întors pe dos. Ca să fie îmblînzit la păşunile întinse, rînduite după dorinţă, din cîmpie în cîmpie şi din pajişte în pajişte, pline de iarbă şi flori, cînd putea să bea din fiecare curs de apă, el fu pe neaşteptate redus la cărăuşia perpetuă şi dureroasă, la a-şi petrece viaţa în hamuri şi cu zăbală, poate, în mijlocul tumultului, prafului şi corvezii oraşelor. Norocul său era trecător după cum se întîmplă uneori şi în afacerile oamenilor şi în soarta unor indivizi cu proptele: azi eşti prinţul preriilor, mîine un cal de samar.

ÎNSEMNĂRILE DE CĂLĂTORIE ALE LUI CRAYON

OASPEŢI DE PE INSULA GIBBET

O LEGENDĂ DESPRE COMMUNIPAW, GĂSITĂ PRINTRE HÎRTIILE LUI KNICKERBOCKER, ÎN BORDEIUL LUI WOLFERT

Cine a vizitat vreodată străvechiul şi renumitul sat Communipaw poate a observat o veche clădire din piatră cu un aspect ruinat şi sinistru. Uşile şi obloanele sînt gata să cadă din ţîţîni; geamurile sparte sînt înfundate cu ţesături vechi, iar o mulţime de cîini înfometaţi dau tîrcoale în jurul locuinţelor, se năpustesc şi latră la fiece trecător ocazional, deoarece, într-un sat, locuinţa dumneavoastră sărăcăcioasă este foarte potrivită să fie vizitată de cîini nelegiuiţi şi răutăcioşi. Înfăţişării sinistre a acestei case mari i se adaugă o grindă înaltă, în faţă, semănînd puţin cu o schelă care parcă aşteaptă să adăpostească niscaiva locuitori cu o reputaţie binemeritată. Totuşi, nu este o schelă, ci un vechi indicator rutier; căci locuinţa amintită, în vremurile de aur ale Communipaw-ului, a fost unul din cele mai îngrijite şi liniştite hanuri, unde se discutau şi se încheiau afacerile publice. În realitate, chiar în această clădire, acel Oloffe visătorul a căzut de acord cu însoţitorii săi că marea călătorie a descoperirilor şi colonizării, în care ei au explorat canalul Buttermilk, a fost aproape un naufragiu în strîmtoarea Poarta Iadului; şi, în cele din urmă, au acostat pe insula Manhattan şi au descoperit marele oraş al New Amsterdamului.

Chiar după ce provincia a fost smulsă cu cruzime de sub dominaţia lui High Mightinesses, de către forţele engleze şi yankee,

această cîrciumă îşi continuă vechea loialitate. Este adevărat că de pe firmă dispăru capul prinţului de Orange, o pasăre ciudată fiind pictată peste el, cu explicaţia „Gîsca sălbatică"; dar toată lumea ştia că aceasta era o ghicitoare vicleană despre proprietar, respectabilul Teunis van Gieson, un bărbat cunoscut, într-un fel, care-şi ducea degetul pe lîngă nas şi clipea din ochi cînd cineva cerceta semnificaţia firmei sale şi observa că gîsca lui scotea pui, dar şi-i aduna, ori de cîte ori zburau deasupra apei; o enigmă ce însemna recrearea şi încîntarea perpetuă a cetăţenilor cinstiţi, dar mărginiţi, din Communipaw.

Sub influenţa acestui hangiu patriot deşi cumpătat şi liniştit, hanul continua să prospere în linişte primitivă şi fiind locul de întîlnire pentru neerlandezii cinstiţi, din toate părţile Panoniei, care se adunau aici în linişte şi-n taină, ca să fumeze şi să bea pentru prăbuşirea britanicilor şi a yankeilor, pentru victoria amiralului Van Tromp.

Singurul obstacol privind sprijinul fermei era un nepot al gazdei mele, fiul sorei ei, Yan Yost Vanderscamp, un adevărat netrebnic din fire. Acest încrezut nenorocos manifesta o înclinaţie timpurie către rău, de care se arăta satisfăcut doar înşelînd pe vizitatorii obişnuiţi ai hanului „Gîsca sălbatică" – punîndu-le praf de puşcă în pipe, ori petarde în buzunare, şi uimindu-i cu vreo explozie, în timp ce stăteau cu capetele înclinate în jurul şemineului din micul restaurant; şi, dacă din întîmplare, un cetăţean respectabil din vreo parte a Panoniei întîrzia, trăgînd la măsea pînă se-ntuneca, tînărului Vanderscamp îi convenea ca în timp ce cineva încăleca, să facă să alunece un măceş sub coada calului său, spre infinita uimire şi zăpăceală a călăreţului.

Poate vă surprinde că gazda mea de la „Gîsca sălbatică", n-a respins o asemenea secătură neobrăzată dînd-o afară; dar Teunis van Gieson era un bărbat uşor temperat şi neavînd nici un copil, îşi privea nepotul cu o indulgenţă aproape părintească. Răbdarea şi înţelegerea sa erau osîndite ca să fie încercate de un alt colocatar al

acestei case. Era un negru ursuz şi încăpăţînat, pe nume Pluto, un fel de enigmă în Communipaw. Nu ştia nimeni de unde venea. Fusese găsit într-o dimineaţă, după o furtună, azvîrlit ca un monstru marin pe ţărm, în faţa hanului „Gîsca sălbatică", zăcînd acolo mai mult mort decît viu; vecinii se adunaseră în jur şi făceau speculaţii pe seama acestui produs al adîncului: fie că era peşte sau carne, sau un compus din amîndouă, în mod obişnuit, fusese poreclit „triton".

Blîndul Teunis van Gieson, văzînd că avea o înfăţişare umană, îl luă acasă şi-l trezi la viaţă. Treptat, el arătă semne de inteligenţă şi chiar scotea sunete foarte asemănătoare limbajului omenesc, dar pe care nimeni din Communipaw nu le putea înţelege. Unii îl credeau un negru tocmai din Guineea, care, fie căzuse peste bord, fie evadase de pe un vapor cu sclavi. Totuşi, nu se putea scoate nimic de la el, privind originea sa. Cînd era întrebat despre acest subiect, el, mai degrabă, arăta la insula Gibbet, o insuliţă stîncoasă ce se află într-un golf deschis, chiar vizavi de Communipaw, ca şi cum acesta ar fi locul său de baştină, deşi toată lumea ştia că niciodată nu locuise acolo.

În cursul timpului, el învăţă cîte ceva din limbajul olandezilor, adică a învăţat tot vocabularul înjurăturilor şi blestemelor, destule cuvinte spre a fi înşirate. „Tunete şi fulgere" erau exclamaţiile sale cele mai blînde. De ani şi ani el hălăduia în preajma hanului „Gîsca sălbatică", mai mult ca unul din acele spirite familiare sau spiriduşi ai casei, despre care am citit, decît ca o prezenţă umană. El nu arăta devotament faţă de nimeni, dar îndeplinea diferite funcţii casnice, cînd umorul său impunea; aşteptînd ocazional oaspeţii, ţesălînd caii, tăind lemne din pădure, scoţînd apă; şi toate astea fără să i se poruncească. Daţi-i vreun ordin şi încăpăţînatul arici de mare este sigur că va protesta. Totuşi, niciodată nu s-a simţit atît de mult acasă, ca în apă, plutind cu o barcă sau o luntre; pescuind, prinzînd crabi sau înşfăcînd stridii. Aducea acasă cantităţi mari, pentru cămara hanului „Gîsca sălbatică", pe care le arunca la uşa

bucătăriei, cu un mîrîit. Nici vîntul, nici vremea nu-l împiedicau de-a fi în continuare în elementul său; într-adevăr, cu cît vremea era mai aspră, cu atît el părea că se bucură. Dacă o furtună se dezlănţuia, se descurca singur pe ţărm; ca o pană pe valuri, cînd marea şi cerul erau în agitaţie, iar corăbiile cele mai rezistente erau gata să-şi coboare pînzele.

Uneori, în asemenea ocazii, el lipsea zile întregi. Cum şi unde se adăpostea de furtună, nimeni nu putea ghici şi nimeni nu risca să-l întrebe, căci toţi aveau o teamă superstiţioasă de el. Cîţiva dintre vînzătorii de stridii declarară că nu o dată l-au văzut dispărînd pe neaşteptate, cu luntre cu tot, de parcă l-ar fi înghiţit valurile, iar după o clipă apărea la suprafaţă din nou, într-o altă parte a golfului; de unde, au conchis că putea trăi sub apă ca şi acele specii remarcabile de raţe sălbatice, numite, în mod obişnuit, cufundarii infernului. Cu toţii începură să-l considere drept o pasăre de apă, asemeni puiului lui Mother Carey sau unui petrel furtunos; şi ori de cîte ori îl vedeau plutind cu luntrea pe vreme noroasă, se pregăteau de furtună. Singura fiinţă pentru care avea vreo simpatie era Yan Yost Vanderscamp şi-l plăcea pentru răutatea lui ieşită din comun. Într-un fel, el îl luase sub tutela sa, îl îndemna la diverse fapte rele, îl ajuta în orice capriciu descreierat, pînă ce flăcăul deveni ştrengarul satului, un parazit pentru unchiul său şi pentru toţi ceilalţi. Nici o ştrengărie de-a sa nu se termina pe ţărm, învăţase repede să însoţească pe bătrînul Pluto, pe apă. Împreună, aceşti destoinici făcură o croazieră în largul golfului, prin toate strîmtorile şi pe rîurile învecinate, vîrîndu-se printre luntre şi canoe, jefuind năvoadele pescarilor, acostînd pe ţărmuri îndepărtate şi oprindu-se în livezi vaste şi bostănării: pe scurt, a reuşit să-şi însuşească întregul sistem de piraterie, la scară mică.

Condus de Pluto, tînărul Vanderscamp se obişnui repede cu toate golfurile, rîurile, afluenţii şi strîmtorile lumii acvatice din jurul său; putea naviga de la Hook la Spiting Devil, pe o noapte foarte întunecoasă, şi învăţă să sfideze chiar şi spaima de Poarta Iadului.

Dintr-o dată, negrul şi bărbatul dispărură şi trecură zile şi săptămîni, fără a avea vreo ştire despre ei.

Unii spuneau că trebuie să fi fugit şi s-au ascuns pe mare; alţii, glumeţi, insinuau că bătrînul Pluto, nefiind altceva decît omonimul său tăinuit, dispăruse odată cu băiatul în regiunile rău famate. Totuşi, cu toţii erau de acord că satul scăpase de ei.

În decursul timpului, bunul Teunis van Gieson adormi alături de părinţii săi, iar hanul rămase închis, aşteptînd un reclamant, căci moştenitorul său era Yan Yost Vanderscamp şi nu se mai auzise de el de multă vreme. Într-o zi, o barcă fu văzută trăgînd la ţărm, venind dinspre un schooner lung, negru, cu o înfăţişare zveltă, care stătea ancorat în golf. Echipajul bărcii părea dibaci, după locul unde debarcase. Nicicînd nu fusese un tapaj aşa de mare; puşlamalele, dîndu-şi ifose, au acostat în linişte în Communipaw. Erau bizare în îmbrăcăminte şi-n comportament şi erau conduse de un huligan grosolan, trupeş, tip de bătăuş, cu favoriţi arşi de soare şi o cicatrice pe faţă, mirosind tot a dogar. Capul său amintea parţial un castor de Flandra, în care, spre consternarea tuturor, localnicii liniştiţi erau tentaţi să recunoască pe parazitul lor, Yan Yost Vanderscamp. În spatele acestui grup plin de speranţă se ridica bătrînul Pluto, care-şi pierduse un ochi, îmbătrînise şi părea, mai mult ca nicicînd, un diavol. Vanderscamp îşi reînnoi cunoştinţa cu bătrînii, împotriva dorinţei lor. Şi, într-un fel, deloc pe gustul lor îi bătu familiar cu palma pe spate, le strînse mîna straşnic şi se făcu prieten la cataramă. Pe propria sa cheltuială, fusese peste tot în lume, dobîndise saci plini cu bani, avea corăbii pe fiece mare şi acum avea intenţia să se întoarcă la „Gîsca sălbatică”, pe o moşie, unde, împreună cu tovarăşii săi, cu toţii negustori bogaţi din ţinuturi străine, să se poată bucura în popasul lor.

Desigur, „Gîsca sălbatică”, în scurtă vreme s-a transformat. Dintr-un han olandez tăcut şi liniştit devenise cel mai zgomotos sălaş particular; un loc desăvîrşit de întîlnire pentru marinarii gălăgioşi, care veneau aici pentru a avea ceea ce numeau ei „un

chiolhan” pe uscat. Puteau fi văzuţi la orice oră, lenevind la intrare sau ieşind la ferestre, înjurînd şi făcînd glume grosolane pe seama fiecărui trecător. Casa, de asemenea, era împodobită într-un mod bizar: de pereţi atîrnau hamacuri, în loc de paturi; mobilă desperecheată, după moda străină; canapele din bambus, scaune spaniole, pistoale, puşti şi săbii erau agăţate de fiece cui; crucifixe din argint pe bucăţi de stofă, sfeşnice din argint şi străchini pe mese, contrastînd ciudat cu vasele de cositor şi produsele din faianţă, aparţinînd firmei originale. Şi apoi amuzamentele ciudate ale acestor monştri de mare! Azvîrlind dolarii spanioli, în loc de discuri, trăgînd cu puştile prin fereastră, trăgînd la ţintă, ori împuşcînd vreo pasăre de curte, în uşă hambarului, după cum se întîmpla.

Singura fiinţă care părea a aprecia grosolana lor bună dispoziţie era bătrînul Pluto; şi, deşi el ducea o viaţă de cîine, căci ei făceau glume pe seama lui, îl loveau cu piciorul, ca pe-o minge, îl izbeau cu coada cenuşie cu mîner înfăşurat în lînă şi nicicînd nu i se adresau fără a asocia o înjurătură, drept epitet al numelui său, trimiţîndu-l la dracu, totuşi, bătrînul tovarăş cu cît îl înjurau mai mult cu atît părea să le placă, deşi expresia sa de plăcere niciodată nu echivala decît cu mormăitul ursului favorit cînd este scărpinat după urechi.

Bătrînul Pluto era spiritul păzitor al desfrîurilor de la „Gîsca sălbatică”. Şi ce orgii se petreceau acolo! Atîta băutură, şi cîntece, chiuitură, înjurătură, cu un interludiu ocazional de ceartă şi luptă. Petrecerea deveni mai zgomotoasă, bătrînul Pluto se îndopă cu cartofi, pînă ce o veselie frenetică puse stăpînire pe oaspeţi, sfărîmînd şi aruncînd totul pe ferestre. Uneori, după un rînd de băutură, atacau pe neaşteptate şi dădeau iama prin sat, spre consternarea cetăţenilor respectabili, care-şi adunau soţiile acasă şi încuiau uşile. Totuşi, Vanderscamp nu putea fi refuzat. Insista în reînnoirea cunoştinţei cu vechii vecini şi îşi prezenta prietenii negustori familiilor acestora, era vigilent cu nevastă-sa şi se gîndea să găsească soţi pentru toate fetele lor.

Astfel, vrînd-nevrînd, era sociabil, se lăuda cu cele mai bune saloane ale lor, ţinînd pălăria pe-o ureche; stătea la masa frumoasă din mahon a gazdei, lovindu-şi călcîiele de piciorul lustruit şi sculptat; săruta şi ciufulea tinerele; şi dacă ele îşi încruntau sprîncenele şi se bosumflau, le dădea mătănii de aur sau o cruce scînteietoare, pentru a le face din nou binevoitoare.

Uneori, nu-l mulţumea nimic, deşi trebuie că lua masa cu cîţiva dintre vechii vecini de la hanul „Gîsca sălbatică". Acolo nu i se refuza nimic, căci avea mînă liberă din partea comunităţii şi tuturor cetăţenilor paşnici le era teamă de el. Dar oricît de liniştit ar fi timpul, bărbaţii respectabili exagerează printre aceşti crai ai infernului, care ar fi încîntaţi să-i uluiască prin cele mai extravagante poveşti despre iarba de puşcă şi cu tot felul de jurăminte străine, ce fac să răsune temniţa, le promit o pileală zdravănă, cîntă cîntece de pahar şi trag ocazional cu pistoalele pe deasupra capetelor lor, sau pe sub masă şi apoi pe rînd în faţă şi-i întreabă dacă le place mirosul ierbii de puşcă.

Aşa era sătuleţul Communipaw într-un timp, asemeni unui nefericit posedat de diavol; pînă ce Vanderscamp, împreună cu fraţii săi negustori, va porni într-o alta croazieră, pentru trafic, cînd hanul „Gîsca sălbatică" va fi închis şi liniştea îşi va relua locul, fiind tulburată doar următoarea vizită.

Misterul tuturor acestor fapte se lămuri treptat şi pentru minţile leneşe din Communipaw.

Acestea erau timpurile renumitului căpitan Kidd, cînd porturile americane erau o sursă de aventuri piratereşti de tot felul, cînd, sub pretextul călătoriilor negustoreşti, cutreierau prin Indiile de Vest, făceau jaf la descinderile pe Mainul spaniol, vizitau chiar îndepărtatele mări indiene şi apoi veneau ca să dispună de prada lor, să-şi aibă zaiafetul şi să se aprovizioneze pentru noi expediţii în coloniile engleze.

Vanderscamp a slujit la această şcoală plină de speranţă şi, dobîndind autoritate printre piraţi, şi-a ales, întîmplător, ca sat de

baştină, căminul de odinioară, un loc liniştit, retras, nebănuit, unde el, împreună cu tovarăşii săi, în vreme ce ancorau în New York, trebuiau să aibă sărbătoarea lor şi să-şi pună la cale nestingheriţi planurile.

Atenţia guvernului englez era îndreptată spre aceste întreprinderi piratereşti, care deveniseră atît de frecvente şi scandaloase. S-au luat măsuri energice ca să-i împiedice şi să-i pedepsească. Unii dintre cei mai cunoscuţi piraţi au fost prinşi şi executaţi, şi trei dintre tovarăşii aleşi de Vanderscamp, cei mai turbulenţi fanfaroni de la „Gîsca sălbatică” fură atîrnaţi în lanţuri pe insula Gibbet, în văzut gloatei favorite. Căci Vanderscamp şi omul său, Pluto, dispărură din nou, oamenii din Communipaw sperînd că ei căzuseră în vreo încăierare pe alte meleaguri sau că se leagănă într-un ştreang străin.

De aceea, pentru un timp, liniştea satului fu restabilită. Bărbaţii olandezi respectabili îşi fumau încă o dată pipele în tihnă, privind cu satisfacţie deosebită la vechile lor calamităţi şi terori, piraţii mişcîndu-se încoace şi-ncolo şi uscîndu-se la soare, pe insula Gibbet. Acest calm desăvîrşit fu sortit să fie tulburat. Persecuţia aprigă a piraţilor se potoli treptat. Dreptatea se mulţumi cu exemplele date şi nu se mai vorbi despre Kidd şi despre alţi eroi de aceeaşi teapă. Într-o seară liniştită de vară, o barcă, extrem de încărcată, fu văzută vîslind spre Communipaw. Ce surpriză şi tulburare fură pentru locuitori să-l vadă pe Yan Yost Vanderscamp, stînd la cîrmă şi pe omul său, Pluto, trăgînd zdravăn la vîsle! Totuşi, Vanderscamp, aparent, era un om schimbat. El îşi aduse acasă o soţie, care părea să fie o scorpie, care-l domină. El nu mai făcea pe grozavul, pe banditul fanfaron, îi plăcea să pozeze în negustorul obişnuit şi vorbea despre retragerea din afaceri şi stabilirea în linişte, în satul de baştină, ca să-şi petreacă restul vieţii.

Hanul „Gîsca sălbatică” era din nou deschis, dar cu o splendoare redusă şi fără exces.

Este adevărat că Vanderscamp avea frecvent vizitatori de pe

mare şi sunetul zaiafetului se auzea, din întîmplare, în casa lui; dar totul părea a fi făcut în taină, iar bătrînul Pluto era singurul servitor care oficia în timpul acestor orgii.

Vizitatorii, într-adevăr, nu aveau, în nici un caz, firea turbulentă a predecesorilor, cu excepţia negustorilor misterioşi, dînd liniştiţi din cap şi clipind din ochi precum şi făcînd semne hieroglifice, cu care să li se adreseze în jargonul lor cu propoziţia „totul este ursuz”.

Acolo veneau corăbiile ca să ancoreze noaptea, în golful mohorît; la un semn tainic, Vanderscamp lansa barca sa şi, însoţit doar de tovarăşul lui, Pluto, le făcea vizite misterioase. Uneori, bărcile înaintau noaptea în faţa hanului „Gîsca sălbatică” şi diferite articole de negustorie erau descărcate în întuneric şi se făceau nevăzute, nimeni neştiind încotro. Unul din cei mai curioşi locuitori supraveghea şi prindea cîte o străfulgerare slabă a unora din aceşti vizitatori de noapte, în scînteierea neregulată a lanternei şi declara că. Recunoştea pe mai mulţi dintre obişnuiţii care se îndeletniceau cu pirateria la „Gîsca sălbatică” în vremurile trecute; de unde conchise că Vanderscamp îşi continua vechiul său joc şi că această marfă misterioasă nu era nici mai mult nici mai puţin decît prada piraterească. Totuşi, părerea cea mai generoasă era că Vanderscamp şi tovarăşii lui, fiind conduşi din timpurile vechi ale afacerilor de „asupririle guvernului”, au recurs la contrabandă pentru a determina ca cei doi poli ai lumii să se întîlnească.

Să fie aşa cum trebuie, acum ajung la asemenea idee extraordinară, esenţa acestei poveşti. S-a întîmplat într-o noapte, tîrziu. Yan Yost Vanderscamp se întorcea de-a lungul golfului, în luntrea lui uşoară. Vîslea alături de tovarăşul său, Pluto. El petrecuse la bordul ambarcaţiunii nou sosite şi era într-un fel tulburat la minte de băutura pe care-o luase la măsea. Era încă o noapte înăbuşitoare; o masă grea de nori întunecoşi se ridica în Vest, odată cu bubuitul tunetului la distanţă. Vanderscamp îl chema pe Pluto să tragă din răsputeri, căci ei trebuiau să ajungă acasă înainte de stîrnirea furtunii. Bătrînul negru nu răspunse, dar se

îndrepta spre casă, lungind drumul către ţărmurile stîncoase din insula Gibbet. Un scîrţîit slab deasupra capului îl făcu pe Vanderscamp să-şi ridice privirea, cînd, spre spaima sa, el zări corpurile celor trei tovarăşi şi fraţi de chef într-un legănat nelegiuit la lumina lunii, zdrenţele lor fîlfîinde şi lanţurile lor scîrţîind, căci se balansau încet în spate şi-n faţă datorită brizei.

— La ce te gîndeşti, cap sec? strigă Vanderscamp, trăgînd cît mai aproape de insulă.

— Mă gîndeam că vei fi bucuros să-ţi vezi vechii prieteni încă o dată, bombăni negrul, niciodată nu te-ai înspăimîntat de un bărbat în viaţă, de ce ţi-e frică de un mort?

— Cine-i înspăimîntat? sughiţă Vanderscamp, în parte înfierbîntat de băutură, în parte iritat de crivacul negrului, cine se-nspăimîntă? Ţine-te de mine, căci voi fi bucuros să-i văd încă o dată, vii sau morţi, la „Gîsca sălbatică”. Veniţi, băieţi, în vînt! continuă el, luînd o înghiţitură şi arătînd ostentativ sticla deasupra capului, aici vremea-i minunată pentru voi, în altă lume; şi dacă ar trebui să vă plimbaţi la noapte, peşti deosebiţi! dar voi fi fericit dacă vă voi nimeri la cină.

Un scîrţîit jalnic fu singura replică. Vîntul sufla tare şi pătrunzător şi cum şuiera în jurul spînzurătorilor şi printre oase, se auzea ca şi cum, ele rîdeau şi zeflemiseau în aer. Bătrînul Pluto jubila în sine şi trăgea spre casă. Furtuna se năpusti asupra călătorilor, în vreme ce erau încă departe de ţărm. Ploaia cădea torenţial, bubuind, iar fulgerul menţinea o vîlvătaie neîncetată. Era miezul nopţii înainte ca ei să fi acostat la Communipaw.

Şiroind şi tremurînd, Vanderscamp se tîra spre casă. El era complet trezit de furtună, apa îl udă pînă la piele, fără a fi diluat şi răcorit băutura din stomac.

Sosit la „Gîsca sălbatică”, bătu la uşă timid şi nehotărît, căci se temea de primirea ce-avea s-o suporte din partea soţiei. Avea dreptate să procedeze aşa. Ea îl întîmpină în pridvor, straşnic de prost dispusă.

— Asta-i timp, spuse ea, să scoţi oamenii din paturi şi să aduci acasă oaspeţi, ca să răstoarne casa cu fundu-n sus?

— Oaspeţi? spuse Vanderscamp sfios; n-am adus nici un oaspete cu mine, nevastă.

— Nu, într-adevăr, ei au venit aici înaintea ta, dar la invitaţia ta; şi sînt oaspeţi ce par binecuvîntaţi, cu adevărat!

Genunchii lui Vanderscamp se-ndoiră lovindu-se între ei.

— Dar în numele Celui de Sus, unde sînt, nevastă?

— Unde? păi în camera albastră, sus, şi se simt ca la ei acasă.

Vanderscamp făcu un efort disperat, căţărîndu-se spre cameră şi dădu uşa de perete. Destul de siguri, acolo, la o masă, pe care ardea o lampă albastră cu pucioasă, stăteau trei oaspeţi de pe insula Gibbet, cu căpestrele la nas şi fredonînd cîntecul bătrînului corsar olandez de atunci tradus în engleză.

Căci trei flăcăi veseli am fost
Şi trei flăcăi veseli am fost
Eu pe ţărm, tu pe nisip
Iar Jack în spînzurătoare.

Vanderscamp nu mai văzu şi nu mai auzi nimic. Se retrase îngrozit, dar nu reuşi să pună piciorul pe prag şi se prăvăli din capul scărilor pînă jos. Fu ridicat fără grai, fie din cauza căderii, fie de spaimă şi fu înmormîntat în curtea bisericuței olandeze la Bergen, în sîmbăta următoare.

Din acea zi, soarta hanului „Gîsca sălbatică” fu pecetluită. Se vorbea despre o casă bîntuită de fantome şi, în consecință, chiar era ocolită. Nu era locuită, doar cu excepţia scorpiei de văduve a lui Vanderscamp şi a bătrînului Pluto, care arătau puţin mai bine decît fantomele care vizitau casa.

Pluto deveni din ce în ce mai palid şi mai ursuz, era mai mult asemeni unui diavol, decît o ființă umana. Nu se adresa nimănui, îl cuprinse doar un mormăit cu sine însuşi, sau, cum insinuau unii,

vorbea cu diavolul, care, deşi nevăzut, se afla mereu în apropiere. Din cînd în cînd, el era văzut vîslind spre golf, singur în luntrea sa, pe vreme înnorată, sau aproape de căderea nopţii; nimeni nu putea spune de ce, la un ordin, se invitau mai mulţi oaspeţi de la spînzurătoare. Într-adevăr, se afirma că hanul „Gîsca sălbatică” continua să fie o casă de amuzament pentru asemenea oaspeţi şi că pe nopţi furtunoase, camera albastră era luminată ocazional şi sunetele unei veselii diabolice erau auzite din întîmplare, amestecîndu-se cu urletele furtunii. Unii considerau acestea ca povestiri fără noimă, pînă ce, într-o asemenea noapte, pe la vremea echinocţiului, în hanul „Gîsca sălbatică” fu o larmă îngrozitoare, de care nu puteai fi înşelat. Totuşi, nu era atît zgomotul zaiafetului, ci o dispută, cu două sau trei ţipete ascuţite, ce cuprindea fiece parte a satului.

Nimeni însă nu se gîndea să se grăbească. Dimpotrivă, cetăţenii cinstiţi din Communipaw îşi trăgeau bonetele de noapte peste urechi şi-şi înfundau capetele sub aşternut, cu gîndul la Vanderscamp şi la tovarăşii săi de spînzurătoare.

În dimineaţa următoare, cîţiva dintre cei mai îndrăzneţi şi mai curioşi îşi asumară sarcina să informeze! La hanul „Gîsca sălbatică” toţi erau liniştiţi şi plictisiţi. Uşa era larg deschisă şi, evident, fusese deschisă toată noaptea, căci furtuna pătrunsese în casă.

Adunîndu-şi mai mult curaj din tăcerea şi delăsarea aparentă, ei se încumetară spre prag. Într-adevăr, casa avea aerul de a fi posedată de diavol. Totul era cu susul-n jos; trunchiurile erau frînte iar comodele şi bufetele de pe colţ erau întoarse pe dos ca pe vremea jafului general; dar cea mai tristă privelişte era văduva lui Yan Yost Vanderscamp, care-şi lungise hoitul pe podeaua camerei albastre, avînd semnele unui spasm mortal pe trahee.

Acum, totul la Communipaw era doar ipoteză şi spaimă; şi dispariţia bătrînului Pluto, care nu era de găsit, dădu curs tuturor felurilor de bănuieli sălbatice. Unii sugerau că negrul predase casa unor piraţi asociaţi ai lui Vanderscamp şi că ei îşi luaseră tălpăşiţa,

odată cu prada; alţii presupuneau că negrul nu era nici mai mult nici mai puţin decît diavolul în persoană, care acum îşi îndeplinise ţelurile şi-şi făcuse datoria.

Totuşi, evenimentele îl dezvinovăţeau pe negru de această ultimă implicaţie. Luntrea lui fu găsită plutind în golf cu fundu-n sus, de parc-ar fi suferit o avarie în furtună. Corpul său fu întîlnit la scurtă vreme după aceea, de către cîţiva pescari din Communipaw, aruncat pe uscat printre stîncile insulei Gibbet, lîngă piciorul spînzurătorii piraţilor. Pescarii dădeau din cap şi comentau că bătrînul Pluto, cîndva, îndrăznise prea adesea să invite oaspeţi de pe insula Gibbet.

LEGENDA LUI DON MUNIO SANCHO DE HINOJOSA

În vechile mînăstiri de maici benedictine din San Domingo, la Silas, în Castilia, se află monumentele magnifice ale familiei cavalereşti de Hinojosa, odinioară strălucitoare. Printre acestea stă înclinată figura de marmură a unui cavaler, în armură completă, cu mîinile împreunate, de parcă s-ar ruga. Pe o latură a mormîntului său este sculptat în relief un grup de cavaleri creştini, luînd în captivitate o cavalcadă de bărbaţi şi femei Moors, pe cealaltă latură, aceiaşi cavaleri sînt reprezentaţi îngenunchind în faţa unui altar. Mormîntul, asemeni celor mai multe monumente din împrejurime, este aproape o ruină, şi sculptura este abia inteligibilă. Totuşi, povestea legată de sepulcru este încă păstrată în vechile cronici spaniole şi are următorul conţinut:

În timpurile străvechi, cu cîteva sute de ani în urmă, trăia un nobil cavaler castilian, pe nume Don Munio Sancho de Hinojosa, stăpîn al unui castel la graniţă, care stătea în bătaia multor invazii. El avea şaptezeci de călăreţi, toţi reprezentînd un exemplu vechi de luptători castilieni voinici, călăreţi neînfricaţi şi bărbaţi de fier, împreună cu aceştia, el cutreiera ţinuturile Moorish şi devenise spaima celor de la graniţă.

Sala castelului său era ornamentată cu drapele, iatagane şi ulmi Moslem, trofeele vitejiei sale.

Don Munio era, dealtminteri, un vînător pasionat, şi se înveselea alături de tot felul de cîini de vînătoare, de cai, şoimi, dominînd sportul vînătorii. Cînd nu era angajat în război, îi plăcea să cutreiere pădurile învecinate; şi puţin probabil să fi călărit vreodată fără cîine de vînătoare și fără corn, fără suliţă de înjunghiat mistreţii, ori fără vreun şoim pe mînă, în aşteptarea a încă doi tovarăşi de vînătoare.

Soţia sa, Doña Maria Palacin, era o fire nobilă şi timidă, nu prea potrivită ca să fie soţia unui cavaler, atît de curajos şi aventuros; şi multe lacrimi vărsa sărmana doamnă, rugîndu-se mult pentru

ocrotirea sa, cînd el întreprindea atacuri îndrăznețe.

Într-o zi, în vreme ce acest cavaler curajos vîna, el însuşi se aşeză într-un tufiş, la marginea unui luminiş al pădurii şi-şi împrăştie urmăritorii, ca să stimuleze jocul şi să-i îndemne să facă un popas. Nu petrecu mult timp aici, cînd o cavalcadă de Moors, bărbați şi femei, veni să se gătească în pajiştea pădurii. Femeile erau neînarmate şi îmbrăcate magnific, cu veşminte din mătase, cu broderie, cu şaluri bogate de India, brățări de aur; la mîini şi la glezne, şi bijuterii ce străluceau în soare.

În fruntea acestei vesele cavalcade călărea un tînăr, superior celorlalți prin demnitate şi elevația comportării, precum şi prin splendoarea gătelilor; lîngă el se afla o domnişoară al cărei voal, suflat de boarea vîntului, expunea o față de o frumusețe fără pereche, în timp ce ochii priveau în jos, cu modestie, radiind de sensibilitate şi bucurie.

Don Munio mulțumi cerului că-i trimise un asemenea noroc şi jubila la gîndul de a aduce acasă soției sale prăzile strălucitoare ale acestor păgîne. Punîndu-şi cornul de vînătoare la gură, el dădu un semnal puternic, care străbătu pădurea. Vînătorii lui alergară din toate colțurile şi femeile Moors, surprinse, fură înconjurate şi luate prizoniere.

Frumoasa Moor îşi frînse mîinile în disperare, iar însoțitoarea sa țipă ascuțit. Singur tînărul cavaler Moorish îşi păstrase stăpînirea de sine. El se interesă de numele cavalerului creştin, care conducea acest grup de călăreți. Cînd i se spuse că era Don Munio Sancho de Hinojosa, înfățişarea i se lumină. Se apropie de acel cavaler, îi sărută mîna, zicîndu-i:

— Don Munio Sancho. Am auzit de faima voastră, ca un adevărat şi temerar cavaler, cu brațe înspăimîntătoare, dar şcolit la nobilele virtuți ale cavaleriei. Aşa că am încredere să te întîlnesc. Sînt Abadil, fiul alcadelui Moroish. Sînt pe punctul de a-mi celebra nunta cu această doamnă; întîmplarea m-a azvîrlit în mîinile tale, dar am încredere în mărinimia ta. Ia toate comorile şi bijuteriile

noastre, cere răscumpărarea pe care-o crezi potrivită, pentru persoanele noastre, dar încearcă să nu ne insulți, ori să ne dezonorezi.

Cînd bunul cavaler auzi această dorinţă şi zări frumuseţea perechii tinere, inima-i fu atinsă de sensibilitate și amabilitate.

— Doamne păzeşte! spuse el, să tulbur o asemenea nuntă fericită! Pentru cincisprezece zile veţi fi realmente prizonierii mei şi veţi fi întemniţaţi în castelul meu unde pretind, în calitate de învingător, dreptul de a sărbători căsătoria voastră.

Acestea fiind zise, el trimise pe unul din cei mai sprinteni călăreţi înainte, să înştiinţeze pe Doña Maria Palacin de venirea acestui grup nupţial, în vreme ce el, împreună cu vînătorii, escortau cavalcada, nu ca o persoană care ia în captivitate pe cineva, ci ca o gardă de onoare. Cînd ajunseră lîngă castel, drapelele erau arborate şi trompetele se auzeau de pe creneluri, iar la apropierea lor, podul mobil fu coborît şi Doña Maria veni să-i întîmpine, însoțită de doamnele şi cavalerii săi, de paji şi menestreli. Ea strînse-n brațe pe tînăra mireasă, Allifra, o sărută cu sensibilitatea unei surori şi o conduse în castel.

Între timp, Don Munio trimise misive în toate direcţiile. Avea mijloace de trai şi delicatesuri de tot felul, adunate de pretutindeni, din ţară, încît nunta îndrăgostiților Moorish fu celebrată cu tot ceremonialul şi veselia cuvenite.

Timp de cincisprezece zile castelul fu plin de voioşie şi zaiafet. Erau turniruri, dueluri cavalereşti, lupte cu tauri, ospăţuri şi dansuri în sunetul menestrelilor. La capătul celor cincisprezece zile, el făcu cadouri splendide miresei şi mirelui şi-i conduse pe ei şi pe însoțitorii lor, cu bine, pînă la graniță.

Aşa erau în timpurile străvechi politeţea şi generozitatea cavalerului spaniol.

La cîţiva ani după acest eveniment, regele Castiliei îşi chemă nobilii să-l ajute într-o campanie împotriva Moorsilor. Don Munio Sancho a fost printre cei dintîi care au răspuns la chemare, cu

şaptezeci de călăreţi, toţi luptători puternici şi încercaţi Soţia lui, Doña Maria, se agăţă de gîtul lui.

— Vai, *my lord!* exclamă ea, cît de adesea te jigneşte ispitirea cu suma de o mie de dolari şi satisfacerea setei de glorie?

— Încă o întrecere, replică Don Munio, încă o întrecere în onoarea Castiliei şi fac aici jurămînt că după ce s-a terminat, voi sta lîngă spada mea. Şi voi relua împreună cu cavalerii, pelerinajul la sepulcrul lordului nostru de la Jerusalim. Cavalerii, cu toţii, făcură acelaşi legămînt şi Doña Maria se simţi într-un fel liniştită; privea cu inima tristă plecarea soţului ei. Urmărind melancolica flamură pînă ce aceasta dispăru printre arborii pădurii.

Regele Castiliei îşi duse armata în preriile Salmanara, unde întîlni grupul Moorish lîngă Ucles. Lupta a fost lungă şi sîngeroasă. Creştinii, în repetate rînduri, şovăiră şi se strînseseră sub puterea comandanţilor lor. Don Munio fu acoperit de răni, dar nu părăsi cîmpul. Creştinii cedară, regele bătu în retragere, existînd pericol de a fi luat prizonier.

Don Munio îşi chemă cavalerii să-l urmărească pînă la izbîndă.

— Acum e timpul, strigă el, să vă arătaţi loialitatea. Să cădeţi ca nişte bărbaţi curajoşi! Luptăm pentru credinţă adevărată şi, dacă ne pierdem viaţa aici, vom cîştiga una mai bună pe lumea cealaltă.

Avîntîndu-se cu oamenii lui, între rege şi urmăritorii săi, le opriră înaintarea, dînd timp suveranului să scape; dar căzură victime ale loialităţii. Toţi luptară pînă la ultima suflare. Don Munio fu remarcat de puternicul cavaler Moorish, dar fiind rănit în braţul drept, el luptă în dezavantaj şi fu ucis. Terminîndu-se lupta, Moor făcu o pauză ea să se bucure de prăzile acestui luptător redutabil creştin. Totuşi, cînd desfăcu coiful şi privi faţa lui Don Munio, scoase un ţipăt şi-şi lovi pieptul.

— Vai de mine! strigă el, mi-am ucis binefăcătorul! Floarea virtuţii cavalereşti! Cel mai generos dintre cavaleri!

În vreme ce lupta se rînduia în preria Salmanara, Doña Maria Palacin rămase în castel, rugîndu-se neliniştită în genunchi. Stătea

mereu cu privirea aţintită pe; drumul care venea dinspre regiunea Moorsilor şi adeseori, întreba pe paznicul turnului:

— Ce se vede?

Într-o seară, la ora amurgului, paznicul auzi cornul său.

— Văd, spuse el. Un tren urcînd dinspre vale. Moorsii sînt amestecaţi cu creştinii. Drapelul stăpînului meu este în faţă. Ştiri vesele! exclamă bătrînul seneşal; stăpînul meu se întoarce triumfător şi aduce prizonieri!

Apoi curtenii începură să strige veseli; drapelul era desfăşurat, trompetele se auzeau şi podul mobil fu coborît. Doña Maria ieşi împreună cu doamnele, cavalerii, pajii şi menestrelii să întîmpine pe stăpînul ei, reîntors din luptă. Pe măsură ce trenul se apropia, se zări un catafalc somptuos, acoperit cu catifea neagră, iar pe el zăcea un luptător, de parcă s-ar fi odihnit; stătea întins, în armură, cu coiful pe cap şi spada în mînă, ca unul care nu fusese învins nicicînd; în jurul năsăliei erau însemnele casei de Hinojosa.

Cavalerii Moorish însoţeau catafalcul, cu emblemele de doliu şi înfăţişări deprimate; conducătorul lor se azvîrli la picioarele Doñei Maria şi-şi ascunse faţa în mîini. Ea-şi dădu seama că el este galantul Abadil, căruia odinioară îi urase bun venit la castel, cu mireasa lui; acum venea cu corpul lordului pe care-l ucisese, fără să ştie, în luptă.

Sepulcrul înălţat în mînăstirea San Domingo fusese realizat pe cheltuiala lui Moor Abadil, ca o neînsemnată dovadă a mîhnirii adînci la moartea bunului cavaler Don Munio şi a veneraţiei sale pentru memoria lui.

Delicata şi credincioasa Doña Maria îşi urmă curînd lordul în mormînt. Pe una din pietrele unei mici arcade, lîngă sepulcrul lui, se afla următoarea inscripţie simplă: *Hic jacet Maria Palatin, uxor Munionis Sancii de Hinojosa:* aici zace Maria Palacin, soţia lui Munio Sancho de Hinojosa.

Legenda lui Don Munio Sancho nu se încheie cu moartea sa. În

aceeaşi zi, în care lupta avusese loc în preria Salmanara, un capelan al templului sfînt de la Jerusalim, în timp ce stătea în picioare, la poarta exterioară, zări apropiindu-se un tren cu cavaleri creştini, ca-ntr-un pelerinaj.

Capelanul era originar din Spania şi, pe cînd pelerinii se apropiau, el ştia că-nainte se afla Don Munio Sancho de Hinojosa, cu care se familiarizase bine în vremurile de-odinioară. Grăbindu-se spre patriarh, îi spuse acestuia ce rang de onoare au pelerinii de la poartă. De aceea, patriarhul plecă împreună cu o mare procesiune de preoţi şi călugări şi primi pelerinii cu toată cinstea cuvenită. Erau şaptezeci de cavaleri, alături de conducătorul lor, toţi luptători voinici şi semeţi. Ei îşi purtau coifurile în mînă şi feţele lor erau palide de moarte. Nu salutară pe nimeni şi nu se uitară în dreapta, nici în stînga, ci înaintară în capelă şi îngenunchează în faţa sepulcrului lui Saviour, rugîndu-se în linişte. Cînd au terminat, se ridicară, gata de plecare. Patriarhul şi însoţitorii săi înaintară să le vorbească, ei însă se făcură nevăzuţi. Fiecare era uimit de ce putea să însemne această prevestire rea. Patriarhul notă cu grijă, jos, ziua şi trimise în Castilia să se afle noutăţi despre Don Munio Sancho de Hinojosa. El primi drept răspuns că într-o anumită zi, acel cavaler demn, împreună cu cei şaptezeci de însoţitori ai săi, fuseseră ucişi în luptă. De aceea, acestea trebuie să fi fost spiritele binecuvîntate ale acelor luptători creştini, venite să-şi îndeplinească jurămîntul de pelerinaj la sfîntul sepulcru din Jerusalim Aşa era credinţa castiliană în timpurile străvechi, de a-ţi păstra cuvîntul chiar şi dincolo de mormînt.

Dacă cineva se îndoieşte de apariţia miraculoasă a acestor cavaleri, să consulte *Istoria regilor Castiliei şi Leonului* de învăţatul şi cuviosul Fray Prudencio de Sandoval, episcop de Pamplona, unde va găsi acestea înregistrate în *Istoria regelui Don Alonso al VI-lea,* la pagina o sută doi. Este o legendă prea scumpă, ca să fie lăsată de-o parte, cu uşurinţă, chiar de-o persoană sceptică.

OLIVER GOLDSMITH

HOGARTH. UN OASPETE LA ISLINGTON

GOLDSMITH LA CLUB

HOGARTH, UN OASPETE LA ISLINGTON, CARACTERUL SĂU, CERCETĂRI PRIVIND STRADA, SIMPATII ÎNTRE SCRIITORI ŞI PICTORI. SIR JOSHUA REYNOLDS: FIREA LUI; DINEURILE SALE. CLUBUL LITERAR; MEMBRII SĂI. CHEFURILE LUI JOHNSON CU LANKY ŞI BEAN. GOLDSMITH LA CLUB.

Printre intimii care obişnuiau să viziteze ocazional pe poet în locul său de refugiu din Islington se afla şi pictorul Hogarth. Goldsmith a vorbit favorabil despre el în eseurile lui din „Public Ledger” ceea ce alcătui cea dintîi verigă a prieteniei lor. În acest timp, el avea peste şaizeci de ani şi este descris ca un bărbat scund, robust, activ, aferat, îmbrăcat într-o haină azurie, satiric şi dogmatic, deşi plin de adevărată bunăvoinţă şi dragoste pentru natura umană. Era un om de condei, moralist şi filosof; ca şi Goldsmith, făcea să răsune străfundurile viciului şi ale mizeriei, fără a fi pîngărit de ele; şi, deşi tablourile sale nu aveau farmecul predominant al acelora aparţinînd eseistului, stăruind mai mult asupra crimelor şi viciilor decît asupra nesăbuinţei şi umorului omenirii, totuşi ele fuseseră cumpănite într-un mod asemănător, ca să umple mintea cu instrucţie şi morală şi să facă pe om mai bun.

Hogarth nu pare să fi avut mult din sentimentul rural cu care Goldsmith era atît de înzestrat şi putea să nu-l însoţească în plimbările sale scurte prin tufişuri şi lanuri verzi; dar el era un

tovarăş potrivit, cu care să cercetezi labirinturile Londrei, unde el se arăta continuu vigilent pentru caracter şi întîmplare.

Unul dintre admiratorii lui Hogarth vorbeşte despre venirea lui în Castle Street, ocupat cu unul din studiile sale, privind strada. Urmărind doi băieţi care se certau, îl lovi uşor cu mîna pe spate, pe unul din ei care tresări, străduindu-se să-l entuziasmeze la o nouă întîlnire.

— Din nou cu el! Dacă aş putea obţine asta de la el. Din nou cu el!

O amintire efemeră a acestei intimităţi dintre pictor şi poet există sub forma unui portret în ulei, numit *Amfitrioana lui Goldsmith.*

Se presupune că a fost pictat de Hogarth în timpul vizitelor sale la Islington şi că a fost dat de el poetului ca modalitate de plată a stăpînei casei. Nici o legătură de prietenie între bărbaţi de talent nu-i mai verosimilă, ca să fiu sincer, ca aceea dintre pictori şi poeţi; stăpîniţi de aceleaşi însuşiri ale minţii, cîrmuiţi de aceleaşi principii de gust şi legi naturale, de graţie şi frumuseţe, dar folosindu-le în diferite arte mutual ilustrative, ei se simpatizează constant şi niciodată nu sînt în contradicţie.

O apropiere mai intimă a geniului era aceea stabilită de Goldsmith cu domnul (mai tîrziu *Sir)* Joshua Reynolds. Cel din urmă avea aproape patruzeci de ani, cu cîţiva ani mai în vîrstă decît poetul, pe care-l cucerise prin curtenie şi îngăduinţa manierelor sale, dar şi prin nobleţea şi generozitatea naturii lui, tot aşa cum el îl cucerise prin graţia condeiului şi magia culorii. Erau bărbaţi înrudiţi ca geniu, aceasta întemeindu-se pe calităţile corespunzătoare celor două arte, căci, în scris, stilul corespunde culorii din pictură; amîndoi sînt înzestraţi de la naştere şi la fel de fermecători în ţelurile lor. Anumite simpatii şi armonii dintre cei doi pot fi dobîndite prin studiu sîrguitor, de imitaţie, dar numai într-un grad limitat; pe cîtă vreme, prin stăpînii lor fireşti, ele se manifestă spontan, aproape conştient şi odată cu fiece fascinaţie variabilă.

Reynolds curînd înțelese şi aprecie meritele lui Goldsmith şi rezultă o prietenie sinceră şi trainică între ei.

În casa lui Reynolds, Goldsmith se amesteca într-o clasă de companie mai distinsă decît fusese obişnuit. Faima acestui artist renumit şi farmecul manierelor sale adunară în jurul lui tot felul de oameni de talent şi afluența crescîndă a împrejurărilor îi îngăduia să acorde deplină indulgență înclinației lui ospitaliere. Sărmanul Goldsmith nu dobîndise însă, asemeni doctorului Johnson, destulă reputație, ca să ispăşească pentru cusururile sale exterioare şi pentru dorința de atmosferă din societatea bună. Domnişoara Reynolds obişnuia să profereze invective la adresa înfățişării lui personale, care-i sugera, spunea ea, un mecanic modest, un croitor zilier. Într-o seară, la un mare supeu cu invitați, fiind chemată ca să rostească un toast pentru cel mai urît bărbat pe care-l cunoscuse, ea îl oferi doctorului Goldsmith căruia o doamnă, aşezată alături şi pe care ea n-o întîlnise niciodată înainte, îi strînse mîna, tot timpul mesei, „sperînd să devină mai familiarizată”.

Avem un tablou expresiv şi amuzant despre ospitalitatea lui Reynolds, dar o locuință pestriță, în contul dat de un domn Courtenay lui *Sir* James Mackintosh, deşi se vorbeşte despre timpul din urmă, cînd Reynolds primise onoarea de cavaler.

— Era ceva singular, spuse el, în stilul şi economia mesei lui *Sir* Joshua, ceea ce contribuia la veselia şi buna dispoziție, o abundență grosolană, lipsită de eleganță, fără nici o idee de ordine şi aranjament.

La ora cinci fix masa fu servită, fie că toți oaspeții invitați veniseră, sau nu. *Sir* Joshua niciodată nu a fost un bădăran monden, încît să aştepte o oră pentru două sau trei persoane cu rang sau titlu şi întinse mîna cu umor restului companiei, cu o distincție neplăcută. Totuşi, invitațiile sale nu făceau ordine în numărul oaspeților. Mulți picau nepoftiți. O masă pregătită pentru şapte sau opt persoane era adesea obligată să includă cincisprezece sau șaisprezece. Era un deficit consecvent de cuțite, furculițe, farfurii şi

pahare. Servitul era în acelaşi stil şi aceia care cunoşteau obiceiurile casei, aveau grijă să se aşeze, cerînd insistent bere, pîine sau vin, încît se puteau asigura de provizii înainte ca primul fel să se fi terminat. Odată el a fost convins să pună pe masă carafe şi pahare, la prînz, ca să salveze timpul şi să prevină confuzia. Acestea, treptat, fură răsturnate în vremea servitului şi nicicînd n-au mai fost puse la loc. Totuşi, aceste încurcături mărunte serveau doar să sporească ilaritatea şi plăcerea singulară a distracţiei. Vinul, delicatesele şi vasele aşteptau doar puţin: niciodată nu se aducea vorba sau se recomanda peşte sau vînat. În mijlocul acestui freamăt de ospăţ, însufleţit prin oaspeţii săi, gazda noastră stătea perfect liniştită, mereu atentă la ce se spune, niciodată preocupată de ce se mînca ori se bea, lăsînd pe fiecare în perfectă libertate să-şi ia ceva în grabă pentru sine.

În afara întîlnirilor ocazionale, dar frecvente, dintre oamenii de talent, de la această masă ospitalieră, se ridica acea asociere de spirite, autori, erudiţi şi oameni de stat, vestită drept Clubul literar. Reynolds fu cel dintîi care propuse o întîlnire regulată şi fu secundat cu înflăcărare de Johnson, care propuse ca model un club pe care-l formase el cu mulţi ani înainte, în Ivy-Lane, dar care acum dispăruse. La fel ca în acel club, numărul membrilor se limitau la nouă. Ei trebuiau să se întîlnească şi să servească cina împreună, o dată pe săptămînă, luni seara la „Capul turcului” pe strada Gerard, Soho; şi era suficient ca doi membri să se întîlnească. Aceasta se întîmpla în mod regulat din anul 1764. Dar n-a primit denumirea sa literară decît cîţiva ani după aceea.

Membrii fondatori erau Reynolds, Johnson, Burke, doctorul Nugent, Bennet, Langton, Topham Beauclerc, Chamier, Hawkins şi Goldsmith; şi aici cîteva cuvinte, privind unii dintre membrii, pot fi acceptabile. Burke, la acea dată, avea aproape treizeci şi trei de ani; el se amestecase puţin în politică şi fusese subsecretar la Hamilton, în Dublin, dar devenise din nou un scriitor pentru librari şi era doar la începutul faimei sale. Dr. Nugent era socrul său, un

romano-catolic şi un fizician de talent şi instrucţie. Domnul (după aceea *Sir)* John Hawkins fusese admis în această asociaţie de cînd fusese membru al clubului Ivy-Lane, al lui Johnson. La origine avocat, el s-a retras din practica instanţelor judecătoreşti, ca urmare a unei mari averi ce-i veni de pe urma soţiei, acum fiind magistrat în Middlesex. Dealtminteri, el era un diletant în literatură şi muzică şi-n prezent era absorbit de istoria muzicii, pe care a publicat-o mai tîrziu în cinci volume masive. Lui îi datorăm biografia despre Johnson, apărută după moartea acelui om minunat. Hawkins era tot aşa de neînsemnat şi parcimonios, pe cît de impunător şi îngîmfat. Evita să ia parte la supeurile de la club şi, de aceea, implora să fie scuzat de a-şi plăti partea.

— Şi-a fost el scuzat? întrebă doctorul Burney despre Johnson.

— Oh, da, căci nici un bărbat nu este mînios pe altul pentru că-i este inferior lui. Cu toţii îl dispreţuiau şi-i admiteau scuza. Încă am încredere în el că în fond este un om onest, deşi, sigur, este sărac şi umil şi trebuie să fie recunoscut că are o tendinţă de sălbăticie. El n-a rămas decît doi sau trei ani în club, fiind într-un fel îmbrîncit ca urmare a nepoliteţei sale faţă de Burke.

Domnul Anthony Chamier era secretar la Ministerul de Război şi prieten cu Beauclerc, care de fapt îl propusese. Am lăsat deoparte menţiunea noastră despre Bennet Langton şi Topham Beauclerc, căci avem multe de spus despre ei. Fără-ndoială, ei erau îndemnaţi să se întîlnească la club în devoţiunea lor pentru Johnson şi intimitatea acestor doi bărbaţi foarte tineri şi aristocraţi cu asprimea şi melancolia moralistă se afla printre curiozităţile literaturii.

Bennet Langton era dintr-o familie veche, care-şi păstra starea socială ancestrală de Langton în Lincolnshire, un titlu de mare respect pentru Johnson.

— Langton, domnule, obişnuia să spună el, are o permisiune *free-warren* de la Henry al doilea, iar cardinalul Stephen Langton, din timpul domniei regelui John, era din această familie. Langton avea o fire blîndă, contemplativă, entuziastă.

Pe cînd avea doar optsprezece ani, el era atît de încîntat să citească *Vagabondul* de Johnson, încît veni special la Londra, ca să obţină o introducere pentru autor. Boswell ne dă un rezumat despre prima sa întîlnire ce avu loc dimineaţa.

Nu totdeauna înfăţişarea personală a unui autor coincide cu ideile preconcepute ale admiratorului său Langton; din cercetarea scrierilor lui Johnson, se aştepta să-l găsească drept un decent, bine îmbrăcat, pe scurt, un filosof deosebit de cumsecade. În loc să coboare din dormitorul său la prînz, apărea, ca nou venit cu o figură mare, ciudată, cu o mică perucă închisă la culoare, care abia-i acoperea capul, iar hainele-i atîrnau neglijent pe lîngă el. Conversaţia lui era atît de bogată, de animată şi expresivă, ideile sale religioase şi politice atît de înrudite cu acelea în care a fost educat Langton, încît concepea pentru el veneraţia şi ataşamentul pe care le păstra de-a pururi.

Langton plecă să-şi urmeze studiile la Trinity College Oxford, unde Johnson îl văzu în timpul unei vizite făcută la Universitate. El îl găsi fiind prieten cu Topham Beauclerc, un tînăr cu doi ani mai în vîrstă, foarte vesel şi risipitor şi se miră de cîte simpatii puteau să se declare între cei doi bărbaţi tineri, cu caractere atît de contrare. Familiarizat cu Beauclerc, înţelese că, aşa desfrînat cum era, avea o dragoste fierbinte pentru literatură, o înţelegere acută, un spirit şlefuit, de-o eleganţă înnăscută şi o educaţie înaltă aristocratică. Era, dealtminteri, singurul fiu al lordului Sidney Beauclerc şi nepotul ducelui de St. Albans şi se credea că în anumitei detalii se asemăna cu Charles al doilea. Acestea erau recomandările înalte pentru Johnson; şi în timp ce tineretul declara un respect profund pentru el şi o admiraţie fierbinte pentru talentele sale, victoria era deplină, aşa încît, „în scurt timp”, spune Boswell, „Johnson, evlaviosul cinstit, şi Beauclerc, veselul risipitor, deveniră tovarăş”.

Prietenia începută în sălile de recepţie de la Colegiu fu continuată cînd tinerii veneau la oraş în timpul vacanţelor. Moralistul bizar, dizgraţios era măgulit de a se vedea devenit un

obiect de idolatrie pentru cei doi tineri distinşi şi aristocratici şi, dînd la o parte gravitatea, era gata să ia parte la ciudăţeniile lor şi să joace rolul „tînărului din oraş”. Aşa este, cel puţin tabloul oferit de el, de Boswell, într-o ocazie cînd Beauclerc şi Langton luaseră masa de seară împreună într-o cîrciumă şi se hotărîră să bea în sănătatea lui Johnson la ora trei dimineaţa. Erau foarte încîntaţi la uşa sălilor de recepţie din Templu.

Înţeleptul indignat ieşea la plimbare în cămaşă, cu un vătrai în mînă şi o mică perucă neagră pe vîrful capului, în loc de coif; se pregătea să se răzbune pe duşmanii castelului său; dar cînd cei doi prieteni tineri ai săi, Lanky şi Beau, cum obişnuia să-i numească, se prezentară somîndu-l, într-o dimineaţă, la o plimbare, întreaga comportare a lui se schimbă.

— Ce-i cu voi, cîinilor? strigă el.

— Pe cinstea mea, am să zburd cu voi!

Făcu precum spuse. Ei ieşiră la plimbare prin Covent Garden – apărînd printre negustorii de zarzavaturi şi fructe şi vînzătoarele de fructe, tocmai venite cu coşniţele de la ţară – renovat, într-o cîrciumă din vecinătate, unde Johnson îşi prepara un pocal cu episcopul, o băutură preferată a lui, ce-l făcea vesel şi afurisea somnul prin două versuri din cîntecul de petrecere al lordului Landsdowne.

Fie eu apoi ei să domnească puţin, foarte puţin,
Căci dau zor să rîd şi să beau din nou!

Atunci ei luară iarăşi barca, vîsliră spre Billingsgate, iar Johnson şi Beauclerc se hotărîră, asemeni avînturilor nebuneşti, să vegheze pînă la sfîrşitul zilei. Totuşi, Langton, cel mai echilibrat dintre cei trei, făcu demersurile pentru o întîlnire la micul dejun cu cîteva tinere doamne; după care, cei mai mare moralist îi reproşă că „şi-a părăsit prietenii, ca să meargă să se aşeze cu un grup de tinere nefericite”.

Acest zăpăcit, împestrițat de cel mai mare lexicograf, făcu senzație, după cum bine se poate presupune, printre intimii săi.

— Am aflat despre petrecerea ta alaltăieri seară, îi spuse Garrick: vei figura în *Chronicle.* El dezvălui prezicerile mai rele celorlalți.

— Voi avea prieteni vechi, ca să mai iau pe cauțiune papara, spuse el.

Totuşi, Johnson se estimă el însuşi la legiferarea unui capitol din *Progresul greblei* şi cu acest prilej triumfă asupra lui Garrick.

— Nu îndrăzneşte un asemenea lucru! chicoti el, nu-l va lăsa nevastă-sa!

Cînd aceşti doi tineri intrară la club, Langton avea vreo douăzeci şi doi de ani, iar Beauclerc douăzeci şi patru, şi amîndoi au fost lansați în viața londoneză. Totuşi, Langton era încă eruditul temperat, entuziast, avînd repede pe buze vorba grecească, puteri subtile de conversație şi un talent inestimabil de interpretare. Avea în înălțime mai mult de şase picioare şi era foarte sobru.

— Oh! De l-am putea schița, exclamă domnişoara Hawkins, în *memoriile* sale, cu înfățişarea blajină, trăsăturile elegante şi surîsul dulce, stînd picior peste picior, de parcă s-ar teme. Să ocupe mai mult spațiu decît s-ar fi cuvenit; plecîndu-se, ca şi cum tare ar fi vrut să-şi sprijine greutatea, avînd brațele încrucişate la piept, sau mîinile împreunate pe genunchi.

Beauclerc, în asemenea ocazii glumeț, semăna cu o barză din desenele animate ale lui Raphael, stînd într-un picior. Beauclerc era mai mult un „bărbat monden”, un pierde-vară pe strada lui St. James, un asociat cu George Selwyn, cu Walpole şi alte spirite aristocrate, un bărbat la modă la curte; un vizitator obişnuit al mesei de joc; cu toate acestea, el alterna în modul cel mai uşor şi fericit savantul cu omul de litere, hoinărea la club cu perfectă stăpînire de sine, aducînd cu el grația lipsită de griji şi spiritul cizelat al societății nobile, desfătîndu-se prietenos acasă, printre tovarăşii săi învățați.

Veselia încă marca pe desfrînat, îi menținea acel du-te vino la

Johnson, care era fascinat de atmosfera lumii, tonul inefabil al societăţii înalte, unde el se simţea complexat în special ca stăpîn al acesteia la care întotdeauna omagia talentul său superior.

— Beauclerc, spunea el, folosind un citat din Pope, este îndrăgostit de prostie, dar dispreţuieşte pe nebuni, oricum arată unul şi orice spune celălalt.

Beauclerc era fermecat de strîngerea vîslei, moralist de care ceilalţi aveau frică şi nimeni, după opinia lui Boswell, nu putea să-şi ia o libertate egală cu el, nepedepsit. Johnson, era bine ştiut, se arăta adesea zgîrcit şi neglijent în îmbrăcăminte şi deloc curat la înfăţişare. Primind o pensie de la rege, prietenii săi se luau la întrecere cu felicitările respectuoase. Beauclerc, cu simplitate, cerceta amănunţit persoana lui cu o privire ciudată şi spera că, asemeni lui Falstaff, se va putea purifica în viitor şi va trăi cinstit ca un gentleman.

Johnson înţelese aluzia cu o neaşteptată bună dispoziţie şi profită de acest lucru. Vina lui satirică, ce ţîşnea din fiece latură, nu era întotdeauna tolerată de Johnson.

— Domnule, spuse el într-o ocazie, niciodată nu deschizi gura, decît cu intenţia de a pricinui durere; şi adeseori mi-ai pricinuit durere nu prin forţa a ceea ce-ai spus, ci prin înţelegerea intenţiei tale.

Cînd prima oară s-a propus să fie admis Goldsmith printre membrii acestei asociaţii, pare să fi fost o tergiversare; cel puţin aşa afirmă îngîmfatul Hawkins:

— Deoarece a scris pentru librari, noi cei de la club îl priveam ca pe un rob literar, potrivit pentru sarcina de a redacta şi a traduce, doar puţin capabil de compoziţie poetică originală. Chiar pentru un timp, după admiterea sa, el a continuat să fie privit într-o lumină dubioasă de unii membrii. Johnson şi Reynolds, desigur, erau conştienţi de meritele sale, nici Burke nu le era străin, dar, pentru ceilalţi, el era încă o carte pecetluită, iar partea ei exterioară nu producea o impresie favorabilă. Persoana sa dizgraţioasă şi

manierele stîngace erau împotriva lui, împreună, cu oamenii obişnuiţi cu farmecele societăţii şi nu era convenabil acasă să-şi dea drumul la umor şi la acea *bonhomie,* ce cîştigau inimile tuturor care-l cunoşteau. Se simţea străin şi nelalocul lui în această sferă; simţea uneori ochiul rece satiric al inventatorului Beauclerc, cercetîndu-l amănunţit şi cu cît mai mult încerca să apară în tihna sa, cu atît devenea mai stîngaci.

BORDEIUL LUI WOLFERT ŞI DIVERSE

SATUL CREOL

SCHIŢA DE PE UN VAPOR

Călătorind în jurul ţării noastre multinaţionale, îmi amintesc adesea opinia lui Ariosto despre lună, unde bunul palatin Astolpho a găsit adunat tot ceea ce fusese pierdut pe pămînt. Sînt capabil să-mi imaginez că multe lucruri irosite în vechea lume sînt păstrate ca o comoară, în lumea nouă, fiind, fără nici un efort, transmise din generaţie în generaţie, din zilele timpurii ale coloniilor. De aceea, un colecţionar european de antichităţi, curios de cercetările lui privind obiceiurile vechi şi aproape distruse, precum şi manierele ţării sale, va proceda bine, punîndu-se el însuşi pe urmele unui grup de proaspeţi emigranţi, ca să-i urmărească de-a lungul Atlanticului şi să scotocească printre descendenţii lor pe ţărmurile noastre.

În frazeologia Noii Anglii putea fi întîlnită o veche frază englezească, provincială, demodată în ţinutul străbun, cu cîteva relicve ciudate ale celor din familia Roundhead, în vreme ce Virginia păstrează specificul caracteristic epocii reginei Elizabeta şi a lui *Sir* Walter Raleigh. În acelaşi mod, puternica clasă a ţăranilor liberi din New Jersey şi Pennsylvania menţin multe obiceiuri pe cale de dispariţie în vechea Germanie; în timp ce mulţi, c-o comportare cinstită, fundată de baze largi, aproape extinsă în venerabila Olandă, pot fi văzuţi dezvoltîndu-se din plin după vechile tradiţii în satele olandeze pe ţărmurile Mohawkului şi Hudsonului.

Totuşi, nicăieri în ţara noastră, obiceiuri şi trăsături specifice importate, din vechea lume de către coloniştii de odinioară, nu sînt păstrate cu mai multă fidelitate, decît în satele mici, sărăcăcioase, de origine spaniolă şi franceză, cu care se hotărnicesc rîurile bătrînei

Louisiana. Populaţia lor este, în general, alcătuită din descendenţi ai acelor naţiuni, care, prin căsătorie, doar ocazional se amestecă cu indienii. Totuşi, caracterul francez domină, în timp ce optimismul său, cu siguranţă, oricînd alcătuieşte o părticică a unei mixturi.

În aceste sate liniştite şi dărăpănate arta şi natura stau încă în picioare, iar lumea uită de vîrtejul vieţii. Revoluţiile care frămîntă celelalte părţi ale planetei nestatornice nu ajung aici, ori trec fără să lase vreo urmă. Locuitorii norocoşi nu au nimic din acel spirit public, care extinde grijile dincolo de orizontul lor, însemnînd necaz şi nedumerire în fiece colţ de ziar. În realitate, ziarele sînt aproape necunoscute în aceste sate; şi, după cum franceza este o limbă curentă, locuitorii au puţine opinii comune cu vecinii lor republicani. De aceea, ei îşi păstrează obiceiurile vechi, privind supunerea, pasivă la decretele guvernului, căci trăiesc încă sub stăpînirea absolută a comandanţilor coloniali, în loc să facă parte integrantă din poporul suveran şi să aibă cuvînt în legislaţia publică.

Cîţiva bărbaţi vîrstnici, care îmbătrîniseră pe pămînturile lor ereditare şi care au o bună origine veche colonială, exercită o stăpînire patriarhală în toate chestiunile de importanţă publică şi particulară, opiniile lor fiind considerate profetice, iar cuvîntul lor, lege.

Dealtminteri, locuitorii nu au nimic din acea dorinţă de cîştig şi se înfurie de creşterea bunăstării pe care poporul nostru o menţine continuu în schimbare, iar oraşele din ţară, fără-ncetare în stare de tranziţie. Acolo secvenţele magice „parcelele de pămînt ale oraşului”, „privilegiile apei”, „căile ferate” şi alte cuvinte pătrunzătoare şi emoţionante din vocabularul cugetătorului nicicînd nu sînt auzite. Rezidenţii locuiesc în case construite de strămoşii lor, fără a se gîndi a le mări ori moderniza, ori să le dărîme şi să le transforme în depozite de granit. Arborii sub care ei se nasc şi se joacă în copilărie se dezvoltă din plin, netulburaţi; deşi prin tăierea lor ar fi putut deschide noi străzi şi şi-ar fi pus bani în

buzunare. Într-un cuvînt, dolarul atotputernic, acel mare obiectiv al devoţiunii universale în ţinutul nostru, pare a nu avea discipoli autentici în aceste sate deosebite, şi, deşi unii dintre misionarii lor pătrund acolo şi construiesc bănci şi alte locuri sfinte, nu există nici un indiciu pentru numărul de locuitori rămaşi în condiţia lor de mizerie satisfăcută.

Plutind în josul unuia dintre marile rîuri vestice ale noastre, am întîlnit pe un vapor două persoane demne de respect dintr-unul din aceste sate, aflate într-o excursie, cea mai lungă pe care o făcuseră vreodată, căci rareori ei se aventurau departe de casă. Unul era marele bărbat ori *Grand Seigneur* al satului, nu fiindcă-i plăceau privilegiile legale ori puterea, acolo totul datorîndu-se modului în care provincia fusese cedată Franţei de către Statele Unite. Stăpînirea sa asupra vecinilor era mai degrabă un obicei şi o convenţie dincolo de respectul propriei familii. Pe lîngă asta, el valora cinci mii de dolari, o sumă aproape egală în imaginaţia sătenilor, cu comorile regelui Solomon.

Bătrînul gentleman important aparţinea celei de a patra ori a cincea generaţie a acestei ţări, păstra adevăratul caracter galic şi-mi amintea pe unul din acei potenţaţi provinciali, care mi-a fost dat să-l întîlnesc în ţinuturile îndepărtate ale Franţei. El avea o statură vînjoasă şi o înfăţişare stridentă, cu trăsături puternice, ochii reliefîndu-se asemeni butoanelor de sticlă şi un nas proeminent; se cinstea mereu, regeşte, dintr-o tabacheră de aur cu tutun de prizat şi, uneori, sufla într-o batistă, putînd fi auzit ca o trompetă.

Era aşteptat de un bătrîn negru, cu pielea de culoarea abanosului, cu o gură imensă şi-un zîmbet permanent, desigur un servitor privilegiat şi favorit, care se maturizase şi îmbătrînise odată cu el. Era îmbrăcat în stil creol, cu jachetă şi pantaloni albi, cu o cămaşă cu guler tare, ce ameninţa să-i taie urechile, cu o batistă strălucitoare, de Madras, legată în jurul capului şi cercei mari de aur în urechi. El era cel mai politicos negru întîlnit în voiajul vestit şi asta înseamnă că, în bună parte, exceptînd indienii, negrii sînt

persoanele cele mai educate, care te întîmpină în acele ţinuturi. Este adevărat că ei diferă de indieni, fiind puţin mai politicoşi şi mai curtenitori. De asemenea, el era unul dintre oamenii cei mai veseli, şi aici putem deplînge condiţia nefericită a negrilor, care n-au avantajul stăpînilor lor. Albii sînt, în general, prea liberi şi prosperi ca să fie veseli. Grijile menţinerii drepturilor şi libertăţilor, adăugîndu-se la averea lor şi făcîndu-i guvernatorii coloniilor, le acaparează toate gîndurile şi le usucă lacrimile sufletelor. Dacă auzi un rîs din inimă, nepăsător, fii sigur că este cel al negrului.

Pe lîngă servitorul african, stăpînul satului are un alt însoţitor, răsfăţat şi privilegiat. Acesta-i un cîine uriaş, un buldog, cu o gură adîncă, ce-i atîrnă, şi o privire gravă, morocănoasă. Hoinărea în jurul colibei, cu înfăţişarea perfectă a unui cîine de casă care-şi plătise dreptul de trecere. La vremea prînzului, îşi luă locul lîngă stăpînul său, aruncîndu-i o privire scurtă, din cînd în cînd, ce arăta deplină-ncredere că el nu va fi uitat. După cum nici cîinele. Din timp în timp, i se azvîrlea cîte-o bucată, uriaşă, dacă se întîmpla chiar un picior de pasăre, pe jumătate curăţat, pe care-l prindea cu o muşcătură asemănătoare ivirii unei capcane oțelite – o înghițitură lacomă şi totul era la pămînt; cu o privire scurtă îşi avertiza din ochi stăpînul că este gata pentru altă îmbucătură.

Celălalt sătean, demn de laudă, călătorind în compania stăpînului, avea o fire total diferită; era mic, slab şi cu faţa zbîrcită, aşa cum apăreau francezii în caricaturi, cu ochi strălucitori, de paj, şi un inel de aur în ureche. Îmbrăcămintea lui era subţire şi-i stătea liber pe corp; avea înfăţişarea unei persoane doar cu cîteva leţcaie în buzunar. Deşi cel mai sărac, am fost asigurat că el era unul dintre cei mai veseli şi populari oameni din satul de baştină.

Compere Martin, după cum se numea în mod obişnuit, era *factotum:* sportiv, profesor şi tipograf. Putea să cînte, să danseze şi, pe deasupra, să cînte la vioară, o realizare de nepreţuit într-un vechi sat franţuzesc, creol, căci locuitorii au o dragoste ereditară pentru baluri şi serbări. În ciuda faptului că muncesc puţin, ei dansează

foarte mult şi vioara este bucuria inimii lor. N-am putut afla pe cine-a trimis Compere Martin să călătorească alături de *Grand seigneur.* Evident, el îl privea cu mare respect şi era asiduu în a-i face atenţii mărunte, din care am tras concluzia că ei trăia acasă doar din fărîmiturile ce cad de la masa lui. Se arăta foarte vesel, cînd era ascuns vederii şi-şi avea cîntecul şi gluma sa, cînd ajuta printre pasagerii de pe punte; Compere Martin nu era în elementul său, la bordul vaporului. Mi s-a spus că atunci cînd se afla acasă, în satul de baştină, era o fiinţă cu totul diferită.

Asemenea opulentului său tovarăş de drum, el, de asemenea, îşi avea cîinele lui, urmăritor şi însoțitor – și unul potrivit cu şansele sale diferite – un mic cîine bine domesticit şi inofensiv, cum nu e altul în lume. Spre deosebire de buldogul boieresc, el părea a se gîndi că nu are drept la bordul vaporului; dacă te uiţi doar aspru la el, se va arunca pe spate şi-şi va ridica picioarele, de parc-ar implora milă. Îşi ia locul la masă, la mică distanţă de stăpîn; nu cu aerul unui buldog speriat, îndrăzneţ, ci liniştit şi timid. Avînd capul într-o parte, o ureche pleoştită, c-un aer de îndoială, cealaltă, ciulită cu încredere, dinţii de sus proeminenţi dincolo de nasul negru, urmarea cu ochii, suferind în tăcere, pentru fiecare dumicat dus la gură de stăpînul său.

Dacă Compere Martin, din cînd în cînd, lua cu mîna cîte o bucăţică de pe farfuria sa, ca s-o dea umilului tovarăş, era plin de învăţăminte să priveşti cu cîtă neîncredere micul animal exemplar o apuca uşor între dinţi, de parcă n-ar fi vrut-o, ori i-ar fi fost teamă că îşi asuma o prea mare libertate. Şi apoi, cu cîtă decenţă o mînca! Ce eforturi făcuse ca s-o înghită, căci i se lipise de cerul gurii; cu cîtă delicateţe se lingea pe bot; şi după aceea, cu cîtă mulţumire îşi relua locul, dezvelind sub nas dinţii proeminenţi şi fixîndu-l pe stăpîn cu o privire umilă, plină de aşteptare.

Era tîrziu, după-amiază, cînd vaporul se opri în satul în care se afla reşedinţa acestor persoane demne de respect. Stătea pe malul înalt al fluviului şi lăsa dîre marcînd o graniţă comercială. Se aflau

acolo urmele unei împrejmuiri, care, odinioară, protejase satul de indieni, iar casele erau construite după străvechiul gust colonial spaniol şi francez; locul fusese succesiv sub dominaţia celor două naţiuni, înainte de cedarea Louisianei Statelor Unite.

Sosirea seigneurului cu cinci mii de dolari, însoţit de umilul tovarăş, Compere Martin, evident, era privită mai departe ca un eveniment în sat.

Puzderie de bărbaţi, femei şi copii, albi, galbeni, şi negri se adunaseră pe ţărmul rîului, mulţi dintre ei îmbrăcaţi cu veşminte franţuzeşti, demodate şi cu capetele împodobite cu batiste colorate, ori scufii.

Deîndată ce sosi vaporul, se fluturau batiste, se strigau saluturi şi felicitări, ceea ce dădu peste cap toată descrierea.

Bătrînul gentleman cu cinci mii de dolari fu primit de un tren de rude, prieteni, copii şi nepoţi, pe care-i sărută pe fiece obraz şi care alcătuiră o procesiune în urma lui, mergînd după el cu o armată de servitori, de toate vîrstele, spre o mare şi demodată casă franţuzească, ce tiraniza satul. Negrul, *valet de chambre,* cu jachetă şi pantaloni albi şi cercei de aur în urechi, fu întîlnit pe ţărm de către un mărinimos, deşi un individ necioplit, un negru înalt cu faţa lunguiaţă, veselă, cu profil de cal, ce ieşea în relief de sub o pălărie din pai, cu margine-ngustă, lipită de spatele capului.

Exploziile în rîs ale acestor doi valeţi, cînd se întîlniră şi începură să-şi schimbe complimente între ei erau suficiente ca să electrizeze lumea din jur.

Totuşi, primirea cea mai prietenoasă i se făcu lui Compere Martin. Toată lumea, tineri şi vîrstnici, îl saluta înainte de-a ajunge pe ţărm. Fiecare avea o glumă pentru Compere Martin şi Compere Martin avea o glumă pentru toată lumea. Chiar micul său cîine părea că împărtăşeşte popularitatea sa şi era mîngîiat de fiece mînă. Într-adevăr, el era un animal cu totul diferit, din moment ce atingea pămîntul. Aici, era acasă la el; se comporta în consecinţă. Lătra, făcea salturi, dădea din coadă la vechii săi prieteni şi inspecta

împrejurimile făcînd un cerc larg. Îl urmări spre casă pe Compere Martin cu micul său cîine. Era o veche casă spaniolă, ruinată, de dimensiuni mari, cu verandele umbrite de ulmi bătrîni. Probabil, casa fusese reşedinţa întîmplărilor străvechi a comandantului spaniol. Într-o aripă a acestei locuinţe, nefirească, dar aristocratică se strînse familia tovarăşului meu de drum; căci sărmanii demoni sînt capabili să fie magnific îmbrăcaţi şi să se adăpostească în palatele abandonate.

Sosirea lui Compere Martin fu bine primită de o armată de femei, copii şi cîini de curte; şi, la fel de săraci şi veseli, mergeau mînă-n mînă printre francezi şi descendenţii lor; casa răsună deîndată de bîrfă spusă cu glas tare şi rîsete zgomotoase.

În vreme ce vaporul făcu o oprire pentru un timp, avui posibilitatea să dau o raită prin sat şi prin împrejurimi. Cele mai multe case erau după gustul franţuzesc, cu oberlihturi şi verande şubrezite, în bună parte, ruinate Toate căruţele, plugurile şi alte unelte erau în stilul galic, vechi şi incomod, aşa cum fusese importat din Franţa, în epoca primitivă a colonizării.

Privirile oamenilor îmi aminteau pe cele ale sătenilor Franţei.

Dintr-o casă răzbătu vuietul surd al unei roţi de tors, acompaniat de o frîntură a unui vechi cîntec franţuzesc, auzit cu mult timp în urmă, printre ţăranii din Languedoc; era, fără-ndoială, un cîntec tradiţional, adus de primii emigranţi francezi şi transmis din generaţie în generaţie.

O mulţime de slujnice tinere apărea din uşor şi ţinuta lor veselă îmi amintea de peisajele vechii Franţe, unde gustul pentru îmbrăcăminte este potrivit cu fiece grup feminin. Corsajul cochet şi fusta colorată, cu micul şorţ cu buzunare, în care să-şi pună mîinile, în timpul unei conversaţii; basmaua colorată, răsucită cu gust în jurul capului, cu un nod cochet deasupra unei urechi, papucii curaţi, ciorapii strînşi, cu şireturi din panglică îngustă, cuprinzînd glezna şi ieşind la iveală de sub fusta misterioasă.

Cupidon, la pîndă, îşi trimite săgeţile încurajatoare.

În vreme ce mă amuzam cu amintirile, auzii sunetul unei viori în locuința lui Compere Martin, semnal, fără-ndoială, al unei întruniri vesele. Eram gata să-mi îndrept paşii într-acolo şi să fiu martor la festivitățile dintr-unul din puținele sate întîlnite în călătoria mea, destul de sărace, ca să fie vesele, dar sirena vaporului mă chemă să mă îmbarc.

Părăsind țărmul, aruncai în urmă o privire melancolică spre acoperişurile demodate şi bătrînii ulmi din sat, rugîndu-mă ca locuitorii să-şi poată păstra mult timp ignoranța fericită, absența vreunei inițiative şi îmbunătățiri, respectul pentru vioară, dispreţul pentru dolarul atotputernic.

Mi-e teamă că totuşi ruga mea este sortită a fi zadarnică. Într-o clipă, vaporul mă transportă într-un oraş american, ce se ivea în existența zgomotoasă şi prosperă.

Pădurea înconjurătoare se întindea în afara oraşului; ramele clădirilor din lemn se profilau printre buştenii şi arborii arşi. Locul se şi mîndrea cu clădirile rezidențiale, închisoare, două bănci, toate construite din scînduri de pin, după modelul templelor greceşti. Potrivnice erau hotelurile, bisericile şi ziarele; toate cu numărul obişnuit de judecători, generali şi guvernatori, făr-a mai adăuga mulțimea doctorilor şi a avocaților.

Mi s-a povestit că locul era într-un progres surprinzător, un canal şi două căi ferate fiind în fază de proiect.

Loturile-şi dublau prețul în fiece săptămînă, toată lumea specula pămîntul; toți erau bogați şi deveneau şi mai bogați. Totuşi, obştea era distrusă de noile doctrine în religie şi în economia politică; aveau loc întîlniri agrare şi ale celor din tabără; alegerile, care se aşteptau, erau iminente, întregul ținut fiind cuprins de paroxism. Vai! Cu un astfel de vecin întreprinzător oare ce va deveni biata mică aşezare creolă!

CUPRINS